Ebû Cafer
Muhammed b. Cerir
et-Taberî

TABERÎ TEFSÎRİ

TERCÜME
KERİM AYTEKİN
HASAN KARAKAYA

HİSAR YAYINEVİ

بسم الله الرحمن الرحيم

TABERÎ TEFSÎRİ

Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî

TABERÎ TEFSÎRİ

CİLT 9

Tercüme

Hasan Karakaya
Ezher Üniversitesi
ve
İst. Ü. Hukuk Fakültesi mezunu

Kerim Aytekin
İst. Yüksek İslâm Enstitüsü
ve
İst. Ü. Hukuk Fakültesi mezunu

HİSAR YAYINEVİ
Beyazsaray 15 — Beyazıt - İst.
Tel: 518 26 29 - 518 26 13

Hisar Neşriyat: 86
Taberî Tefsîri: 9

Dizgi - İçdüzen: SARAY AJANS Tel: 526 33 18
Baskı:
Cilt:
İstanbul: 1996

ABESE SURESİ

Abese Suresi kırk iki âyettir ve Medine'de nâzil olmuştur.

Hz. Aişe, Abdullah b. Abbas, Urve b. Zübeyr, mücahid, Katade, Dehhak ve İbn-i Zeyd bu surenin ilk on âyetinin Resulullahın, gözleri görmeyen Abdullah b. Ümm-i Mektuma davranşı hakkında nazil olduğunu söylemişlerdir.

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: أُنْزِلَ (عَبَسَ وَتَوَلَّى) فِي ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ الأَعْمَى، أَتَى رَسُولَ اللهِ (ﷺ) فَجَعَلَ يَقُولُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَرْشِدْنِي، وَعِنْدَ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) رَجُلٌ مِنْ عُظَمَاءِ الْمُشْرِكِينَ فَجَعَلَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) يُعْرِضُ عَنْهُ وَيُقْبِلُ عَلَى الآخَرِ وَيَقُولُ: أَتَرَى بِمَا تَقُولُ بَأْساً، فَيُقَالُ لاَ ، فَفِي هٰذَا أُنْزِلَ.

(عَبَسَ وَتَوَلَّى) "Abese ve tevella" suresi, Âmâ, Abdullah b. Ümm-i Mektum hakkında indirilmiştir. Bu zat Resulullaha gelmişti ve ona: "Ey Allahın Resulü, beni irşad et." diyordu. Resulullahın yanında da müşriklerin ileri gelenlerinden bir adam bulunuyordu. Resulullah, İbn-i Ümm-i Mektum'a aldırış etmeyip diğer adamla ilgileniyor ve: "Konuşmanda bir mahzur görüyor musun?" diyordu. Cevaben de "Hayır" deniliyordu. Bu sure işte bunun hakkında nazil oldu. (1)

Bu konuyla ilgili olarak Taberi'de çeşitli rivayetler zikredilmiştir. (2)

1- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 80, bab: 1, Hadis no: 3331

2- Güvenilir olmayan bu rivayetlerin alınması uygun görülmemiştir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

عَبَسَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١﴾

أَن جَاءَهُ الْأَعْمَىٰ ﴿٢﴾

وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّىٰ ﴿٣﴾

أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنفَعَهُ الذِّكْرَىٰ ﴿٤﴾

1-2- Peygamber, âmâ geldi diye yüzünü ekşitip çevirdi.

3- Ey Muhammed, ne biliyorsun belki de o, kendisini arındıracaktı.

4- Yahut öğüt alacaktı da bu öğüdün faydasını görecekti.

Muhammed, âmâ İbn- iÜmm-i Mektum gelince, diğer insanlarla meşgul olduğu için yüzünü ekşitti ve ondan yüz çevirdi. Ey Muhammed, sen ne bileceksin belki de kendisine yüzünü ekşittiğin bu âmâ, günahlarından temizlenecekti. Veya öğüt alacaktı ve alacağı bu öğüt ona fayda vereçekti.

أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَىٰ ﴿٥﴾

فَأَنتَ لَهُ تَصَدَّىٰ ﴿٦﴾

وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّىٰ ﴿٧﴾

5-6- Fakat sen, ihtiyaç duymayan kimseye alaka gösteriyorsun.

7- Onun temizlenmesinden sana ne?

Ey Muhammed, servetinden dolayı kendisini ihtiyaçsız gören kimseye, müslüman olur ümidiyle ısrar ediyorsun.

*Süfyan es-Sevri, burada ifade edilen "Kendisini ihtiyaçsız hisseden kimse"den maksadın, Abbas b. Abdülmuttalip olduğunu söylemiş, Mücahid ise bu kimseden maksadın, Rebia'nın oğulları Utbe ve Şeybe olduklarını söylemiştir.

وَأَمَّا مَن جَآءَكَ يَسْعَىٰ ﴿٨﴾

وَهُوَ يَخْشَىٰ ﴿٩﴾

فَأَنتَ عَنْهُ تَلَهَّىٰ ﴿١٠﴾

8-10- Allahtan korkup koşarak sana gelene ise aldırmıyorsun.

Allahtan korkan ve koşarak sana gelen bu âmâya ise, başkaları ile ilgilenerek alaka göstermiyorsun.

كَلَّآ إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾

فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ ﴿١٢﴾

11- Hayır böyle yapma. Bu âyetler birer öğüttür.

12- Dileyen ondan öğüt alır.

Ey Muhammed, senin, Allahtan korktuğu için koşarak sana gelen âmâya yüz çevirmen ve servetinden dolayı kendisini ihtiyaçsız hissedene ilgi göstermen doğru değildir. Bu sure bir hatırlatmadır ve bir öğüttür. Allahın, kullarından dileyen kimse bu vahyedilenlerden öğüt alır.

فِي صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ ﴿١٣﴾

مَّرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ ﴿١٤﴾

13-14- Kur'an çok şerefli, yüceltilmiş tertemiz sahifelerdedir.

*Bu âyetler Kur'an-ı Kerimin, çok yükseklerde olan, tertemiz ve şerefli olan levh-i mahfuzdan geldiğini, aslının orada bulunduğunu zikretmektedirler.

بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ﴿١٥﴾

كِرَامٍ بَرَرَةٍ ﴿١٦﴾

15-16- Şerefli, itaatkâr elçilerin elleriyle yazılmıştır.

*Abdullah b. Abbas'a göre burada adı geçen elçilerden maksat, Allah teâlâ ile peygamberleri arasında elçilik yapan meleklerdir. Taberi bu görüşü tercih etmiştir.

Abdullah b. Zeyd'e göre ise bu elçilerden maksat, kullarını amellerini yazan meleklerdir. Katade'ye göre ise elçilerden maksat, kurralardır. Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise bunlar, Kur'anı yazan katiplerdir.

Bu âyetler, Kur'an ehlinin, sözlerinde ve davranışlarında Kur'ana yakışır bir şekilde hareket etmeleri lazım geldiğini göstermektedir. Resulullah (s.a.v.) Kur'an okuyanlar hakkında şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) «الْمَاهِرُ بِالْقُرْآنِ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَرَةِ. وَالَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيَتَتَعْتَعُ فِيهِ، وَهُوَ عَلَيْهِ شَاقٌّ، لَهُ أَجْرَانِ»

"Kur'anı okurken kekeleyerek okuyan ve okumasında zorlanan kimse için ise iki mükafaat vardır. (Biri okumasından dolayı, diğeri de zorlanmasından dolayıdır) (3)

قُتِلَ الْإِنسَانُ مَا أَكْفَرَهُ ﴿١٧﴾

17- Kahrolsun o insan. Ne kadar da nankördür.

*Taberi, "Kahsolsun" diye tercüme edilen (قُتِلَ) "Kutile" kelimesini "Lanet olsun" diye izah etmiştir. Bu izah tarzını Dehhak, Abdullah b. Abbas'tan nakletmiş Ebu Malik de aynı şekilde izah etmiştir.

"Ne kadar da nönkürdür." diye tercüme edilen (مَا أَكْفَرَهُ) "Ma ekfere" kelimesini Taberi iki şekilde izah etmiştir. Biri mealde verildiği gibidir. Diğeri ise "Onu inkarcılığa götüren nedir?" şeklindedir.

Âyette zikredilen "İnsan" kelimesinden maksat, Mücahid ve Süfyan es-Sevri'ye göre "Kâfir olan insan" demektir. Bu izahlara göre âyetin manası şöyledir: "Kahrolsun kâfir insan. O,rabbinin nimetlerine karşı ne de nankördür." Veya "Lanet olsun kâfir olan insana. Onu inkarcılığa sürükleyen sebep nedir?"

مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ﴿١٨﴾

مِن نُّطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ ﴿١٩﴾

18- Allah, kendisini hangi şeyden yaratmıştır?

19- Onu bir damla sudan yarattı ve şekil verdi.

Rabbi, bu kâfir insanı neden yaratmıştır? Ki o öyle böbürlenip ululuk taslar. Rabbine itaat etmez ve onun birliğini kabullenmez. Evet, rabbi onu nutfeden, bir damla sudan yarattı ve onu çeşitli merhalelerden geçirdi. O, bir damla su iken onu kan pıhtısına dönüştürdü. Sonra bir çiğnem et haline getirdi. Sonra kemiklerini oluşturdu. Böylece mükemmel biryaratık haline getirdi.

3- Müslim, K.el-Müsafirîn, bab: 244, Hadis no: 798 / Buhari, K.et-Tevhid, bab: 52

ثُمَّ ٱلسَّبِيلَ يَسَّرَهُۥ ﴿٢٠﴾

20- Sonra ona (takibedeceği) yolu kolaylaştırdı.

*Âyette zikredilen "Ona yolu kolaylaştırdı." ifadesinden maksat, Abdullah b. Abbas, Ebu Salih, Süddi ve Katade'ye göre, kişinin annesinden doğmasının kolaylaştırılmasıdır. Taberi de bir önceki âyetin, ana rahmindeki aşamalardan bahsetmesiyle irtibat kurarak bu görüşü tercih etmiştir.

Mücahid'e göre ise bu ifadeden maksat, insana, hak ve batıl yolların gösterilmesidir. Mücahid bu âyetin: "Doğrusu biz insana hidayet yolunu gösterdik. O, ya şükreder veya nankörlük eder." [4] âyetinin benzeri olduğunu söylemiştir.

Hasan-ı Basri buradaki "Yol"dan maksadın, hayır yolu olduğunu, İbn-i Zeyd ise buradaki yoldan maksadın "İslam" olduğunu, Allahın insana İslamı kolaylaştırdığını ve öğrettiğini söylemiştir.

ثُمَّ أَمَاتَهُۥ فَأَقْبَرَهُۥ ﴿٢١﴾

ثُمَّ إِذَا شَآءَ أَنشَرَهُۥ ﴿٢٢﴾

كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَآ أَمَرَهُۥ ﴿٢٣﴾

21- Sonra da onu öhdürüp kabre koydu.

22- Daha sonra dilediği zaman onu tekrar diriltir.

23- Hayır hayır, insan, Allahın emrettiğini yerine getirmedi.

Sonra insanın vadesi gelince Allah onu öldürür. Kulları vasıtasıyla onu kabre koydurur. Sonra dilediği zaman o ölü olan insanı tekrar diriltip kabrinden çıkaracaktır. Hayır, hayır, durum o kâfir insanın zannettiği gibi değildir. O, üzerinde olan Allahın haklarını yerine getirdiğini zanneder. Halbuki o, Allahın emrettiğini yapmamıştır.

4- Dehr (insan) Suresi, 76/3

*Mücahid diyor ki: "Hiçbir kimse Allahın emrettiği şeyleri tam olarak yerine getirmiş değildir."

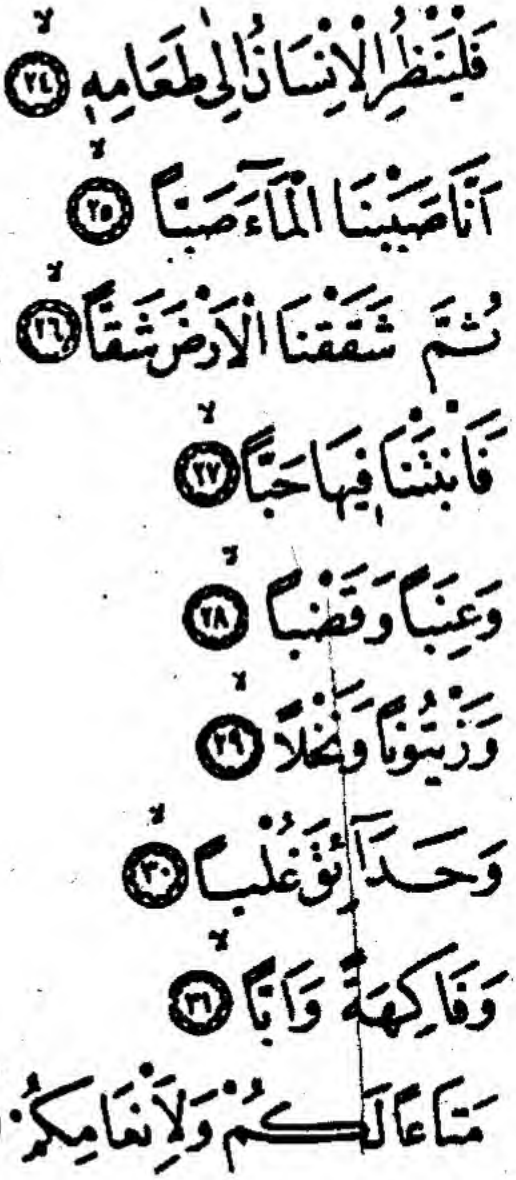

24- İnsan, yemeğine bir baksın.

25- Biz, bol bol su indirdik.

26- Sonra yeryüzünü iyice yardık.

27-31- Orada taneler, üzüm,hayvan yemi, zeytin, hurma ağacı, ağaçları birbirine girmiş bahçeler, meyveler ve otlar yarattık.

32- Bunlar, sizin ve hayvanlarınızın geçinmesi içindir.

Allahın birliğini reddeden kâfir insan, yediği yemeğine bir baksın. Allah o yemeği ona nasıl hazırlamıştır, bir düşünsün. Biz gökten yağmuru, su boşaltırcasına nasıl yağdırdıkk. Yeryüzünü çeşitli bitkilerle muhtelif şekillerde yardık ve orada buğday, arpa, vb. taneler, üzümler, hayvan yemleri, zeytin, hurma ağaçları ve birbirine girmiş ağaçları olan bahçeler bitirdik. Orada meyveler ve otlar yarattık. Bütün bunlar sizin ve hayvanlarınızın geçinmesi içindir.

*Âyet-i kerimede geçen ve "Hayvan yemi" diye tercüme edilen (قَضْبًا) "Gadban" kelimesi Abdullah b. Abbas, Katade ve Dehhak tarafından "Yonca" diye izah edilmiş Hasan-ı Basri ise "Hayvan yemi" diye izah etmiştir.

"Ağaçları birbirine girmiş" diye tercüme edilen (غُلْبًا) "Ğulben" kelimesi çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre bu ifadeden maksat, mealde zikredildiği gibi "Bir araya kümelenmiş ve dalları birbirine girmiş ağaçlar" demektir. Yine ondan nakledilen başka bir görüşe göre bundan maksat, "Uzun ağaçlar" demektir. Yine İbn-i Abbas'tan nakledilen başka bir görüşe göre bu ifadeden maksat "Cennette, altında gölgelenilecek ağaç"tır. Katade, İkrime ve İbn-i Zeyd'e göre ise bu ifadeden maksat, "Büyük ve değerli hurma ağaçları."dır.

Taberi bu ifadenin asıl manasının "Kalın" demek olduğunu,bu deyimin "Kalın boyunlu insanlar" anlamına gelen (أَغْلَبُ .) "Ağleb" ifadesinden alındığını söylemiştir. Mücahid ise bu ifadeden maksadın "Güzel" demek olduğunu söylemiştir.

Âyet-i kerimede geçen ve "Otlar" diye tercüme edilen (أَبًّا) "Ebben" kelimesinden maksat, Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre, yeryüzünün bitirdiği ve insanların yemediği bitkilerdir. Yine ondan nakledilen diğer bir görüşe göre bundan maksat, yeryüzünün, hayvanlar için bitirdiği bitkilerdir.

Hasan-ı Basri, Mücahid ve Katade'den de bu görüş nakledilmiştir. Abdullah b. Abbas'tan nakledilen başka bir görüşe göre bu kelimeden maksat, bütün otlar ve otlaklardır. Ebu Rezin, Mücahid ve Dehhak'tan da bu kelimeyi "Otlak" diye izah ettikleri nakledilmiştir.

Ali b. Ebi Talha'nın, Abdullah b. Abbas'tan naklettiği başka bir görüşe göre bu kelime "Yaş meyveler" anlamına gelmektedir.

Enes b. Malik'ten nakledildiğine göre Hz. Ömer, Abese suresini okumuş bu âyete gelince: "Meyvenin ne demek olduğunu biliyoruz. Fakat "Ebb" ne demektir?" diye kendi kendine sormuş sonra da "Bitkilerimiz bize yeter." demiş ve elindeki âsâsını yere atmıştır.

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ ﴿٣٣﴾

33- Gürültü koptuğu zaman. (Kıyamet çığlığı geldiği zaman)

*Abdullah b. Abbas, "Gürültü" diye tercüme edilen (الصَّاخَّةُ "Essaahhatu" kelimesinin, kıyametin isimlerinden biri olduğunu söylemiştir.

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾
وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾
وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾

34-36- O gün insan, kardeşinden, anne ve babasından, karısından ve çocuklarından kaçar.

Gürültüyle gelen kıyamet koptuğunda kişi en yakınlarından dahi kaçacaktır. Bu kaçışın sebei, kişinin kaçtığı kimselerin kendisinden bir şey istemelerinden korkmasından veya onların içine düştükleri hali görmek istememelerindendir.

لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾

37- O gün herkesin kendisine yetecek kadar derdi vardır.

Kıyamet gününde herkes kendi derdiyle meşgul olacak ve en yakın akrabaları da olsa kimse ile alakadar olamayacaktır. Öyle ki insanlar analarından doğdukları gibi diriltildikleri halde, sıkıntılarından dolayı birbirlerine bakma imkanı dahi bulamayacaklardır.

*Hz. Aişe (r.a.) diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) يَقُولُ « يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

حُفَاةً عُرَاةً غُرْلاً قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ! النِّسَاءُ وَالرِّجَالُ جَمِيعاً، يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ؟ قَالَ (ﷺ) «يَا عَائِشَةُ الأَمْرُ أَشَدُّ مِنْ أَنْ يَنْظُرَ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ».

"Ben Resulullahın: "İnsanlar kıyamet gününde yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak haşrolunacaklardır." buyurduğunu işittim ve dedim ki: "Ey Allahın Resulü, kadınlar ve erkekler bir arada haşrolacaklar ve birbirlerine de bakamayacaklar mı?" Resulullah: "Ey Aişe, orada durum, birbirlerine bakmaya imkan vermeyecek kadar dehşetlidir." [5] buyurdu.

Bu hususta Hz. Aişe'den daha geniş bir rivayet bulunmaktadır. Fakat sahih hadis kitaplarında kaynağı bulunmadığı için alınmamıştır.

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾

ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾

38-39- O gün parlayan, gülen ve sevinen yüzler vardır.

O gün, Allahın kendisine verdiği nur ile parlayan, ona ikram ettiği nimetlere sevinerek gülen ve daha fazla nimetlere erişeceğine dair müjdelenmiş olan güler yüzler vardır. Bunlar cennetliklerin yüzleridir.

وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾

تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾

أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

5- Müslim, K.el-Cennet, bab: 56, Hadis no: 2859 / Nesei, K.el-Cenaiz, bab: 138

40-41- O gün tozlanmış ve karanlık bürümüş yüzler de vardır.

42- İşte bunlar, kâfirler ve fâcirlerdir.

Çığlıkla kopan o kıyamet gününde, üzerlerini toz ve zillet bürümüş olan yüzler de vardır. İşte onlar, Allahı inkar eden ve dünyada iken Allaha karşı gelmekten çekinmeyen kâfir günahkarların yüzleridir. Allah onları işte böyle cezalandırmıştır.

TEKVİR SURESİ

Tekvir Suresi yirmi dokùz âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

Abdullah b. Ömer, Resulullah (s.a.v.)ın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) : مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كَأَنَّهُ رَأْىُ عَيْنٍ فَلْيَقْرَأْ (إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ) وَ (إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ) وَ (إِذَاالسَّمَاءُ انْشَقَّتْ).

"Kim kıyamet gününe sanki gözüyle görüyormuşçasına bakmak isterse İzeşşemsü Küvviret (Tekvir suresini) İzeşşemâün Fatarat (İnfitar suresini) ve İzessemaün Şakkat (İnşikak suresini) okusun.[1]

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾

1- Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 81, bab: 1, Hadis no: 3333 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.27, 36

1- Güneş dürülüp söndürüldüğü zaman.

*Bu âyet-i kerime çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Übey b. Kâ'b ve Katade bu âyeti, "Güneşin ışığı gittiği zaman", Abdullah b. Abbas ve Dehhak, "Güneş gittiği zaman", Mücahid: "Güneş dağılıp yok olduğu zaman", Said b. Cübeyr "Güneş batıp kaybolduğu zaman", Ebu Salih ve Rebi' b. Haysem "Güneş ters dönüp aşağıya atıldığı zaman" şeklinde izah etmişlerdir.

Taberi ise âyeti, bütün bu ifadeleri kapsar mahiyette ve şu şekilde izah etmiştir: "Güneş dürülüp sarmalandığı sonra da aşağıya atılarak ışığının gittiği zaman."

وَإِذَا ٱلنُّجُومُ ٱنكَدَرَتْ ﴿٢﴾

2- Yıldızlar kararıp düştüğü zaman.

*Übey b. Kâ'b bu surenin baş tarafındaki âyetleri izah ederken şöyle demiştir: "Kıyamet kopmadan önce altı alamet görülecektir. İnsanlar çarşı ve pazarlarında iken güneşin ışığı birden kaybolacak yine onlar bu haldeyken yıldızlar dökülüverecek, yine aynı durumda iken dağlar yıkılıp yeryüzüne düşecek, yeryüzün deprenecek, yanacak, cinler insanlara insanlar da cinlere sığınacak. Kanatsız hayvanlar, kuşlar ve yırtıcı hayvanlar birbirlerine karışacak, dalgalar halinde sağa sola koşuşacaklar." Übey b. Kâ'b bu izahı yaparken : "Dağlar yerinden sökülüp götürüldüğü zaman." "On aylık hamile develer dahi terkedildiği zaman." "Denizler birbirine karışıp kaynaştığı zaman" âyetlerini okumuştur.

Übey b. Kâ'b sözlerine devamla şöyle demiştir: "Cinler insanlara: "Biz neler olduğunun haberini size getirelim." derler. Koşup denizlere giderler. Bir de ne görsünler o denizler tutuşturulmuş bir ateş olarak yanıyorlar. Yine insanlar bu durumda iken yeryüzü en üst tabakasından en alt tabakasına kadar yarılır. Yine onlar bu durumdayken bir rüzgar gelir ve onları öldürür.

Rebi' b. Huseym, Mücahid ve Ebu Salih bu âyeti, "Yıldızlar dağıldığı zaman" Katade "Yıldızlar düştüğü zaman", İbn-i Zeyd "Yıldızlar gökten yeryüzüne atıldığı zaman" şeklinde izah etmişler Abdullah b. Abbas ise "Yıldızlar değiştiği zaman" şeklinde izah etmiştir.

وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٣﴾

وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾

3- Dağlar yerinden sökülüp yürütüldüğü zaman,

4- On aylık hamile develer dahi terkedildiği zaman.

Allah, dağları yerinden koparıp yürüttüğü, onları bir serap haline getirdiği zaman, kendilerine çok kıymet verildiği halde on aylık hamile develerin dahi sahipleri tarafından terkedildiği zaman.

وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾

5- Yabani hayvanların (korkudan) bir araya toplandıkları zaman.

*Abdullah b. Abbas bu âyeti "Vahşi havanlar öldüğü zaman" şeklinde izah etmiş ve devamla demiştir ki: "Kıyamette diriltilip haşrolacak bütün varlıklar tekrar ölecekler ancak insanlar ve cinler kalacaklardır."

Ebul Âliye ve Übey b. Kâ'b ise bu âyeti: "Vahşi hayvanlar birbirine karıştığı zaman" şeklinde izah etmişlerdir.

Taberi ise "Vahşi hayvanlar bir araya toplandığı zaman." şeklinde izah etmiş ve şu âyetlerin de aynı kökten kelimeler taşıdıklarını ve bir araya getirilmeyi ifade ettiklerini söylemiştir. "Biz, kuşları da toplu olarak onun emrine vermiştik. Hepsi de ona boyun eğiyorlardı." [2] "İnsanları topladı ve haykırarak şöyle dedi." [3]

Bu âyetlerde geçen (مَحْشُورَةً) "Mahşuretün" ve (حَشَرَ) "Haşere" kelimeleri bu âyette geçen (حُشِرَتْ) "Huşiret" kelimesiyle aynı köktendir.

2- Sâd Suresi, 38/19

3- Naziat Suresi, 79/23

وَإِذَا ٱلْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٦﴾

6- Denizler kaynatıldığı zaman.

*Übey b. Kâ'b, Ali b. Ebi Talib, Abdullah b. Abbas, İbn-i Zeyd, Atiyye ve Süfyan es-Sevri bu âyeti "Denizler yakıldığı ve suları kaynatıldğı zaman" şeklinde izah etmişler, Rebi' b. Huseym Kelbi ve Dehhak ise "Denizlerin suyu taştığı zaman, Katade ve Hasan-ı Basri de "Denizlerin suyu çekilip kuruduğu zaman." şeklinde izah etmişlerdir.

Bu hususta Abdullah b. Abbas'tan şunlar nakledilmiştir. "Allah, güneşi ayı ve yıldızları dürüp denize gömecek sonra bir batı rüzgarı estirecek o rüzgar denize üfleyerek onu ateşe çevirecektir. İşte "Denizler kaynatıldığı zaman." âyeti bunu ifade etmektedir.

Taberi bu âyeti "Denizler taşıp çevreye su fışkırttığı ve akıp gittiği zaman" şeklinde izah etmenin daha doğru olacağını söylemiş şu âyetin de bu manayı ifade ettiğini söylemiştir. "Denizler fışkırtıldığı zaman" (4)

وَإِذَا ٱلنُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾

7- Ruhlar eşleştirildiği zaman.

*Hz. Ömer, Abdullah b. Abbas, Mücahid, Katade ve Rebi' b. Haysem bu âyeti "Her insanın, kendi derecesinde olan insanlarla bir araya getirildiği zaman." şeklinde izah etmişlerdir.

Numan b. Beşir, Hz. Ömer'in bu âyeti izah ederken şöyle dediğini rivayet etmiştir. "Salih kul cennette, kendisi gibi salih bir kulun yanına konacak kötü kul da cehennem ateşinde kendisi gibi kötü bir kulun yanına konacaktır."

Bu âyet, aynı ameli işleyen iki kısım insanı anlatmaktadır. İki kişi aynı salih ameli işlerlerse cennette bir araya konulurlar. Yine kötü ameli işleyen iki kişi cehenem ateşinde yan yana konulurlar.

4- İnfitar Suresi, 82/3

Hz. Ömer bu izahtan sonra şu âyetleri okumuştur. "(Allah, meleklerine şöyle der) Zulmedenleri, onlarla işbirliği yapanları ve Allahtan başka taptıklarını bir araya toplayıp onlara cehennemin yolunu gösterin." (5) "Ve sizler üç sınıfa ayrıldığınız zaman (durumunuz şudur)" "Amel defterleri sağlarından verilenler. Ne mutlu insanlardır amel defterleri sağlarından verilenler." "Amel defterleri sollarından verilenler. Ne bedbaht insanlardr amel defterleri sollarından verilenler." "(Dünyada) hayır için önde gidenler (âhirette de) öndedirler." (6) Hz. Ömer "İşte bu ayetler, birbirinin dengi olan insanları beyan etmektedirler." demiştir.

Taberi, Hz. Ömer'in bu izah tarzını tercih etmiştir.

İkrime ve Şa'bi ise bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmişlerdir. "Ruhlar bedenleriyle birleştirildikleri zaman."

وَإِذَا الْمَوْءُۥدَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾

بِأَىِّ ذَنۢبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾

8-9- Diri diri toprağa gömülen kız çocuğunun, hangi suçla öldürüldüğü sorulduğu zaman.

*Katade diyor ki: "Cahiliye döneminde bir kısım insanlar, kız çocuklarını sevmez ve onları diri diri toprağa gömüp öldürürlerdi. Buna mukabil köpeklerini beslerlerdi. İşte Allah teala onların bu halini bu âyet-i kerime ile kınamıştır.

وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾

10- Amel defterleri dağıtıldığı zaman.

*Katade diyor ki: "Ey Âdemoğlu, senin yaptıkların amel defterine işleniyor. Sonra o kapatılıyor. Kıyamet günü gelince açılıp sana verilecektir."

5- Saffat Suresi, 37/22-23

6- Vakıa Suresi, 56/7-10

11- Gök yerinden oynatıldığı zaman,

12- Cehennem ateşlenip yakıldığı zaman,

13- Cennet yaklaştırıldığı zaman,

14- Herkes önceden hazırladığını görecektir.

Gökler sökülüp yerlerinden alındığı ve dürülüp katlandığı zaman ve cehennem ateşlenip tutuşturulduğu zaman ve cennet kendisine girenlere yaklaştırıldığı zaman, işte o zaman herkes daha önce işlediği hayır ve şerri öğrenmiş olacaktır.

*Katade diyor ki: "Cehennemi tutuşturan, Allahın gazabı ve insanoğlunun günahlarıdır."

Hz. Ömer diyor ki: "Yukarıdaki âyetler,"Herkes önceden hazırladığını görecektir." âyeti için zikredilmişlerdir. Yani bu âyet onların cevabıdır. Rebi' b. Haysem de aynı izahta bulunmuştur.

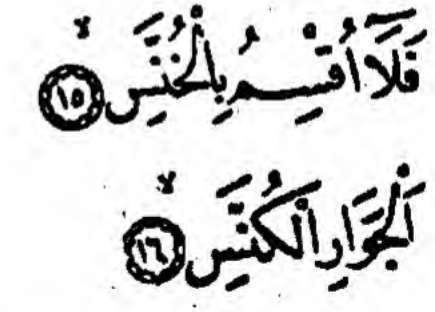

15-16- (Gündüz) görünmeyip (gece) yörüngesinde kaybolan gezegenlere,

*Hz. Ali, Hasan-ı Basri, Katade, Bekr b. Abdullah ve İbn-i Zeyd bu

âyetin yıldızlardan bahsettiğini söylemişler ve buna göre izahlarda bulunmuşlardır.

Hz. Ali, âyette zikredilen varlıkların geceleyin seyreden ve gündüzleyin kaybolan yıldızlar olduğunu, Hasan-ı Basri, doğuya doğru seyreden, gündüzleri saklanarak geceleyin seyredip giden yıldızlar olduklarını, İbn-i Zeyd ise bunların, doğdukları yerden devamlı olarak geriye çekilen ve gündüzleri gizlenen yıldızlar olduklarını söylemişlerdir.

Âyetlerde (خُنَّسِ) "Hunnes" ve (كُنَّسِ) "Künnes" kelimeleri zikredilmiştir. Bazılar "Hunnes"i "Gizlenen" bazıları "Seyreden" manalarıyla izah etmişlerdir "Kunnes" kelimesini ise bazıları "Gözlenen" bazıları "Açığa çıkan" bazıları "Yuvasına sığınan" şeklinde izah etmişlerdir.

İbn-i Zeyd, "Hunnes"i "Geri çekilen" şeklinde izah etmiştir.

Abdullah b. Mes'ud, Ebu Meysere, Cabir b. Zeyd, Mücahid, İbrahim en-Nehai bu âyetlerde zikredilen şeylerden maksadın "Yaban sığırları" olduklarını zikretmişlerdir. Bu izaha göre âyetin manası "Sinen, dönüp dolaşan sonra yuvasına sığınan vahşi sığırlara yemin olsun ki." şeklindedir.

Abdullah b. Abbas, Said b. Cübeyr, Dehhak ve Mücahid'den nakledilen diğer bir görüşe göre bu âyetlerde zikredilen varlıklardan maksat, "Ceylan"lardır. Buna göre âyetin manası: "Sinen, gezip dolaşan ve yavrularına sığınan ceylanlara yemin olsun ki." demektir.

Taberi diyor ki:"Allah teala bu âyetlerde bazan kaybolan bazan yürüyen-bazan da yerine sığınan varlıklara yemin etmiştir. Bu varlıklar yıldızlar, yabani sığır ve ceylanlardan herhangi biri olabilir. Bu itibarla âyeti genel manada anlamak daha isabetli olur. Bu izaha göre âyetin manası şöyledir: "Ortadan kaybolanlara, seyredip gidenlere ve yuvalarına sığınanlara yemin olsun ki."

وَالَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ﴿١٧﴾

17- Kararan geceye,

*Hasan-ı Basri ve Atiyye bu âyeti mealde verildiği şekilde "Kararan karanlığı bürüyen geceye yemin olsun ki" diye izah etmişler Hz. Ali, Abdullah b. Abbas, Katade ve Dehhak ise: "Dönüp gelen geceye yemin olsun ki" diye izah etmişlerdir. Taberi de bundan sonra gelen âyeti göz önünde bulundurarak bu izah şeklini tercih etmiştir.

وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ ﴿١٨﴾

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾

ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾

مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾

18-19- Nefes almaya başlayan (ağaran) sabaha yemin olsun ki bu Kur'an şerefli bir elçinin Allahtan getirdiği kelamdır.

20- O elçi güçlüdür. Arşın sahibi Allahın yanıda çok itibarlıdır.

21- O her yerde sözü dinlenen güvenilir bir elçidir.

*Bu âyetlerde zikredilen "Elçi"den maksat, Cebrail aleyhisselamdır. Cebraile gökteki bütün melekler itaat ettikleri için o, sözü dinlenen diye sıfatlandırılmıştır. Allah teala tarafından yeryüzüne gönderilen vahiyler ona emanet edildiği için de "Güvenilen" diye vasıflandırılmıştır.

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾

وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ ﴿٢٣﴾

22- Arkadaşınız Muhammed asla deli değildir.

23- Yemin olsun ki Muhammed onu (elçiyi) apaçık ufukta gördü.

Ey insanlar, sizin arkadaşınız olan Muhammed, deli değildir ki onlar gibi abuk sabuk konuşsun. Bilakis o, hakkı getirmiş ve geçen peygamberleri tasdik etmiş biridir. Şüphesiz ki Muhammed, Cebraili asli suretinde herşeyin açığa çıktığı doğu tarafında ufukta görmüştür.

Ebu Ahves diyor ki: "Bu âyet-i kerime Resulullah (s.a.v.)in Cebrail (a.s.)ı asli suretiyle ve altı yüz kanadıyla birlikte gördüğünü beyan etmektedir.

وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿٢٤﴾

24- Peygamber, gaybdan gelen vahiy hususunda suçlanamaz.

*Bu âyet-i kerime (ض) ve (ظ) harfleri ile iki şekilde okunmuştur. Mücahid, Katade, Süfyan es-Sevri, İbn-i Zeyd ve İbrahim en-Nehai (ض) ile okunan kıraatı rivayet etmişler Taberi de bu rivayeti tercih etmiştir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Muhammed, kendisine gayb âleminden gönderilen Kur'anı insanlara tebliğde asla cimri davranan biri değildir. Bilakis onu tebliğ etmek için bütün gayretini göstermektedir.

Abdullah b. Abbas, Said b. Cübeyr, Zir b. Hubeyş ve Dehhak ise (ظ) ile okunan kıraatı rivayet etmişlerdir. Bunlara göre ise âyetin manası şöyledir: "Muhammed, kendisine gaybdan gelen Kur'an hakkında herhangi bir şey ile itham edilemez."

وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿٢٥﴾

فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾

لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾

25- Kur'an (Allahın huzurundan) kovulan şeytanın sözü değildir.

26- O halde nereye gidiyorsunuz?

27- Kur'an âlemlere ancak bir öğüt ve uyarıdır.

28- Bilhassa içinizden doğru yolu bulmak isteyenler için.

Ey insanlar, Kur'an Allah kelamıdır. Onun huzurundan kovulan şeytanın vesvesesi değildir. O halde Kur'anı bırakıp nereye gidiyorsunuz? O, âlemler için, bilhassa sizden doğru yolda olmak isteyenler için ancak bir hatırlatma ve bir öğüttür.

وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٩﴾

29- Âlemlerin rabbi olan Allah dilemedikçe siz bir şey dileyemezsiniz.

*Süleyman b. Musa diyor ki:"Bundan önceki âyet inip "Kur'an içinizden doğru yolu bulmak isteyenler için ancak bir öğüt ve uyarıdır." buyurunca Ebu Cehil: "Bu bizim bileceğimiz bir iştir. İstersek doğru yolda oluruz, istersek doğru yolda olmayız." dedi. İşte bunun üzerine "Âlemlerin rabbi olan Allah dilemedikçe siz bir şey dileyemezsiniz." âyeti nâzil oldu.

İNFİTAR SURESİ

İnfitar Suresi on dokuz âyettir ve Medine'de nazil olmuştur.

Cabir b. Abdullah diyor ki:

عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَامَ مُعَاذٌ فَصَلَّى الْعِشَاءَ الآخِرَةَ فَطَوَّلَ فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) أَفَتَّانٌ يَا مُعَاذُ أَفَتَّانٌ يَا مُعَاذُ أَيْنَ كُنْتَ عَنْ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَى وَالضُّحَى وَإِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ.

"Muaz b. Cebel, arkadaşlarına yatsı namazını kıldırdı. Namazını uzattı. Bunun üzerine Resulullah Muaza"Ey Muaz sen insanları fitneye mi düşüreceksin. Ey Muaz, sen insanları fitneye mi düşüreceksin? Sebbihisme Rabbikelalâ (A'lâ Suresi) Vedduha (Duha suresi) ve İzessemâün Fatarat (İnfitar suresi)ni nerede bıraktın? (Bunları okusan yetmiz miydi?)" [1] buyurdu.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

إِذَا السَّمَاءُ انفَطَرَتْ ﴿١﴾

وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انتَثَرَتْ ﴿٢﴾

1- Nesei, K.el-İftitah, bab: 70

وَإِذَا ٱلْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾

وَإِذَا ٱلْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ﴿٥﴾

1- Gök yarıldığı zaman,

2- Yıldızlar dağılıp döküldüğü zaman,

3- Denizler fışkırtıldığı zaman,

4- Kabirlerin içinde olanlar dışına çıkarıldığı zaman,

5- Her nefis neyi yaptığını neyi de ertelediğini bilecektir.

*Âyette geçen "Denizler fışkırtılacaktır." ifadesi Abdullah b. Abbas tarafından "Birbirlerine karışacaklardır." Şeklinde, Katade tarafından "Suyu tatlı olan denizler suyu tuzlu olanlara karışacaktır." şeklinde, Hasan-ı Basri tarafından "Birbirlerine karışıp suları yok olacaktır." şeklinde, Kelbî tarafından ise "Fışkırıp dolacaklardır." şeklinde izah edilmiştir.

Âyette geçen "Her nefis neyi yaptığını neyi de ertelediğini bilecektir." ifadesi Kurezi tarafından "Herkes kıyametin koptuğu günde o gün için kendisine fayda verecek ne gibi salih amelleri işlediğini ve ölümünden sonra ne gibi amellerin yapılmasına sebep olduğunu bilecektir." şeklinde izah edilmiştir. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

İkrime, Abdullah b. Abbas, Katade ve İbn-i Zeyd ise bu âyeti şu şekilde izah etmişlerdir: "İnsan, kıyametin koptuğu gün, kendisine farz kılınan hangi amelleri işlediğini ve hangi amelleri de işlemeyip terkettiğini bilmiş olacaktır."

Diğer bir kısım âlimler ise bu âyeti: "Her nefis işlediği hayır ve şerri ve işlemediği hayır ve şerri bilecektir." şeklinde izah etmişlerdir.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلْإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلْكَرِيمِ ﴿٦﴾

ٱلَّذِى خَلَقَكَ فَسَوَّىٰكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾

فِىٓ أَىِّ صُورَةٍ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾

6-8- Ey insan, seni yaratan, düzgün bir şekle koyan, mütenasip kılan ve dilediği şekilde terkip eden o cömert rabbine karşı seni aldatan nedir?

*Allah teala insanı bir damla sudan, güzel veya çirkin olmak üzere yaratır ve dilediği şekle koyar.

Ebu Salih, İkrime ve İsmail bu ayeti izah ederken şöyle demişlerdir: "Allah, insanın aslı olan meniyi, köpek, eşek, domuz, maymun gibi çirkin şekilli hayvnalar gibi yaratmaya da kadirdir. Fakat onun lütfu büyük olduğundan insanı güzel ve düzgün bir şekilde yaratmıştır.

Mücahid diyor ki: "Allah insanı dilediği şekilde meydana getirir. Dilerse anasına dilerse babasına benzetir. Dilerse dayısına dilerse amcasına benzetir."

Bu hususta Ebu Rebah, Resulullahın kendisiyle şöyle konuştuğunu rivayet ediyor: (Resulullah ona sormuş ki)

-Neyin doğdu?

-Ey Allahın Resulü, neyim doğabilir ki? Ya oğlum olur ya da kızım.

-Kime benziyor?

-Ey Allahın resulü, kime benzeyebilir ki? Ya babasına benzer ya da anasına. (Bunun üzerine Resulullah buyurdu ki:)

-İşte burada dur. Öyle deme. Zira meni anne rahminde karar kılınca Allah, onunla Âdem arasındaki bütün soy bağını ortaya koyar. (Onu onlardan birine benzetir) Sen, Allahın kitabındaki; "O, insanı dilediği şekilde terkip eder." âyetini okumadın mı?"

كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ ﴿٩﴾

وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ﴿١٠﴾

كِرَامًا كَاتِبِينَ ﴿١١﴾

يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾

9- Hayır, hayır doğrusu siz dini yalanlıyorsunuz.

10-11- Üzerinizde sizi koruyan, yaptıklarınızı yazan şerefli melekler vardır.

12- Onlar yaptıklarınızı bilirler.

Ey kâfirler, mesele sizin iddia ettiğiniz gibi değildir. Sizler, Allahtan başkasına kulluk etmekte haklı değildiniz. Bilakis sizler hesap ve cezanın gerçekleşeceği kıyamet gününü yalanlıyordunuz. Sizin üzerinizde sizi denetleyen, yaptığınız amelleri hesaplayan ve işlediklerinizi yazan şerefli melekler vardır. O melekler vardır. O melekler sizin işlediğiniz hayın da bilirler şerri de. Hiçbir ameliniz onların bilgisi dışında değildir.

Âyet-i kerimede geçen"Din" kelimesi Mücahid ve Katade tarafından "Ceza" anlamında izah edilmiştir.

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿١٣﴾

وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ﴿١٤﴾

يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٥﴾

وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ ﴿١٦﴾

وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٧﴾

ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٨﴾

يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِّنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِّلَّهِ ﴿١٩﴾

13- İyilikte bulunanlar hiç şüphesiz büyük bir nimet içindedirler.

14- Kâfirler ise cehennemdedirler.

15- Ceza günü oraya gireceklerdir.

16- Oradan ayrılamayacaklardır.

17- Ceza gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin?

18- Evet, ceza gününün ne olduğunu, sen nereden bileceksin?

19- O gün kimse kimseye bir fayda sağlayamaz. O gün emir Allahındır.

Şüphesiz ki Allahın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınan takva sahibi müminler cennetin nimetleri içinde olacaklardır. Rablerini inkar eden günahkarlar ise cehennemin içinde olacaklardır. Onlar cehenneme suçların cezalandığı gün girecklerdir. O suçlular cehennemden asla çıkamayacaklar oradan kaybolmayacaklardır da. Ey Muhammed, hesap ve ceza gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin? Sonra o günün ne olduğunu sana ne bildirecektir? İşte o gün hiçbir kimse diğer birine bir fayda sağlayamayacaktır. Halbuki dünyada iken birbirlerini savunuyorlar ve birbirlerine bazı menfaatler sağlamaya çalışıyorlardı. O günde emir ancak Allahındır. Yaratıklarından hiçbirinin birşey söylemeye yetkileri yoktur.

MUTAFFİFÎN SURESİ

Mutaffifin suresi otuz altı âyettir ve Mekke'de nail olmuştur.

Abdullah b. Abbas diyor ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: لَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ (ﷺ) الْمَدِينَةَ كَانُوا مِنْ أَخْبَثِ النَّاسِ كَيْلاً. فَأَنْزَلَ اللهُ سُبْحَانَهُ (وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ) فَأَحْسَنُوا الْكَيْلَ بَعْدَ ذَلِكَ.

"Resulullah Medine'ye geldiğinde Medineliler ölçüyü en kötü yapan insanlardı. Allah teala: "Ölçüyü eksik yapanların vay haline. Onlar için Veyl deresi vardır." âyetlerini indirdi. Bunun üzerine Medineliler, ölçülerini güzel yapmaya başladılar." (1)

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ﴿١﴾

الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿٢﴾

1- İbn-i Mace, K.et-Ticaret, bab: 35, Hadis no: 2223

وَإِذَا كَالُوهُمْ أَو وَّزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿٣﴾

أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُم مَّبْعُوثُونَ ﴿٤﴾

لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥﴾

1- Ölçüyü eksik tutanların vay haline.

2-3- Onlar insanlardan bir şey ölçüp alırken tam alırlar. Onlara bir şeyi ölçüp veya tartarken de eksik yaparlar.

4-5- Yoksa onlar, büyük bir gün için diriltileceklerini sanmıyorlar mı?

Ölçülerini eksik yapanlara, cehennemliklerin kan ve irinlerinin aktığı Veyl deresi vardır. Onlar insanlardan bir şey alırken onu ölçtüklerinde tam ölçerler ve haklarını tam olarak alırlar. Fakat onlar insanlara vermek için bir şey ölçüp veya tartarken onların haklarını eksik verirler. Yoksa bu hilekârlar, dehşeti çok büyük olan kıyamet gününde tekrar diriltilip hesaba çekileceklerini sanmıyorlar mı?

يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾

6- O gün insanlar, âlemlerin rabbi olan Allahın huzurunda dururlar.

İşte o gün insanlar, âlemlerin rabbi olan Allahın huzurunda ayakta dururlar.

*Kıyamet gününün ne kadar sıkıntılı olduğu ve insanların, Allahın huzurunda nasıl bekledikleri ve bekleme müddetlerinin ne kadar olacağı hadis-i şeriflerde beyan edilmiştir.

Abdullah b. Ömer Resulullah (s.a.v.)ın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ

لِرَبِّ الْعَالَمِينَ حَتَّى يَغِيبَ أَحَدُهُمْ فِي رَشْحِهِ إِلَى أَنْصَافِ أُذُنَيْهِ

"İnsanlar kıyamet gününde, âlemlerin rabbi olan Allahın huzurunda duracaklardır. Öyle ki onlardan biri, kulaklarının yarısına kadar dolacak olan ter içinde kaybolacaktır."(2)

Mikdat b. el-Esved diyor ki:

حَدَّثَنِي الْمِقْدَادُ بْنُ الأَسْوَدِ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) يَقُولُ «تُدْنَى الشَّمْسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، مِنَ الْخَلْقِ، حَتَّى تَكُونَ مِنْهُمْ كَمِقْدَارِ مِيلٍ». قَالَ سُلَيْمُ بْنُ عَامِرٍ: فَوَ اللهِ! مَا أَدْرِي مَا يَعْنِي بِالْمِيلِ؟ أَمَسَافَةَ الأَرْضِ، أَمِ الْمِيلَ الَّذِي تُكْتَحَلُ بِهِ الْعَيْنُ. قَالَ «فَيَكُونُ النَّاسُ عَلَى قَدْرِ أَعْمَالِهِمْ فِي الْعَرَقِ. فَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى كَعْبَيْهِ. وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ. وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى حَقْوَيْهِ. وَمِنْهُمْ مَنْ يُلْجِمُهُ الْعَرَقُ إِلْجَاماً». قَالَ وَأَشَارَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) بِيَدِهِ إِلَى فِيهِ.

"Ben, Resulullahın şöyle buyurduğunu işittim. "Kıyamet günü güneş, yaratıklara yaklaşacak. Öyle ki onlara bir mil kadar bir mesafede bulunacaktır. İnsanlar amellerine göre ter içine batacaklardır. Bazılarının teri topuklarına, bazılarınınki dizlerine, bazılarınınki böğürlerine, bazılarının ki de ağızlarına kadar ulaşacak ve onlar için bir gem olacaktır." Mikdat b. el-Esved diyor ki: "Resulullah bunu anlatırken eliyle ağzını gösterdi."(3)

İnsanların, Allahın huzurunda ne kadar kalacakları hususunda ise Abdullah b. Mes'ud, kırk yıl kalacaklarını, Abdullah b. Ömer, yüz yıl kalacaklarını, Ebu Hureyre ve Kâ'b ise üç yüz yıl kalacaklarını rivayet etmişlerdir.

Ebu Hureyre (r.a) diyor i: Resulullah (s.a.v.) Beşir el-Ğifariye dedi ki: "İnssanların, âlemlerin rabbı olan Allahın huzurundu, dünyanın günleriyle üç yüz gün kalacakları kendilerine gökten herhangi bir haberin gelmeyeceği ve ken-

2- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 83, bab: 1 / Müslim, K.el-Cennet, bab: 60, Hadis no: 2862
3- Müslim, K.el-Cennet, bab: 62, Hadis no: 2884

dileri hakkında herhangi bir emrin verilmeyeceği günde ne yapacaksın?" Beşir: "Ey Allahın Resulü, yardımcım Allahtır." dedi. Resulullah da buyurdu ki: "Sen döşeğine vardığında kıyamet gününün sıkıntılarından ve kötü hesaptan Allaha sığın."

كَلَّآ إِنَّ كِتَٰبَ ٱلْفُجَّارِ لَفِى سِجِّينٍ ۝٧

7- Hayır, kâfirlerin amel defterleri "Siccîn" dedir.

Hayır, hayır, durum kâfirlerin zannettiği gibi değildir. Onlar, öldükten sonra diriltilmeyeceklerini ve hesaba çekilmeyeceklerini zannediyorlardı. Bu böyle değildir. Bilakis onların yaptıkları bütün ameller kaydedilip amel defterleri siccin'de muhafaza edilmektedir.

*Âyette zikredilen "Siccin" kelimesi, müfessirler tarafından çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Muğis b. Sümeyye, Hilal b. Yesaf, Kâ'b, Katade, Mücahid, İbn-i Abbas, Dehhak ve İbn-i Zeyd'e göre "Siccin" yedi kat yerin en alt katıdır. Taberi de bu görüşü tercih etmiş ve buna dair Bera b. Âzib'den şu hadisi rivayet etmiştir.

فيصعدون بها فلا يمرون بها على ملأ من الملائكة الا قالوا ما هذه الروح الخبيث فيقولون فلان بن فلان باقبح أسمائه التي كان يسمى بها في الدنيا حتى ينتهى به الى السماء الدنيا فيستفتح له فلا يفتح له ثم قرأ رسول الله (ﷺ) لا تفتح لهم أبواب السماء ولا يدخلون الجنة حتى يلج الجمل في سم الخياط فيقول الله عز وجل اكتبوا كتابه فى سجين فى الأرض السفلى.

"Melekler, kâfirin ruhunu alıp yukarı çıkarlar. Hangi melek topluluğuna uğrarlarsa onlar: "Bu habis ruh kimin?" diye sorarlar. O ruhu taşıyan melekler, kişinin, dünyada çağırıldığı en kötü adını söyleyerek "Bu, falan oğlu falandır." derler. Nihayet o ruh ile dünya göğüne varırlar ve onun için kapıların açılmasını isterler. Fakat kapı ona açılmaz." Resulullah (s.a.v.) sözünün bu noktasında şu

âyet-i kerimeyi okudu. "Şüphesiz ki âyetlerimizi yalanlayan ve onlara karşı büyüklük taslayanlara göğün kapıları açılmaz ve deve iğnenin deliğinden geçmedikçe onlar cennete giremezler. Biz, suçluları işte böyle cezalandırırız."(4)

Resulullah (s.a.v.) sözlerine devamla buyurdu ki: "Allah teala şöyle der: "Bunun amelini yerin alt katında bulunan siccine yazın." (5)

Kâ'bul Ahbar ve Said b. Cübeyr'e göre ise siccin, İblis'in sınırıdır.

Abdullah b. Abbas, Kâ'bul Ahbar'dan bu âyetin izahını sorduğunda o şöyle demiştir: "Kâfirlerin ruhları göğe doğru yükseltilir. Gök onları kabul etmez. Onlar yeryüzüne indirilir. Onları yer de kabul etmez. Onların ruhları yedi kat yerin dibine indirilir. Siccine kadar götürülür. Siccin İblisin sınırıdır. O ruhlar için İblisin sınırlarının altından bir sayfa çıkarılır. O ruhun da kıyamet gününe kadar helak olacağını bildiğini ortaya koyan bir yazı yazılır, mühürlenir, İblisin sınırının altına konur."

Bu izaha göre, "kâfirlerin amel defterleri" diye tercüme edilen "Kitab el-Füccar" ifadesinden maksat, kâfirlerin azap göreceğini beyan eden bir belgedir.

Muhammed b. Kâ'b el-Kurezi, Ebu Hureyre'den o da Resulullahtan, "Siccin"in, cehennemde ağzı açık bir kuyu olduğunu rivayet etmişlerdir.

Bir kısım âlimler de siccin'in, yer altında bir kayanın adı olduğunu söylemişlerdir.

وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا سِجِّينٌ ﴿٨﴾

كِتَٰبٌ مَّرْقُومٌ ﴿٩﴾

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٠﴾

ٱلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ ٱلدِّينِ ﴿١١﴾

8- Siccin'in ne olduğunu sen nereden bilecceksin?

9- O, yazılı bir kitaptır.

4- A'raf Suresi, 7/40

5- Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.4, S.287, 288

10- O gün, yalanlayanların vay haline,

11- Onlar hesap gününü yalanlarlar.

Ey Muhammed, sen, amel defterlerinin kaydedildiği siccin'in ne olduğunu nereden bileceksin? O, yazılı bir kitaptır. İnsanların hesaba çekilecekleri kıyamet gününü yalanlayanların vay haline.

*İbn-i Zeyd, "Onlar hesap gününü yalanlarlar." âyet-i kerimesini "Müşrikler dini yalanlarlar." şeklinde izah etmiş ve şu âyetin de buna işaret ettiğini söylemiştir.

وَمَا يُكَذِّبُ بِهِۦٓ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾

إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ءَايَٰتُنَا قَالَ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾

12- Onu ancak haddi aşan günahkar yalanlar.

13- Ona âyetlerimiz okunduğu zaman, "Bunlar öncekilerin efsaneleridir." der.

Hesap gününü ancak, Allahın emirlerine karşı gelerek kendisi için konulan sınırları aşan ve rabbine karşı günah işleyen kimseler yalanlar. Böyle bir insana, Muhammed'e Kur'anda indirdiğimiz âyetlerimiz okunduğu zaman "Bu, öncekilerin efsaneleridir. Onlardan kopya edilmiştir, bize aktarılmaktadır." der.

كَلَّا بَلْ ۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾

14- Hayır, doğrusu onların yaptıkları, kalblerini paslandırmıştır.

*Âyet-i kerimede geçen ve "Kalblerini paslandırmıştır." şeklinde tercüme edilen (رَانَ) "Râne" fiili çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas'a göre bundan maksat, "Kalbleri mühürlenmiştir." demektir. Hasan-ı Basri ve Katade'ye göre ise "Günahlar üst üste gelerek kalbi körletir ve onu öldürür." demektir.

Mücahid ise bu âyeti şu şekilde izah etmiştir: Kul günah işler, günahlar kalbini kuşatır ve her tarafını kaplar." Mücahid diyor ki: "Âlimler kulun kalbini

insanın eline benzetirler. Kul, her günah işledikçe bir parmağı kapanır. Böylece günah işlemeye devam ettikçe bütün parmaklar kapanır ve üzeri mühürlenir." Mücahid, bu âyetin, şu âyete benzediğini söylemiştir. "Evet, kim bir kötülük işler ve hataları kendisini kuşatırsa işte onlar, cehennemliktirler. Orada ebedi olarak kalacaklardır." (6)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) قَالَ: إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَخْطَأَ خَطِيئَةً نُكِتَتْ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ، فَإِذَا هُوَ نَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ وَتَابَ صُقِلَ قَلْبُهُ، وَإِنْ عَادَ زِيدَ فِيهَا حَتَّى تَعْلُوَا قَلْبَهُ وَهُوَ الرَّانُ الَّذِي ذَكَرَ اللهُ (كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ).

Ebu Hureyre (r.a.) (رَانَ) "Râne" kelimesinin Resulullah tarafından şöyle açıklandığını rivayet etmektedir. Resulullah (s.a.v.) buyurmuştur ki: "Kul bir hata yaptığında kalbine siyah bir nokta işlenir. Eğer kul onu işlemekten elini çeker, af diler ve tevbe edecek olursa kalbi parlatılır. Şayet tekrar hataya düşecek olursa o siyah nokta büyütülür. Öyle ki bütün kalbini kaplar. İşte Allahın, "Hayır, doğrusu onların yaptıkları, kalblerini paslandırmıştır." âyetinde zikredilen (رَانَ) "Râne" "Paslandırmıştır." kelimesinden makat budur. (7)

Ahmed b. Hanbel ve İbn-i Mace'nin rivayetinde "kul" kelimesinin yerine "Mümin" kelimesi zikredilmiştir. (8)

كَلَّآ إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾

15- Hayır hayır, o gün yalanlayanların önünc, rablerine karşı perde çekilmiştir.

6- Bakara Suresi, 2/81

7- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 83, Hadis no: 3334

8- Bkz. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.297 / İbn-i Mâce, K.ez-Zühd, bab: 29, Hadis no: 4244

Hayır, durum,ceza gününü yalanlayanların söylediği gibi değildir. Onlar, rablerine yakın olduklarını iddia ediyorlar. Fakat hal böyle değildir. Bilakis onlarla rableri arasına perde çekilmiş olacaktır.

*Bu âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir. Katade ve İbn-i Ebi Müleyke'ye göre bu âyetten maksat, kıyamet gününü yalanlayanların, rablerinin ikramından mahrum olduklarını beyan etmektir. Bunlar, Allahın, âhirette mümin kulları için hazırladığı nimetlerden istifade edemeyeceklerdir.

Hasan-ı Basri'ye göre ise bu âyetten maksat, kâfirlerin kıyamette Allah tealayı göremeyeceklerini beyan etmektir. İman Şafii de bu âyeti bu şekilde izah etmiş ve bunun zıt anlamını alarak müminlerin, rablerini göreceklerini söylemiştir.

Taberi, Âyet-i Kerimenin genel ifadesinin iki görüşü de kapsar mahiyette olduğunu, bunlardan sadece birinin kasdedildiğine dair herhangi bir delil bulunmadığını bu itibarla âyetin genel manada anlaşılmasının gerekli olduğunu söylemiştir.

ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ ﴿١٦﴾

ثُمَّ يُقَالُ هَٰذَا الَّذِي كُنتُم بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾

16- Sonra onlar mutlaka cehenneme gireckelerdir.

17- Daha sonra da onlara "İşte yalanladığınız budur." denilecektir.

Sonra kıyamet gününü yalanlayanlar mutlaka cehenneme girecekler. Onlara orada "İşte sizin dünyada iken yalanlamış olduğunuz azap budur. Şimdi onu tadın." denilecektir.

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾

18- Hayır (bunlardan olmayın) Şüphesiz iyilikte bulunanların amel defteri "İlliyyin" denilen kitaptadır.

Hayır durum böyle değildir. Şüphesiz ki Allahın emirlerini tutup yasaklarından kaçınan takva sahiplerinin amelleri, yükseklerin yükseği olan "İlliyyin"dedir.

*Müfessirler, "illiyyin" kelimesini çeşitli şekillerde izah etmişlerdir.

Kâ'bul Ahbar, Mücahid, Katade ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre İlliyyin, yedinci gök demektir. Müminlerin ruhları oraya yükselir.

Katade ve Ka'b'dan rivayet edilen başka bir görüşe göre İlliyyin'den maksat, arş'ın sağ ayağıdır. Kâ'b diyor ki: "Müminin ruhu alındıktan sonra yukarı doğru çıkarılır. Göğün kapıları ona açılır, melekler onu sevinçle karşılarlar. Sonra onu alıp arşa kadar ulaştırırlar. Arşta o ruh için bir kağıt çıkarılır ve o ruhun da bilgisiyle kıyamet gününde hesaba çekilmekten kurtulacağını beyan eden bir yazı yazılır. Sonra o mühürlenir. Allaha yaklaştırılmış olan melekler de buna şahit olurlar." Bu izaha göre "İyilikte bulunanların amel defterleri" diye tercüme edilen "Kitabül Ebrar"dan maksat, iyilikte bulunanlar için düzenlenen kurtuluş belgesidir.

Ali b. Ebi Talha'nın Abdullah b. Abbas'tan rivayet ettiğine göre "İlliyyin"den maksat, cennettir.

Avfi'nin, Abdullah b. Abbas'tan naklettiğine göre ve Dehhak'a göre "İlliyyin"den maksat, Allahın nezdindeki Gök'tür. Buna göre müminlerin amel defterleri gökte Allahın huzuruna çıkarılacaktır.

Eclah'ın Dehhak'tan naklettiğine göre "İlliyyin"den maksat, "Sidretül Münteha"dır. Eclah, bu hususta Dehhak'ın şunları söylediğini rivayet etmektedir: Müminin ruhu alındığında göğe çıkarılır. Melekler onu alıp ikinci göğe götürürler." Dedim ki: "Mukarrebler kimlerdir?" Dehhak dedi ki: "İkinci göğe en yakın olanlardır." Sonra mukarrebler o ruhu alır ikinci göğe götürürler. Sonra dördüncü sonra beşinci sonra altıncı sonra yedinci göğe götürür ve Sidretül Münteha'ya ulaştırırlar. Dedim ki: "Oraya niçin Sidretül Münteha adı verilmiştir?" Dehhak dedi ki: "Allahın emirlerinin vardığı en son nokta orası olduğu içindir. O noktadan öteye hiçbir emir geçemez." Dehhak diyor ki: "Melekler mümin kulun ruhunu oraya götürünce "Ey rabbimiz, bu falan kulundur." derler. Halbuki Allah o kulunu onlardan daha iyi bilmektedir. Bunun üzerine Allah o meleklere o kulun azaptan emin olduğunu beyan eden mühürlü bir belge verir. İşte Allah tealanın: "Hayır (bunlardan olmayın) Şüphesiz ki iyilikte bulunanların amel defterleri, İlliyyin denilen kitaptadır." İlliyyinin ne olduğunu sen nereden bileceksin?" âyetleri bunu belirtmektedirler.

Bu izaha göre de "İyilikte bulunanların amel defteri" diye tercüme edilen "Kitabül Ebrar"dan maksat, bunlar için düzenlenen kurtuluş belgesidir.

Taberi de İlliyyin kelimesinin manasının "Yüksekler yükseği" demek olduğunu ancak bu yüksekliğin neresi ve ne kadar olduğunu sadece Allahın bildiğini, bunun, yedinci gök, Sidretül Münteha, arşın ayağından herhangi birisi olabileceğini, bununla birlikte yedi kat gökten aşağıda olamayacağını zira âyeti yorumlayan bütün âlimlerin bu hususta ittifak ettiklerini söylemiştir.

وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾

كِتَٰبٌ مَّرْقُومٌ ﴿٢٠﴾

19- İlliyyinin ne olduğunu sen nereden bileceksin?

20- O, yazılı bir kitaptır.

Ey Muhammed, İlliyyinin ne olduğunu sen nereden bileceksin? O, Allahın, mümin kulun cehennem azabından kurtulup cennete gireceğine dair yazdırmış olduğu bir kitaptır.

*Taberi'nin bu izah tarzı Kâ'bul Ahbar ve Dehhak'ın "Kitabül Ebrar" ifadesini "Kurtuluş belgesi" şeklinde izah etmelerine uygun düşmektedir.

يَشْهَدُهُ ٱلْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾

21- Onu, Allaha yaklaştırılanlar görür.

İyilikte bulunanlar için düzenlenen bu kurtuluş belgesine yedi gökte bulunan bütün melekler şahit olurlar.

إِنَّ ٱلْأَبْرَارَ لَفِى نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾

22- Şüphe o gün iyiler nimet içindedirler.

Şüphesiz ki Allahın emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak ondan korkanlar, kıyamet gününde vardıkları cennette nimetler içinde yaşayacaklardır.

عَلَى الْأَرَآئِكِ يَنظُرُونَ ﴿٢٣﴾

تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٤﴾

23- Koltuklar üzerinde etrafı seyrederler.

24- Yüzlerinde, nimet içerisinde olmanın sevinç ve parıltısını görürsün.

İnci ve Yakuttan yapılmış koltuklar üzerinde Allahın kendilerine verdiği, cennetteki çeşitli nimetleri seyrederler. Ey Muhammed, sen onların yüzünde, içinde yaşadıkları nimetlerin güzelliğini ve parlaklığını görürsün.

يُسْقَوْنَ مِن رَّحِيقٍ مَّخْتُومٍ ﴿٢٥﴾

25- Onlara kâseleri mühürlenmiş halis bir içecek sunulur.

*Bu âyet-i kerime çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Âyette geçen ve "İçecek" diye tercüme edilen (رحيق) "Rahik" kelimesi Abdullah b. Abbas, Mücahid, Katade, İbn-i Zeyd, Hasan-ı Basri ve Abdullah b. Mes'ud tarafından "İçki" olarak izah edilmiştir. Buna göre cennette müminlere, sarhoş etmeyen, herhangi bir rahatsızlığa vesile olmayan içkilerin sunulacağı anlaşılmaktadır. Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır. "Ölümsüz gençler onların etrafında, bardaklar, ibrikler, baş ağrısı yapmayan ve aklı gidermeyen, cennette akan şaraplardan doldurulmuş kâseler, beğendikleri meyveler ve arzuladıkları kuş etleriyle dolaşırlar."" (9)

Âyette geçen ve "Mühürlenmiş" diye tercüme edilen (مختوم) "Mahtum" kelimesi, Abdullah b. Mes'ud ve Alkame tarafından "Karıştırılmış"

9- Vâkıa Suresi, 56/17-21

şeklinde izah edimiştir. Buna göre âyetin manası "Cennette, içine misk karıştırılmış meşrubatlar sunulur. Yani içtikleri meşrubatın kokusu ve tadı misk gibidir." şeklindedir.

Abdullah b. Abbas, Katade, Dehhak, İbrahim en-Nehai, Hasan-ı Basri ve Ebudderda ise (مختوم) "Mahtum" kelimesini "Sona eren, tükenen" şeklinde izah etmişlerdir. Buna göre âyetin manası "İyilik yapanlara, cennette, içtiklerinde tüketecekleri ve sonunda miske dönüşecek olan meşrubatlar vardır." şeklindedir. Taberi de bu görüşü tercih etmiş, cennetteki içeceklerin sonunun misk kokulu olacağını izah etmiştir.

Mücahid ve İbn-i Zeyd'e göre ise (مختوم) "Mahtum" kelimesinden maksat, "Sıvanmış" demektir. Buna göre âyetin manası "İyilere cennette, kapları misk ile sıvanmış içecekler vardır." demektir.

خِتَٰمُهُۥ مِسْكٌ ۚ وَفِى ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ ٱلْمُتَنَٰفِسُونَ ﴿٢٦﴾

26- Bu içeceğin sonu, misk gibi kokuludur. Bu uğurda yarışanlar yarışsın.

*Âyette geçen ve "Son" diye tercüme edilen (ختام) "Hitam" kelimesi, bundan önceki âyette izah edilen ve aynı kökten olan (مختوم) "Mahtum" kelimesi gibi çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Bu kelimenin manası bazılarına göre "Karışan" bazılarına göre "Sonu" bazılarına göre de "Sıva" demektir. Bunlardan herbirine göre âyetin manasının nasıl olacağı, bir önceki âyetin izahında belirtilmiştir.

Âyet-i kerimenin devamında, insanlar, kıyamet gününde, takva sahiplerine verilecekleri vaadedilen nimetleri hak etmek için yarışa davet edilmekte ve onu elde etmeye teşvik edilmektedir.

وَمِزَاجُهُۥ مِن تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾

عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا ٱلْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾

27-28- Bu içeceğin katkısı, Allaha yaklaştırılanların içeceği "Tesnim" pınarındandır.

*"Pınar" diye tercüme edilen (تَسْنِيم) "Tesnim" kelimesi müfessirler tarafından farklı şekillerde izah edilmiştir.

Mücahid ve Kelbi'ye göre "Tesnim" cennetliklerin önüne yukarıdan dökülen bir su demektir. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbas, Malik b. Haris ve Mesruk'a göre Tesnim, bir pınarın adıdır. Amel defterleri sağlarından verilenlere (رَحِيق) "Rahik" isimli meşrubatlar sunulurken tesnimden de içine bir miktar karıştırılacaktır. Ancak Allaha yaklaştırılmış olanlar sadece tesnimden içeceklerdir.

Hasan-ı Basri'ye göre ise"Tesnim", Allahın, cennetlikler için gizli tuttuğu bir mükafaattır.

Katade, Dehhak ve Ebu Salih'e göre "Tesnim" Allahın,cennetlikler için gizli tuttuğu bir mükafaattır.

Katade, Dehhak ve Ebu Salih'e göre "Tesnim" cennetteki en kıymetli içecektir. Allaha yaklaştırılan kulların içeceğidir. Diğer cennetlikler için ise bu içki bir katkı olarak verilecektir.

إِنَّ ٱلَّذِينَ أَجْرَمُوا۟ كَانُوا۟ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾

وَإِذَا مَرُّوا۟ بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾

وَإِذَا ٱنقَلَبُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَهْلِهِمُ ٱنقَلَبُوا۟ فَكِهِينَ ﴿٣١﴾

وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوٓا۟ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ لَضَآلُّونَ ﴿٣٢﴾

وَمَآ أُرْسِلُوا۟ عَلَيْهِمْ حَٰفِظِينَ ﴿٣٣﴾

29- Suç işleyenler (dünyada) iman edenlerle alay edip gülerlerdi.

30- Müminler yanlarından geçerken, birbirlerine kaş göz işareti yaparlardı.

31- Ailelerine döndükleri zaman da, alay ederek eğlenirlerdi.

32- Müminleri gördükleri zaman, "İşte bunlar sapıklardır." derlerdi.

33- Halbuki onlar, müminlere gözcü olarak gönderilmiş değillerdi.

Günah işleyen veya inkar edenler, dünyada iken Allaha iman edenlerle alay ederler ve onları hafife alırlardı. İman edenlerin yanlarından geçtiklerinde kaş göz işareti yaparlar ve birbirlerini dürterlerdi. Evlerine döndüklerinde de zevk içinde olurlar ve müminler hakkında konuşup eğlenirlerdi. Onlar müminleri gördükleri zaman da "Şüphesiz ki şunlar sapıklardır." derlerdi. Halbuki bu kâfirler, müminleri denetleyici olarak gönderilmemişlerdi. Onlar kendilerinden sorumluydular. Allaha iman edip ona itaat etmekle mükelleftiler. Başkasını çekiştirmeye hakları yoktu.

فَٱلْيَوْمَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنَ ٱلْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾

عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ يَنظُرُونَ ﴿٣٥﴾

34- Bu gün ise iman edenler, kâfirlere güleceklerdir.

35- Onlar koltuklar üzerinde etrafı seyrederler.

Kıyametin koptuğu o günde de, dünyada iken Allaha iman eden müminler, kâfirlere gülecekler, cennetteki koltukların üzerine oturup cehennemde azap gören kâfirleri seyredeceklerdir.

*Abdullah b. Abbas diyor ki: "Cennet ve cehennem arasında bulunan surdan kapılar açılacak, tahtları üzerine oturan müminler, bu kapılardan cehennemliklerin nasıl azap gördüklerini seyredecekler ve onlara güleceklerdir Böylece Allah, müminlere, kâfirleri nasıl cezalandırdığını gösterecek ve onları sevindirecektir.

Süfyan es-Sevri diyor ki: "Cehenemlikler getirilir. Cennette tahtları üzerinde oturan müminler onlara gösterilir. Kâfirler müminlere bakarken kapılar kapanır. İşte o zaman müminler, kâfirlere gülerler. Âyet-i kerime bu hususu beyan etmektedir.

هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

36- Nasıl, kâfirler, yaptıklarının sevabını gördüler mi?

Nasıl, kâfirler dünyada iken müminlerle alay etmenin ve onlar hakkında konuşarak eğlenmenin cezasını âhirette gördüler mi? Evet onlar, cehennem ateşinde yanacaklar ve kendileri de işte orada müminlere alay konusu olacaklardır.

İNŞİKAK SURESİ

İnşikak suresi yirmi beş âyettir ve Mekke'de nâzil olmuştur.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سَجَدَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي إِذَا السَّمَاءِ انْشَقَّتْ وَمَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْهُمَا

Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki: "Ebuekir, Ömer (r.a.) ve onların ikisinden daha üstün olan Resulullah (s.a.v.) (اذا السماء انشقت) suresinde secde etmişlerdir." (1)

عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ رَأَيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَرَأَ اذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ فَسَجَدَ بِهَا فَقُلْتُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَلَمْ أَرَكَ تَسْجُدُ قَالَ لَوْ لَمْ أَرَ النَّبِيَّ (ﷺ) يَسْجُدُ لَمْ أَسْجُدْ

Ebu Seleme diyor ki: "Ben, Ebu Hureyre (r.a.)ın (اذا السماء انشقت) suresini okuyup secde ettiğini gördüm ve dedim ki: "Ey Ebu Hureyre secde ettin galiba?" Ebu Hureyre dedi ki: "Ben eğer Resulullahın secde ettiğini görmemiş olsaydım secde etmezdim." (2)

1- Nesei, K.el-İftitah, bab: 51 / Muvatta, K.el-Kur'an, bab: 12, Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.1, S.360

2- Buhari, K.Sücud el-Kur'an, bab: 7

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ﴿١﴾

وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٢﴾

وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ﴿٣﴾

وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ﴿٤﴾

وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٥﴾

1-2- Gök yarıldığı ve rabbine kulak verip boyun eğdiği zaman -ki bu mutlaka gerçekleşecektir-

3-5- Yer yarıldığı, içindekileri atıp boş kaldığı ve rabbine kulak verip boyun eğdiği zaman -ki bu mutlaka gerçekleşecektir- (o zaman herkes yaptığının karşılığını görecektir.)

Gök yarılıp parça parça olduğu, kendisinden kapılar açıldığı, rabbinin, yarılmasına dair emrini dinleyip ona itaat ettiği, Allahın, göğün kendi emrini dinlemesini gerçekleştirdiği, yeryüzü uzatılıp yayıldığı, içinde bulunan ölüleri dışarı atıp boş olarak Allahın huzurunda kaldığı, rabbinin, içinde bulunanları dışarı atma emrini dinleyip ona itaat ettiği ve Allahın, yeryüzünün kendisini dinlemeyi gerçekleştirdiği zaman, insan bütün yaptıklarını ve yapmadıklarını görecek ve onlardan dolayı hesap verecektir.

*Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'den, Resulullah (s.a.v.)in, yeryüzünün uzatılması hakkında şunları buyurduğu rivayet edilmektedir. "Kıyamet günü geldiğinde Allah yeryüzünü uzatacaktır. Her insan için ancak ayaklarını basacak kadar bir

yer bulunacaktır. Kabirden ilk çağırılacak ben olacağım. Cebrail, Rahman olan Allahın sağında olacaktır. Allaha yemin olsun ki Cebrail kıyamet gününden önce Allahı görmemişti. Ben: "Ey rabbim, bu Cebrail bana, senin kendisini elçi olarak gönderdiğini bildirmişti." diyeceğim. Allah teala: "Evet doğru söylemiştir." buyuracaktır." Ben şefaatçı olacağım ve "Ey rabbim, kulların yeryüzünün etrafında sana kulluk ettiler." diyeceğim." Ali diyor ki: "İşte Resulullaha âhirette verilecek olan ve bütün yaratıklar tarafından övülecek olan makam-ı Mahmud budur.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلْإِنسَٰنُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَٰقِيهِ ۝٦

6- Ey insan, sen rabbine doğru çalışıp çırpınmaktasın ve mutlaka ona kavuşacaksın.

Ey insan, şüphesiz ki sen, rabbine doğru giden bir yolda çalışıp çabalıyorsun. Sonra sen yaptığın amelle onun karşısına çıkacaksın. O halde amellerin, seni onun gazabından uzaklaştıran ve rızasına eriştiren bir amel olsun. Onu gazaplandıran bir amel olmasın. Yoksa helak olursun.

فَأَمَّا مَنْ أُوتِىَ كِتَٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ ۝٧

فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ۝٨

وَيَنقَلِبُ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦ مَسْرُورًا ۝٩

7- Amel defteri sağından verilen,

8- Yakında kolay bir hesaba çekilecektir.

9- Ailesine sevinçle dönecektir.

Amel defteri sağ tarafından verilen insanın amellerine bakılacak, onun kötülükleri bağışlanıp iyiliklerine mükafaat verilecektir. Böylece kolay bir he-

sap vermiş olacaktır. Bu insan, cennetteki aile efradının yanına sevinçle dönecektir.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ﷺ) لَيْسَ أَحَدٌ يُحَاسَبُ إِلاَّ هَلَكَ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ جَعَلَنِي اللّٰهُ فِدَاءَكَ أَلَيْسَ يَقُولُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَاباً يَسِيراً قَالَ ذَلِكَ الْعَرْضُ يُعْرَضُونَ وَمَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ هَلَكَ.

*Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki: "Resulullah (s.a.v.) "Hiçbir kimse hesaba çekilmez ki helak olmuş olmasın." buyurdu. Ben dedim ki: "Ey Allahın Resulü, Allah beni sana feda kılsın. Aziz ve Celil olan Allah: "Amel defteri sağından verilen." "Yakında kolay bir hesaba çekilecektir." buyurmuyor mu?" Resulullah: "Buradaki hesap, durumu arzetmekten ibarettir. Burada ameller sadece gözden geçirilir. Kimin hesabı tartışılırsa o kimse helak olur." buyurdu. (3)

وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَٰبَهُۥ وَرَآءَ ظَهْرِهِۦ ﴿١٠﴾

فَسَوْفَ يَدْعُوا۟ ثُبُورًا ﴿١١﴾

وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا ﴿١٢﴾

إِنَّهُۥ كَانَ فِىٓ أَهْلِهِۦ مَسْرُورًا ﴿١٣﴾

إِنَّهُۥ ظَنَّ أَن لَّن يَحُورَ ﴿١٤﴾

3- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 84, bab: 1 / Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 84, Hadis no: 3337

10- Amel defteri arkasından verilene gelince,

11- Yakında: "Ey ölüme sürükleyen helak." diye bağıracaktır.

12- Alev alev yanan cehenneme girecektir.

13- O, dünyada ailesinin yanında sevinç içindeydi.

14- O, (dirilip) rabbine dönmeyeceğini sanıyordu.

*Taberi diyor ki: Amel defterleri arkadan verilenlerin sağ elleri boyunlarına bağlanacak ve sol elleri arkaya çevirilecektir. Böylece amel defterini sol eliyle arkadan alacaktır. Allah teala bu gibi insanların amel defterlerini bazı âyetlerde sol taraflarında bzı âyetlerde de arkalarından alacaklarını zikretmiştir.

Allah teala bu âyetlerde amel defterleri arkalarından verilen cehennemliklerin, kıyamet gününde yok olmayı isteyeceklerini ancak helak olmayacaklarını, alev alev yanan cehenneme girip orada azap göreceklerini beyan ediyor. Zira bu gibi insanlar, dünyada iken Allahın emirlerine karşı gelmekle seviniyor, aile efradı içinde zevkle yaşıyordu. Rabbinin huzuruna çıkarak hesap vereceğini tahmin etmiyordu. Bu sebeple günah işlemekten hiç kaçınmıyordu.

بَلَىٰٓ إِنَّ رَبَّهُۥ كَانَ بِهِۦ بَصِيرًا ﴿١٥﴾

15- Hayır böyle değil. Şüphesiz ki rabbi onu görüyordu.

Hayır, durum onun zannettiği gibi değildir. O mutlaka rabbine dönecektir. Rabbi onun, dünyada iken işlediği günahları görmekte ve âhirette durumunun ne olacağını da bilmektedir.

فَلَآ أُقْسِمُ بِٱلشَّفَقِ ﴿١٦﴾

وَٱلَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ﴿١٧﴾

وَٱلْقَمَرِ إِذَا ٱتَّسَقَ ﴿١٨﴾

16- Şafaka (akşamın alaca karanlığına)

17- Geceye ve kapladığı şeylere,

18- Dolunay şeklini alan ay'a yemin ederim ki,

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde çeşitli yaratıklara yemin etmiştir. Bunlardan biri de şafaktır. Şafak kelimesinden maksat, bazı âlimlere göre, güneş battıktan sonra ufukta görülen ve güneştan kaynaklanan kırmızılıktır.

Mücahid'e göre ise "Gündüz" demektir. Diğer bir kısım âlimlere göre de şafak kelimesi, kırmızılık ve beyazlık manalarını ihtiva eden ve zıt manalar taşıyan kelimelerdendir. Allah tealanın, kendisine yemin ettiği yaratıklardan biri de, karanlığı ile eşyayı kuşatan ve onları barınaklarına sevkederek hareketlerini önleyen gecedir.

Âyet-i kerimede, hem geceye hem de "Kapladığı şeyler" diye tercüme edilen (وَمَا وَسَقَ) "Vema Vesaka"a yemin edilmiştir. Bu ifade, Abdullah b. Abbas, Hasan-ı Basri, Mücahid, Katade, İbn-i Zeyd ve İkrime tarafından "Bir araya biriktirdiği" şeklinde izah edilmiştir. gece karanlığı ile uçan kuşlar ve hareket eden hayvanlar gibi bütün varlıkların barınaklarına varmalarını sağladığı için "Bir araya getiren" diye vasıflandırılmıştır.

İkrime ve Dehhak'a göre ise bu ifadeden maksat, "Sevkeden" demektir. Buna göre âyetin manası: "Geceye ve onun sevkettiklerine yemin olsun ki" şeklindedir. Zira gece, karanlığı ile tüm varlıkları barınaklarına gitmeye sevkeder.

Âyet-i kerimede, ay'ın dolunay şekline yemin edilmiştir. Said b.el-Müseyyeb, ay'ın on üçüncü gününde bu hali aldığını söylemiştir.

لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٍ ﴿١٩﴾

19- Siz mutlaka tabakalardan tabakalara bineceksiniz.

*Bu hayet-i kerime iki şekilde okunmuştur.

a- Kıraatlardan biri (لَتَرْكَبُنَّ) "Leterkebenne" şeklindedir. Bu kelimenin lügat manası "Sen mutlaka bineceksin" demektir. Bu kıraatı tercih eden âlimler, bu ifadeden neyin kasdedildiği hususunda farklı görüşler zikretmişlerdir.

Abdullah b. Abbas, İkrime, Hasan-ı Basri, Mücahid, Said b. Cübeyr, Mürre, Katade ve Dehhak'tan nakledilen bir görüşe göre âyetin manası şöyledir: "Ey Muhammed, sen, halden hale gireceksin ve çeşitli sıkıntılar çekeceksin."

Hasan-ıBasri, Ebul Âliye, Mesruk ve Abdullah b. Mes'ud'dan nakledilen başka bir görüşe göre âyetin manası şöyledir: "Ey Muhammed sen, gökten göğe yükseleceksin. Onun bir katından diğer katına çıkacaksın. Yani miraca çıkacaksın."

İbn-i Zeyd'e göre ise âyetin manası, "Sen, dünyanın üzerinde yaşadığın gibi âhirette de bulunacaksın." demektir.

Abdullah b. Mes'ud'dan nakledilen başka bir görüşe göre âyetin manası şöyledir: "Gökyüzü halden hale girecek ve çeşitli değişikliklere uğrayacaktır. Yarılacak, eritilmiş yağ gibi kıpkırmızı olacak vb. değişikliklere maruz kalacaktır.

b- Âyetin ikinci kıraatı (لَتَرْكَبُنَّ) "Leterkebünne" şeklindedir. Kelimenin lügat manası "Sizler mutlaka bineceksiniz." demektir. Bu kıraat şekline göre âyetin manası: "Ey insanlar, sizler kıyamet gününde halden hale gireceksiniz ve zorluktan zorluğa düşeceksiniz." demektir.

Taberi birinci kıraat şeklini tercih etmiş ve bu kıraata göre izahlarda bulunanların şu şekilde olanını almıştır. "Ey Muhammed, sen halden hale düşeceksin ve çeşitli sıkıntılar çekeceksin."

Taberi demiştir ki: "Burada hitap her ne kadar Resulullaha yapılmakta ise de bütün müminleri kapsamaktadır. Onların kıyametteki halleri beyan edilmektedir."

فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾

20- O halde onlara ne oluyor da iman etmiyorlar?

Ne oluyor bu müşriklere de Allahın birliğini tasdik etmiyor ve öldükten sonra dirilmeye inanmıyorlar? Halbuki Allah, kıyamet gününde bunların çeşitli sıkıntılara düşeceklerini bildirmiş onlar da Allahın birliğini gösteren çeşitli delilleri müşahade etmişlerdir.

وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ﴿٢١﴾

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَ ﴿٢٢﴾

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٣﴾

فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٤﴾

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

21- Kendilerine Kur'an okunduğu zaman secdeye kapanmıyorlar.

22- Bilakis, kâfirler yalanlıyorlar.

23- Allah, onların içlerinde gizlediklerini çok iyi bilir.

24- Ey Muhammed, sen onları, can yakıcı bir azapla müjdele.

25- Ancak iman edip salih ameller işleyenler bunun dışındadır. Onlar için orada, arkası kesilmeyen bir mükafaat vardır.

O müşriklere, rablerinin kitabı olan Kur'an okunduğu zaman, rablerine boyun eğip secdeye kapanmazlar. Bilakis Kur'andaki âyetleri ve kitap gönderme işini yalanlarlar. Allah, müşriklerin kalblerinde sakladıkları şeyleri çok iyi bilir. Onları buna göre cezalandıracaktır. Ey Muhammed, işte bu sebeple sen onları can yakıcı bir azapla müjdele, Ancak inkarlarından vaz geçip iman eden, Allahın emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak salih ameller işleyenler bu cezalandırmanın dışındadır. Ayrıca onlar için hesapsız ve kesilmeyen mükafaatlar vardır.

BÜRUC SURESİ

Büruc suresi yirmi iki âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki:

ان رسول الله (ﷺ) كان يقرأ في العشاء الآخرة بالسماء يعنى ذات البروج والسماء والطارق

"Resulullah (s.a.v.) yatsı namazında (وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ) "Vessemai Zatilbüruc" ile (وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ) "Vessemai Vettarıki" surelerini okurdu." (1)

Ebu Hureyre (r.a.) diğer bir rivayette diyor ki: "Resulullah yatsı namazında, baş taraflarında (السَّمَاءُ) kelimesi bulunan sureleri okurdu." (2)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ﴿١﴾

1- Burçlar sahibi olan göğe.

1- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.327

2- Bkz. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.327

*Âyette geçen "Burçlar" ifadesinden maksat, Abdullah b. Abbas ve Dehhak'a göre "Köşkler" demektir. Mücahid ve Katade'ye göre "Yıldızlar" demektir. Süfyan b. Hüseyin'e göre "Kum ve su" demektir. Taberi'ye göre ise "Güneşin ve ayın menzilleri" demektir. Zira burç kelimesinin sözlük anlamı "Kule"dir. Gökte bu tür kuleler ay ve güneşin menzilleri şeklinde anlaşılmaktadır.

Taberi diyor ki: "Gökteki ay ve güneşin menzilleri on iki'dir. Ay bu menzillerden her birini iki gün ve bir günün üçte biri kadar bir zamanda aşar. Böylece tamamını yirmi sekiz günde kateder. İki gün de gizlenir ve görünmez olur. Güneş ise bu menzillerden her birini ancak bir ayda kateder. Böylece bu menzillerin tümünü on iki ayda katetmiş olur.

وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ﴿٢﴾

2- O vaadolunan günc.

*Hasan-ı Basri, Katade ve İbn-i Zeyd'e göre vaadedilen gün'den maksat, kıyamet günüdür. Bu günün kıyamet günü olduğu hakkında Taberi Ebu Hureyre'den ve Ebu Malik el-Eş'ari'den hadis rivayet etmiştir.

وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ ﴿٣﴾

3- Şahitlik edenc ve edilenc yemin olsun ki,

*Âyet-i kerimede zikredilen ve "Şahitlik eden ve şahitlik edilen" diye tercüme edilen (شَاهِدٌ وَمَشْهُودٌ) "Şahit ve Meşhud" kelimeleri, türetildikleri köklerine bakılarak çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Bu kelimelerin her ikisi de ya "Hazır bulundu toplandı" manasına gelen(شُهُودٌ) "Şühud" kökünden türetilmişlerdir veya "Şahitlik etmek" mânâsına gelen(شَهَادَةٌ)"Şahadet" kökündan türetilmişlerdir. Yahut da bunlardan biri bir kökten diğeri de diğer kökten türetilmişlerdir. İkisinin de (شُهُودٌ) "Şühud" kökünden türetildikleri farzedildiği takdirde âyette zikredilen şahit meşhud kelimelerinden şunların kastedilebileceği rivayet edilmiştir.

a- Şahitten maksat, kıyamet gününde toplanıp bir araya gelecek olan melekler, insan ve cinler gibi varlıklardır. Meşhud'dan maksat ise toplanma zamanı

ve yeri olan kıyamet günüdür. Nitekim şu âyet, kıyamet gününün bu sıfatını beyan etmektedir. "Şüphesiz ki bu kıssalarda, âhiretin azabından korkan için ibret vardır. O, insanların toplandıkları bir gündür. O gün herkesin göreceği bir gündür." (3)

b- Şahit kelimesinden maksat, melekler, meşhud kelimesinden maksat ise Cuma günüdür. Melekler o günde hazır bulunurlar.

c- Şahit kelimesinden maksat, hacılar, meşhud kelimesinden maksat ise Arefe günüdür. Hacılar o günde Arafatta bir araya gelirler. Şu âyet-i kerime buna işaret etmektedir. "İnsanları hacca davet et ki, gerek yaya olarak ve gerekse uzak yollardan gelen her zayıf (yola elverişli) binekle sana varsınlar." (4)

d- Şahit kelimesinden maksat, Mina ve Müzdelife'de bir araya gelen hacılar, meşhud kelimesinden maksat ise kurban bayramı günüdür.

e- Şahit kelimesinden maksat, her toplanıp bir araya gelenlerdir. Meşhud kelimesinden maksat ise kendisinde büyük toplantılar olan her gündür. Bu görüş yukarıda zikredilen bütün görüşleri içine almaktadır.

Şahit ve Meşhud kelimelerinin her ikisinin de şehadet kökünden türetildikleri farz edildiği takdirde âyette zikredilen şahit ve meşhud kelimelerinden şunların kasdedilebileceği rivayet edilmiştir.

a- Şahit kelimesinden maksat, Allah tealadır. Meşhud kelimesinden maksat ise tevhid inancıdır. Şu âyet-i kerime bu hususu beyan etmektedir. "Allah, kendisinden başka ilah olmadığına, adaleti ayakta tutarak şahitlik etti. Melekler ve ilim sahipleri de şahitlik ettiler. Allahtan başka ilah yoktur. O, herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir." (5)

b- Şahit'ten maksat, Peygamberler, Meşhud'dan yani kendisine şahitlik edilenden maksat ise Hz. Muhammed'dir. Bu husus da şu âyette beyan edilmektedir. "Kıyamet gününde her ümmetten bir şahit getirirken... (yani peygamberler şahit olarak getirilirlerken) (6)

c- Şahit'ten maksat, Hz. Muhammed, Meşhud'dan yani kendisine şahitlik edilenden maksat ise diğer peygamberlerdir. Bu husus da şu âyette beyan edilmiştir: "... Seni de bunların üzerine şahit getirdiğimizde halleri ne olacaktır?" (7)

d- Şahit kelimesinden maksat, amel defterlerini yazan melekler, meşhud kelimesinden maksat ise dinin yüklediği vazifeleri yapmakla mükellef olan kul-

3- Hud Suresi, 11/103
4- Hac Suresi, 22/27
5- Âl -i İmran Suresi, 3/18
6- Nisa Suresi, 4/41
7- Nisa Suresi, 4/41

lardır. Bu hususta da şöyle buyurulmaktadır: "Herkes (mahşer yerine) kendisini bir sevkeden bir de şahitle beraber gelecektir." (8)

e- Şahit'ten maksat, insan azaları, meşhud'dan maksat ise insanın kendisidir. Allah teala bu hususta şöyle buyurmaktadır: "Kıyamet günü onların dilleri, elleri ve ayakları yaptıklarına şahitlik edecektir." (9)

f- Şahit'ten maksat Hz. İsa, Meşhud'dan maksat ise onun ümmetidir. Bu hususta da şöyle buyurulmaktadır: "Ben onlara sadece bana emrettiklerini söyledim. Benim ve sizin rabbiniz olan Allaha ibadet edin." dedim. Aralarında olduğum müddetçe onlara şahit idim. Sen beni vefat ettirdiğin zaman onları sen gözlüyordun. Sen herşeye şahitsin." (10)

g- Şahit'ten maksat Muhammed ümmeti, Meşhud'dan maksat ise diğer ümmetlerdir. Allah teala bu hususta da şöyle buyurmuştur: "Böylece biz, sizin insanlara karşı şahitler olmanız, peygamberin de size karşı şahit olması için sizi, orta yolu tutan bir ümmet kıldık. Önceden üzerinde bulunmuş olduğun kıbleyi, sadece peygambere uyan kimseyi gerisingeri dönenden ayırdetmek için çevirdik. Bu, Allahın hidayet ettiklerinin dışındakilere elbette ağır gelir. Allah sizin imanınızı zayi edecek değildir. Şüphesiz ki Allah, insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir." (11)

h- Şahit'ten maksat, bütün varlıklar, Meşhud'dan maksat ise Allah tealadır. Bu varlıklar, Allah tealanın varlığını gösteren şahitler ve delillerdir.

ı- Şahit'ten maksat, günler ve geceler, Meşhud'dan maksat ise insanoğlunun amelidir. Günler ve geceler, insanoğlunun yaptığı amellere şahitlik edeektir.

Şahit ve Meşhud kelimelerinin farklı köklerden türetilmiş olabilecekleri gözönünde bulundurularak çeşitli şekillerde izah edilmişlerdir.

Taberi'nin izahı, bu kelimelerin, çeşitli köklerden geldiği kanaatinde olanlara göredir.

a- Şahit kelimesinden maksat Cuma günü, Meşhud kelimesinden maksat ise Arefe günüdür. Bu görüş Ebu Hureyre, Abdullah b. Abbas, Ebu Malik el-Eş'ari, Katade, Hasan-ı Basri, İbn-i Zeyd ve Ali b. Ebi Talha'dan nakledilmektedir. Ebu Hureyre, Ebu Malik el-Eş'arî ve Said b. el-Müseyyeb, Resulullahın, şahit kelimesini Cuma günü, Meşhud kelimesini de Arefe günü şeklinde beyan ettiğini rivayet etmişlerdir.

8- Kaf Suresi, 50/21
9- Nur Suresi, 24/24
10- Muade Suresi, 5/117
11- Bakara Suresi, 2/143

Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki: "Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) : الْيَوْمُ الْمَوْعُودُ يَوْمُ الْقِيَامَةِ، وَالْيَوْمُ الْمَشْهُودُ يَوْمُ عَرَفَةَ وَالشَّاهِدُ يَوْمُ الْجُمُعَةِ ، وَمَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ وَلاَ غَرَبَتْ عَلَى يَوْمٍ أَفْضَلَ مِنْهُ، فِيهِ سَاعَةٌ لاَ يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ يَدْعُو اللهَ بِخَيْرٍ إِلاَّ اسْتَجَابَ اللهُ لَهُ، وَلاَ يَسْتَعِيذُ مِنْ شَرٍّ إِلاَّ أَعَاذَهُ اللهُ مِنْهُ.

"Vaadolunan gün kıyamet günüdür. Meşhud olan gün Arefe günüdür. Şahit olan gün ise Cuma günüdür. Güneş cuma gününden daha faziletli bir günün üzerine doğup batmamıştır. Cuma gününde öyle bir saat vardır ki mümin bir kul o zamana isabet ettirerek Allahtan bir şey isteyecek olursa Allah onun istediğini mutlaka kabul eder. Yine o saate denk getirerek bir kötülükten Allaha sığınacak olursa Allah onu o kötülükten mutlaka korur." (11/a)

b- Şahit kelimesinden maksat Hz. Muhammed, meşhud kelimesindenmaksat ise kıyamet günüdür. Bu görüş de Abdullah b. Abbas, Hasan b. Ali ve Said b. el-Müseyyeb'den nakledilmiştir. Abdullah b. Abbas bu görüşü zikrettikten sonra şu âyeti okumuştur: "Şüphesiz ki bu kıssalarda, âhiretin azabından korkan için ibret vardır. O insanların toplandıkları bir gündür. O gün, herkesin göreceği bir gündür." (12) Hasan b. Ali ise şahitten maksadın Hz. Muhammed (s.a.v.) olduğunu söyledikten sonra şu âyeti okumuştur: "Kıyamet gününde her ümmetten bir şahit getirirken seni de bunların üzerine şahit getirdiğimiz de halleri ne olacaktır? (13) Meşhud'dan maksadın da kıyamet günü olduğunu söyledikten sonra şu âyeti okumuştur: "Şüphesiz ki bu kıssalarda, âhiretin azabından korkan için ibret vardır. O, insanların toplandıkları bir gündür. O gün, herkesin göreceği bir gündür." (14)

11/a- Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 85, bab: 1, Hadis no: 3339
12- Hud Suresi, 11/103
13- Nisa Suresi, 4/41
14- Hud Suresi, 11/103

c- Şahit'ten maksat, insanlar, meşhud'dan maksat ise kıyamet günüdür. Bu görüş, Mücahid, İkrime ve Dehhak'tan nakledilmiştir. Dehhak da, Meşhud'dan maksadın kıyamet günü olduğunu söyledikten sonra Abdullah b. Abbas ve Hasan b. Ali'nin okudukları âyeti okumuştur.

d- Şahit'ten maksat, Hz. Muhammed, Meşhud'dan maksat ise Cuma günüdür. Bu görüş, İkrime'den nakledilmiştir. İkrime şahit kelimesinden maksadın Hz. Muhammed olduğunu söyledikten sonra yukarıda zikredilen Hud suresinin yüz üçüncü âyetini okumuştur.

e- Şahit'ten maksat, Allah tealadır, Meşhud'dan maksat ise kıyamet günüdür. Bu görüşü Ali b. Ebi Talha, ve Abdullah b. Abbas'dan nakletmiştir.

f- Şahit'ten maksat, kurban bayramı günü, Meşhud'dan maksat ise Cuma günüdür. Bu görüş, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Zübeyr'den nakledilmiş, Ebudderda da meşhud'dan maksadın Cuma günü olduğuna dair Resulullahtan bir hadis rivayet etmiştir.

g- Şahit'ten maksat, Arefe günü, meşhud'dan maksat ise kıyamet günüdür. Bu görüşü Mücahid, Abdullah b. Abbas'tan nakletmiştir.

Taberi, Allah tealanın, şahit ve meşhuda yemin ettiğini, bunlardan neyin kasdedildiğini ise bize bildirmediğini bu itibarla şahit ve meşhud kelimelerinden, âlimlerin rivayet ettikleri bütün bu görüşlerin anlaşılabileceğini söylemiştir.

Yukarıda geçen üç âyetteki yeminin cevabı, bir kısım âlimlere göre bu âyetlerden sonra gelen "Lanet olsun" cümlesidir.Diğer bir kısım âlimlere göre, daha sonra gelen "Şüphesiz ki rabbinin yakalaması çok şiddetlidir." âyetidir. Diğer bir ksım âlimlere göre ise yeminin cevabı zikredilmemiştir. Aslında bu yeminin cevabı ya "Amellere mutlaka karşılık verilecektir." şeklinde veya "Kureyş kâfirleri lanete uğratılmışlardır." şeklindedir.

قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ ﴿٤﴾

النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ﴿٥﴾

4-5- İçi, yakıtı bol olan ateşlerle dolu o hendekleri kazanlara lanet olsun.

*Müfessirler.bu âyet-i kerimelerde kıssaları zikredilen insanların kimler oldukları hususunda çeşitli izahlarda bulumulardır.

İbn-i Ebza'nın Hz. Ali'den rivayet ettiğine göre bu âyetlerde, müminlere işkence ettikleri zikredilen insanlar, aslında ehl-i kitap olup daha sonra mecusileşen Farslardır. Hz. Ali'nin şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir. "Bunlar ehl-i kitaptı. İçki bunlara helal kılınmıştı. Bunların krallarından biri iyice sarhoş oluncaya kadar içki içti. Kızkardeşine sataşıp onunla cinsi münasebette bulundu. Sarhoşluğu gidince kızkardeşine: "Vay haline, içine düştüğün bu felaketten kurtuluş yolu nedir?" dedi. Kızkarde=i ona dedi ki: İnsanları konu= ve onlaa, "Ey insanlar, Allah kızkardeşlerle velenmeyi helal kıldı." de. Bunun üzerine Kral insanlarla konu=tu ve: "Ey insanlar, şüphesiz ki Allah kızkarlele evlenmeyi helal kıldı." dedi. İnsanlar da:" Biz bu sözlerinden Allaha sığınırız. Bunu bize ne bir peygamber getirdi ne de onu bir kitapta bulduk." dediler Kral kızkardeşine pişman olarak döndü ve ona: "Vay haline, insanlar bunu kabul etmediler, direndiler." dedi. Kızkardeşi "Sen onları kamçılat.." dedi. Kral onları kamçılattı. Yine insanlar kabul etmediler, direttiler. Kral tekrar pişman vaziyette kızkardeşine döndü ve ona "İnsanlar kabul etmediler, direttiler" dedi. Kızkardeşi ona dedi ki: "Onlara tekrar konuş kabul etmezlerse kılıca başvur." Kral bunu da yaptı. İnsanlar yine kabul etmediler. O tekrar kızkardeşine: "İnsanlar kabul etmediler, direttiler." dedi. Kızkardeşi: "Sen hendekler kazdır. Sonra ülkenin halkını oraya getir ve onlara göster. Kim kabul ederse serbest bırak kim de kabul etmezse onu, hendeklerde yanan ateşin içine at." dedi. Kral bunları yaptı. Memleketin halkını toplayıp hendekleri gösterdi. Kabul etmeyenleri oraya atıp yaktı." İşte Allah teala bunlar hakkında "İçi yanan ateşlerle dolu o hendekleri kazanlara lanet olsun." âyetlerini ve bundan sonra gelen âyetleri indirdi."

Katade'nin Hz. Ali'den naklettiği başka bir görüşe göre âyette kıssaları zikredilen bu Ashabul Uhdud, Yemen'de yaşayan insanlardır. Bunlardan bir kısmı mümin diğerleri ise kâfirdi. Bunlar birbirleriyle savaştılar. Müminler kâfirlere galip geldiler. Tekrar savaştılar. Yine müminler kâfirlere galip geldiler. Sonra bunlar, birbirlerine ihanet etmeyeceklerine dair söz verip ahitleştiler. Fakat kâfirler müminlere ihanet ettiler ve müminleri yakaladılar. Sonra müminlerden biri onlara: "Sizin için uygun olan bir teklifte bulunayım mı? Siz bir ateş yakın, bizi ona götürün. Bizden kim size uyarsa -ki sizde bunu istiyorsunuz- onu bırakın. Kim de tabi olmazsa ateşe atılmayı kabul etmiş olur. Siz de ondan kurtulmuş olursunuz." dedi. Bunun üzerine ateş yaktılar. İnsanları ona götürüp gösterdiler Müminlerin ileri gelenleri ateşe atılmaya razı oldular. Müminlerden

yaşlıca bir kadın kendisini ateşe atmaktan çekinir gibi oldu. Kucağındaki çocuğu: "Anneciğim devam et münafık olma" dedi. İşte Allah teala bizlere bunları anlatmakta ve olaylarını nakletmektedir.

Abdullah b. Abbas ve Dehhak ise âyette kıssaları geçen Ashabul Uhdud'un İsrailoğullarından bir kısım kimseler olduklarını söylemişlerdir. Abdullah b. Abbas diyor ki: "Bunlar, İsrailoğullarından bir kısım insanlardır. Hendekler kazıp onların içinde ateşler yaktılar. Sonra kadın erkek hendeklerin başında toplanıp insanları oraya atacaklarını söylediler."

Abdurrahman b. Ebi Leyla, Süheyb-i Rumi'nin, Resulullahın, Ashabul Uhdud hakkında şunları buyurduğunu rivayet ettiğini söylemiştir:

عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَىٰ عَنْ صُهَيْبٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَالَ: «كَانَ مَلِكٌ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ. وَكَانَ لَهُ سَاحِرٌ فَلَمَّا كَبِرَ قَالَ لِلْمَلِكِ: إِنِّي قَدْ كَبِرْتُ، فَابْعَثْ إِلَيَّ غُلَامًا أُعَلِّمْهُ السِّحْرَ. فَبَعَثَ إِلَيْهِ غُلَامًا يُعَلِّمُهُ، فَكَانَ فِي طَرِيقِهِ إِذَا سَلَكَ رَاهِبٌ. فَقَعَدَ إِلَيْهِ وَسَمِعَ كَلَامَهُ فَأَعْجَبَهُ فَكَانَ إِذَا أَتَى السَّاحِرَ مَرَّ بِالرَّاهِبِ وَقَعَدَ إِلَيْهِ فَإِذَا أَتَى السَّاحِرَ ضَرَبَهُ فَشَكَا ذَلِكَ إِلَى الرَّاهِبِ فَقَالَ: إِذَا خَشِيتَ السَّاحِرَ فَقُلْ: حَبَسَنِي أَهْلِي. وَإِذَا خَشِيتَ أَهْلَكَ فَقُلْ: حَبَسَنِي السَّاحِرُ. فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ أَتَى عَلَىٰ دَابَّةٍ عَظِيمَةٍ قَدْ حَبَسَتِ النَّاسَ. فَقَالَ: الْيَوْمَ أَعْلَمُ السَّاحِرُ أَفْضَلُ أَمِ الرَّاهِبُ أَفْضَلُ؟ فَأَخَذَ حَجَرًا فَقَالَ: اللَّهُمَّ! إِنْ كَانَ أَمْرُ الرَّاهِبِ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ أَمْرِ السَّاحِرِ فَاقْتُلْ هَذِهِ الدَّابَّةَ. حَتَّى يَمْضِيَ النَّاسُ، فَرَمَاهَا فَقَتَلَهَا. وَمَضَى النَّاسُ. فَأَتَى الرَّاهِبَ فَأَخْبَرَهُ. فَقَالَ لَهُ الرَّاهِبُ: أَيْ بُنَيَّ! أَنْتَ الْيَوْمَ أَفْضَلُ مِنِّي. قَدْ بَلَغَ مِنْ أَمْرِكَ مَا أَرَىٰ. وَإِنَّكَ سَتُبْتَلَىٰ. فَإِنِ ابْتُلِيتَ فَلَا تَدُلَّ عَلَيَّ وَكَانَ الْغُلَامُ يُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَيُدَاوِي النَّاسَ مِنْ سَائِرِ الْأَدْوَاءِ. فَسَمِعَ جَلِيسٌ لِلْمَلِكِ كَانَ قَدْ عَمِيَ. فَأَتَاهُ

بِهَدَايَا كَثِيرَةٍ. فَقَالَ مَا هٰهُنَا لَكَ أَجْمَعُ، إِنْ أَنْتَ شَفَيْتَنِي. فَقَالَ : إِنِّي لاَ أَشْفِي أَحَداً إِنَّمَا يَشْفِي اللّٰهُ. فَإِنْ أَنْتَ آمَنْتَ بِاللّٰهِ دَعَوْتُ اللّٰهَ فَشَفَاكَ . فَآمَنَ بِاللّٰهِ فَشَفَاهُ اللّٰهُ فَأَتَى الْمَلِكَ فَجَلَسَ إِلَيْهِ كَمَا كَانَ يَجْلِسُ فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ: مَنْ رَدَّ عَلَيْكَ بَصَرَكَ؟ قَالَ: رَبِّي قَالَ: وَلَكَ رَبٌّ غَيْرِي؟ قَالَ: رَبِّي وَرَبُّكَ اللّٰهُ. فَأَخَذَهُ فَلَمْ يَزَلْ يُعَذِّبُهُ حَتَّى دَلَّ عَلَى الْغُلاَمِ، فَجِيءَ بِالْغُلاَمِ. فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ: أَيْ بُنَيَّ! قَدْ بَلَغَ مِنْ سِحْرِكَ مَا تُبْرِئُ الأَكْمَهَ وَالأَبْرَصَ وَتَفْعَلُ وَتَفْعَلُ . فَقَالَ : إِنِّي لاَ أَشْفِي أَحَداً إِنَّمَا يَشْفِي اللّٰهُ. فَأَخَذَهُ فَلَمْ يَزَلْ يُعَذِّبُهُ حَتَّى دَلَّ عَلَى الرَّهِبِ . فَجِيءَ بِالرَّاهِبِ. فَقِيلَ لَهُ: ارْجِعْ عَنْ دِينِكَ . فَأَبَى . فَدَعَا بِالْمِئْشَارِ . فَوَضَعَ الْمِئْشَارَ فِي مَفْرِقِ رَأْسِهِ. فَشَقَّهُ حَتَّى وَقَعَ شِقَّاهُ. ثُمَّ جِيءَ بِجَلِيسِ الْمَلِكِ فَقِيلَ لَهُ : ارْجِعْ عَنْ دِينِكَ . فَأَبَى. فَوَضَعَ الْمِئْشَارَ فِي مَفْرِقِ رَأْسِهِ . فَشَقَّهُ بِهِ حَتَّى وَقَعَ شِقَّاهُ. ثُمَّ جِيءَ بِالْغُلاَمِ فَقِيلَ لَهُ: ارْجِعْ عَنْ دِينِكَ. فَأَبَى. فَدَفَعَهُ إِلَى نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ: اذْهَبُوا بِهِ إِلَى جَبَلِ كَذَا وَكَذَا. فَاصْعَدُوا بِهِ الْجَبَلَ. فَإِذَا بَلَغْتُمْ ذِرْوَتَهُ ، فَإِنْ رَجَعَ عَنْ دِينِهِ، وَإِلاَّ فَاطْرَحُوهُ. فَذَهَبُوا بِهِ فَصَعِدُوا بِهِ الْجَبَلَ . فَقَالَ: اللَّهُمَّ ! اكْفِنِيهِمْ بِمَا شِئْتَ. فَرَجَفَ بِهِمُ الْجَبَلُ فَسَقَطُوا . وَجَاءَ يَمْشِي إِلَى الْمَلِكِ . فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ: مَا فَعَلَ أَصْحَابُكَ؟ قَالَ: كَفَانِيهِمُ اللّٰهُ . فَدَفَعَهُ إِلَى نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ: اذْهَبُوا بِهِ فَاحْمِلُوهُ فِي قُرْنُورٍ، فَتَوَسَّطُوا بِهِ الْبَحْرَ. فَإِنْ رَجَعَ عَنْ دِينِهِ وَإِلاَّ فَاقْذِفُوهُ. فَذَهَبُوا بِهِ. فَقَالَ: اللَّهُمَّ! اكْفِنِيهِمْ بِمَا شِئْتَ. فَانْكَفَأَتْ بِهِمُ السَّفِينَةُ فَغَرِقُوا. وَجَاءَ يَمْشِي إِلَى الْمَلِكِ. فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ: مَا فَعَلَ أَصْحَابُكَ؟ قَالَ: كَفَانِيهِمُ اللّٰهُ. فَقَالَ لِلْمَلِكِ: إِنَّكَ لَسْتَ بِقَاتِلِي حَتَّى تَفْعَلَ مَا آمُرُكَ بِهِ . قَالَ: وَمَا هُوَ؟

قَالَ: تَجْمَعُ النَّاسَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ. وَتَصْلُبُنِي عَلَىٰ جِذْعٍ. ثُمَّ خُذْ سَهْماً مِنْ كِنَانَتِي. ثُمَّ ضَعِ السَّهْمَ فِي كَبِدِ الْقَوْسِ. ثُمَّ قُلْ: بِاسْمِ اللهِ، رَبِّ الْغُلَامِ. ثُمَّ ارْمِنِي. فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ قَتَلْتَنِي. فَجَمَعَ النَّاسَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ. وَصَلَبَهُ عَلَىٰ جِذْعٍ. ثُمَّ أَخَذَ سَهْماً مِنْ كِنَانَتِهِ. ثُمَّ وَضَعَ السَّهْمَ فِي كَبِدِ الْقَوْسِ ثُمَّ قَالَ: ثُمَّ قَالَ: بِاسْمِ اللهِ، رَبِّ الْغُلَامِ، ثُمَّ رَمَاهُ فَوَقَعَ السَّهْمُ فِي صُدْغِهِ. فَوَضَعَ يَدَهُ فِي مَوْضِعِ السَّهْمِ. فَمَاتَ. فَقَالَ النَّاسُ: آمَنَّا بِرَبِّ الْغُلَامِ. آمَنَّا بِرَبِّ الْغُلَامِ. فَأُتِيَ الْمَلِكُ فَقِيلَ لَهُ: أَرَأَيْتَ مَا كُنْتَ تَحْذَرُ قَدْ، وَاللهِ! نَزَلَ بِكَ حَذَرُكَ. قَدْ آمَنَ النَّاسُ فَأَمَرَ بِالْأُخْدُودِ فِي أَفْوَاهِ السِّكَكِ فَخُدَّتْ وَأَضْرَمَ النِّيرَانَ. وَقَالَ: مَنْ لَمْ يَرْجِعْ عَنْ دِينِهِ فَأَحْمُوهُ فِيهَا، أَوْ قِيلَ لَهُ: اقْتَحِمْ. فَفَعَلُوا حَتَّى جَاءَتِ امْرَأَةٌ وَمَعَهَا صَبِيٌّ لَهَا فَتَقَاعَسَتْ أَنْ تَقَعَ فِيهَا. فَقَالَ لَهَا الْغُلَامُ: يَا أُمَّهِ! اصْبِرِي فَإِنَّكِ عَلَى الْحَقِّ».

Resulullah buyuruyor ki: "Sizden önce geçen kavimlerden birinin bir kralı vardı. O kralın bir de sihirbazı vardı. Sihirbaz yaşlanınca krala: "Ben yaşlandım bana bir genç ver de ona sihir öğreteyim." dedi. Kral, sihiri öğretmesi için ona bir genç gönderdi. Genç, sihirbaza gidip gelirken yolunun üzerinde bir rahip bulunuyordu. Onun yanında oturuyor, konuştuklarını dinliyor ve onu beğeniyordu. Sihirbazın yanına her gittiğinde rahibe uğruyor ve onun yanında oturuyordu. Sihirbazın yanına varınca da (geç kaldığı için) sihirbaz onu dövüyordu. Genç, durumu rahibe bildirdi. Rahip ona: "Sen sihirbazdan korktuğun zaman, "Beni ailem geç bıraktı." de. Ailenden korkunca da "Beni sihirbaz geç bıraktı." de diye tenbih etti. Genç bu şekilde devam ederken bir gün büyük bir hayvanın, insanların önünü kestiğini ve onları korkudan evlerine hapsettiğini gördü. Genç, "Bugün sihirbazın mı yoksa rahibin mi daha üstün olduğunu bilmiş olacağım." dedi ve eline bir taş aldı ve "Ey Allahım, eğer sana rahibin hali sihirbazın halinden daha sevimli ise sen bu hayvanı öldür ki insanlar geçip gidebilsinler." dedi.

Hayvana taşı attı ve onu öldürdü. İnsanlar serbesttçe geçip gidebildiler. Genç gelip durumu rahibe bildirdi. Rahip ona: Evladım bugün sen benden daha üstünsün. Senin durumun, gördüğüm bu seviyeye erişti. Sen mutlaka imtihan olacaksın. İmtihan edildiğinde beni kimseye söyleme." dedi. Çocuk anadan doğma körleri ve alaca hastalığına yakalananları ve insanların yakalanacağı diğer hastalıkları iyileştiriyordu. Çocuğun bu durumunu, kralın sonradan kör olan yakın adamlarından biri duydu. Ona büyük hediyelerle gitti ve ona: "Eğer sen beni iyileştirecek olursan bu hediyelerin hepsi senin olsun."" dedi. Genç ona: "Ben kimseyi iyileştirmiyorum. İyileştiren ancak Allahtır. Eğer sen Allaha iman eder ve ona yalvarırsan o sana şifa verir." dedi. Bunun üzerine o kişi Allaha iman etti Allah da ona şifa verdi. Adam, kralın yanına vardı. Daha önce oturduğu yere oturdu. Kral ona: "Gözünü kim açtı?" diye sordu. Adam: "Rabbim açtı." dedi. Kral: "Senin benden başka rabbin var mı?" dedi. Adam: "Benim de senin de rabbin Allahtır." dedi. Bunun üzerine kral onu hapsedip durmadan işkence etti. Adam nihayet çocuğu ele verdi. Çocuk getirildi. Kral ona: "Evladım senin sihirin o dereceye ulaşmış ki anadan doğma körleri, alaca hastalığına yakalanmış olanları iyileştiriyor ve şöyle şöyle yapıyorsun." dedi. Genç: "Ben kimseyi iyileştirmiyorum. İyileştiren ancak Allahtır." dedi. Bunun üzerine kral genci tutuklattı. Ona durmadan işkence etti. Nihayet o da rahibi ele verdi. Rahip getirildi ve ona: "Dininden dön" denildi. Rahip bunu kabul etmedi. Kral bir testere istedi onu rahibin başının üzerine koydu ve onu biçip iki parçaya ayırdı. Öyle ki her bir parçası bir yana düştü. Sonra kralın adamı getirildi, ona da "Dininden dön" denildi. O da kabul etmedi. Bunun üzerine kral onun da başının ortasına testereyi koydu ve ortadan ikiye ayırdı. Öyle ki her bir parçası bir yana düştü. Sonra çocuk getirildi. Ona da "Dininden dön" denildi. O da kabul etmedi. Kral onu adamlarına teslim etti ve onlara:"Bunu alıp şu dağın başına götürün. Tam tepesine ulaşınca bakın eğer dininden döndü ise bırakın. Yoksa oradan aşağı atın." dedi. Kralın adamları çocuğu alıp götürdüler. Onu dağın başına çıkardılar. Çocuk: "Ey Allahım sen dilediğin bir şey ile bunların şerrini benden uzaklaşır." dedi. Dağ sallandı. Adamlar aşağı düştüler. Çocuk yürüyüp tekrar krala geldi. Kral ona: "Arkadaşların ne yaptılar?" dedi. Genç: "Allah beni onların şerrinden kurtardı." dedi. Bunun üzerine kral, o gençi, adamlarından başka bir gruba teslim etti ve onlara: "Bunu alın, küçük bir gemiye bindirin. Tam denizin ortasına vardığınızda, eğer dininden dönerse bırakın yoksa onu denize atın." dedi. Adamlar genci alıp götürdüler. Genç orada da: "Ey Allahım, sen dilediğin bir şeyle bunların şerrini benden uzaklaştır." dedi. Gemi alabora oldu. Adamlar boğuldular. Genç, kurtulup tekrar krala geldi. Kral ona: "Arkadaşların ne yaptılar?" dedi. Genç: "Allah beni onların şerrinden kurtardı." dedi. Genç, krala: "Benim sana emrettiklerimi yapmadıkça beni öldüremezsin." dedi. Kral: "Nedir o?" diye sordu. Genç dedi ki: "İnsanları bir alanda topla.. Beni bir ağacın dalından as. Sonra av yeleğimden bir ok al. Onu yaya tak. Sonra: "Gencin rabbi olan Allahın adıy-

la." de ve oku bana at. İşte bunu yapacak olursan beni öldürübilirsin." Kral, insanları bir alanda topladı. Genci bir ağacın dalından astı. Onun av yeleğinden bir ok alarak yaya yerleştirdi. Sonra: "Gencin rabbi olan Allahın adıyla." dedi ve oku gence attı. Ok gencin şakağına saplandı. Genç, elini okun saplandığı yere koyarak öldü. Bunun üzerine bütün insanlar: "Biz, gencin rabbine iman ettik. Biz, gencin rabbine iman ettik. Biz, gencin rabbine iman ettik." dediler. Kralın yanına gidildi ve ona: "Gördün mü vallahi senin korktuğun başına geldi, insanlar iman ettiler." denildi. Bunun üzerine kral, yol kavşaklarına çukurlar kazılmasını emretti. Çukurlar kazıldı. Kral onların içine ateş yaktırdı. Dininden dönmeyenleri oraya atıp yakın." dedi. Yahut da onlara: "Haydi kendini hendeğe at." denildi. Onlar da bunu yaptılar. Nihayet bir kadın geldi. Kucağında çocuğu vardı. Kendisini ateşe atmaktan çekindi. Çocuk ona: "Anneciğim sabret çünkü sen, hak üzeresin." dedi. (15)

Rebi' b. Enes, bu âyeti izah ederken şöyle demiştir: "Ashabul Uhdud, mümin olan bir kavimdi. Bunlar, peygamberlerin arasının uzadığı bir fetret döneminde insanlardan ayrı bir yerde yaşadılar. Putperestlerden bir zorba bunlara adamlar göndererek kendi dinine girmelerini teklif etti. Onlar bunu kabul etmediler. Bunun üzerine o zorba, hendekler kazdırıp içlerinde ateşler yaktırdı. Ve müminleri, dinini kabul etmeye ve ateşe atılmalarından birini seçmeye zorladı. Müminler, dinlerinden dönmektense ateşe atılmayı tercih ettiler. Onlar ateşe atıldılar. Fakat Allah, onları daha ateşe düşmeden canlarını alarak yanmaktan kurtardı. Ateş, çukurların dışına taşarak kâfirleri yaktı. Nitekim âyet-i kerimede: "Onlar için can yakıcı bir azap vardır." (16) buyurulmuştur. Bu onların, dünyada yandıklarını beyan etmektedir.

إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ﴿٦﴾

وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ﴿٧﴾

6-7- Çünkü onlar, ateşin çevresine oturmuş, müminlere yaptıkları azabı seyrediyorlardı.

15- Müslim, K. ez-Zühd, bab: 73, Hadis no: 3005 / Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 85, bab: 2, Hadis no: 3340
16- Büruc Suresi, 85/10

Hendek kazan bu kâfirler, ateş çukurlarının kenarlarında oturmuş müminlere yaptıklarını seyrediyorlardı.

*Katade bu âyeti şöyle izah etmiştir: "Müminler, ateş çukurlarının kenarında oturuyorlar, kâfirler de müminlere yaptıklarını seyrediyorlardı." Katade'nin bu izahı Rebi' b. Enes'in görüşüne uygundur. Zira ona göre, müminlerin, yanmadan önce canları alınmış ve yanma acısını duymamışlardır. Fakat ateş, çukurlardan taşarak kâfirleri yakmıştır.

وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٨﴾

الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٩﴾

8-9- Onların, müminlere kin bağlamalarının sebebi, sadece müminlerin, herşeye galip, övülmeye layık, göklerin ve yerin sahibi olan Allaha iman etmeleridir. Allah, herşeye şahittir.

Müminleri dinlerinden döndürmek isteyen ve onları ateşte yakan bu kâfirlerin, müminlere karşı kin beslemelerinin sebebi, yalnızca müminlerin, herşeye galip olan, yaratıklarına verdiği nimetlerden dolayı övülmeye layık olan, göklerin ve yerin mülkü kendisine ait olan Allaha iman etmeleriydi. Başka bir sebep yoktu. Allah, çukurlar kazdırıp müminleri yakan bu kâfirlerin yaptıklarına da başka varlıkların yaptıklarına da şahittir. O, herkese layık olduğunun karşılığını verecektir.

إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ

عَذَابُ الْحَرِيقِ ﴿١٠﴾

10- Mümin erkek ve mümin kadınlara, dinlerinden döndürmek için işkence yapıp sonra da tevbe etmeyenlere cehennem azabı vardır. Onlar için çok yakıcı bir azap vardır.

Mümin erkek ve kadınlara, kuyular kazdırıp ateşler yakarak işkence eden ve onları dinlerinden dönme fitnesine sürüklemek isteyen sonra da yaptıklarından vazgeçip tevbe etmeyen kâfirler için, âhirette cehennem azabı vardır. Ve onlar için dünyada da yakıcı bir azap gerçekleşmiştir.

*Taberi bu âyet-i kerimenin bu bölümünü, Rebi' b. Enes'in görüşüne göre izah etmiş ve çukurları kazan kâfirlerin, dünyada iken yandıklarını söylemiştir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ﴿١١﴾

11- Şüphesiz ki iman eden ve salih ameller işleyenler için de, altından ırmaklar akan cennetler vardır. İşte büyük kurtuluş budur.

Şüphesiz ki çukurlar kazılıp ateşler içinde yakılan Ashabul Uhdud ve onlar gibi, Allahı birleyen, Allahın emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak salih ameller işleyen müminler için âhirette, altından, içki, süt ve bal ırmakları akan cennetler vardır. İşte büyük kurtuluş ve büyük kazanç budur.

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾

12- Şüphesiz ki rabbinin yakalaması çok şiddetlidir.

Ey Muhammed, şüphesiz ki rabbinin yakalaması ve intikam alması pek şiddetlidir.

*Allah teala bu âyet-i kerimeyle Hz. Muhammed (s.a.v.)in ümmetini

uyarmakta, onların, Hz. Muhammed'i yalanlamaları ve inkar etmeleri yüzünden geçmiş ümmetler gibi cezalandırılabileceklerini hatırlatmaktadır.

إِنَّهُۥ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾

13- Yoktan var eden de, tekrar dirilten de sadece O'dur.

*Dehhak ve İbn-i Zeyd, bu âyet-i kerimeyi, mealde verildiği şekilde izah etmişlerdir. Abdullah b. Abbas ise şöyle izah etmiştir. "Azabı başlatan da Allah-tır onu tekrar eden de."

Taberi de bu âyetten önce geçen: "Şüphesiz ki rabbinin yakalaması çok şiddetlidir." âyetini gözönünde bulundurarak bu son görüşü tercih etmiştir. Zira bu görüş, her iki âyeti birbiriyle uyumlu bir şekilde yorumlamaktadır.

وَهُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلْوَدُودُ ﴿١٤﴾

14- Affeden ve seven de O'dur.

Allah, günahlarından vazgeçip tevbe edeni affeden ve onu sevendir, merhamet edendir.

ذُو ٱلْعَرْشِ ٱلْمَجِيدُ ﴿١٥﴾

15- O, arşın sahibidir, yücedir.

*Medine, Mekke ve Basra kurraları bu âyetin sonundaki (ٱلْمَجِيدُ) "el-Mecidu" kelimesini ötreli okumuşlar ve bunun, Allah tealanın sıfatı olduğunu kabul etmişlerdir. Meal buna göre hazırlanmıştır. Kûfe âlimleri ise bu kelimeyi esre okuyarak arşın sıfatı kabul etmişlerdir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "O, yüce arşın sahibidir."

فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾

16- O, dilediğini mutlaka yapandır.

Allah, kullarından tevbe edenlerin dilediğinin günahını affeder. Günahlarında ısrar edenleri de cezalandırır. Hiçbir kimse onun iradesine karşı gelemez. Zira o, mutlak bir otoriteye sahiptir ve herşeye galiptir.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ﴿١٧﴾

فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾

17-18- Ey Muhammed, sana, Firavun ve Semud ordularının haberi geldi mi?

Ey Muhammed, Allaha ve peygamberine karşı düzenlenen ve müminlere eziyet etmek için meydana getirilen Firavunun ve Semud kavminin ordularının haberi sana geldi mi? Evet bunların haberleri Kur'anda sana bildirildi. Sen, kavminin eziyetlerine karşı, Firavun ve Semud kavmine karşı sabreden peygamberler ve müminler gibi sabret. Zira, sana inanmayanların akıbeti, bu orduların âkıbeti gibi olacaktır.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ﴿١٩﴾

وَاللَّهُ مِن وَرَائِهِم مُّحِيطٌ ﴿٢٠﴾

19- Doğrusu inkar edenler, hep yalanlayagelmişlerdir.

20- Allah onları arkalarından çepeçevre kuşatmaktadır.

Allahın, kâfirleri cezalandırmasını yalanlayan bu insanlar, geçmişte böyle olan ümmetlerin nasıl olduklarını bilmediklerinden değil, Allahın gönderdiği vahyi sırf heva ve heveslerine uymak için yalanlamayı kendilerine âdet edinmelerindendir. Allah onları, arkalarından çepeçevre kuşatmıştır. Yaptıkları amelleri zaptettirmektedir ve onları amellerine göre cezalandıracaktır.

بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ ﴿٢١﴾

فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾

21-22- Doğrusu bu, şanlı Kur'andır. Levh-i Mahfuzdadır.

Kur'an, Allahın indirdiği vahyi yalanlayanların iddia ettikleri gibi ne şiir ne de kafiyeli nesirdir. Bilakis o, yüce Kur'andır. Levh-i mahfuzda tesbit edilmiştir.

*(مَحْفُوظٌ) "Mahfuz" kelimesi bazı kurralar tarafından esre okunarak (لَوْحٍ) "Levh" kelimesinin sıfatı kabul edilmiştir. Buna göre levh-i mahfuza bu sıfatın verilmesi onun, herhangi bir değişmeye karşı korunmuş olmasındandır. Allahın orada tesbit ettiği şeyler ne artar ne de eksilir.

Diğer bir kısım kurralar ise (مَحْفُوظٌ) "Mahfuz" kelimesini ötre okuyarak Kur'anın sıfatı kabul etmişlerdir. Buna göre âyetin manası "Bilakis Kur'an şereflidir, değişme ve bozulmadan korunmuştur. Levhde tesbit edilmiştir." demektir.

Mücahid, âyette zikredilen levh-i mahfuzdan maksadın, Ümmül kitap olduğunu, Katade, Allah katında bulunan bir levha olduğunu, Enes b. Malik ise İsrafil'in alnı olduğunu söylemişlerdir.

TARIK SURESİ

Tarık suresi on yedi âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

Halid b. Ebi Cebel el-Udvani rivayet ediyor ki:

عن عبد الرحمن بن خالد العدوانى عن أبيه انه أبصر رسول الله (ﷺ) في مشرق ثقيف وهو قائم على قوس أو عصا حين أتاهم يبتغى عندهم النصر قال فسمعته يقرأ والسماء والطارق حتى ختمها قال فوعيتها في الجاهلية وأنا مشرك ثم قرأتها في الاسلام قال فدعتنى ثقيف فقالوا ماذا سمعت من هذا الرجل فقرأتها عليهم فقال من معهم من قريش نحن أعلم بصاحبنا لو كنا نعلم ما يقول حقًّا لتبعناه

O, Resulullahın, Sakiyf kabilesine gelip onlardan yardım istediğinde, bir yay'a veya bastona dayanarak Sakiyf kabilesinin bulunduğu yerin doğusunda durduğunu görmüş. Halid diyor ki: "Ben, Resulullahın (وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ) suresini okuyup bitirdiğini işittim. Ben onu, müşrikken cahiliye döneminde ezberledim. Sonra da müslüman olduğumda okudum. Onu işittiğim sırada Sakiyf oğulları beni çağırdılar ve "Bu adam sana ne okudu?" dediler. Ben bu sureyi onlara okudum. Sakiyf oğullarının yanında bulunan Kureyşliler şöyle dediler: "Biz, adamımızı çok iyi biliriz. Şayet söylediklerinin hak olduğunu bilmiş olsaydık ona biz uyardık." (1)

1- Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.4, S.335

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ﴿١﴾

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ ﴿٢﴾

النَّجْمُ الثَّاقِبُ ﴿٣﴾

1- Göğe ve gece ortaya çıkana yemin olsun ki,

2-3- Sen, gece ortaya çıkanın ne olduğunu nereden bileceksin. O, ışığıyla karanlıkları delen bir yıldızdır.

*"Işığıyla karanlıkları delen" diye tercüme edilen (الثَّاقِبُ) "Sakib" kelimesi, Abdullah b. Abbas tarafından "Aydınlatan" Süddi tarafından "Akarak şeytanları delen" ve İkrime tarafından "Aydınlatan ve şeytanları yakan" şeklinde izah edilmiştir.

İbn-iZeyd, Arapların, Zuhal yıldızına bu adı verdiklerini ve her yüksekte olan yıldıza da bu sıfatı izafe ettiklerini söylemiştir.

إِن كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ﴿٤﴾

4- Her insanın üzerinde mutlaka bir murakaba edici vardır.

*Herkesin yaptığı hayır ve şerleri zapteden melekler vardır. Kimsenin yaptığı karşılıksız bırakılmayacaktır. Bu hususta başka bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "İnsanı önünden ve arkasından takibeden ve Allahın emriyle onu koruyan melekler vardır. Şüphesiz ki bir millet kendisini değiştirmedikçe Allah

onu değiştirmez. Allah bir milletin kötülüğünü istediğinde kimse ona karşı duramaz. O millet için Allahtan başka bir koruyucu da bulunmaz." (2)

فَلْيَنظُرِ الْإِنسَانُ مِمَّ خُلِقَ ۝٥

خُلِقَ مِن مَّاءٍ دَافِقٍ ۝٦

يَخْرُجُ مِن بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ۝٧

5- İnsan neden yaratıldığına bir baksın.

6-7- O, bel kemiği ile göğüs kemiği arasından çıkan tazyikli bir sudan yaratılmıştır.

Öldükten sonra dirilmeyi yalanlayan ve Allahın buna dair olan kudretini inkar eden insan, aslının neden yaratıldığına bir baksın. O, dökülen bir sudan yaratılmıştır. O su erkeğin belinden ve kadının göğüs kemiği arasından çıkan bir sudur.

*"Kadının göğüs kemiği" diye tercüme edilen (التَّرَائِبُ) "Teraib" kelimesinden neyin kasdedildiği hakkında farklı görüşler zikredilmiştir.

Abdullah b. Abbas, İkrime, Said b. Cübeyr ve İbn-i Zeyd'e göre "Teraib" kadının göğsünde gerdanlığın geldiği yerdir.

Mücahid'e göre ise "Teraib"den maksat, kadının iki omuzu ile göğsü arasıdır. Yani iki memenin üst tarafıdır.

Dehhak, Süfyan es-Sevri ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre "Teraib"den maksat, erkeğin elleri, ayakları ve gözleridir. Buna göre âyetin manası "O dökülen su, erkeğin beli ile elleri, ayakları ve gözlerinin arasından çıkar."demektir.

Katade'ye göre "Teraib"den maksat, erkeğin göğsüdür. Buna göre âyetin manası "O dökülen su erkeğin beli ile göğsü arasından çıkar." demektir.

Said b. Cübeyr'e göre ise "teraib"den maksat, belin alt kısmında bulunan kaburgalardır.

2- Ra'd Suresi, 13/11

Ma'mer b. Ebi Habibe göre ise "Teraib"den maksat, kalbin öz suyudur.

Taberi "Teraib"den maksadın, kadının göğsünden, gerdanlığın üzerine geldiği yer olduğunu söyleyen görüşü tercih etmiş ve Arapların bu kelimeden burayı anladıklarını şiirlerle ispatlamaya çalışmıştır.

إِنَّهُۥ عَلَىٰ رَجْعِهِۦ لَقَادِرٌ ﴿٨﴾

8- Şüphesiz Allah, onu tekrar döndürmeye kadirdir.

*İkrime ve Mücahid bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmişlerdir: "Şüphesiz ki Allah o suyu tekrar çıktığı yere yani erkeğin beline döndürmeye de kadirdir."

Dehhak ise şöyle izah etmiştir: Şüphesiz ki Allah o insanı tekrar aslı olan suya çevirmeye de kadirdir."

Dehhak'tan nakledilen başka bir görüşte âyeti şöyle izah etmiştir: "Allah, yaşlanan insanı tekrar küçüklüğündeki hallerine çevirmeye kadirdir. Onu ihtiyar iken gençliğe, çocukluğa ve meniye döndürmeye kadirdir."

Katade ise bu âyeti şöyle izah etmiştir: Şüphesiz ki Allah insanı, öldükten sonra tekrar diriltmeye kadirdir." Taberi de bu görüşü tercih etmiş ve bu görüşün bu âyetle bundan sonra gelen âyeti birbirine mutabık olarak yorumlayan bir görüş olduğunu söylemiştir.

يَوْمَ تُبْلَى ٱلسَّرَآئِرُ ﴿٩﴾

فَمَا لَهُۥ مِن قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ﴿١٠﴾

9-10- Sırların ortaya dökülecceği gün, insanın ne bir gücü ne de bir yardımcısı vardır.

Kulların, dünyada iken insanların gözünden sakladıkları sırlarının ortaya çıkarılacağı kıyamet gününde, kafir olan insanın, kendisini Allahın azabından

koruyacak ne bir gücü ve kuvveti vardır ne de bir yardımcısı. Artık akrabaları ve savunma antlaşması yaptığı kimseler ona yardım edemeyeceklerdir.

*Ata b. Ebi Rebah'a göre "Kıyamet gününde ortaya çıkarılacak sırlar"dan maksat, Allahın dünyada kullara farz kıldığı amellerdir. Oruç tutma, namaz kılma, cünüplükten temizlenme gibi ibadetler bu sırlardandır. Kul dünyada iken bunları yapıyor gibi gözükür amma âhirette bunları yapıp yapmadığı açıkça ortaya çıkacaktır.

وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ﴿١١﴾

وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ﴿١٢﴾

إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ ﴿١٣﴾

11- İçinde hadiseler tekrarlanan göğe

12-13- Yarılan yere yemin olsun ki muhakkak bu Kur'an, hak ile batılı ayıran ilahi bir kelamdır.

*"Gökte tekrarlanan hadiseler"den maksat, insanların rızıklarına sebep olan yağmur dolu bulutların tekrar tekrar gökte oluşmasıdır.

Abdullah b. Abbas, Mücahid, Katade ve Dehhak bu ifadeyi bu şekilde izah etmişlerdir.

İbn- i Zeyd ise bu ifadeden maksadın, gökte tekrar tekrar doğup batan güneş, ay ve yıldızlar" olduğunu söylemiştir.

Yerin yarılmasından maksat, bitkiler biterken toprağın yarılması demektir. Bu, Allahın, kullarına olan büyük bir lütfudur. Şayet yeryüzü çok nazik olan filizlere karşı yarılmayacak olsaydı insanların rızık kaynakları kesilmiş olurdu.

وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ﴿١٤﴾

14- O bir eğlence vasıtası değildir.

Şüphesiz ki bildirilen bu hadiseler, hak ile batılı ayırdeden hak haberler-

dir. Bunlar oyuncak ve batıl şeyler değildir.

إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ﴿١٥﴾

وَأَكِيدُ كَيْدًا ﴿١٦﴾

فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ﴿١٧﴾

15- Kâfirler tuzaklar kuruyorlar.

16- Ben de onların tuzaklarını boşa çıkarıyorum.

17- Ey Muhammed, sen o kâfirlere mühlet ver. Onlara çok az bir zaman tanı.

Allahı, peygamberini, Allahın vaad ve cezalarını yalanlayan bu kâfirler, insanları Kur'anın çağırısı dışına davet etmek için çeşitli tuzaklar kurarlar. Ben de onları derhal cezalandırmayıp mühlet vererek onlara tuzak kurarım. Ey Muhammed, sen, kâfirlere mühlet ver, onlar için acele etme. Onlara az bir mühlet ver. Onların cezalandırılma zamanı gelince cezalandırılacaklardır.

*İbn-i Zeyd diyor ki: "Allah teala Hz. Muhammed (s.a.v.)e, kâfirlere karşı acele etmemesini emretti. Fakat ona yardım etmeyi dileyince de kâfirlere karşı cihad etmesini, onları öldürmesini ve onlara sert davranmasını emretti.

A'LÂ SURESİ

A'lâ suresi on dokuz âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

Ukbe b. Âmir diyor ki:

عن عقبة بن عامر ، قال: لما نزلت ﴿ فسبح باسم ربك العظيم ﴾ قال رسول الله (ﷺ) ﴿ اجعلوها في ركوعكم ﴾ فلما نزلت (سبح اسم ربك الأعلى) قال: ﴿ اجعلوها في سجودكم ﴾

"(فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ) "Öyleyse yüce rabbinin ismini tesbih et." [1] âyeti nazil olunca Resulullah: "Siz bunu namazın rüku anında söyleyin." buyurdu. (سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى) "Yüceler yücesi olan rabbinin ismini tesbih et." âyet-i kerimesi nazil olunca da Resulullah: "Siz bunu namazın secde anında söyleyin." buyurdu. [2]

Ukbe b. Âmir diğer bir rivayetinde de şöyle demiştir:

﴿ سبحان ربى الأعلى وبحمده ﴾ ثلاثاً وإذا سجد قال: ﴿ سبحان ربى الأعلى وبحمده ﴾ ثلاثا.

"Resulullah rükua vardığı zaman üç kere (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى وَبِحَمْدِهِ) der secdeye vardığında da yine (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى وَبِحَمْدِهِ) derdi." [3]

1- Vâkıa Zudezi. 56/74

2- Ebu Davud, K.es-Salah, bab: 147, Hadis no: 869 / İbn-i Mace, K.el-İkame, bab: 20, Hadis no: 887

3- Ebu Davud, K.es-Salah, bab: 147, Hadis no: 870 / İbn-i Mace, K.el-İkame, bab: 20, Hadis no: 887

عن حذيفة أنه صلى مع النبى (ﷺ)، فكان يقول في ركوعه: «سبحان ربى العظيم»، وفي سجوده: «سبحان ربى الأعلى».

Huzeyfe'nin rivayetinde ise rükuda (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ) secdede ise (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَىٰ) derdi. (4)

عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) كَانَ يَقْرَأُ فِى الْعِيدَيْنِ وَيَوْمِ الْجُمُعَةِ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَى وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ وَرُبَّمَا اجْتَمَعَا فِى يَوْمٍ وَاحِدٍ فَيَقْرَأُ بِهِمَا.

Numan b. Beşir diyor ki: "Resulullah (s.a.v.) iki bayramda ve cuma gününde (سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَىٰ) ve Gâşiye suresini okurdu. Bazan da bayram ile Cuma aynı güne rastlardı. Resulullah her iki namazda da bu sureleri okurdu. (5)

Cabir b. Semüre diyor ki:

سمع جابر يقول كان رسول الله (ﷺ) يقرأ في الظهر بسبح اسم ربك الأعلى ونحوها وفي الصبح باطول من ذلك.

"Resulullah öğle namazında (سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَىٰ) vb. sureleri okur sabah namazında da daha uzunlarını okurdu." (6)

Cabir b. Abdullah diyor ki:

سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ الأَنْصَارِىَّ قَالَ أَقْبَلَ رَجُلٌ بِنَاضِحَيْنِ وَقَدْ جَنَحَ اللَّيْلُ فَوَافَقَ مُعَاذاً يُصَلِّى فَتَرَكَ نَاضِحَهُ وَأَقْبَلَ إِلَىٰ مُعَاذٍ فَقَرَأَ بِسُورَةِ الْبَقَرَةِ أَوِ النِّسَاءِ فَانْطَلَقَ الرَّجُلُ وَبَلَغَهُ أَنَّ مُعَاذاً نَالَ مِنْهُ فَأَتَى النَّبِىَّ (ﷺ) فَشَكَا إِلَيْهِ مُعَاذاً فَقَالَ النَّبِىُّ (ﷺ) يَا مُعَاذُ أَفَتَّانٌ أَنْتَ أَوْ أَفَاتِنٌ ثَلاَثَ مِرَارٍ فَلَوْلاَ صَلَّيْتَ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَى وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى فَإِنَّهُ يُصَلِّى وَرَاءَكَ الْكَبِيرُ وَالضَّعِيفُ وَذُو الْحَاجَةِ.

4- Ebu Davud, K.es-Salah, bab: 147, Hadis no: 871 / İbn-i Mace, K.el-İkame, bab: 20, Hadis no: 888
5- Nesei, K.el-İydeyn, bab: 13 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.5, S.7, 13, 14
6- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.5, S.86

"Gece karanlığının bastığı bir sırada bir adam iki sulama devesi ile birlikte geldi. Muaz'ın namaz kılmasına rastladı. Devesini bıraktı ve Muaz'a uydu. Muaz Bakara suresini veya Nisa suresini okudu. Adam ayrılıp gitti. Bunun üzerine Muaz'ın onun aleyhinde konuştuğu haberi kendisine ulaştı. Adam da Resulullaha varıp Muaz'ı şikayet etti. Bunun üzerine Resulullah Muaz'a üç kere "Sen insanları fitneye mi düşüreceksin ya Muaz?" dedi ve devamla şöyle buyurdu: "Sen, (سبح اسم ربك الاعلى والليل اذا يغشى ، والشمس وضحاها) surelerini okusaydın ya. Çünkü senin arkanda yaşlı, zayıf ve işi gücü olan insanlar da namaz kılıyorlar." (7)

عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بن أَبْزَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ أُبَيِّ بنِ كَعْبٍ قَالَ كَانَ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) يَقْرَأُ فِي الْوَتْرِ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَى وَقُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَقُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ فَإِذَا سَلَّمَ قَالَ سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ.

أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَىٰ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّازِي عَنِ الأَعْمَشِ عَنْ زُبَيْدٍ وَطَلْحَةَ عَنْ ذَرٍّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ابْنِ أَبْزَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) يُوتِرُ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَى وَقُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَقُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ خَالَفَهُمَا حُصَيْنٌ فَرَوَاهُ عَنْ ذَرٍّ عَنِ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ ابْزَى عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) . أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ قَزَعَةَ عَنْ حُصَيْنِ بْنِ نُمَيْرٍ عَنْ حُصَيْنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَنْ ذَرٍّ عَنِ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبْزَى عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) كَانَ يَقْرَأُ فِي الْوَتْرِ بِسَبِّحِ اسْمِ رَبِّكَ الأَعْلَى وَقُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَقُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ

Hz. Aişe (8) Abdullah b. Abbas (9) Übey b. Kâ'b (10) Abdurrahman b. Eza Resulullah (s.a.v.)in vitir namazında sırasıyla (سبح اسم ربك الاعلى قل هو الله احد قل يا ايها الكافرون) surelerini okuduğunu rivayet etmişlerdir. (11)

7- Buhari, K.el-Ezan, bab: 463
8- Bkz. Tirmizi, K.el-Vitr, bab: 340, Hadis no: 463
9- Bkz. Tirmizi, K.el-Vitir, bab: 340, Hadis no: 462
10- Neseî, K.Kıyam el-Leyl, bab: 47
10- Neseî, K.Kıyam el-Leyl, bab: 47

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ﴿١﴾

1- Yüceler yücesi olan rabbinin ismini tesbih et.

*Bu âyeti kerime müfessirler tarafından çok az farklakla çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Bazılarına göre bu âyetin nânâsı şöyledir: "Ey Muhammed sen rabbini yücelt. Ondan daha yüce bir rab yoktur. "Bu görüşte olanlar, Hz. Alinin ve Abdullah b. Abbasın bu âyeti okuduktan sonra (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى) "Yüce olan rabbimi tesbih ederim." dediklerini delil olarak göstermişlerdir.

Diğer bir kısım müfessirlere göre âyetin manası şöyledir: "Ey Muhammed, sen, rabbinin ismini, başka yaratıkların isminden ayır. Müşriklerin, putlarına, "Lat" ve "Uzza" gibi isimleri takmalarına bakma.

Başka bir kısım müfessirlere göre ise âyetin manası şöyledir: "Sen rabbini, müşriklerin söylediklerinden arındır."

Müfessirlerin diğer bir kısımları da âyeti şöyle izah etmişlerdir: "Ey Muhammed, sen rabbini anarken onu layık olmadığı sıfatlardan arındırarak an. Sen onu huşu içinde ve boyun eğerek an."

Başka bir kısım müfessirler ise âyeti şöyle izah etmişlerdir: "Sen rabbini anarak namaz kıl."

Taberi bu görüşlerden: "Sen rabbinin ismini putların isimlerinden arındırarak an." diyen görüşü tercih etmiştir.

الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّىٰ ﴿٢﴾

وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَىٰ ﴿٣﴾

2- O, herşeyi yaratıp düzene koydu.

3- Herşeyi bir ölçüye göre takdir etti. Doğru yolu gösterdi.

*Âyet-i kerimede geçen "Doğru yolu gösterdi." ifadesi Mücahid tarafından, "İnsanlara hayırın ve şerrin yolunu, hayvanlara da otlama yollarını gösterdi." şeklinde izah edilmiş diğer bir kısım âlimler ise "Erkeklere, dişilerle ilgi kurma yolunu gösterdi." şeklinde izah etmişlerdir.

Taberi, âyetin genel manada anlaşılmasının daha doğru olacağını söylemiştir.

وَالَّذِيٓ أَخۡرَجَ ٱلۡمَرۡعَىٰ ۝٤

فَجَعَلَهُۥ غُثَآءً أَحۡوَىٰ ۝٥

4- Otlakta bitkiler bitirdi.

5- Sonra da onları simsiyah kuru çer çöp haline getirdi.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, bitkileri önce yemyeşil bir şekilde meydana getirip daha sonra da onları kurutarak çer çöp haline getirdiğini ve renklerini değiştirdiğini beyan ediyor. Böylece bizleri bunlardan ibret almaya davet ediyor.

سَنُقۡرِئُكَ فَلَا تَنسَىٰٓ ۝٦

إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُۚ إِنَّهُۥ يَعۡلَمُ ٱلۡجَهۡرَ وَمَا يَخۡفَىٰ ۝٧

6- Ey Muhammed, sana, (Kur'anı) biz okutacağız ve onu asla unutmayacaksın.

7- Ancak Allahın dilediği müstesna. Allah, açığa vurulanı da bilir, gizli kalanı da.

*Bir kısım âlimlere göre bu âyet-i kerimeler haber ifade etmektedirler ve izahları şöyledir: "Ey Muhammed biz sana Kur'anı öğretecek ve ezberleteceğiz. Sen onu unutmayacaksın. O halde onu öğrenmek için acele etme. Ancak Allahın sana, hükmünü kaldırıp neshederek unutturdukları bunun dışındadır." Mücahid bu görüştedir. Taberi de bunu tercih etmiştir.

Diğer bir kısım âlimlere göre âyet emir ifade etmektedir ve manası şöyledir: "Ey Muhammed, biz sana Kur'anı okutacağız. Sakın sen onunla amel etmeyi bırakma. Ancak Allahın, amel etmeni bırakmanı istediği hükümler bundan müstesnadır. O bunların hükümlerini kaldırmış, neshetmiştir.

Bir kısım âlimler: "Ancak Allahın dilediği müstesna.". âyet-i kerimesinden, Allah tealanın, Resulullaha, Kur'andan bazı şeyleri unutturabileceğinin anlaşılması gerektiğini söylemişlerdir. Bunlara göre Allah teala böyle buyurmuş fakat Resulullaha, fiilen herhangi bir şeyi unuttumamıştır. Bu âyet-i kerime Hud suresinin yüz yedinci ve yüz sekizinci âyet-i kerimelerine benzediğini söylemişlerdir. Allah teala bu âyetlerde, cehennemliklerin cehennemde, cennetliklerin de cennette, gökler ve yer devam ettiği sürece kalacaklarını beyan ettikten sonra "Rabbinin dilemesi hariç." buyurmuştur. Allah teala müminleri cennetten, kâfirleri de cehennemden çıkarmayacaktır.

وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٨﴾

فَذَكِّرْ إِن نَّفَعَتِ الذِّكْرَىٰ ﴿٩﴾

سَيَذَّكَّرُ مَن يَخْشَىٰ ﴿١٠﴾

وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى ﴿١١﴾

الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَىٰ ﴿١٢﴾

ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ﴿١٣﴾

8- Sana kolay olanı kolaylaştıracağız.

9- Hatırlatma fayda verecekse hatırlat.

10- Allahtan korkan, bu hatırlatmadan öğüt alacaktır.

11- Pek azgın olan ise, öğütten kaçınacaktır.

12- O, en büyük ateşe girecektir.

13- Sonra orada ne ölecek ne de diri kalacaktır.

Ey Muhammed, sana, yapılması kolay olan hayırlı ameller yapmayı kolaylaştıracağız. Senin, iman etmelerinden ümit kestiğin kimselere öğüt vermen, Allahın büyüklüğünü ve cezalandırmasını hatırlatman fayda verecekse sen onlara bunları hatırlat. Onları Allahın azabından sakındır. Elbette ki Allahın cezalandırmasından korkanlar, senin bu hatırlatmandan öğüt ve ibret alacaklar, kendilerine emredileni yapıp yasaklarından kaçınacaklardır. Öğüt verilenlerin en azgını olan grup ise senin verdiğin öğütlerden kaçacak ve kendilerine hatırlatma fayda vermediğinden, en büyük ateş olan cehenneme girecektir. Öğütlerden ibret almayan, cehennemde ne ölüp kurtulacak ne de kendisini rahat ettirecek bir hayat yaşayacaktır. O, devamlı azap ve çile içinde kalacaktır.

قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّىٰ ﴿١٤﴾

وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّىٰ ﴿١٥﴾

14-15- Kendisini arındıran, rabbinin ismini anıp namaz kılan mutlaka kurtuluşa ermiştir.

*"Kendisini arındıran" diye tercüme edilen (قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّىٰ) âyeti, müfessirler tarafından çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas, bu âyeti: "Allaha ortak koşmaktan arınan kurtuluşa ermiştir." şeklinde, İkrime: "Lailahe İllallah" diyen kurtuluşa ermiştir." şeklinde, Hasan- ıBasri: "Ameli anılmış olan kurtuluşa ermiştir." şeklinde izah etmişlerdir.

Ebu el-Ahves ve Katade ise bu âyet-i kerimeyi: "Malının zekatını veren kurtuluşa emiştir." şeklinde izah etmişler Ebul Âliye de "Fıtır sadakasını veren kurtuluşa ermiştir." şeklinde izah etmiştir.

Taberi, "İnkar ve isyandan arınan, Allahın emrettiklerini tutup yasaklarından kaçınan kimse isteklerine kavuşmuş ve başarıya ulaşmıştır." şeklinde izah etmiştir.

"Rabbinin ismini anıp namaz kılan kurtuluşa ermiştir." diye tercüme edilen (وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّىٰ) âyet-i kerimesi de müfessirler tarafından çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas'a göre, rabbinin ismini anmaktan maksat, Allahı birlemektir. Diğer müfessirlere göre ise "Allahı anmak ve ona yalvarmaktır." Taberi, âyetin her iki görüşü de kapsar mahiyette olduğunu söylemiştir."

"Namaz kılan" ifadesi, Abdullah b. Abbas tarafından "Beş vakit namaz kılan" şeklinde, diğer bazı müfessirler tarafından "Ramazan bayramı namazı kılan" şeklinde, başka bir gurup müfessir tarafından da: "Allaha yalvaran ve dua eden" şeklinde izah edilmiştir. Taberi ise bu ifadeden maksadın, "Namazları kılan, namazlarda Allaha hamdeden, onu ululayan ve ona dua eden" şeklinde izah etmiştir.

بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿١٦﴾

وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿١٧﴾

16- Ne var ki siz, dünya hayatını tercih edersiniz.

17- Halbuki âhiret daha hayırlı ve daha devamlıdır.

Ey insanlar ne yazık ki sizler dünya hayatının ziynetini âhirete tercih edersiniz. Halbuki âhiret hayatı sizin için daha hayırlıdır ve daha kalıcıdır. Zira dünya hayatı geçici, âhiret hayatı ise sonsuzdur.

Arfece diyor ki: "Ben, Abdullah b. Mes'ud'dan (سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى) suresini okumasını istedim. Abdullah b. Mes'ud: "Ne var ki siz dünya hayatını tercih edersiniz." âyetine varınca okumayı kesti, arkadaşlarına yöneldi ve onlara "Biz, dünya hayatını âhirete tercih ettik." dedi. Herkes sustu. Abdullah tekrar "Biz dünyayı tercih ettik. Zira biz, dünyanın süslerine, kadınlarına, yiyeceklerine ve içeceklerine kavuştuk. Böylece âhiret bizden uzaklaştı. Biz bu gerçeği ve peşin olan dünyayı, gelecek olan âhirete tercih ettik." dedi.

Ebu Musa el-Eş'ari, Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عن أبى موسى الاشعرى ان رسول الله (ﷺ) قال من أحب دنياه أضر باخرته ومن أحب آخرته أضر بدنياه فَاثِرُوا امايبقى على ما يفنى

"Kim dünyasını sevecek olursa âhiretine zarar verir. Kim de âhireti sevecek olursa dünyasına zarar verir. Sizler, devam edecek olanı (âhireti), yok olacak olana (dünyaya) tercih edin." (12)

عن عائشة قالت قال رسول الله (ﷺ) الدنيا دار من لا دار له ولها يجمع من لا عقل له

Hz. Aişe (r.anh.) da Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Dünya, yurdu olmayanın yeridir. Onun için, aklı olmayan mal biriktirir." (13)

إِنَّ هَٰذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ﴿١٨﴾

صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ ﴿١٩﴾

18- Şüphesiz bu (hükümler) evvelki sahifelerde de vardır.

19- Onlar, İbrahim ve Musa'nın sahifeleridir.

*Âyette geçen "Bu" işaret zamirinin neyi gösterdiği hakkında müfessirler farklı izahlarda bulunmuşlardır.

12- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.4, S.412
13- Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.6, S.71

İkrime'ye göre bundan maksat, A'la suresinde zikredilen âyetlerdir. Bu âyetler, İbrahim ve Musa'ya inen sahifelerde mevcuttur.

Katade ve Ebul Âliye'ye göre bundan maksat, bu surede zikredilen hususlardır. Bunlar, Musa ve İbrahim'in sahifelerinde de mevcuttur.

İbn-i Zeyd ve Katade'den nakledilen başka bir görüşe göre bundan maksat, "Halbuki âhiret daha hayırlı ve daha devamlıdır." âyet-i kerimesidir. Bu âyet, İbrahim ve Musa'nın sahifelerinde de mevcuttur.

Taberi bu zamirden maksadın, "Kendisini arındıran" âyetinden son âyete kadar olan âyetler olduğunu söylemişir. Buna göre: "Şüphesiz bu (hükümler) evvelki sahifelerde de vardır." âyetinin manası "Kendisini arındıran, rabbinin ismini anıp namaz kılan mutlaka kurtuluşa ermiştir. Ne var ki siz dünya hayatını tercih edersiniz. Halbuki âhiret daha hayırlı ve daha devamlıdır." demektir.

ĞAŞİYE SURESİ

Ğaşiye suresi yirmi altı âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

Numan b. Beşir diyor ki:

عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ؛ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) يَقْرَأُ، فِي الْعِيدَيْنِ وَفِي الْجُمُعَةِ، بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَى، وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ.

"Resulullah (s.a.v.) iki bayramda ve cuma gününde (هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ) ile (سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى) "A'la ile Ğaşiye" surelerini okurdu. Bayram ile cuma aynı güne denk geldiğinde her iki namazda da aynı sureleri okurdu. (1)

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

هَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ ﴿١﴾

1- Ey Muhammed (dehşeti varlıkları) kaplayanın (kıyametin) haberi sana geldi mi?

1- Müslim, K.el-Cuma, bab: 62, Hadis no: 878

*Âyet-i kerimede "Kaplayan ve kuşatan" diye vasıflandırılan şeyden maksat, Abdullah b. Abbas ve Katade'ye göre kıyamet günüdür. O gün, dehşetiyle yaratıkları kuşatacaktır.

Said b. Cübeyr'e göre ise kaplayandan maksat, cehennem ateşidir. O, kâfirlerin yüzünü kuşatacaktır.

Taberi, âyet-i kerimenin genel ifadesinin her iki izahı da kapsar mahiyette olduğunu, bunlardan sadece birinin kasdedildiğine dair herhangi bir delilin bulunmadığını söylemektedir.

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ﴿٢﴾

عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ ﴿٣﴾

تَصْلَىٰ نَارًا حَامِيَةً ﴿٤﴾

تُسْقَىٰ مِنْ عَيْنٍ آنِيَةٍ ﴿٥﴾

2- O gün bir kısım yüzler zelil ve perişandır.

3- Uğraşmış yorulmuştur.

4- Kızgın bir ateşe girecektir.

5- Son derece sıcak bir pınardan içirilecektir.

O gün kâfirlerin yüzleri zelildir. Cehennem ateşinin içinde çabalamaktadır, yorulmuştur. Zira dünyada iken Allaha itaat etme hususunda gururlanmış ve kendisini yormamıştır. Âhirette bunun cezasını cehennem ateşi içinde görecektir. Bu yüzler, kızgın bir ateş içine dalacaklardır. Ve bu yüzlerin sahibi olan kişilere son derece kaynar sulardan içirilecektir.

لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِن ضَرِيعٍ ﴿٦﴾

لَّا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِن جُوعٍ ﴿٧﴾

6-7- Onlara cehennemde, beslenmeyen ve açlığı gidermeyen deve dikeninden başka bir yiyecek yoktur.

Yüzleri zelil olan o kâfirlere cehennemde, insanı beslemeyen ve açlığını gidermeyen (ضَرِيعٍ) isimli bir yiyecekten başka bir şey yoktur.

*Mealde "Deve dikeni" diye tercüme edilen (ضَرِيعٍ) kelimesi, müfessirler tarafından farklı şekillerde tercüme edilmiştir.

Abdullah b. Abbas, İkrime, Mücahid, Katade ve Şerik b. Abdullah'a göre (ضَرِيعٍ) kelimesinden maksat, "Şebrak" diye adlandırılan bir dikendir.

Said b. Cübeyr'e göre ise bir taştır. Cehennemlikler yemek olarak bu taşı yiyeceklerdir.

Abdullah b. Abbas ve İbn-i Zeyd'den nakledilen başka bir görüşe göre, cehennem ateşinden meydana gelmiş bir ağaçtır.

Allah teala bu âyet-i kerimelerde, cehennemliklerin cehennem ateşi içinde bocalayacaklarını, oradaki kaynar sulardan içip hiçbir fayda vermeyen şeylerden yiyeceklerini beyan etmekte bundan sonra gelen âyetlerde de cehennemlikleri vasıflandırarak şöyle buyurmaktadır:

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاعِمَةٌ ﴿٨﴾
لِّسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ﴿٩﴾
فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿١٠﴾
لَّا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً ﴿١١﴾
فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿١٢﴾
فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ ﴿١٣﴾
وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ ﴿١٤﴾
وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ﴿١٥﴾
وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ ﴿١٦﴾

8-10- O gün parıl parıl parlayan, yaptıklarından memnun olan ve yüce cennete giren yüzler vardır.

11- Orada boş bir söz işitmezler.

12- Orada akan kaynak vardır.

13- Orada yüksek tahtlar,

15- Sıra sıra dizilmiş yastıklar,

16- Döşenmiş halılar vardır.

Kıyamet gününde bir kısım yüzler de vardır ki onların nimetler içerisinde oldukları anlaşılır. Allah onları cennetinde nimetlerine eriştirmiştir. Bunlar müminlerdir. Bunlar dünyada iken yapmış oldukları itaatlerinden razıdırlar. Âhirette etrafı seyredebilmek için yüce nimetler içine konulacaklardır. O cennetler içinde boş bir söz işitmeyeceklerdir. Cennette arksız olarak akan sular, yüksekçe tahtlar, su başlarına konmuş bardaklar, sıra sıra dizilmiş yastıklar ve yerlere serilmiş kıymetli halılar vardır.

*Cennette işitilmeyeceği zikredilen boş sözlerden maksat, aslı olmayan sözler, hakaretler ve insanı üzen laflardır. Bu gibi şeyler cennette bulunmayacaktır. zira orası bir mutluluk yurdudur.

Üsame b. Zeyd Resulullahın bir gün cenneti vasıflandırarak sahabilerine şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

حَدَّثَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ)، ذَاتَ يَوْمٍ لأَصْحَابِهِ «أَلاَ مُشَمِّرٌ لِلْجَنَّةِ؟ فَإِنَّ الْجَنَّةَ لاَ خَطَرَ لَهَا، هِيَ، وَرَبِّ الْكَعْبَةِ! نُورٌ يَتَلأْلأُ، وَرَيْحَانَةٌ تَهْتَزُّ، وَقَصْرٌ مَشِيدٌ، وَنَهَرٌ مُطَّرِدٌ، وَفَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ نَضِيجَةٌ، وَزَوْجَةٌ حَسْنَاءُ جَمِيلَةٌ، وَحُلَلٌ كَثِيرَةٌ فِي مَقَامٍ أَبَداً. حَبْرَةٍ وَنَضْرَةٍ فِي دُورٍ عَالِيَةٍ سَلِيمَةٍ بَهِيَّةٍ» قَالُوا: نَحْنُ الْمُشَمِّرُونَ لَهَا، يَا رَسُولَ اللهِ! قَالَ «قُولُوا: إِنْ شَاءَ اللهُ» ثُمَّ ذَكَرَ الْجِهَادَ وَحَضَّ عَلَيْهِ.

"Cennet için kollarını sıvayan kim var? Şüphesiz ki cennetin başka bir emsali yoktur. Kâbe'nin rabbine yemin olsun ki o, parlayan bir nur, sallanan bir reyhan, bina edilmiş bir köşk, kesintisiz akan bir nehir, olgun ve bol meyveler,

güzel ve hoş hanımlar, çokça elbiseler, ebedi kalınan makam, bolluk ve güzellik yeri, yüksek, sağlam ve şahane yurtlardır." Sahabiler: "Ey Allahın Resulü, ona kollarını sıvayan biz varız." dediler. Resulullah: "İnşallah" deyin." buyurdu. Sonra cihadı zikretti ve sahabileri ona teşvik etti." (2)

أَفَلَا يَنظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾

وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٨﴾

وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٩﴾

وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾

17- İnsanlar, devenin nasıl yaratıldığına,

18- Göğün nasıl yükseltildiğine,

19- Dağların nasıl dikildiğine,

20- Yerin nasıl döşendiğine bir bakmazlar mı?

*Allah teala bu âyetlerde, düşmanları için hazırladığı azap ve cezaları vermeye ve dostları için de hazırladığı nimet ve mükafaatları bahşetmeye kadir olduğunu inkar eden insanların, en faydalı hayvanlardan biri olan devenin yaratılışına, üzerlerinde bulunan gök kubbenin yükselişine, ayaklarının altında bulunan yeryüzünün yayılışına ve dağların dikilişine bakmalarını böylece bunları yaratanın, zikredilen azap ve mükafaatları da vermeye kadir olacağını idrak etmelerini beyan etmektedir.

Devenin yaratılışı ve kendisinden faydalanılması diğer hayvanlardan farklı bir durum arzetmektedir. Devenin vücudu garip bir şekil arzetmektedir. Çok kuvvetlidir, ağır yükler taşır. Bununla beraber çok âciz insanlar tarafından sevk ve idare edilebilir. Hem sırtından, hem sütünden hem etinden hem de tüyünden istifade edilir. Bu hayvanı bu şekilde yaratan Allah, elbette ki vaadettiklerini yerine getirmeye kadirdir.

2- İbn-i Mave, K, ez-Zühd, bab: 39, Hadis No: 4332

Ayrıca Allah teala gökleri direksiz olarak durdurmaktadır. Dağları yeryüzüne kazık gibi çakmıştır ve yeryüzünü insanların yaşayabilecekleri bir şekilde yaymıştır. Bütün bunlara kadir olan Allahın, âhirette cennet ve cehennemde nimet ve cezaları vermeye kadir olmayacağını söylemek mümkün değildir.

فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنتَ مُذَكِّرٌ ﴿٢١﴾

لَّسْتَ عَلَيْهِم بِمُصَيْطِرٍ ﴿٢٢﴾

21- Ey Muhammed, sen hatırlat. Çünkü sen ancak bir hatırlatıcısın.

22- Sen onlara tahakküm edici değilsin.

Ey Muhammed, sen kullarıma âyetlerimi hatırlat, onlara öğüt ver ve seni peygamber seçtiğimi onlara tebliğ et. Sen ancak bir hatırlatıcısın. sen onlara karşı bir tahakkümcü ve bir zorba değilsin. Sen onları bana bırak. Onlar hakkında ben hüküm vereceğim."

*Cabir b. Abdullah, Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ): أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ، فَإِذَا قَالُوهَا عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلاَّ بِحَقِّهَا وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللهِ، ثُمَّ قَرَأَ (إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُسَيْطِرٍ).

"Ben insanlarla, Lailahe İllallah demelerine kadar savaşmakla emrolundum. Onlar bunu deyince öldürülmeyi hak etmeleri dışında kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Bundan sonra hesapları Allaha attir." Resulullah daha sonra "... Çünkü sen ancak bir hatırlatıcısın. Sen onlara tahakküm edici değilsin." âyetlerini okudu." (3)

3- Tirmizi, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 88, Hadis no: 3341

İbn-i Zeyd bu âyetleri: "Sen ancak bir uyarıcısın. Sen onlara, zorla iman ettirecek bir zorba değilsin." şeklinde izah etmiş ve demiştir ki: "Bu âyetten sonra "Ey Peygamber, kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et. Onlara karşı sert davran.." [4] "Mukaddes olan haram aylar çıkınca müşrikleri nerede bulursanız öldürün. Onları yakalayıp çember içine alın. Her gözetilecek yerden onları gözetleyin. Eğer tevbe ederler, namazı kılıp zekatı verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." [5] âyetleri nazil oldu. Ve "Sen onlara tahakküm edici değilsin." âyetlerini neshetti. Öğüt verme emrini ise neshetmedi.

إِلَّا مَن تَوَلَّىٰ وَكَفَرَ ﴿٢٣﴾

فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ ﴿٢٤﴾

23-24- Fakat yüz çevirip inkar edenleri Allah en büyük azaba çarptırır.

*Bu âyetler iki şekilde izah edilmiştir. Birinci izah şekli şöyledir: "Ey Muhammed, sen kavmine hatırlat. Ancak onların içinden, Allahın emrinden yüz çevirenlere ve inkar edenlere hatırlatma. Allah onlara, en büyük azap olan cehennem azabıyla azabedecektir."

Diğer bir izah şekli ise şöyledir: Ey Muhammed sen onlara tahakküm edici değilsin. Fakat Allah onlara, dünyadaki inkarları yüzünden, âhirette en büyük azap olan cehennem azabını verecektir.

إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾

ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم ﴿٢٦﴾

4- Tevbe Suresi, 9/73
5- Tevbe Suresi, 9/5

25- Şüphesiz ki onların dönüşü bizedir.

26- Onları hesaba çekmek de bize aittir.

Şüphesiz ki inkarcıların dönüşleri bizedir. Onları hesaba çekecek olan da biziz. Biz onları, geçmişte işledikleri suçlarına göre cezalandıracağız.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde Resulullahın vazifesinin, hatırlatma ve tebliğ etme olduğunu, hesaba çekme ve cezalandırmanın ise yalnızca kendisine ait olduğunu beyan etmektedir.

Ancak dünyada bir kısım kullarını diğer bir kısım kulları aracılığıyla da cezalandırabilir. Müminlerin, cihad sırasında kâfirleri öldürmeleri gibi bu cezaları kulları eliyle de verebilir.

FECR SURESİ

Fecr Suresi otuz âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

وَالْفَجْرِ ﴿١﴾
وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴿٢﴾
وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ﴿٣﴾
وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ ﴿٤﴾
هَلْ فِي ذَٰلِكَ قَسَمٌ لِّذِي حِجْرٍ ﴿٥﴾

1-5- Yemin olsun fecre, on geceye, her çift ve tek'e, gelip geçtiği zaman geceye. Şimdi bunda akıl sahibi için bir yemin var mı? (akıl sahibi için bunların her biri yemine değmez mi?)

*Âyette geçen "Fecr" kelimesinden maksat, Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir rivayete göre "Gündüz"dür. Diğer bir rivayete göre "Sabah namazı"dır. İkrime'den nakledilen başka bir riyaveye göre ise "Sabah vakti"dir.

Hz. Ali, Mücahid ve Süddi'nin de fecr kelimesini, sabah vakti olarak izah ettikleri nakledilmektedir.

Âyette geçen "On gece"den maksat, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Zübeyr, Mesruk, İkrime, Mücahid, Katade, Dehhak ve İbn-i Zeyd'e göre Zilhicce ayının ilk on gecesidir.

Diğer bir kısım âimlere göre ise Muharrem ayının ilk on gecesidir.

Taberi, Cabir b. Abdullah'tan nakledilen şu hadisi de delil göstererek bu ilk on geceden maksadın Zilhicce ayının ilk on gecesi olduğunu söylemiştir. Cabir b. Abdullah, Resululah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عن جابر عن النبى (ﷺ) قال ان العشر عشر الأضحى والوتر يوم عرفة والشفع يوم النحر

"On gece, kurban bayramının on gecesidir. Tek olan Arefe günüdür. Çift olan da bayram günüdür." (1)

Arefe günü, Zilhicce ayının dokuzuncu günü olduğundan ona "Tek" bayram da Zilhicce'nin onuncu günü olduğundan ona da "Çift" ismi verildiği rivayet edilmektedir.

Âyette geçen "Her çift ve tek" ifadesinden neyin kasdedildiği hakkında müfessirler ayrıca çeşitli izahlarda bulunmuşlardır.

Abdullah b. Abbas, İkrime, Dehhak ve Katade'den nakledilen başka bir görüşe göre "Her çift"ten maksat, kurban bayramı günü "Tek"den maksat ise kurban bayramının birinci gününden sonra gelen üçüncü günüdür. Şu âyet-i kerime bu günlere işaret etmektedir: "Allahı sayılı günlerde zikredin. Kim, iki gün içinde acele edip dönerse ona bir günah yoktur. Kim de geri kalırsa ona da bir günah yoktur. Bu Allahtan korkan içindir. O halde Allahtan korkun ve bilin ki mutlaka onun huzurunda toplanacaksınız." (2)

Abdulah b. Abbas, Mücahid ve Ebu Salih'ten nakledilen diğer bir görüşe göre "Her çift"ten maksat bütün yaratıklar, "Tek"ten maksat ise Allah tealadır. Mücahid diyor ki: "Allahın yarattığı herşey çifttir. Gökler, yer, deniz, kara, ins, cin, güneş ve ay gibi. Allah ise tek'tir."

1- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.3, S.327

2- Bakara Suresi, 2/203

Hasan-ı Basri ve Mücahid'den nakledilen başka bir görüşe göre, her çift ve tek'ten maksat, yaratılan varlıklardır. Zira bunların bazıları çift bazıları tek'tir.

Katade, İmran b. Husayn, Rebi' b. Enes: "Her çift ve tek'ten maksat, vakit namazlarıdır." demişlerdir. Zira bu namazların sabah ve öğle gibi bazıları çift akşam gibi bazıları da tektir. İmran b. Husayn'dan rivayet edilen şu garip hadis bu görüşe mesned teşkil etmektedir. İmran b. İsam diyor ki:

عَنْ عِمْرَانَ بْنِ عِصَامٍ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) سُئِلَ عَنِ الشَّفْعِ وَالْوَتْرِ، فَقَالَ: هِيَ الصَّلَاةُ بَعْضُهَا شَفْعٌ وَبَعْضُهَا وِتْرٌ.

"Resulullahtan her çift ve tek'in ne olduğu soruldu o da: "Bunlar namazdır. Namazların bazıları çift bazıları da tektir." buyurdu. (3)

Taberi, âyette zikredilen "Çift ve tek" kelimelerinin genel mana ifade ettiklerini, Allah tealanın, her çift ve tek'e yemin ettiğini, bunları belli bir şeye tahsis etmenin doğru olmadığını söylemekte ve bu ifadesiyle yukarıda bizzat kendisinin de rivayet ettiği hadislerin sıhhatına güvenmediğini göstermektedir.

"Gelip geçtiği zaman geceye yemin olsun ki." âyetinde zikredilen "Gece"den maksat, İkrime'ye göre Hac esnasında akşam namazı ile yatsı namazının birleştirilerek kılındığı Müzdelife gecesidir.

Allah teala bu âyet-i kerimelerde Hac ve namaz gibi bir kısım ibadetlere ve bu ibadetlerin yapıldığı vakitlere yemin etmiş, kendisinden korkan kulları için bunların önem taşıdığını beyan etmiştir. Bundan sonra gelen âyetlerde de kendisine isyan eden kavimleri çok veciz bir şekilde beyan ederek şöyle buyurmuştur.

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾
إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ﴿٧﴾
الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ﴿٨﴾

3- Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 89, Hadis no: 3342

وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ﴿٩﴾
وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾
الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ﴿١١﴾
فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ ﴿١٢﴾
فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾

6-13- Ey Muhammed, rabbinin, ülkelerde benzeri yaratılmayan sütunlar sahibi İrem şehrinde yaşayan Âd kavmine, vadide kayaları oyup ev yapan Semud kavmine, kazıklar (güç ve kuvvet) sahibi Fiavuna ne yaptığını görmedin mi? ki onlar o ülkelerde azgınlık yapmışlar, oralarda bozgunculuğu artırmışlardı. Böylece rabbin de onlara bir azap kamçısı yağdırıvermişti.

*Âyette zikredilen "İrem" kelimesi, müfessirler tarafından çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Bazılarına göre İrem bir beldenin ismidir. Muhammed b. Ka'b el-Kurezi'ye göre bu şehir İskederiye şehridir.

Ebu Said el-Makburi, Said b. el-Müseyyeb ve İkrime'ye göre ise burası Şam şehridir. Buna göre âyetin manası "Ey Muhammed, rabbinin, İrem şehrinde yaşayan Âd kavmine ne yaptığını görmedin mi?" şeklindedir.

Bazı müfessirlere göre de İrem kelimesi bir ümmetin adıdır. Mücahid bu görüştedir. Buna göre bu âyetin manası, "Ey Muhammed, rabbinin İrem şehrinde yaşayan Âd kavmine ne yaptığını görmedin mi?" şeklindedir.

Bazı müfessirlere göre de İrem kelimesi bir ümmetin adıdır. Mücahid bu görüştedir. Buna göre bu âyetin manası, "Ey Muhammed, rabbinin, Âd kavmine, İrem ümmetine ne yaptığını görmedin mi?" şeklindedir.

Başka bir kısım müfessirlere göre de İrem, "eski" manasına gelen bir sıfattır. Âyet-i kerime, önceki Âd kavminden bahsetmektedir. Bu görüş de Mücahid'den nakledilmektedir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Ey Muhammed, rabbinin, eski Âd kavmine ne yaptığını görmedin mi?" şeklindedir.

Diğer bir kısım müfessirler, İrem kelimesinin, Âd kavminden bir kabileyi ifade ettiğini söylemişlerdir.

Katade, İrem'in, Âdın dedesi olduğunu söylemiştir. Yine başka bir kısım müfessirler İrem kelimesinin bir sıfat olduğunu, manasının da "Helak olan" anlamına geldiğini söylemişlerdir. Buna göre de âyetin manası: "Ey Muhammed,

rabbinin, helak olan Âd kavmine ne yaptığını görmedin mi?" şeklindedir. Bu görüş, Abdullah b. Abbas ve Dehhak'tan nakledilmiştir.

Taberi, İrem kelimesinin sonunun esre okunmaması sebebiyle Âd kelimesine sıfat olamayacağını, bunun ya bir belde veya bir kabile yahut da bir ümmet adı olabileceğini bu nedenle gayr-i munsarif olduğunu ve cerri (esreyi) kabul etmediğini söylemiş ayrıca Âd kelimesinin İrem'e muzaaf yapılmaması sebebiyle İrem kelimesinin Âd kavminden bir kabileyi ifade ettiğini söylemenin daha isabetli olacağını belirtmiştir.

Allah teala, Âd kavmini "Sütunlar sahibi" olarak vasıflandırmıştır. Bu sıfattan neyin kasdedildiği hakkında müfessirler çeşitli izahlarda bulunmuşlardır.

Abdullah b. Abbas ve Mücahid'den nakledilen bir görüşe göre bu sıfattan maksat, Âd kavmine mensup olan insanların uzun boylu olmalarıdır. Yani onların boyları sütunlar gibi uzunmuş.

Katade ve Mücahid'den nakledilen başka bir görüşe göre bu sıfattan maksat, Âd kavminin göçebe hayatı yaşamaları ve sütunlar gibi direkler dikerek çadırlar kurmalarıdır. Zira bu kavmin, otlak ve sulu yerlere göç ederek hayatlarını sürdürdükleri nakledilmektedir.

İbn-i Zeyd'den nakledilen başka bir görüşe göre bu sıfattan maksat, Âd kavminin, büyük sütunlara sahip bir bina yapmalarıdır. İbn-i Zeyd diyor ki: "Bunlar Ahkaf (Yemen) bölgesinde yaşarlarken bu binayı yapmışlardı. Öyle ki onların bu binası gibi bir bina yeryüzünde mevcut değildi.

Dehhak ise "Âd kavminin bu şekilde sıfatlandırılmalarının sebebi onların, güçlü ve kuvvetli olmalarındandır." demiştir.

Taberi, Arapçada "Sütun sahibi" ifadesinin, çadır kurup göçebe hayatı yaşayanlar için kullanıldığını söyleyerek bu şekilde izah edenlerin görüşlerini tercih etmiştir.

Âyet-i kerimede, Âd kavminin benzerinin diğer beldelerde yaratılmadığı zikredilmiştir. Çünkü onlar, güçlü kuvvetli ve zorba bir kavim idiler. Katade, onların herbirinin boylarının on iki arşın olduğunu nakletmektedir. İbn-i Zeyd ise zikredilen bu sıfatın sütunlara ait olduğunu Âd kavminin, sütunlara dayalı olarak yaptıkları binanın benzerinin henüz yapılmamış olduğunu söylemiştir. Taberi bu görüşü, ifadedeki dilbilgisi kurallarına uygun düşmediği gerkeçesiyle reddetmiştir. Ayrıca Âd kavminin ülkelerinin, daha önce zikredildiği gibi İskenderiye ve Şam şehri olmayıp Yemen'deki Ahkaf bölgesi olduğunu ve bunun: "Ey Muhammed, Âd'ın kardeşi Hud'u hatırla. Kendisinden önce ve sonra nice uyarıcı Peygamberler gelip geçmiş olan Hud bir zaman Ahkaf'ta oturan kavmini

şöyle uyarmıştı. "Sadece, Allaha ibadet edin. Ben sizin için büyük bir günün azabından korkuyorum." (4) âyetinde açıkça beyan edildiğini söylemiştir.

Allah teala, Firavunu zikrederken onun "Kazıklar sahibi" olduğunu beyan etmiştir. Müfessirler bu ifadeden neyin kasdedildiği hakkında farklı görüşler zikretmişlerdir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre bu ifadeden maksat, Firavunun, emirlerini yerine getiren güçlü bir orduya sahibolmasıdır.

Mücahid, Ebu Rafi' ve Said b. Cübeyr'e göre Firavuna "Kazıklar sahibi" denilmesinin sebebi, onun, insanları kazıklara çakarak veya kazıklara asarak işkence emesindendir. Ebu Rafi' diyor ki: "Firavun, karısını ellerinden ve ayaklarından dört kazığa bağladı sonra da sırtına bir el değirmeni taşı koydu ve onu o şekilde ölüme terketti.

Sadi b. Cübeyr diyor ki: "Firavun, yere kazıklar çakar, insanları ellerinden ve ayaklarından bu kazıklara bağlardı." Yine Said b. Cübeyr'den nakledilen başka bir görüşe göre Firavuna "Kazıklar sahibi" denilmesinin sebebi, onun, büyük bir bina yaptırıp insanlara orada işkence yapmasındandır.

Katade'ye göre ise Firavuna "Kazıklar sahibi" denilmesinin sebebi, onun, bir kısım ipler ve kazıklarla oyun oynanıp spor yapılması için eğitim ve spor sahaları yapmasındandır.

Allah teala, Âd, Semud ve Firavunun, yeryüzünde çokça bozgunculuk çıkardıklarını, Allahın haram kıldığı şeyleri işlemekten geri durmadıklarını, bu yüzden onlara azap yağdırdığını beyan etmektedir. Bu kavimlerden bazıları fırtınalarla, bazıları depremlerle bazıları da denizlerde boğularak helak olmuşlardır. Bunlar için "Azap kamçısı yağdırdı." ifadesinin kullanılması bu kimselerin azaplarının şiddetli olduğunu göstermek içindir.

إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾

14- Şüphesiz rabbin her an gözetlemektedir.

Ey Muhammed, şüphesiz ki rabbin, sana kıssalarını anlattığı bu kavimleri ve bunların benzerleri olan kâfirleri her an gözetlemektedir. Dünyada amellerini

4- Ahkaf Suresi, 46/21

gözetlemekte, âhirette de sırat köprüsü başında onların, cehenneme atılmasını gözetlemektedir.

*Allah tealanın, kullarını gözetlemesinin nasıl olduğu hakkında müfessirler şu izahlarda bulunmuşlardır: Abdullah b. Abbas diyor ki: "Allahın, kullarını gözetlemesinden maksat, onun dünyada iken kullarının yaptklarını gözetlemesi ve işitmesi, âhirette de herkese yaptığının karşılığını vermesidir.

Dehhak, Amr b. el-Kays ve Süfyan es-Sevri ise Allahın, kullarını gözetlemesinden maksadın, âhirette cehennem üzerine kurulan sırat köprülerinin birinde zalim kullarını gözetlemesidir. Onlar bu köprüden, zulümlerinin hesabını vermeden geçemeyeceklerdir.

فَأَمَّا الْإِنسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾

وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ﴿١٦﴾

15- Rabbi insanı imtihan edip ikramda bulunduğunda ve çeşitli nimetler verdiğinde insan: "Rabbim bana ikram etti." der.

16- Fakat rabbi onu imtihan edip rızkını azalttığında ise "Rabbim bana ihanet etti." der.

Rabbi insanı, çeşitli nimetler ve zenginlik vererek imtihan ettiğinde insan: "Rabbim bana ikramda bulundu." der ve bununla sevinir ve kendisini rahat hisseder. Fakat rabbi onu fakirlikle imtihan edip rızkını daralttığında da bu defa: "Rabbim beni zillete düşürdü." der. Ve Allahın, kendisine verdiği sıhhat gibi diğer nimetlere karşılık ona şükretmez.

كَلَّا بَل لَّا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ﴿١٧﴾

وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿١٨﴾

17- Hayır, hayır siz yetime ikram etmiyorsunuz.

18- Birbirinizi, yoksulları yedirmeye teşvik etmiyorsunuz.

Hayır, hayır sizin zelil düşürülmenizin asıl sebebi, yetimlere ikramda bulunmamanız ve birbirinizi, yoksulları doyurmaya teşvik etmemenizdir.

*Âyet-i kerimede geçen "Hayır" ifadesinin neyi reddettiği hakkında farklı görüşler zikredilmiştir.

Katade'ye göre bu ifade ile Allahın, kendisine çok mal verdiği insana ikram ettiğini zannetmenin ve az mal verdiği insanı da zillete düşürdüğünü sanmanın yanlış olduğu beyan edilmektedir. Zira Allahın kendisine çok mal verdiği bir kimseye ikramda bulunduğu, az mal verdiği bir kimseyi de zillete düşürdüğü söylenemez. Taberi de bu izah tarzını tercih etmiştir.

Diğer bir kısım âlimlere göre ise bu ifade ile, kendisine bol nimet verildiğinde şükreden, az nimet verildiğinde de ona isyan eden insanın davranışı reddedilmektedir. Zira insan zenginliğinde de fakirliğinde de Allaha hamdetmekle mükelleftir.

وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلًا لَّمًّا ﴿١٩﴾

وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾

19- Miras toplayıp (Helal haram gözetmeden) yersiniz.

20- Malı pek çok seversiniz.

Mirası, diğer insanların haklarını gözetmeden yersiniz. Dünya malını aşırı derecede seversiniz. Fakat bir zaman gelecek ki siz bu yaptıklarınızdan pişman olacaksınız. Fakat o zaman pişmanlık fayda vermeyecektir.

كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿٢١﴾

21- Hayır, böyle yapmayın. Yeryüzü yıkılıp dümdüz olduğu zaman,

Hayır, böyle yapmanız size yakışmaz. Yeryüzü şiddetle sarsılıp sağa sola

çarptığı zaman, üzerinde bulunanlar yıkılıp dümdüz bir hale geldiği zaman.

وَجَآءَ رَبُّكَ وَٱلْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾

22- Rabbin ve saf saf olan melekler karşına geldiği zaman.

*Abdullah b. Abbas bu âyet-i kerimeyi izah ederken şunları söylemiştir: Kıyamet günü olduğu zaman yeryüzü bir derinin gerildiği gibi gerilecek ve onun genişliği artırılacaktır. Yaratıklar, cinler ve insanlarıyla tek bir alanda toplanacaklardır. İşte o gün geldiği zaman bu dünya seması yeryüzüne yıkılıp onda bulunan varlıklar açıkta kalacak ve yeryüzüne ineceklerdir. Şüphesiz ki sadece dünya semasının sakinleri, yeryüzünün cin ve insanlarının iki katıdır. Dünya semasının sakinleri yeryüzüne dağılınca yeryüzünün sakinleri onlardan korkacaklar ve "Rabbimiz sizin içinizde var mı?" diye soracaklardır. Dünya semasının sakinleri onların sözlerinden korkacaklar ve "Biz rabbimizi tesbih ederiz. O bizm içimizde yoktur. O gelmektedir." diyeceklerdir. Sonra ikinci gök yıkılacak ve bu göğün sakinleri, dünya semasının sakinlerinden ve cin ve insanlarıyla bütün yeryüzü sakinlerinden daha fazladır ve onların iki katı kadardır. Onlar da yeryüzüne dağılınca yeryüzü halkı onlardan korkacaklar ve "Rabbimiz sizin içinizde mi?" diyecekler. Onlar da bu sorudan korkacaklar ve "Biz rabbimizi tesbih ederiz. O bizim içimizde yoktur. O gelmektedir." diyeceklerdir. Sonra gökler birer birer yıkılacaklardır. Yıkılan her göğün sakini, kendisinden altta bulunan bütün göklerin ve yeryüzü sakinlerinin bir katı daha fazla olacaktardır. Bunlar yeryüzüne dağılınca yeryüzü sakinleri onlardan korkacaklar ve onlara yukarıda zikredilen soruları soracaklar onlar da yine yukarıda zikredilen cevapları vereceklerdir. Nihayet yedinci gök yıkılacak. Yedinci göğün sakinleri altı gök sakinlerinden ve yeryüzünde bulunanların tamamından bir kat fazla olacaktır. İşte burada Allah gelecek ve bütün varlıklar saf saf çökmüş halde bulunacaklardır. Orada bir çağırıcı şöyle seslenecektir: "Sizler bugün kimlerin ikramı hak ettiklerini göreceksiniz. Her hallerinde Allaha hamd edenler ayağa kalksınlar." Bunun üzerine onlar ayağa kalkacaklar ve serbestçe cennete bırakılacaklardır. Sonra o çağırıcı tekrar şöyle seslenecektir: "Sizler bugün kimlerin ikramı hak ettiklerini göreceksiniz." Nerede (çok ibadet etmekten dolayı) vücutları yataklardanuzak kalanlar? Rablerine korku ve ümitle dua edenler ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan infak edenler?" [5] Bunlar da serbestçe cennete bırakılacaklardır. O çağırıcı üçüncü defa şöyle seslenecektir: "Sizler bugün kimlerin ik-

5- Secde Suresi, 32/16

ramı hak ettiklerini göreceksiniz. Nerede o erler ki onları ne bir ticaret ne bir alış veriş Allahı anmaktan, namazı dosdoğru kılmaktan ve zekatı vermekten alıkoyardı? Onlar, kalblerin ve gözlerin ters döneceği günden korkarlardı." (6) Bunlar da serbestçe cennete bırakılacaklardır. Diz çökmüş olan varlıklardan bu üç sınıf çıkarıldıktan sonra cehennemi ateşinin içinden bir boyun çıkacak ve o varlıklara üstten bakacaktır. Onun, gören iki gözü ve fasihçe konuşan bir dili vardır. O boyun varlıklara şöyle diyecektir: "Ben sizin içinizden üç sınıf için görevlendirildim. Bunlar şunlardır: Her inatçı zorba." Bu boyun, her inatçı zorbayı safların içinden kuşun, susam tanesini topladığı gibi toplayacak ve onları götürüp cehenneme hapsedecektir. O boyun cehennem ateşinin içinden çıkacak ve "Ben, içinizden, Allaha ve Resulüne eziyet edenler için vazifelendirildim." diyecek ve onları da safların içinden kuşun susam tanelerini topladığı gibi toplayacak ve götürüp cehenneme hapsedecektir. Yine o boyun üçüncü defa çkacak ve "Ben, suret yapanlar için görevlendirildim." diyecek, onları da safların arasından, kuşun susam tanesini topladığı gibi toplayıp götürecek ve cehenneme hapsedecektir. Orada, dizüstü çökmüş olan yaratıkların arasından üç sınıf çıkarıldıktan sonra amel defterleri açılacak, terazi kurulacak ve yaratıklar hesap vermeye çağırılacaklardır.

Ebu Hureyre (r.a.)'den Resulullahın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Siz kıyamet gününde yetmiş yıl bir yerde toplanıp durdurulacaksınız. Size bakılmayacak ve aranızda hüküm verilmeyecektir. Sizler orada kuşatılmış olacaksınız. Gözyaşlarınız kuruyuncaya kadar ağlayacaksınız. Sonra gözünüzden yaş yerine kan dökülecektir. Öyle ki bu kanlar sizin kulaklarınıza veya ağzınıza kadar ulaşacaktır. Siz orada bağırıp çağıracaksınız. Sonra da "Aramızda hüküm vermesi için rabbimiz katında bize kim şefaatçi olacak?" diyeceksiniz. Size: "Buna atanız Âdem'den daha layık kim olabilir? Allah onun toprağını kendisi seçti, onu kendi eliyle yarattı, ona ruhundan üfledi ve onunla karşı karşıya konuştu." denilecektir. Âdem (a.s.)a varılacaktır. Ondan şefaatçi olması istenecek o kabul etmeyecektir. Sonra bütün peygamberlere baş vurulacak fakat onlar şefaatçi olmayı kabul etmeyeceklerdir. Resulullah buyurdu ki: "Nihayet bana gelecekler. Bana geldiklerinde ben, Fahs'a gideceğim." Ebu Hureyre: "Ey Alahın Resulü Fahs nedir?" diye sordu. Resulullah "O, arşın önüdür. Ben orada secdeye kapanacağım. Secdede devam edeceğim. Allah bana bir melek gönderecek o melek benim pazumdan (kolumdan) tutup yukarı kaldıracak. Allah bana, çok iyi bildiği halde "Sen Muhammed misin?" diyecek ben de: "Evet"diyeceğim. Allah bana: "Ne istiyorsun?" diyecek. Ben de "Ey rabbim, sen bana, şefaatçi olacağımı vaadetmiştin. Sen, yaratıkların hakkında benim şefaatimi kabul et ve onların arasında hüküm ver." diyeceğim. O da: "Senin şefaatini kabul ettim. Geliyorum,

6- Nur Suresi, 24/37

aranızda hüküm vereceğim." diyecek." Resulullah sözlerine devamla buyurdu ki: "Ben oradan ayrılıp gideceğim ve insanlarla birlikte duracağım. Biz ayakta dururken gökten şiddetli bir ses işiteceğiz. Bu ses beni korkutacak. Bunun üzerine dünya seması sakinleri yeryüzüne inecekler. Onlar yeryüzünde bulunan cin ve insanların iki katı kadardırlar. Bunlar yeryüzüne yaklaşınca nurlarından yeryüzü aydınlanacak. Onlar, saflardaki yerlerini soracaklar. Biz onlara: "Rabbimiz sizin içinizde mi?" diye soracağız. Onlar: "Hayır hayır." diyecekler. Sonra ikinci gök sakinleri inecekler. Bunlar da daha önce inen meleklerin ve yeryüzündeki cin ve insanların iki katı kadar olacaklardır. Bunlar yeryüzüne yaklaşınca nurlarından yeryüzü aydınlanacak onlar saflardaki yerlerini alacaklar. Biz onlara: "Rabbimiz sizin içinizde mi?" diye soracağız. Onlar: "Hayır geliyor." diyeceklerdir. Sonra bütün göklerin sakinleri, her biri daha öncekilerin iki katı olarak yeryüzüne inecekler. Nihayet Cebbar olan Allah, bulutların gölgesinin içinde meleklerle birlikte aşağıya inecektir. Meleklerin, Allahı tesbih eden âvâzeleri işitilecektir. Onlar şöyle derler: "Mülk ve saltanat sahibi olan Allahı, tesbih ederiz. Arş ve azamet sahibi olan Allahı tesbih ederiz. Ölmeyip devamlı diri kalan Allahı tesbih ederiz. Bütün yaratıkları öldürüp kendisi ölmeyen Allahı tesbih ederiz. O münezzehtir, arınmıştır. Meleklerin ve ruhun rabbidir. O, arınmış olandır. En yüce olan rabbimizi tesbih ederiz. Biz onu ilelebed tesbih ederiz."

O gün Allahın arşını sekiz melek taşıyacaktır. Bugün ise onlar dört tanedir. Onların ayakları yerin en alt katının sınırındadır Gökler onların bellerine ulaşmaktadır. Arş da onların omuzları üzerindedir. Allah, arşını yeryüzünde dilediği yere koyacak sonra her yaratığın işitebileceği şekilde seslenecek ve "Ey cin ve insanlar topluluğu, ben sizi yarattığım andan bugüne kadar susmuştum. Söylediklerinizi dinliyor, yaptıklarınızı görüyordum. Şimdi beni dinleyin. Şimdi size amel defterleriniz ve ameller iniz okunacaktır. O defterlerde hayır bulan, Allaha hamdetsin. Hayırın dışında başka bir şey bulan ise kendisinden başkasını kınamasın." Sonra Allah, cehenneme emredecek. O cehennemden, yukarı doğru yükselen karanlık bir boyun çıkacak. Allah insanlara: "Ey Âdemoğulları ben size,. şeytana tapmayın, o sizin için apaçık bir düşmandır. Bana kulluk edin işte doğru yol budur." diye emretmemiş miydim?" "Şüphesiz ki şeytan sizden bir çok nesilleri doğru yoldan saptırmıştı. Hiç düşünmüyor muydunuz?" "İşte vaadolunduğunuz cehennem." [7] buyuracak. İnsanlar birbirlerinden ayrılacaklar ve dizüstü çökeceklerdir. İşte Allah teala bunlar hakkında: "Sen (o günün şiddetinden) bütün ümmetlerin dizüstü çöktüklerini görürsün. O gün her ümmet amel defterinin başına çağırılacak ve onlara şöyle denecektir.. "Bugün dünyada yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz." [8] buyurmuştur. İşte Allah orada, yarattığı cinler, insanlar ve hayvanlar arasında kesin hükmünü verecektir. O günde boy-

7- Yasin Suresi, 36/60-63
8- Casiye Suresi, 45/45

nuzsuzun hakkı boynuzludan alınacaktır. Hiçbir hayvanın diğerinde herhangi bir hakkı kalmayınca Allah onlara "Toprak olun" diyecektir. İşte o zaman, kâfir olan bir insan "Keşke ben de toprak olsaydım." (9) diyecektir. Daha sonra da Allah, cin ve insanları yargılayıp aralarında kesin hükmünü verecektir.

وَجِاْىٓءَ يَوْمَئِذٍۭ بِجَهَنَّمَ ۚ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ ٱلْإِنسَٰنُ وَأَنَّىٰ لَهُ ٱلذِّكْرَىٰ ﴿٢٣﴾

23- İşte o gün, cehennem getirilecek, yine o gün insan herşeyi anlayacaktır. Fakat bu anlamanın ona ne faydası olacak?

*Abdullah b. Mes'ud bu hususta Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ): يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ زِمَامٍ، مَعَ كُلِّ زِمَامٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَجُرُّونَهَا.

"O gün cehennem getirilecek. Onun yetmiş bin yuları (tutulacak kulpu) bulunacaktır. Her yularda da yetmiş bin melek bulunacak. Onlar cehennemi o kulplardan tutup çekeceklerdir." (10)

يَقُولُ يَٰلَيْتَنِى قَدَّمْتُ لِحَيَاتِى ﴿٢٤﴾

9- Nebe Suresi, 78/40
10- Tirmizi K. el- Cahannem, bab: 1 Hadis No: 2573

24- O gün insan: "Keşke hayatım için bir şeyler yapsaydım." diyecektir.

Kıyamet gününde, dünyad aiken salih ameller işlemekte tembel davranan insan bu haline üzülerek kendi kendine şöyle diyecektir "Keşke dünya hayatındayken âhiret hayatım için bir kısım salih ameller işlemiş olsaydım."

*Muhammed b. Ebi Umeyre, Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عن محمد بن أبى عميرة وكان من أصحاب النبى (ﷺ) قال لو أن عبدا خرّ على وجهه من يوم ولد الى أن يموت هرما في طاعة الله لحقره ذلك اليوم ولودّ أنّه دأنه يردّ الى الدنيا كيما يزداد من الاجر والثواب

"Bir adam, doğduğu günden ölümüne kadar, Allahın rızası uğrunda ömrünü tüketmek için yüzüstü sürüklenecek olsa kıyamet gününde o amelini küçümseyecek, mükafaat ve sevabının artırılması için tekrar dünyaya döndürülmesini isteyecektir."(11)

فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾

وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾

25- O gün, Allahın yaptığı azabı kimse yapamaz.

26- Onun vurduğu bağı da kimse vuramaz.

11- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.4, S.185

*Bu âyet-i kerime, farklı kıraat şekillerine göre izah edilmiştir. Tercih edilen kıraat şekli mevcut Kur'an-ı Kerimlerdeki işaretlenmiş (لَا يُعَذِّبُ) "La Yuazzibu" şeklidir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Kıyamet gününde Allahın yapacağı azabı, dünyada kimse yapamaz. Yine Allahın vuracağı bağı dünyada kimse vuramaz."

Diğer bir kıraat ise (لَا يُعَذِّبُ) "La Yuazzebu" şeklindedir. Buna göre de âyetin manası şöyledir: "Hiçbir kimse Allahın, kıyamette uğrattığı azap ile dünyada azap edilmiş değildir. Ve Allahın, kıyamette bağlayacağı bağ ile dünyada bağlanmış değildir. Bu kıraata göre başka bir izah şekli de şöyledir "Kıyamet gününde kâfirin gördüğü azap ile kimseye azap edilmez. Kâfirin bağlandığı bağ ile kimse bağlanmaz.

Allah teala bu âyet-i kerimede, suçluların âkıbetini belirttikten sonra, temiz ruhlara sahibolan, sükunet ve imanın huzuru içinde yaşayan kişilerin âkıbetlerinin nasıl olacağını beyan ederek şöyle buyurmuştur:

يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾

27- Ey güven içinde olan nefis,

*Bu hitabın, güven içinde olan nefse ne zaman ve hangi melekler tarafından yapılacağı hakkında müfessirler çeşitli izahlarda bulunmuşlardır.

a- Abdullah b. Abas ve Mücahid'e göre bu hitap, kıyamet gününde Allahın dostlarına melekler tarafından yapılacaktır. Abdullah b. Abbas'a göre "Güven içinde olan nefis"ten makat, Allahın, dünyada iken müminlere vaadettiği ikram ve nimetlerin gerçekleşeceğine güvenen nefis" demektir. Mücahid'e göre ise "Güven içinde olan nefis"ten maksat, iman eden, rabbinin kendi hakkında vereceği emirlere teslim olan nefis demektir.

b- Said b. Cübeyr ve Ebu Salih'e göre ise bu hitap mümin kula, canı çıkarken bir melek tarafınan yapılacaktır. Melek ona, Allahın kendisinden razı olduğunu ve âhirette ona büyük imkanlar hazırladığını müjdeleyecektir.

c- Üsame b. Zeyd'in, babasından naklettiğine göre ise bu hitap, salih kula, hem ölürken hem mahşerde toplanırken hem de diriltilirken söylenecek ve kul, cennetle müjdelenecektir.

d- Diğer bir kısım âlimlere göre bu hitap, mümin kula, amel defteri sağ tarafından verildiği zaman melekler tarafından yapılacak ve müjdelenecektir.

ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾

28- Sen rabbinden razı, rabbin de senden razı olarak ona dön.

*Bu hitabın, güven içinde olan nefse ne zaman yapılacağı ve ona "Dön" denmesinin ne anlama geldiği hakkında da müfessirler farklı izahlarda bulunmuşlardır.

Abdullah b. Abbas, Dehhak ve İkrime'ye göre bu söz mümin nefse, âhirette dirildiği zaman melekler tarafından söylenecek ve ruhunun bedenine dönmesi istenecektir. Bu izaha göre"Rab" kelimesinden maksat "Sahip" demektir. Kul'un ruhuna: "Sen, sahibin olan cesedine dön." denmiş olacaktır. Taberi de bu izah tarzını tercih etmiştir.

Ebu Salih'e göre ise bu hitap, güven içinde olan nefse, ölümü anında söylenecek ve onun, rabbi olan Allaha, razı olarak dönmesi istenecektir.

فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٢٩﴾

وَادْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾

29- Salih kullarımın içine karış.

30- Cennetime gir.

*Katade bu âyeti şöyle izah etmiştir: "Ey mutmain olan nefis, sen, salih kullarıma katıl ve onlarla birlikte cennetime gir." Taberi bu izah tarzını tercih etmiştir.

Muhammed b. Müzahim ise şöyle izah etmiştir: "Ey mutmain olan nefis, sen bana itaat et ve cennetime gir." Bazı kıraatlarda (فِي عِبَادِي) "Fi ibâdî" kelimesi (فِي عَبْدِي) "Fi Abdî" şeklindedir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Ey mutmain olan nefis, kulumun vücuduna gir ve cennetime dahil ol.

BELED SURESİ

Beled suresi yirmi âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

لَا أُقْسِمُ بِهَٰذَا الْبَلَدِ ﴿١﴾
وَأَنتَ حِلٌّ بِهَٰذَا الْبَلَدِ ﴿٢﴾
وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ ﴿٣﴾
لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي كَبَدٍ ﴿٤﴾

1-4- Senin de içinde bulunduğun şu şehire, babaya ve ondan doğana yemin ederim ki biz insanı, güçlüklere katlanacak şekilde yarattık.

*Allha tealanın bu âyette, kendisine yemin ettiği bu şehirden maksat, Abdullah b. Abbas, Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd'den nakledildiğine göre Mekke'dir. Allah teala, Mekke'ye yemin ederek onun şanını yüceltmiştir.

Mealde "Senin de içinde bulunduğun" diye tercüme edilen (وأنت حلٌ) ifadesi, Abdullah b. Abbas, Mücahid, Mansur, Katade, İbn-i Zeyd ve Dehhak tarafından "Senin için helal kılınan" şeklinde izah edilmiş Taberi de bu cümleyi bu şekilde izah etmiştir. Buna göre âyetin manası "Ey Muhammed, savaş ve benzeri şeylerin yapılması, sadece senin için helal kılınan Mekke'ye yemin olsun ki." demektir.

Bu hususta Peygamber efendimizin şu hadis-i şerifi rivayet edilmektedir:

حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ أَنَّهُ عَامَ فَتْحِ مَكَّةَ قَتَلَتْ خُزَاعَةُ رَجُلاً مِنْ بَنِي لَيْثٍ بِقَتِيلٍ لَهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَقَامَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) فَقَالَ إِنَّ اللهَ حَبَسَ عَنْ مَكَّةَ الْفِيلَ وَسَلَّطَ عَلَيْهِمْ رَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ أَلاَ وَإِنَّهَا لَمْ تَحِلَّ لأَحَدٍ قَبْلِي وَلاَ تَحِلُّ لأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي أَلاَ وَإِنَّمَا أُحِلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ أَلاَ وَإِنَّهَا سَاعَتِي هَذِهِ حَرَامٌ لاَ يُخْتَلَى شَوْكُهَا وَلاَ يُعْضَدُ شَجَرُهَا وَلاَ يَلْتَقِطُ سَاقِطَتَهَا إِلاَّ مُنْشِدٌ وَمَنْ قُتِلَ لَهُ قَتِيلٌ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ إِمَّا أَنْ يُودَى وَإِمَّا يُقَادُ

"Huzaa kabilesi cahiliye döneminde, kendilerinden bir kişinin öldürülmesine karşılık olarak, Mekke'nin fethedildiği yılda Leys oğullarından bir kişiyi öldürmüşler bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) bir hutbe irad ederek şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ki Allah, Mekke'yi Fil ordusuna karşı kormuştur. Allah, Mekkelilere, peygamberini ve müminleri musallat kılmıştır. Dikkat edin Mekke benen önce hiçbir kimseye helal kılınmamış benden sonra da kimseye helal kılınmayacaktır. Dikkat edin, Mekke bana ancak bir günün bir anı için helal kılınmıştır. Dikkat edin şimdi o bu saatte haram bölgedir. Dikeni sökülemez, ağacı kesilemez. Yitikleri, görevli dellallar dışında kimse tarafından alınamaz. Kimin bir akrabası öldürülecek olursa o kimse iki şeyden birini seçmekte serbesttir. Ölen için ya diyet verilir veya öldürene kısas tatbik edilir." (1)

Abdullah b. Abbas diyor ki: "Bu âyet, Resulullahın fetih sırasında mekke'ye girdiği günü anlatmakta ve ona, dilediğini öldürmekte dilediğini sağ bırakmakta serbest olduğunu bildirmektedir. O gün Resulullah, Kâbe'nin perdelerine sarılmış olan İbn-i Hatal'ı öldürmüştür. Bu durum, Resulullahtan sonra herhangi bir kimse için helal değildir.

Âyette kendilerine yemin edilen baba ve ondan doğan evlattan neyin kasdedildiği hakkında da müfessirler çeşitli izahlarda bulunmuşlardır.

Abdullah b. Abbas ve İkrime'ye göre babadan maksat, çocuğu olan, babadan meydana gelenden maksat ise çocuğu olmayan kısır kimsedir. Allah teala burada her çocuk hasibi olabilene ve kısıra yemin etmiştir.

1- Buhari, K.ed-Diyat, bab: 8, K.el--İlm, bab: 39

Mücahid, Katade, Dehhak, Süfyan es-Sevri ve Ebu Salih'e göre âyette ifade edilen babadan maksat, Hz. Âdem ve "Ondan meydana gelen"den maksat ise Hz Âdem'in soyundan gelen insanlardır.

Ebu İmran el-Cûnî'ye göre ise burada ifade edilen babadan maksat, Hz. İbrahim, "Ondan meydana gelen"den maksat ise Hz. İbrahim'in soyundan gelenlerdir.

Taberi burada geçen babadan maksadın "her baba" ve "ondan meydana gelen"den maksadın da "her doğan" olduğunu söylemenin, âyetin genel ifadesine daha uygun olacağını, bir delil bulunmadan âyeti bir konuya tahsis etmenin doğru olmayacağını söylemiştir.

"Biz insanı güçlüklere katlanacak şekilde yarattık" diye tercüme edilen (لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ) âyet-i kerimesi yeminin cevabı olup müfessirler tarafından farklı şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas, Hasan-ı Basri, Said b. Cübeyr ve Mücahid bu âyeti şöyle izah etmişlerdir: "Şüphesiz ki biz insanı, zorluk ve sıkıntılar çeken bir varlık olarak yarattık. İnsan doğumunda, yaşamasında hatta dişlerinin bitmesinde bile sıkıntılara maruz kalan bir varlık olarak yaratılmıştır.

Abdullah b. Abbas, İkrime, İbrahim en-Nehai, Ebu Salih, Dehhak ve Mücahid'den nakledilen başka bir görüşe göre bu âyetin manası şöyledir: "Şüphesiz ki biz insanı iki ayağı üzerinde durabilen, uzun boylu ve düzgün bir şekilde yarattık."

İbn-i Zeyd'e göre ise âyetin manası şöyledir: "Şüphesiz ki biz Âdem'i gökte yarattık." Bu izaha göre insandan maksat, Hz. Âdem, "Kebed" kelimesinden maksat ise "Gök"tür. Âyet-i kerime, Hz. Âdem'in ilk yaratılışını beyan etmektedir.

أَيَحْسَبُ أَن لَّن يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ۝٥

5- İnsanoğlu hiç kimsenin kendisine güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?

*Bu âyet-i kerimenin, Cumah oğullarından "Ebul Eşeddî" diye adlandırılan güçlü kuvvetli bir adam hakkında indiği rivayet edilmektedir. İşte Allah teala bu adam için buyurmuştur ki: "O, hiç kimsenin kendisine galip gelemeyeceğini ve malını elinden alamayacağını mı sanıyor?"

يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لُّبَدًا ﴿٦﴾

6- "Yığınla mal harcadım." diyor.

Bu gücüne mağrur olan insan: "Ben, Muhammed'e düşmanlık yapma uğrunda yığın yığın mal harcadım." der.

أَيَحْسَبُ أَن لَّمْ يَرَهُ أَحَدٌ ﴿٧﴾

7- O, kendisini kimsenin göremediğini mi sanıyor?

Bunu söyleyen kişi böyle davrandığını kimsenin görmediğini mi sanıyor? O, bu malı nereden kazandığından ve nereye harcadığından hesap verecektir.

أَلَمْ نَجْعَل لَّهُ عَيْنَيْنِ ﴿٨﴾

وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴿٩﴾

8-9- Biz ona iki göz, bir dil ve iki dudak vermedik mi?

"Çok mal harcadım" diyen bu adam için biz, delillerimizi görecek iki göz, kalbinde bulunanları ifade edecek bir dil ve iki dudak yaratmadık mı?

وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ ﴿١٠﴾

10- Biz ona (hayır ve şerri) her iki yolu da göstermedik mi?

*Âyette zikredilen bu iki yol'dan maksat, Abdullah b. Mes'ud, Rebi' b. Huseyn, Abdullah b. Abbas, İkrime, Mücahid, Dehhak, Katade ve İbn-i Zeyd'e göre, hayır ve şer yolu'dur. Allah teala insana hayır yolunu da göstermiş şer yolunu da göstermiş ve insanı bu yollardan birini tercih etmekte serbest bırakmış-

tır. Bu hususta başka bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Doğrusu biz ona hidayet yolunu gösterdik. Ya şükreder veya nankörlük eder."(2)

Bu iki yoldan maksadın, hayır ve şer yolları olduğuna dair Hasan-ı Basri ve Katade'den mürsel bir hadis rivayet edilmiştir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen başka bir görüşe göre bu iki yoldan maksat, doğan bebeğin besin kaynağı olan annesinin memesidir. Taberi birinci görüşü tercih etmiştir.

فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ﴿١١﴾

11- O ise engeli aşmaya girişemedi.

Âyette zikredilen "Engel"den maksat, Hasan-ı Basri ve Abdullah b. Ömer'e göre, cehennemde bulunan bir dağ veya cehennemin kendisidir. Katade'ye göre bu engel cehennemde sırat köprüsünden başka bir engeldir.

Kâ'b b. Malik "Akabe" denen bu engelin cehennemde yetmiş basamaktan ibaret olduğunu söylemiştir.

İbn-i Zeyd ise bu âyeti şöyle izah etmiştir: "İnsan kendisini kurtuluşa ve hayıra götüren yolu takibetmemeli miydi? Yani, insan hayırın önündeki engeli aşmalıdır. Bu izaha göre cümlede gizli bir soru edatı vardır.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ ﴿١٢﴾

12- Sen o engelin ne olduğunu nereden bileceksin?

Ey Muhammed, o inanın aşamadığı engelin ne olduğunu sen nereden bileceksin? O engeli aşmak ancak şu üç şeyden biriyle olur.

فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿١٣﴾

2- İnsan Suresi, 76/3

13- O engeli aşmak, bir kimseyi azad etmek,

*O engeli aşmak, bir köle azad etmektir. Amr b. Abse, köle azad etmenin fazileti hakkında Peygamber efendimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

قال عمر وسمعت رسول الله (ﷺ) يقول من اعتق رقبة مسلمة كانت فكاكه من النار عضوا بعضو ومن شاب شيبة في سبيل كانت له نورا يوم القيامة ومن رمى بسهم فبلغ فاصاب أو أخطأ كان كمن أعتق رقبة من ولد اسمعيل

"Kim, müslüman bir köle azad edecek olursa bu onun, cehennemden, o kişinin her bir organına karşılık kendi organını kurtarması olur. Kim Allah yolunda saçını ağartacak olursa kıyamet gününde onun için bir nur olur. Kim de bir ok atacak olursa hedefe isabet ettirsin veya ettirmesin o kimse, Hz. İsmail'in soyundan gelen bir köleyi azad etmiş gibi olur."(3)

Kâ'b b. Mürre, Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

قال سمعت رسول الله (ﷺ) يقول أيما رجل أعتق رجلا مسلما كان فكاكه من النار يجزى بكل عظم من عظامه عظما من عظامه رجل مسلم اعتق امرئتين مسلمتين كانتا فكاكه كم النار يجزى بكل عظمين من عظامهما من عظامه وايما امرأة مسلمة وأيما إمرأة اعتقت امرأة مسلمة كانت فكاكها من النار تجزى بكل عظم من عظامها عظما من عظامها

"Kim müslüman bir kişiyi azad edecek olursa, onun cehennem ateşinden kurtarılması olur. Azad edilenin her bir organına karşılık azad edenin her bir or-

3- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.4, S.113

gani ateşten kurtulma ile mükafaatlandırılır. Müslüman bir erkek, müslüman iki kadını azad edecek olursa bu da onun cehennem ateşinden kurtuluşu olur. Onlardan her ikisinin her iki organıyla, azad edenin bir organı ateşten kurtulma ile mükafaatlandırılır. Herhangi bir müslüman kadın diğer bir müslüman kadını azad edecek olursa bu da onun cehennem azabından kurtulmasına vesile olur. Azad edilenin her bir organına karşılık azad edenin her bir organı ateşten kurtulma ile mükafaatlandırılır." (4)

Ebu Zer el-Ğifari diyor ki:

عَنْ أَبِي ذَرٍّ؛ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! أَيُّ الرِّقَابِ أَفْضَلُ؟ قَالَ «أَنْفَسُهَا عِنْدَ أَهْلِهَا، وَأَغْلاَهَا ثَمَناً».

"Dedim ki: Ey Allahın Resulü, hangi azad etme daha efdaldir? Resulullah: "Sahipleri nezdinde daha değerli olanı ve bedeli daha fazla olanı azad etmektir." buyurdu. (5)

Ukbe b. Âmir el-Cüheni, Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عن عقبة بن عامر الجهنى ان رسول الله (ﷺ) قال من أعتق رقبة مؤمنة فهى فكاكه من النار

"Kim mümin bir köleyi azad edecek olursa o, o kimse için cehennem azabından kurtuluş olur." (6)

أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ﴿١٤﴾

4- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.4, S.235 / İbn-i Mace, K.el-Itk, bab: 4, Hadis no: 2522
5- İbn-i Mace, K.el-Itk, bab: 4, Hadis no: 2523
6- Ahmed b. Hanbel Müsnad, C.4 S. 147

يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿١٥﴾

أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ﴿١٦﴾

14-16- Veya açlık gününde yakını olan bir yetimi yahut hiçbir şeyi olmayan bir yoksulu yedirmektir.

*Âyette geçen ve "Hiçbir şeyi olmayan" şeklinde tercüme edilen (ذا متربة) "Za metrebe" ifadesi Abdullah b. Abbas, Mücahid ve İkrime tarafından "Malı mülkü olmadığı için toz toprak içinde yatan" şeklinde izah edilmiştir. Buna göre âyetin manası "Toz toprak içinde yatan yoksul" demektir.

Yine Abdullah b. Abbas, İkrime ve İbn-i Zeyd'den nakledilen başka bir görüşe göre "Muhtaç olan yoksul" demektir. Meal bu görüşe göre hazırlanmıştır.

Abdullah b. Abbas, Said b. Cübeyr, Katade ve Dehhak'tan nakledilen başka bir görüşe göre bu ifadeden maksat "Çok çocuğu olan fakir"dir. Çocuklarının çokluğundan dolayı imkan bulamayan ve onları toprağın üzerine atan yoksuldur.

Taberi birinci görüşü tercih etmiş, bu ifadenin zahirinden bu mananın anlaşılacağını söylemiştir. On üç ve on dördüncü âyetlerin başka bir kıraat şekli ve bu kıraata göre başka bir izah tarzı daha vardır. Buna göre âyetlerin izahı şöyledir: "O ise engeli aşmaya girişmedi. Sen o engelin ne olduğunu nereden bileceksin? O köleyi azad etmedi. Veya açlık gününde akrabası olan yetimi yahut ihtiyaç sahibi yoksulu doyurmadı. Fakat sonradan iman edenlerden ve sabrı ve merhameti tavsiye edenlerden oldu. Böylece de amel defteri sağından verilenlerden oldu."

ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ﴿١٧﴾

17- Bir de iman edip birbirlerine sabrı tavsiye eden ve merhameti tavsiye edenlerden olmaktır.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, birbirlerine sabretmeyi ve merhametli davranmayı tavsiye edenlerin, cennetin yolundaki engeli aşacak kimseler olduklarını beyan etmektedir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) merhametli davrananları öven bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

«الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ، ارْحَمُوا أَهْلَ الأَرْضِ يَرْحَمْكُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ».

"Merhamet eden kimselere rahman olan Allah merhamet eder. Siz yeryüzünde olanlara merhamet edin ki göklerde olanlar da size merhamet etsinler." (7)

Peygamber efendimiz diğer bir hadis-i şerifiade:

عن النبي (ﷺ) قال: «مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَيَعْرِفْ حَقَّ كَبِيرِنَا فَلَيْسَ مِنَّا».

"Bizim küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimizin hakkını tanımayan bizden değildir." (8) buyurmaktadır.

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿١٩﴾

عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ ﴿٢٠﴾

18- İşte bunlar, amel defterleri sağlarından verilenlerdir.

19- Âyetlerimizi inkar edenler ise amel defterleri solundan verilenlerdir.

7- Ebu Davud, K. el-Edeb, bab: 66, Hadis no: 4941 / Tirmizi, K.el-Birr, bab: 16, Hadis no: 1924
8- Ebu Davud, K. el-Edeb, bab: 66, Hadis no: 4943

20- İşte onlar, kapıları üzerlerine kapatılmış bir ateş içinde olacaklardır.

Köleyi azad edenler, yetimi ve fakiri kıtlık günlerinde doyuranlar, iman edenlerden olup, merhameti ve sabrı tavsiye edenler, işte bunlar amel defterleri sağ taraflarından verilen ve sağ taraftan cennete götürülenlerdir. Bizim delillerimiz olan kitapları, peygamberleri ve diğer varlıkları inkar edenler ise amel defterleri sol taraflarından verilenler ve sol taraftan cehenneme sevk edilecek olanlardır. Bunlar, üzerlerine kapatılmış olan cehennem ateşine konulacaklardır.

ŞEMS SURESİ

Şems suresi on beş âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا ﴿١﴾

1- Yemin olsun güneşe ve aydınlığına.

*Âyette zikredilen "Aydınlık" ifadesinden maksat, Katade'ye göre "Gündüz vakti"dir. Mücahid'e göre ise güneşin ışığıdır. Taberi birinci görüşü tercih etmiştir.

وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا ﴿٢﴾

2- Ona tabi olduğu vakitte ay'a,

*İbn-i Zeyd'e göre ay'ın güneşe tabi olma vakti ay'ın ilk yarısıdır. Zira bu müddet içinde ay, güneş battıktan sonra doğar. Diğer yarısında ise güneş ay'a tabi olur. Bu müddet içinde de ay güneşin önünde olur.

Abdullah b. Abbas bu âyeti şöyle izah etmiştir: "Gündüzü takibeden ay'a

yemin olsun ki" Katade ise bu ifadenin, hilalin görüldüğü günü beyan ettiğini söylemiştir. Zira bu süre içinde, güneş battıktan sonra hilal görünür.

وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّىٰهَا ﴿٣﴾

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰهَا ﴿٤﴾

3- Onu ortaya çıkarttığı vakitte gündüze,

4- Onu örttüğü vakitte geceye,

Güneşi ortaya çıkarttığı vakitte gündüze ve güneşi bürüdüğü zaman geceye yemin olsun.

*Bu iki âyet "Karanlığı aydınlattığı zaman gündüze ve karanlığı bürüyen geceye" şeklinde de izah edilmiştir.

وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنَاهَا ﴿٥﴾

5- Göğe ve onu yapana,

*Bu âyet, göğe ve onu yaratan Allaha yahut göğe ve onun yaratılışına yemin olsun." şeklinde izah edilmiştir.

وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَاهَا ﴿٦﴾

6- Yer'e ve onu düzeltene,

*Abdullah b. Abbas bu âyeti "Yere ve onda yarattığı şeylere" şeklinde, Mücahid "Yere ve onu yayana" Ali b. Ebi Talha'nın rivayetine göre Abdullah b. Abbas "Yere ve onu taksim edene." şeklinde izah etmişlerdir.

وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّىٰهَا ﴿٧﴾

فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَىٰهَا ﴿٨﴾

قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ﴿٩﴾

7- Nefse ve onu şekillendirene,

8-9- Sonra da ona kendisi için kötü ve iyi olanı öğretene ki nefsini arındıran kurtuluşa ermiştir.

Yaratılanların ruhuna ve onlara şekil veren ve onlara hayırı ve şerri öğreten Allaha yemin olsun ki nefsi Allah tarafından arındırılıp inkarcılıktan ve günahlardan temizlenen, kurtuluşa ermiştir.

*İbn-i Zeyd "Ona kendisi için kötü ve iyi olanı öğreten" âyetini "Kendisinde kötülüğü ve iyiliği yaratan" şeklinde izah etmiştir.

Allah tealanın, kulunun nefsini arındırması onu inkarcılıktan ve günah işlemekten temizlemesi ve salih ameller işleterek düzeltmesidir. Kişi günahlardan kaçınır ve salih ameller işleyecek olura işte o zaman nefsini arındırmış olur.

وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّىٰهَا ﴿١٠﴾

10- Nefsinin gerçek yüzünü gizleyen ise hüsrandadır.

Allahın, nefsini kendi başına bıraktığı ve yardım etmediği kimse ise aradığını bulamaz ve zarara uğrar. Zira o, Allaha itaatı bırakıp ona isyan etmeye başlar. Allahın azdırdığı ve saptırdığı bu kimse elbette ki hüsrana uğrayacaktır.

*Abdullah b. Abbas bu âyet-i kerimenin baş tarafına "Allahın saptırdığı ve terkettiği." şeklinde, Mücahid ve Said b. Cübeyr "Allahın saptırdığı ve azdırdığı." şeklinde Katade "Allahın günaha düşürdüğü şeklinde izah etmiştir.

Zeyd b. Erkam, Resulullahın şöyle dua ettiğini rivayet ediyor:

عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ. قَالَ: لاَ أَقُولُ لَكُمْ إِلاَّ كَمَا كَانَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) يَقُولُ: كَانَ يَقُولُ «اَللَّهُمَّ! إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ، وَالْهَرَمِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ. اَللَّهُمَّ! آتِ نَفْسِي تَقْوَاهَا. وَزَكِّهَا أَنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكَّاهَا. أَنْتَ وَلِيُّهَا وَمَوْلاَهَا. اَللَّهُمَّ! إِنِّي أَعُوذُ مِنْ عِلْمٍ لاَ يَنْفَعُ وَمِنْ قَلْبٍ لاَ يَخْشَعُ وَمِنْ نَفْسٍ لاَ تَشْبَعُ، وَمِنْ دَعْوَةٍ لاَ يُسْتَجَابُ لَهَا».

"Ey Allahım, âcizlikten, tembellikten, korkaklıktan, cimrilikten, yaşlılıktan ve kabir azabından sana sığınırım. Ey Allahım, sen benim nefsime takvasını ver ve onu arındırıp temizle. Sen onu en hayırlı temizleyensin. Onun dostu ve mevlası sensin. Ey Allahım, fayda vermeyen ilimden, ürpermeyen kalbden, doymayan nefisten, kabul olunmayan duadan sana sığınırım." (1)

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَىٰهَا ﴿١١﴾

11- Semud kavmi azgınlığı ile yalanladı.

*Abdullah b. Abbas ve Katade bu âyet-i kerimeyi "Semud kavmi Salih peygamberin, kendilerine bildirdiği o yıkıp yok eden azaplarını yalanladılar." şeklinde izah etmişlerdir. Mücahid ve İbn-i Zeyd ise "Semud kavmi isyan ettiklerini yalanladılar" şeklinde izah etmişlerdir. Muhammed b. Ka'b el-Kurezi ise "Semud kavminin hepsi birlikte yalanladılar." şeklinde izah etmiştir.

1- Müslim, K.ez-Zikr, bab: 73, Hadis no: 2722

إِذِ انۢبَعَثَ أَشۡقَىٰهَا ﴿١٢﴾

12- Hani içlerinden en azılı olanı (deveyi kesmeye) kalkmıştı.

*Salih (a.s.)ın mucizesi olarak büyük bir kayanın içinden çıkan ve Semud kavminin içtiği suyu bir gün kendisi içip bir gün Semud kavmine bırakan bu olağanüstü deveyi kesmek için o kavmin en azgın adamı olan Kudar b. Sâlif teşebbüse geçmiştir. Âyet-i kerime işte bu olayı ve bu kişiyi anlatmaktadır.

Abdullah b. Zem'a, Resulullahın bir hutbesini dinlediğini, Resulullahın o hutbede devenin kesilmesini ve onu kesenin kim olduğunu beyan ettiğini ve şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

أَنَّهُ أَخْبَرَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ زَمْعَةَ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ (ﷺ) يَخْطُبُ وَذَكَرَ النَّاقَةَ وَالَّذِي عَقَرَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) إِذَا انْبَعَثَ أَشْقَاهَا انْبَعَثَ لَهَا رَجُلٌ عَزِيزٌ عَارِمٌ مَنِيعٌ فِي رَهْطِهِ مِثْلُ أَبِي زَمْعَةَ وَذَكَرَ النِّسَاءَ فَقَالَ يَعْمِدُ أَحَدُكُمْ يَجْلِدُ امْرَأَتَهُ جَلْدَ الْعَبْدِ فَلَعَلَّهُ يُضَاجِعُهَا مِنْ آخِرِ يَوْمِهِ ثُمَّ وَعَظَهُمْ فِي ضَحِكِهِمْ مِنَ الضَّرْطَةِ وَقَالَ لِمَ يَضْحَكُ أَحَدُكُمْ مِمَّا يَفْعَلُ

"İçlerinden en azılı olanı deveyi kesmeye kalkışmıştı." Bu kişi, kavmi içinde kimsenin dokunamadığı güçlü ve kuvvetli birisiydi. Bu kimse Ebu Zem'a gibiydi (Ebu Zem'a Zübeyr b. el-Avvam'ın amcasıdır) Abdullah diyor ki: "Resulullah daha sonra kadınlardan bahsetti ve buyurdu ki: "Sizden biriniz karısını, köleyi döver gibi dövmeye kalkar. Belki de günün sonunda onunla yatar." Abdullah diyor ki: "Sonra Resulullah insanlara, birisinin yellenmesine gülmelerin-

den dolayı öğüt verdi ve buyurdu ki: "Sizden biriniz, kendisinin de yaptığı şeye niçin güler?" (2)

فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا ﴿١٣﴾

13- Bunun üzerine Allahın peygamberi onlara: "Bırakın Allahın devesini ve su içmesini." dedi.

*Salih (a.s.) kavmi Semud'u, deveye ve su içmesine dokunmamaları hususunda uyardı. Zira daha önce Allah onlara: "Salih şöyle dedi: "İşte mucize bu dişi devedir. Onun belli bir gün su içme hakkı vardır. Sizin de belli bir gün su içme hakkınız vardır." (3) buyurmuştu.

فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُم بِذَنبِهِمْ فَسَوَّاهَا ﴿١٤﴾

14- Semud kavmi ise onu yalanladı ve deveyi kesti. Rableri de işledikleri günahları sebebiyle azabı başlarına geçirdi ve orayı yerle bir etti.

Fakat Semud kavmi, deveye dokunmamalarını emreden Salih peygamberi yalanladılar, deveyi kesmelerinden dolayı başlarına azap geleceğine inanmadılar ve deveyi kestiler. Bunun üzerine rableri, inkarları, yalanlamaları ve deveyi keserek isyan etmeleri yüzünden onları helak etti ve yurtlarını yerle bir etti. O azaptan hiçbir kimse kurtulamadı.

*Katade diyor ki: "Semud kavminin en azgını olan ve "Ühaymir" diye sıfatlanan kişi, Semud kavminin büyük küçük bütün fertlerinden biat almadan deveyi kesmedi. Bütün kavim, deveyi kesme suçuna iştirak ettikleri için Allah onların hepsini birden helak etti."

2- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 91, bab: 1 / Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 91, bab: 1, Hadis no: 3343

3- Şuara Suresi, 26/155

وَلَا يَخَافُ عُقْبَىٰهَا ﴿١٥﴾

15- O, bu işin akıbetinden korkacak değildir.

*Abdullah b. Abbas, Hasan-ı Basri, Katade, Mücahid ve Bekr b. Abdullah bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmişlerdir: "Allah, Semud kavmini bu şekilde helak etmenin sonucundan korkmaz. Zira ona bir sorumluluk yoktur."

Dehhak ve Süddi ise bu âyeti şöyle izah etmişlerdir: Deveyi kesen o azgın kişi neticenin ne olacağından korkmuyordu. Fakat sonunda Allahın azabı gelip onu yakalayıverdi."

LEYL SURESİ

Leyl suresi yirmi bi âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

Cabir b. Abdullah diyor ki:

قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ الأَنْصَارِيَّ قَالَ أَقْبَلَ رَجُلٌ بِنَاضِحَيْنِ وَقَدْ جَنَحَ اللَّيْلُ فَوَافَقَ مُعَاذاً يُصَلِّي فَتَرَكَ نَاضِحَهُ وَأَقْبَلَ إِلَى مُعَاذٍ فَقَرَأَ بِسُورَةِ الْبَقَرَةِ أَوِ النِّسَاءِ فَانْطَلَقَ الرَّجُلُ وَبَلَغَهُ أَنَّ مُعَاذاً نَالَ مِنْهُ فَأَتَى النَّبِيَّ (ﷺ) فَشَكَا إِلَيْهِ مُعَاذاً فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) يَا مُعَاذُ أَفَتَّانٌ أَنْتَ أَوْ أَفَاتِنٌ ثَلاَثَ مِرَارٍ فَلَوْلاَ صَلَّيْتَ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَى وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ فَإِنَّهُ يُصَلِّي وَرَاءَكَ الْكَبِيرُ وَالضَّعِيفُ وَذُو الْحَاجَةِ

"Gece karanlığının bastığı bir sırada bir adam iki sulama devesiyle birlikte geldi. Muaz'ın namaz kılmasına rastladı. Devesini bıraktı ve Muaz'a uydu. Muaz Bakara suresini veya "Nisa suresini okudu. Adam ayrılıp gitti. Bunun üzerine Muaz'ın, onun aleyhinde konuştuğu haberi kendisine ulaştı. Adam da Resulullaha varıp Muaz'ı şikayet etti. Bunun üzerine Resulullah Muaz'a üç kere: "Sen insanları fitneye mi düşüreceksin Muaz?" dedi. Ve devamla şöyle buyurdu: "Sen, (والليل اذا يغشى ، والشمس وضحاها ، سبح اسم ربك الاعلى) surelerini okusaydın ya. Çünkü senin arkanda yaşlı, zayıf ve işi gücü olan insanlar da namaz kılıyorlar." (1)

1- Buhari, K.el-Ezan, bab: 63

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ ﴿١﴾

وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰ ﴿٢﴾

وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ﴿٣﴾

إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّىٰ ﴿٤﴾

1- Karanlığı ile bürüdüğü zaman geceye,

2- Aydınlandığı zaman gündüze,

3-4- Erkeği ve dişiyi yaratana yemin olsun ki gayretleriniz çeşit çeşittir.

Karanlığı ile her tarafı bürüdüğü zaman geceye, aydınlanıp ortaya çıktığı zaman gündüze ve erkek ve dişiyi yaratan Allaha yemin olsun ki ey insanlar sizin amelleriniz çeşit çeşittir. Bazınız rabbini inkar eder ona karşı gelir bazınız da ona iman eder boyun eğersiniz.

*Yukarıda geçen üçüncü âyet iki kıraat üzere okunmuştur. Bunlardan biri, Kur'an-ı Kerimlerde mevcut olan; âlimlerin çoğunluğunun kıraatıdır. Bu da (وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ) şeklindedir. Buna göre âyetin manası "Erkek ve dişiyi yaratana yemin olsun ki" şeklindedir. Veya "Erkeğin ve dişinin yaratılışına yemin olsun ki." şeklindedir.

Diğer kıraat ise Abdullah b. Mes'ud ve Ebudderda'dan nakledilmektedir ve şöyledir: (وَالذَّكَرِ وَالْأُنْثَىٰ) manası ise şöyledir: "Erkeğe ve dişiye yemin olsun ki" (2)

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ ﴿٥﴾

5- Kim Allah yolunda harcar ve ondan korkar,

*Bu âyeti Abdullah b. Abbas: "Kim elinde bulunanı harcar ve Allahtan korkacak olursa" şeklinde,

Katade: "Kim, Allahın hakkını verir ve onun yasakladığı şeylerden kaçınacak olursa" şeklinde,

Dehhak ise: "Kim Allahı anar ve Allahtan korkacak olursa" şeklinde izah etmişlerdir.

وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ﴿٦﴾

6- Ve en güzel olanı (İslam inancını) tasdik ederse,

*Âyette geçen ve "En güzel olan" diye tercüme edilen (الْحُسْنَىٰ) ifadesinden neyin kasdedildiği hakkında müfessirler farklı izahlarda bulunmuşlardır.

Abdullah b. Abbas, İkrime ve Mücahid'den nakledilen bir görüşe göre "En güzel olan"dan maksat, "Harcananın yerine Allahın vereceği şey"dir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Kim, harcananın karşılığının verileceğine inanırsa."

Dehhak, Ebu Abdurrahman ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre "En güzel olan"dan maksat, "Lailahe İlallah" "Allahtan başka ilah yoktur." ifadesidir.

Mücahid'den nakledilen başka bir görüşe göre "en güzel olan" ifadesinden maksat, cennet'tir.

2- Bkz.Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 92, bab: 1, 2

Katade'den nakledilen diğer bir görüşe göre "En güzel olan" ifadesinden maksat, Allahın vaadettiği güzel mükafaatlardır.

Taberi, bir önceki âyetin, infak edenleri zikretmesi dolayısıyla bu âyetinde "Allah yolunda infak edilen şeylerin karşılığının verileceğine inanma" şeklinde izah edilmesinin daha uygun olduğunu söylemiş ve birinci görüşü tercih etmiştir.

Allah yolunda infak edilen malın yerinin doldurulacağı hususunda Ebu Hureyre (r.a.) Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلاَّ مَلَكَانِ يَنْزِلاَنِ فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا اَللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقاً خَلَفاً وَيَقُولُ الآخَرُ اَللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكاً تَلَفاً.

"Kulların sabahladığı hiçbir gün yoktur ki onda iki melek inmiş olmasın. Onlardan biri: "Ey Allahım, sen infak edenin verdiği şeyin yerini doldur." der. Diğeri ise "Ey Allahım sen, cimrinin malını telef et." der. (3)

Bu âyet-i kerimenin Hz. Ebubekir (r.a.) hakkında nazil olduğu rivayet edilmektedir.

فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٧﴾

7- Biz onu en kolay olana muvaffak kılacağız.

Burada zikredilen "En kolay olan"dan maksat, Allahın razı olacağı amelleri işlemek ve bu yolla cennete ulaşmaktır.

وَأَمَّا مَنۢ بَخِلَ وَٱسْتَغْنَىٰ ﴿٨﴾

3- Buhari, K.ez-Zekat, bab: 27

8- Fakat kim de cimrilik eder (Allaha) ihtiyacı yokmuş gibi davranırsa

*Bu âyeti Abdullah b. Abbas: "Kim de elinde bulunanla cimrilik eder ve kendisini ihtiyaçsız hissedecek olursa veya kim ihtiyacından fazla olan malı hakkında cimrilik eder ve Allaha ihtiyacı yokmuş gibi davranacak olursa yahut: "Kim, Allah kendisini zengin kıldığı halde zekatını vermeyerek cimrilik eder ve kendisini ihtiyaçsız hissedecek olursa." şekillerinde izah etmiştir.

Katade ise "Kim Allahın hakkı hususunda cimrilik eder ve kendisini rabbine karşı ihtiyaçsız hissedecek olursa." şeklinde izah etmiştir.

وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ ﴿٩﴾

9- Ve en güzel olanı (İslam akidesini) yalanlarsa,

*"En güzel olan" diye tercüme edilen (الْحُسْنَىٰ) "El-Hüsna" kelimesi burada da yukarıda geçtiği gibi farklı şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas'a göre bundan maksat, "Harcananın yerine Allahın verdiği mal" demek, Katade'ye göre: "Allahın vermeyi vaadettiği güzel mükafaatlar", Dehhak ve Abdullah b. Abbas'a göre "Kelime-i Tevhid", Mücahid'e göre ise "Cennet'tir."

فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلْعُسْرَىٰ ﴿١٠﴾

10- Biz ona en zor olanı kolaylaştırırız.

*Âyette zikredilen "en zor olan" ifadesinden maksat, Allahın sevmediği, işlendiği takdirde cehenneme sürükleyen amellerdir.

Bu âyet-i kerimeler, Allah tealanın, iyi ameller işleyenleri hayra muvaffak kılacağını, kötü amel işleme temayülünde olanları da nefisleriyle başbaşa bırakacağını ifade etmektedirler. Bu hususu beyan eden âyet-i kerimeler ve hadis-i şerifler pek çoktur.

Hz. Ali diyor ki:

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ كُنَّا فِي جَنَازَةٍ فِي بَقِيعِ الْغَرْقَدِ فَأَتَانَا رَسُولُ اللّٰهِ (ﷺ) فَقَعَدَ وَقَعَدْنَا حَوْلَهُ وَمَعَهُ مِخْصَرَةٌ فَنَكَّسَ فَجَعَلَ يَنْكُتُ بِمِخْصَرَتِهِ ثُمَّ قَالَ مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ وَمَا مِنْ نَفْسٍ مَنْفُوسَةٍ إِلَّا كُتِبَ مَكَانُهَا مِنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ وَإِلَّا قَدْ كُتِبَتْ شَقِيَّةً أَوْ سَعِيدَةً قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَفَلَا نَتَّكِلُ عَلَىٰ كِتَابِنَا وَنَدَعُ الْعَمَلَ فَمَنْ كَانَ مِنَّا مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ فَسَيَصِيرُ إِلَى السَّعَادَةِ وَمَنْ كَانَ مِنَّا مِنْ أَهْلِ الشَّقَاءِ فَسَيَصِيرُ إِلَىٰ عَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ قَالَ أَمَّا أَهْلُ السَّعَادَةِ فَيُيَسَّرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَةِ وَأَمَّا أَهْلُ الشَّقَاوَةِ فَيُيَسَّرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاءِ ثُمَّ قَرَأَ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ الْآيَةَ.

"Biz, Baki el-Ğarkad da bir cenazede bulunuyorduk. Resulullah geldi oturdu. Biz de onun çevresinde oturduk. Onun elinde bir çubuk vardı. Başını yere eğdi. Çubuk ile yeri eşeliyordu. Sonra şöyle buyurdu: "Sizden ve doğacak bütün çocuklardan hiçbir kimse yoktur ki onun cennette ve cehennemdeki yeri ve onun şaki veya Said olacağı yazılmış olmasın." Bir adam: "Ey Allahın Resulü, şimdi bizler, Allahın yazdığına tevekkül ederek amel işlemeyi bırakalım mı? Zira bizden kim saadet ehliyse saadet ehline gider. Kim de şekavet ehli ise şekavet ehlinin amelini yapmaya gider." dedi. Resulullah da: "Saadet ehli saadet ehlinin amelini yapmaya muvaffak kılınır. Şakavet ehli de şekavet ehlinin amelini yapmaya muvaffak kılınır." buyurdu ve sonra: "Ve en güzel olanı (İslam inancını) tasdik ederse "Biz onu en kolay olana muvaffak kılacağız." "Fakat kim de cimrilik eder (Allaha) ihtiyacı yokmuş gibi davranırsa" "Ve en güzel olanı (İslam akidesini) yalanlarsa" "Biz ona en zor olanı kolaylaştırırız." âyetlerini okudu." (4)

4- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 92, bab: 6

Taberi aynı hadisin benzerini, Cabir b. Abdullah, Beşir b. Ka'b ve Nizal b. Sebra (r.anh)dan rivayet etmiştir.

Cabir b. Abdullah, Resulullah (s.a.v.)e:

عن جابر انه قال يا رسول الله انعمل لامر قد فرغ منه أم لامر نأتنفه قال لامر قد فرغ منه فقال سراقة ففيم العمل اذا فقال رسول الله (ﷺ) كل عامل ميسر لعمله

"Ey Allahın Resulü, biz, bitmiş bir şey için mi amel ediyoruz, yoksa olacak bir şey için mi amel ediyoruz?" diye sormuş Resulullah da: "Bitmiş bir şey için." cevabını vermiştir. Bunun üzerine Süreka: "O halde niçin amel işleniyor?" diye sormuş Resulullah: "Her amel işleyene ameli kolaylaştırılır." buyurmuştur. (5)

وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّىٰ ﴿١١﴾

11- Helak olduğu zaman malı ona asla fayda vermez.

Cimrilik eden ve Allaha ihtiyacı yokmuş gibi davranan kimse helak olduğu zaman malı ona asla fayda vermeyecektir.

*Burada geçen "Helak olma" ifadesinden makat, Katade'ye göre cehenneme düşme"dir. Mücahid'e göre ise "Ölmek"tir. Taberi birinci görüşü tercih etmiştir.

إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ ﴿١٢﴾

5- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C. 3 S. 335

12- Doğru yolu göstermek bize aittir.

Hakkı batıldan ve itaatı isyandan ayırıp bildirmek bize aittir.

وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ ﴿١٣﴾

13- Şüphesiz ki âhiret de dünya da bizimdir.

Şüphesiz ki dünyanın da âhiretin de mülkiyeti bize aittir. Yaratıklarımızdan dilediğimize onlardan verir dilediğimize vermeyiz."

*Taberi diyor ki: "Allah teala bu âyet-i kerime ile şunu murat etmiştir: "O, yaratıklarından dilediğini kendisine itaat etmeye muvaffak kılar. Ona dünyada lütufta bulunur, âhirette de ikram eder. Yaratıklarından, yardım etmemeyi dilediğini de kendi başına bırakır. Ona dünyada günah işleme zemini hazırlar. Âhirette de onu günahlarından dolayı cezalandırır.

فَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّىٰ ﴿١٤﴾

14- Ben sizi, alev alev yanan ateşe karşı uyardım.

Ey insanlar ben sizleri, alev alev yanan cehennem ateşine karşı uyardım. Dünyada iken rabbinize isyan etmekten ve onu inkar etmekten kaçının. Aksi halde âhirette o ateşe girersiniz.

لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى ﴿١٥﴾

الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٦﴾

15-16- Oraya ancak (peygamberi) yalanlayan ve ondan yüz çeviren en azılı olan kişi girecektir.

O cehenneme ancak, rabbinin âyetlerini yalanlayan ve onun emirlerinden yüz çevirip amel etmeyenler girecektir.

*Peygamber efendimiz buyuruyor ki:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ ؛ قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) « لاَ يَدْخُلُ النَّارَ إِلاَّ شَقِيٌّ » قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ! وَمَنِ الشَّقِيُّ؟ قَالَ « مَنْ لَمْ يَعْمَلْ لِلهِ بِطَاعَةٍ، وَلَمْ يَتْرُكْ لَهُ مَعْصِيَةً ».

"Cehennem ateşine ancak şaki olan kimse girecektir." Denildi ki: "Ey Allahın Resulü, şaki kimdir?" Resulullah buyurdu ki: "Allah için günahtan vazgeçmeyendir." (6)

Diğer bir hadis-i şerifinde:

اَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَالَ كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ الاَّ مَنْ اَبىٰ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ وَمَنْ يَأْبىٰ قَالَ مَنْ اَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ اَبىٰ

"Kıyamet gününde bütün ümmetim cennete girecektir. Ancak inat edip direnen hariç." buyurdu. Dediler ki: "Ey Allahın Resulü, kim inat edip direnir?" Resulullah: "Kim bana itaat ederse cennete girer. Kim de bana karşı gelirse inat edip reddetmiş olur." buyurdu. (7)

وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى ﴿١٧﴾

الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى ﴿١٨﴾

6-İbn-i Mace, K.ez-Zühd, bab: 35, Hadis no: 4298 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, Hadis no: 349
7- Buhari, K.el-İ'tisam, bab: 2 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.361

17-18- Malını arındırmak için harcayan en takva sihibi isc ondan uzaklaştırılacaktır.

Malını Allahın emrettiği yerlere harcayarak kendisini ve malını temizleyen en takva sahibi kimse ise alev alev yanan cehennem ateşine girmekten uzaklaştırılacak ve korunacaktır.

وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُۥ مِن نِّعْمَةٍ تُجْزَىٰٓ ﴿١٩﴾

إِلَّا ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ ٱلْأَعْلَىٰ ﴿٢٠﴾

وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾

19- Onun üzerinde başkasının, karşılığı verilecek hiçbir nimeti yoktur.

20- O, sadece yüceler yücesi rabbinin rızasını kazanmak için harcar.

21- O, yakında razı olacaktır.

Kendisini ve malını arındırmak için malını Allah yolunda harcayan bu takva sahibi insanın üzerinde başkalarının, karşılığı verilecek herhangi bir hakları yoktur. Bu mallarını, yapılan bir kısım iyilikler karşılığında harcamış değildir. Sadece en yüce olan rabbinin rızasın isteyerek harcamıştır.

Malını Allah yolunda harcayan bu kişi âhirette rabbi tarafından harcadıklarının karşılığı veildiğinde razı olacak ve sevinecektir.

Müfessirler bu âyet-i kerimelerin, Hz. Ebubekir hakkında nazil olduğunu söylemişler, Taberi de aynı şeyi nakletmiştir.

Katade diyor ki: "Onun üzerinde başkasının, karşılığı verilecek hiçbir nimeti yoktur." âyet-i kerimesi Ebubekir hakkında nazil olmuştur. Zira o, kendilerinden hiçbir karşılık ve teşekkür beklemediği kişileri âzâd etmiştir. Bunlar altı veya yedi kişidir. Bilal ve Âmir b. Füheyre de bunlardandır.

DUHA SURESİ

Duha suresi on bir âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

Duha suresinden itibaren, surelerin bitiminden sonra tekbir getirilmesi hususunda Taberi herhangi bir şey zikretmemiştir. İbn-i Kesir ise bu hususta şunlar ızikretmiştir: "Ebul Hasen Ahmed b. Muhammed ve el-Bezzî, İkrime, b. Süleyman'dan, İkrime, İsmail b. Kostantin ve Şibl b. Ubad'dan, bunlar da İbn-i Kesir'den o da Mücahid'den o da İbn-i Abas'tan, o da Übey b. Ka'b'dan o da Resulullahtan, her surenin sonunda tekbir getirilmesini emrettiğini rivayet etmişlerdir. Birinci ravi Ebul Hasen kıraatta İmam olduğu halde hadis rivayetinde zayıf görülmüştür. İmam Şafii de bu şekilde tekbir getiren birine: "İyi ettin sünneti icra ettin." demiştir. Diğer taraftan kurralar, Duha suresinden itibaren tekbir getirmeyi zikrederlerken şunu rivayet etmişlerdir: "Vahyin arası kesilip daha sonra melek, Resulullaha Duha suresini getirince Resulullah sevincinden dolayı tekbir getirmiştir. Ancak bunun kaynağını zikretmemişlerdir. [1]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

وَالضُّحَىٰ ﴿١﴾

1- Bkz. İbn-i Kezir, C.4, S.521

1- Kuşluk vaktine,

*Katade bu âyeti mealde verildiği şekliyle izah ederken diğer bir kısım âlimler burada "Kuşluk vakti" diye tercüme edilen (الضُّحىٰ) "Duha" kelimesinden maksadın, gündüzün tümü olduğunu zikretmişlerdir.

وَالَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ﴿٢﴾

مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ﴿٣﴾

2-3- Kararıp ıssızlaştığı zaman geceye yemin olsun ki ey Muhammed, rabbin seni bırakmadı ve sana gazap etmedi.

*Âyette geçen ve "Kararıp ıssızlaştığı zaman" diye tercüme edilen (اذا سجى) "İza seca" ifadesi Adullah b. Abbas ve Hasan-ı Basri taafından "Gecenin karanlığı bastığı zaman" şeklinde izah edilmiş, Abdullah b. Abbas'tan nakledilen başka bir görüşe göre o bu ifadeyi "Gece bittiği zaman" diye izah etmiş Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd ise "Sükunete kavuştuğu zaman geceye" şeklinde izah etmişlerdir. Taberi ise: "İnsanlar içinde sakinleştiği ve karanlığı çevrede yerleştiği zaman geceye" şeklinde izah edilmesinin daha uygun olacağını söylemiştir.

Allah teala bu âyetlerde gündüze ve geceye yemin ederek Hz. Muhammed'i terketmediğini ve ona kızmadığını beyan etmektedir. Bu âyetlerin nüzul sebebi hakkında Cündeb b. Süfyan şunu rivayet etmiştir:

قَالَ سَمِعْتُ جُنْدُبَ بْنَ سُفْيَانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ اشْتَكَى رَسُولُ اللّٰهِ (ﷺ) فَلَمْ يَقُمْ لَيْلَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا فَجَاءَتِ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ يَا مُحَمَّدُ إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ شَيْطَانُكَ قَدْ تَرَكَكَ لَمْ أَرَهُ قَرِبَكَ مُنْذُ لَيْلَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا فَأَنْزَلَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ وَالضُّحَىٰ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ.

"Resulullah (s.a.v.) hastalandı. İki veya üç gece kalkamadı. Bir kadın ona gelerek şöyle dedi: "Ey Muhammed umarım kı şeytanın seni bıraktı. Zira ben, iki veya üç günden beri onu senin yanında göremiyorum." Bunun üzerine (وَالضُّحَىٰ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ) âyetleri nazil oldu.[2]

Abdullah b. Abbas, Katade ve Dehhak'tan şunların rivayet edildiği nakledimektedir. Resulullaha Kur'an inmeye başladıktan sonra Cebrail birkaç gün geç kaldı. Bundan dolayı da Resulullah ayıplandı. Müşrikler onun için: "Rabbi onu bıraktı ve ona kızdı." dediler. İşte bunun üzerine: "Rabbin seni bırakmadı ve sana gazap etmedi." âyetleri indi.

Cündeb b. Abdullah ve Urve b. Zübeyr'in rivayetlerine göre Cebrail vahyi getirmekte gecikince Resulullah çok üzüldü. Hz. Hatice ona acıyarak "Rabbinin sana kızdığını zannetmiyorum." dedi. İşte bunun üzerine Duha suresinin ilk âyetleri nazil oldu.

وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَىٰ ﴿٤﴾

4- Şüphesiz ki âhiret, senin için dünyadan daha hayırlıdır.

Ey Muhammed, şüphesiz ki rabbinin sana çeşitli nimetler hazırladığı âhiret, geçici dünya hayatından senin için daha hayırlıdır. O halde dünyada elde edemediğin şeylere üzülme.

وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ ﴿٥﴾

5- Rabbin elbette sana verecek sen de ondan razı olacaksın.

*Âhirette Resulullaha verileceği vaadedilen şeyin ne olduğu hakkında müfessirler iki görüş zikretmişlerdir.

Abdullah b. Abbas'ın bu hususta şunları söylediği rivayet edilmektedir: "Resulullaha, vefatından sonra ümmetinin fethedeceği yerler ve hazineler gösterildi. Resulullah bundan dolayı sevindi. Bunun üzerine Allah teala: "Rabbin elbette ki sana da verecek sen de ondan razı olacaksın." âyetini indirdi ve ona cennette bin köşk verdi. Her köşkün içinde gereken eşler ve hizmetçiler bulun-

2- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 93, hab: 1

maktadır.Süddi'nin Abdullah b. Abbas'tan naklettiği başka bir rivayete göre Abdullah b. Abbas şöyle demiştir: "Muhammed (s.a.v.)i âhirette razı edecek şeylerin biri de ehl-i Beytinden herhangi birinin cehenneme girmemesidir.

أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ ﴿٦﴾

وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ ﴿٧﴾

وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ ﴿٨﴾

6- O, seni bir yetim olarak bulup barındırmadı mı?

7- Seni şaşırmış bulup doğru yola iletmedi mi?

8- Seni fakir bulup zenginleştirmedi mi?

Ey Muhammed, rabbin seni yetim bir kimse olarak bulup barındırmadı mı? Seni, bugünkü halinin dışında bulup sana doğru yolu göstermedi mi? Seni fakir bulup maddeten ve manen zenginleştirmedi mi?

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde Resulullahın Peygamberliğinden önceki hayatında ona yaptığı yardımlarını ve peygamberlik vererek onu hidayete erdirdiğini beyan etmektedir.

Âyette geçen ve "Şaşırmış" diye tercüme edilen (ضالا) "Dâllen" kelimesi, Süddi tarafından "Kavminin bulunduğu durumda olmak" şeklinde izah edilmiştir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Seni kırk yıl kavminin durumunda bulup sana doğru yolu göstermedi mi?"

Diğer bazı müfessirler ise bu ifadeyi "sapık bir kavmin içinde bulunan" şeklinde izah etmişlerdir. Buna göre de âyetin manası şöyledir: "Seni sapık bir kavmin içinde bulup sana doğru yolu göstermedi mi?"

فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ﴿٩﴾

وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴿١٠﴾

وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

9- O halde sakın yetimi ezme,

10- Dilenciyi de azarlama.

11- Rabbinin nimetine gelince, onu çokça an.

Ey Muhammed, o halde sen, senin gibi yetim olanlara zulmetme. Onları zayıf görerek haklarını yeme. Onları tahkir etme. Dilenciyi de azarlama ve boş çevirme. Onu yedir ve ihtiyacını karşıla. Rabbinin sana verdiği nimeti de anlat.

*Mücahid burada zikredilen nimetin peygamberlik olduğunu söylemiştir. Ebu Nadıra da Allahın verdiği nimetleri insanlara anlatmanın, nimetlere karşı şükretmekten sayıldığını söylemiştir.

Numan b. Beşir, Allahın vermiş olduğu nimetlere karşılık şükranda bulunma hususunda Resulullahın, minber üstünde şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

عن النعمان بن بشير قال قال النبى (ﷺ) على المنبر من لم يشكر القليل لم يشكر الكثير ومن لم يشكر الناس لم يشكر الله التحدث بنعمة الله شكر وتركها كفر والجماعة رحمة والفرقة عذاب

"Kim aza teşekkür etmezse çoka da teşekkür etmez. Kim insanlara teşekkür etmezse Allah da şükretmez. Allahın nimetlerini anlatmak şükürdür.Onları anlatmayı terketmek ise nankörlüktür. Cemaat halinde olmak rahmet, ayrılık ise azaptır." (3)

Cabir b. Abdullah da, Resulullahın bu hususta şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

3- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.4, S.278

عن جابر بن عبد الله ، قال : قال رسول الله (ﷺ): «مَنْ أُعْطِيَ عطاءاً فَوَجَدَ فَلْيَجْزِ بِهِ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيُثْنِ بِهِ، فَمَنْ أَثْنَى بِهِ فَقَدْ شَكَرَهُ ، وَمَنْ كَتَمَهُ فَقَدْ كَفَرَهُ».

"Kime bir şey verilir de o da onun karşılığında vereceği bir şey bulursa onu versin. Bulamazsa onu övsün. Kim onu bu nimetle övecek olursa ona teşekkür etmiş olur. Kim de onu gizleyecek olursa, nankörlük etmiş olur. (4)

4- Ebu Davud, K.el-Edeb, bab: 12, Hadis no: 4813

İNŞİRAH SURESİ

İnşirah suresi sekiz âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿١﴾

1- Ey Muhammed, biz senin göğsünü açmadık mı?

*Bu âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir: Birinci izah şekli şöyledir: "Ey Muhammed biz senin kalbini hidayete, Allaha imana ve hakkı öğrenmeye açmadık mı?" Diğer bir izah şekli ise şöyledir: "Ey Muhammed, biz senin göğsünü yararak kalbini yıkamadık mı?"

Malik b. Sa'saa diyor ki: "Resulullah şöyle buyurdu:

عَنْ مَالِكِ بْنِ صَعْصَعَةَ رَجُلٌ مِنْ قَوْمِهِ أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا عِنْدَ الْبَيْتِ بَيْنَ النَّائِمِ وَالْيَقْظَانِ، إِذْ سَمِعْتُ قَائِلاً يَقُولُ: أَحَدٌ بَيْنَ الثَّلاثَةِ، فَأُتِيتُ

İNŞİRAH SURESİ

İnşirah suresi sekiz âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿١﴾

1- Ey Muhammed, biz senin göğsünü açmadık mı?

*Bu âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir: Birinci izah şekli şöyledir: "Ey Muhammed biz senin kalbini hidayete, Allaha imana ve hakkı öğrenmeye açmadık mı?" Diğer bir izah şekli ise şöyledir: "Ey Muhammed, biz senin göğsünü yararak kalbini yıkamadık mı?"

Malik b. Sa'saa diyor ki: "Resulullah şöyle buyurdu:

عَنْ مَالِكِ بْنِ صَعْصَعَةَ رَجُلٌ مِنْ قَوْمِهِ أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا عِنْدَ الْبَيْتِ بَيْنَ النَّائِمِ وَالْيَقْظَانِ، إِذْ سَمِعْتُ قَائِلاً يَقُولُ: أَحَدٌ بَيْنَ الثَّلاَثَةِ، فَأُتِيتُ

بطَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ فِيهَا مَاءُ زَمْزَمَ فَشُرِحَ صَدْرِي إِلَى كَذَا وَكَذَا، قَالَ قَتَادَةُ: قُلْتُ؛ يَعْنِي قُلْتُ لأَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ، مَا يَعْنِي؟ قَالَ: إِلَى أَسْفَلِ بَطْنِي، فَأُسْتُخْرِجَ قَلْبِي، فَغُسِلَ قَلْبِي بِمَاءِ زَمْزَمَ ثُمَّ أُعِيدَ مَكَانَهُ، ثُمَّ حُشِيَ إِيمَاناً وَحِكْمَةً.

"Ben Kâbe'de uyku ile uyanıklık arasında bir halde iken birinin şöyle dediğini duydum: "O, üç kişinin arasında biridir. "Bana altından bir leğen getirildi. Onda zemzem suyu vardı. Birisi göğsümü, karnımın alt tarafına kadar yardı. Kalbim dışarı çıkarıldı Zemzem suyu ile yıkandı sonra yerine kondu. Sonra ona iman ve hikmet doldurudu." (1)

وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ ۝٢

ٱلَّذِىٓ أَنقَضَ ظَهْرَكَ ۝٣

2-3- Ağırlığı ile belini gıcırdatan yükünü atmadık mı?

*Âyet-i kerimede zikredilen "Yük"ten maksat, Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd'e göre "Günahlar"dır. Allah teala Resulünün, peygamberlik vermeden önceki günahlarını affederek yükünü kaldırmıştır. Dehhak'a göre ise bu yükten maksat şirktir. Allah teala Resulullahı şirkten kurtararak onun yükünü kaldırmıştır.

وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ۝٤

4- Senin ismini yüceltmedik mi?

*Mücahid diyor ki: "Allah teala buyurdu ki: "Ben nerede anılırsam sen de benimle birlikte anılırsın. Bu da: "Lailahe İllallah Muhammedürresulullah" demekle olur.

1- Tirmizi, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 94, bab: 1, Hadis no: 3346

Katade diyor ki: "Allah, Resulullahın zikrini dünyada da âhirette de yüceltti. Hiçbir hutbe okuyan, şehadet getire ve namaz kılan yoktur ki: "Eşhedü en Lailahe İllallah ve Eşhedü Enne Muhammederresulullah" diye seslenmiş olmasın."

Ebu Said el-Hudri Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayete diyor: "Cebrail bana geldi ve "Senin de benim de rabbimiz olan Allah buyurdu ki "Ben senin ismini nasıl yüceltim?" Resulullah: "Allah daha iyi bilir." dedi. Cebrail de dedi ki: "Allah teala: "Ben anıldığım zaman o da benimle beraber anılır." buyurdu.

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٥﴾

إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٦﴾

5- Mutlaka bir güçlükle beraber bir kolaylık vardır.

6- Evet, her güçlükle beraber elbette bir kolaylık vardır.

Ey Muhammed, şüphesiz ki, senin içinde bulunduğun, müşriklere karşı cihad etme zorluğu ile birlikte mutlaka zafer elde etme kolaylığı ve rahata kavuşma kolaylığı da vardır. Evet, mutlaka güçlükle beraber bir kolaylık vardır.

*Hasan-ı Basri ile Katade diyorlar ki: "Bir gün Resulullah sevinçli ve gülümser bir halde çıkıp geldi. Sahabelere şöyle buyurdu: "Elbette ki bir zorluk iki kolaylığa galip gelemeyecektir. Elbette ki bir zorluk iki kolaylığa galip gelemeyecektir. Zira: "Mutlaka her güçlükle beraber bir kolaylık vardır. Evet her güçlükle beraber bir kolaylık vardır." buyurulmaktadır.

Âyet-i kerimelerde "Zorluk" manasına gelen (الْعُسْرِ) ve "Kolaylık" manasına gelen (الْيُسْرَ) kelimelri ikişer defa zikredilmişlerdir. Fakat bunlardan (الْعُسْرِ) kelimesi eliflamlı olarak zikredildiği için belirlidir. Bu itibarla her iki (الْعُسْرِ) kelimesi de aynı şeydir. (يُسْرًا) kelimesi ise nekre olarak zikredildiği için ayrı şeylerdir. Bu sebeple âyetlerin ifadesinde tek bir zorluğa karşılık iki kolaylığın bulunduğu zikredilmişir.

Abdullah b. Mes'ud diyor ki: "Zorluk bir deliğe girecek olsa kolaylık peşinden gelir, oraya girer. Zira Allah teala: "Mutlaka her güçlükle beraber bir kolaylık vardır. Evet her güçlükle beraber bir kolmaylık vardır." buyurmaktadır.

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ ﴿٧﴾

7- O halde (bir işi) bitirdin mi daha yorucu olana koş.

*Abdullah b. Abbas, Mücahid, Dehhak ve Katade bu âyeti şöyle izah etmişlerdir: "Sen namazını bitirdin mi dua etmeye giriş. Ondan ihtiyacını iste."

Hasan-ı Basri ve İbn-i Zeyd ise bu âyeti şöyle izah etmişlerdir: "Sen, dünya işlerini bitirince rabbine ibadete giriş ve namaz kıl."

Taberi âyet-i kerimenin, genel manada anlaşılmasının daha uygun olacağını söylemiş ve âyetin manasını: "Sen, seni meşgul eden dünyevi ve uhrevi işlerini bitirdikten sonra rabbine ibadete ve seni ona yaklaştıracak işleri yapmaya ve ondan ihtiyaçlarını dilemeye giriş." şeklinde izah etmiştir.

وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَب ﴿٨﴾

8- Ancak rabbinden iste.

Ey Muhammed sen isteyeceğin şeyi ancak rabbinden iste. Kavminin müşrikleri gibi Allahın dışında bir kısım putlardan isteme. Niyetin ve arzuların Allaha olsun.

TİN SURESİ

Tin suresi sekiz âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

Bera b. Âzib diyor ki:

قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ اَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) كَانَ فِي سَفَرٍ فَقَرَأَ فِي الْعِشَاءِ فِي اِحْدَى الرَّكْعَتَيْنِ بِالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ تَقْوِيمِ الْخَلْقِ.

"Resulullah bir yolculukta bulunuyordu. Yatsı namazının rekatlarının birinde (وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ) suresini okudu. Resulullahtan daha güzel sesli birini işitmedim. (1)

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ ﴿١﴾

1- Yemin olsun incire ve zeytine,

1- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 95, bab: 1 / Müslim, K.es-Salah, bab: 177, Hadis no: 464, Metin Müslim'den alınmıştır.

*Âyet-i kerimede zikredilen incir ve zeytin kelimelerinin hakiki manalarında mı yoksa mecazi manalarında mı kullanıldıkları hakkında müfessirler çeşitli izahlarda bulunmuşlardır.

Hasan-ı Basri, İkrime, Mücahid, İbrahim en-Nehai ve Kelbi'ye göre âyette zikredilen incir ve zeytin kelimeleri hakiki manalarında kullanılmışlardır.* Taberi de Arapçada bu kelimelerden bu manalar anlaşıldığı için bu görüşü tercih etmiştir.

Ka'bul Ahbar, Katade, İbn-i Zeyd ve İkrime'den nakledilen başka bir görüşe göre buradaki "İncir" kelimesinden maksat "Şam Mescidi" zeytin kelimesinden maksat ise "Beytül Makdis"tir. Katade diyor ki: "Şam'ın üzerinde kurulduğu dağın adına "İncir", Beytül Makdis'in üzerine kurulduğu dağa da "Zeytin dağı" denildiği rivayet edilmektedir.

Abdullah b. Abbastan nakledilen başka bir görüşe göre "İncir" kelimesinden maksat, Nuh (a.s.)ın, Cûdî dağında yaptığı mescid, zeytin kelimesinden maksat da Beytül Makdis'tir.

وَطُورِ سِينِينَ ﴿٢﴾

2- Sina dağına,

*Âyette geçen ve "Sina dağı" diye tercüme edilen (طُورِ سِينِينَ) "Tur-i Sînîn" ifadesi, müfessirler tarafından çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Katade, Hasan-ı Basri, Ka'bul Ahbar ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre "Tur-i Sînîn"den maksat, Allah tealanın, üzerinde Hz. Musa ile konuştuğu dağ ve o dağın üzerinde Hz. Musa'nın yaptığı mescittir.

İkrime, Amr b. Meymun ve Mücahid'e göre ise "Tur" kelimesinden maksat, kendisinde ot biten her dağ "Sînîn" kelimesinden maksat ise "Güzel"dir. Buna göre âyetin manası: "Bitek olan her güzel dağa yemin olsun ki." şeklindedir.

Kelbi ise "Tur-i Sînîn'in" ağaçlı dağ manasına geldiğini söylemiştir.

Mücahid ve Katade'den nakledilen başka bir görüşe göre "Tur" kelimesinden maksat, dağ, "Sînîn" kelimesinden maksat ise "Mübarek ve güzel"dir. Buna göre âyetin manası: "Mübarek ve güzel olan dağa yemin olsun ki." şeklindedir.

Taberi, "Tûr-i Sînîn" ifadesinden maksadın "Tanınan bir dağ" olduğunu söylemenin daha isabetli olacağını belirtmiştir. Yani Sina'daki Tur dağıdır.

وَهَٰذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ﴿٣﴾

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾

3-4- Ve bu emniyetli şehre ki, biz insanı en güzel şekilde yarattık.

*Âyette zikredilen "Emniyetli şehir"den maksat, Abdullah b. Abbas, Ka'bul Ahbar, Hasan-ı Basri, Mücahid, İkrime, Katade ve İbrahim en-Nehai'ye göre Mekke'dir.

"En güzel şekilde" diye tercüme edilen (أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ) "Ahsen-i Takvim" ifadesi müfessirler tarafından çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas, İbrahim en-Nehai, Ebul Âliye, Mücahid, Katade ve Kelbi'ye göre bu ifadeden maksat: "En düzgün ve en güzel şekilde" demektir.

İkrime ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise bu ifadeden maksat, insanın en güzel ve en güçlü şekli olan gençliğine eriştirilmesidir. Buna göre âyetin manası: "Şüphesiz ki biz insanı yarattık ve onu gençliğindeki en güzel şekline ve gücüne ulaştırdık." demektir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen başka bir görüşe göre bu ifadeden maksat, "Biz insanı diğer hayvanlar gibi başı aşağı olarak yürümeyen, başı vücudunun üstünde olarak yürüyen bir şekilde yarattık." demektir. Taberi birinci izah şeklini tercih etmiştir.

ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ﴿٥﴾

5- Sonra da onu aşağıların en aşağısına (esfel-i safilinc) indirdik.

*"Aşağıların aşağısı" diye tercüme edilen "Esfel-i Safilîn" ifadesi de müfessirler tarafından çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas, İkrime, İbrahim en-Nehai ve Katade'den nakledilen bir görüşe göre bu ifadeden maksat, insanın çok yaşlanması halidir. Buna göre âyetin manası: "Biz insanı en güzel şekilde yarattık. Sonra da onu, ömrünün en kötü hali olan yaşlılığa döndürdük. Öyle ki daha önceki bildiklerini bilmez bir hale geldi." şeklindedir.

Ebul Âliye, Mücahid, Hasan-ı Basri ve İbn-i Zeyd'e göre bu ifadeden maksat, insanın en çirkin bir şekilde cehennem ateşine atılmasıdır.

Taberi birinci görüşü tercih etmiş "Öldükten sonra dirilmeyi" inkar edenlerin cehennem ateşine atılacaklarını söylemenin bir mana ifade etmeyeceğini, surenin başlangıcından itibaren, dünyadaki nimetlerden ve insanın, dünyadaki şeklinden bahsedildiğinden bu âyetin de, insanın, dünyadaki yaşlılık şekline yorumlanmasının daha doğru olacağını bildirmiştir.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٦﴾

6- Fakat iman eden ve salih ameller işleyenler bunun dışındadır. Onlar için arkası kesilmeyen mükfaat vardır.

*Bu âyet-i kerime, bundan önce geçen âyet-i kerimedeki izah şekillerine göre açıklanmış ve bu itibarla farklı şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas ve İbrahim en-Nehai bu âyeti önceki âyetle irtibat kurarak şu şekilde izah etmişlerdir. "Biz insanı en güzel bir şekilde yarattık Sonra onu yaşlılığın en kötü durumuna ulaştırdık. Böylece bunak hale geldi. Gençliğinde yaptığı ameller kesildi. Ancak iman edip salih ameller işleyenler bundan müstesnadır. Bunlara vücutları sıhhatli iken salih amel işlemeleri sebebiyle yaşlılıkta da salih ameller işleme sevabı verdi.

Yine Abdullah b. Abbas, ikrime ve Katade'den nakledilen başka bir görüşe göre bu âyet onlar tarafından şu şekilde izah edilmiştir: "Biz insanı en güzel şekilde yarattık sonra onu yaşlılığın en kötü durumuna ulaştırdık. Ancak iman edip salih amel işleyenlerin yaşlılık hallerinde de yaptıkları salih amellere mükafaat verilir, günahları da affedilir, cezalandırılmaz."

Mücahid ve Hasan-ı Basri ise bu âyeti şöyle izah etmişlerdir: "Biz insanı en güzel şekilde yarattık sonra da onu cehennemin en alt tabakasına indirdik. Ancak iman edip salih amel işleyenler bu şekilde cezalandırılmaktan müstesnadırlar. Hasan-ı Basri diyor ki: "Bu âyetler "Asra yemin olsun ki insan mutlaka

hüsrandadır. Ancak iman edenler, salih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye eden ve sabrı tavsiye edenler bunun dışındadır." (2) âyetleri gibidir.

Taberi, "Esfel-i Sâfilîn" ifadesini "İnsan ömrünün en yaşlı hali" şeklinde izah etmeyi tercih ettiği için bu görüşlerden birinci görüşü almış ve âyete şöyle mana vermiştir: "Biz insanı en güzel şekilde yarattık. Sonra onu, yaşlılığın en kötü durumuna ulaştırdık. Böylece salih ameller işleyemez oldu. Ancak sıhhatli halinde ve gençliğinde salih ameller işleyenler müstesnadır. Bunlar yaşlandıktan sonra da kendileri için hesapsız mükafaatlar vardır.

فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ ۝٧

7- Artık bundan sonra sana dini yalanlatan nedir?

*ikrime, âyette zikredilen "Din" kelimesini "Hesap ve ceza" manasına yorumlamış Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

Abdullah b. Abbas ise "Din" kelimesini, Allahın hükmü şeklinde izah etmiştir.

Müfessirler, "Din" kelimesinin geçtiği bu âyet-i kerimeyi çeşitli şekillerde izah etmişlerdir. Bazılarına göre âyetin izahı şöyledir: "Ey Muhammed, bizim zikrettiğimiz bu kadar delillerden sonra senin Allaha itaat etmeye devam etmeni, sana gönderilen şeylerin hak olduğunu ve Allahın, kabirlerde bulunanları dirilteceğini beyan etmeni artık kim yalanlayabilir?" Bu izaha göre aslında "Ne" manasına gelen (ما) kelimesi, "Kim" manasına gelen (من) kelimesi yerinde kullanıldığı ifade edilmektedir.

Mücahid ve Kelbî âyeti: "Ey insan, bütün bu delillerden sonra seni, hesap ve cezayı yalanlamaya sevkeden nedir?" şeklinde izah etmişlerdir.

Katade ise âyeti: "Ey Muhammed, bu delillerden sonra artık seni, Allahtan sana gelecek olan şeyler ve Allahın, hüküm verenlerin en güzeli olduğunu yalanlamaya sevkedecek ne vardır? Sen bu hususta yakin üzere ol." şeklinde izah etmiştir.

Taberi birinci görüşü tercih etmiş ve âyeti şöyle izah etmiştir: "Ey Muhammed, sana, Allah tarafından bu açıklama geldikten sonra seni Allaha itaat

2- Asr Suresi, 103/1-3

etme ve yapılan amellerin karşılıklarının verilmesi hususunda artık kim yalanlayabilir?"

أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ﴿٨﴾

8- Allah, hükmedenlerin en güzel hüküm vereni değil midir?

Ebu Hureyre'nin şöyle rivayet ettiği zikredilmektedir:

سمعت أَبَا هُرَيرَةَ يَرْوِيهِ يَقُولُ: مَنْ قَرَأَ (وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ) فَقَرَأَ ﴿أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ) فَلْيَقُلْ: بَلَى وَأَنَا عَلَى ذَلِكَ مِنَ الشَّاهِدِينَ.

"Kim, Allah hüküm verenlerin en güzel hüküm vereni değil midir?" âyetini okursa "Evet ben de buna şahidim. Allah, hükmedenlerin en güzel hüküm verenidir." desin. [3]

3- Tirmizi, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 95, bab: 1, Hadis no: 3347

ALAK SURESİ

Alak suresi, on dokuz âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

Hz. Aişe (r.anh.), Abdullah b. Şeddad, İbn-i İshak, Ubeyd b. Umeyr, Ebu Reca, Atâ b.Yesar ve Mücahid, Kur'anın ilk inen âyetlerinin, bu surenin ilk beş âyeti olduğunu zikretmişlerdir.

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) وَهُوَ يُحَدِّثُ عَنْ فَتْرَةِ الْوَحْيِ قَالَ فِي حَدِيثِهِ بَيْنَا أَنَا أَمْشِي سَمِعْتُ صَوْتاً مِنَ السَّمَاءِ فَرَفَعْتُ بَصَرِي فَإِذَا الْمَلَكُ الَّذِي جَاءَنِي بِحِرَاءٍ جَالِسٌ عَلَى كُرْسِيٍّ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ فَفَرِقْتُ مِنْهُ فَرَجَعْتُ فَقُلْتُ زَمِّلُونِي فَدَثَّرُوهُ فَأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ قَالَ أَبُو سَلَمَةَ وَهِيَ الأَوْثَانُ الَّتِي كَانَ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ يَعْبُدُونَ قَالَ ثُمَّ تَتَابَعَ الْوَحْيُ.

"Resulullaha gelen vahyin başlangıcı, uykuda gördüğü doğru çıkan sadık rüyalardır. Onun gördüğü her rüya, sabah aydınlığı gibi doğru çıkıyordu. Sonra ona, insanlardan ayrı durma sevdirildi. O, hira mağarasına giderdi. Orada sayılı gecelerde, ailesine dönmeden ibadet ederdi, oraya giderken yanına azık alırdı. Sonra da Hatice'ye döner tekrar gidip ibadet etmek için azık alırdı. Nihayet o, hira mağarasında iken ona hak geldi melek geldi ve:

-Oku dedi. Resulullah,

-Ben okuma bilmem. dedi.

Resulullah diyor ki: "Melek beni tuttu ve takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı ve bana:

-Oku. dedi. Ben yine:

-Ben okuma bilmem. dedim Melek beni tekrar tuttu ve ikinci kez takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı ve:

- Oku dedi. Ben de

- "Okuma bilmem" dedim.

Melek beni yine tuttu ve üçüncü defa takatım kesilinceye kadar sıktı sonra bıraktı ve.

-Yaratan rabbinin adıyla oku. O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, rabbin kalemle öğreten, insana bilmediğini bildiren en büyük kerem sahibidir. dedi.

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:"Resulullah bu âyetleri alıp korkudan titreyerek geri döndü. Hatice'nin yanına vardı ve ona: "Beni örtün beni örtün" dedi. Onlar onu örttüler. Resulllah sakinleşip korkusu geçti ve Hatice'ye: "Ey Hatice bana ne oluyor? kendimden korktum." dedi. Ve olanları ona anlattı. Hatice: "Korkma sevin. Vallahi Allah seni asla sahipsiz bırakmaz. Allaha yemin olsun ki sen, akrabaya iyi davranır, sözü doğru söyler, âcizlere yardım eder, yoksullara kazanç sağlarsın. Misafire ikram eder, haktan gelen âfetlere karşı onlara yardım edersin." dedi. Sonra Resulullahı alıp amcasının oğlu Varaka b. Nevfel'e götürdü. Varaka, cahiliye döneminde Hristiyan olmuş bir kimseydi. Arapça okur yazardı. İncil'den Allahın dilediğ kadar yazıyordu. Yaşlanmış ve gözlerini kaybetmişti. Hatice ona: "Amca, kardeşinin oğlunu dinle." dedi. Varaka Resulullaha: "Yeğenim ne gördün?" dedi. Resulullah, Varakaya gördüğü şeyleri anlattı. Varaka: "O, (sana gelen) Musa'ya indirilen melektir. Keşke ben o zamanda güçlü kuvvetli bir genç olsaydım. Keşke ben sağ kalsaydım." dedi. Varaka bundan sonra bir şey daha söyledi. (Başka bir rivayete göre Varaka: "Keşke kavmin seni yurdundan çıkardığı zaman ben orada olsaydım." dedi.) Resulullah: "Onlar beni yurdumdan mı çıkaracaklar?" dedi. Varaka: "Evet, senin getirdiğin davayı hiçbir kimse getirmemiştir ki ona eziyet edilmiş olmasın. Senin günlerine sağ olarak erişecek olursam sana çok iyi yardım edeceğim." dedi. Bundan sonra aradan çok zaman geçmeden Varaka vefat etti. Bu arada vahiy bi süre kesildi. Resulullah bundan dolayı çok üzüldü. Bu hususta Cabir b. Abdullah diyor ki: "Resulullah vahyin kesilmesini anlatırken şöyle dedi: "Ben bir gün yürürken gökten bir ses işittim. Gözlerimi kaldırıp yukarı baktım. Bir de ne göreyim, Hirada bana gelen melek, gökle yer arasında kurulmuş bir kürsü üzerinde oturuyor. Ondan korktum. Dönüp geri geldim ve dedim ki: "Beni örtün, beni örtün." Bunun üzerine beni sarıp sarmaladılar. Allah teala da: "Ey sarınıp bürünen peygamber,

kalk (insanları) uyar. Rabbini yücelt, elbiselerini temizle. Azaba götürecek şeylerden sakın." âyetlerini indirdi. Sonra da artık vahiy peş peşe gelmeye devam etti.[1]

Taberi'nin rivayetine göre hadisin sonunda Resulullah, Alak suresinin ilk âyetlerinin, Müddessir suresinin ilk âyetlerinin ve Duha suresinin nazil olduğunu söylemiştir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾
خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾
اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿٣﴾
الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٤﴾
عَلَّمَ الْإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾
كَلَّا إِنَّ الْإِنسَانَ لَيَطْغَىٰ ﴿٦﴾
أَن رَّآهُ اسْتَغْنَىٰ ﴿٧﴾
إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ ﴿٨﴾

1- Yaratan rabbinin adıyla oku.

2- O, insanı bir kan pıhtısından yarattı.

3-5- Oku, rabbin kalemle öğreten, insana bilmediğini bildiren en büyük kerem sahibidir.

1- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 96, bab: 1

6-7- Hayır, gerçekten insan, kendisinin muhtaç olmayacağını zannettiği için azar.

8- Ey insan, dönüş mutlaka rabbinedir.

Ey Muhammed, yaratan rabbini anarak oku ki, o, insanı kandan yarattı. Ey Muhammed oku. Senin rabbin insana kalemle yazmayı öğreten en büyük ikram sahibidir. O, insana, daha önce bilmediği yazı yazmayı öğretmiştir. Hayır, hayır, rabbi insanı en güzel şekilde yarattığı ve ona bilmediği şeyleri öğrettiği halde onun, rabbini inkar etmesi ona yaraşmaz. Şüphesiz ki insan, kendisini ihtiyaçsız hissedince haddi aşar, rabbine karşı gururlanır, onu inkara kalkışır. Ey Muhammed, şüphesiz ki insanın dönüşü rabbinedir. İnsan haddini aştığı zaman rabbinin can yakıcı azabını tadacaktır. Ve o azaptan kurtulamayacaktır.

أَرَءَيْتَ ٱلَّذِى يَنْهَىٰ ﴿٩﴾

عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ ﴿١٠﴾

9-10- Namaz kıldığı vakit bir kulu engelleyeni gördün mü?

*Bu âyetlerin ve bunlardan sonra gelen âyetlerin Ebu Cehil hakkında nazil oldukları rivayet edilmektedir. Bu husus Abdullah b. Abbas ve Ebu Hureyre'den rivayet edilmektedir. Abdullah b. Abbas diyor ki: "Ebu Cehil dedi ki: "Yemin olsun ki eğer Muhammed'in Kabe'de namaz kıldığını görürsem ayağımı onun boynuna basacağım." Ebu Cehil'in bu sözü Resulullaha ulaştı. Resulullah: "Şayet o bunu yapacak olsaydı melekler onu yakalardı." buyurdu. (2)

Ebu Hureyre diyor ki:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو جَهْلٍ: هَلْ يُعَفِّرُ مُحَمَّدٌ وَجْهَهُ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ؟ قَالَ فَقِيلَ: نَعَمْ. فَقَالَ: وَاللَّاتِ وَالْعُزَّىٰ! لَئِنْ رَأَيْتُهُ يَفْعَلُ ذَلِكَ لَأَطَأَنَّ عَلَىٰ رَقَبَتِهِ أَوْ لَأُعَفِّرَنَّ وَجْهَهُ فِي التُّرَابِ. قَالَ فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) وَهُوَ يُصَلِّي

2- Bkz. Müsned, C.1, S.248

زَعَمَ لَيَطَأَ عَلَىٰ رَقَبَتِهِ قَالَ فَمَا فَجِئَهُمْ مِنْهُ إِلاَّ وَهُوَ يَنْكِصُ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ وَيَتَّقِي بِيَدَيْهِ. قَالَ فَقِيلَ لَهُ: مَالَكَ؟ فَقَالَ إِنَّ بَيْنِي وَبَيْنَهُ لَخَنْدَقاً مِنْ نَارٍ وَهَوْلاً وَأَجْنِحَةً. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) «لَوْ دَنَا مِنِّي لاَخْتَطَفَتْهُ الْمَلاَئِكَةُ عُضْواً عُضْواً».

قَالَ فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ ـ لاَ نَدْرِي فِي حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَوْ شَيْءٌ بَلَغَهُ ـ: كَلاَّ إِنَّ الإِنْسَانَ لَيَطْغَى* أَنْ رَآهُ اسْتَغْنَىٰ* إِنَّ إِلَى رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ* أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ عَبْداً إِذَا صَلَّى* أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ* أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ* أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى «يَعْنِي أَبَا جَهْلٍ»* أَلَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ اللهَ يَرَى* كَلاَّ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعاً بِالنَّاصِيَةِ* نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ* فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ* سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ* كَلاَّ لاَ تُطِعْهُ.

"Ebu Cehil şöyle demişti: "Muhammed yine aranızda yüzünü topraklara sürüyor mu (namaz kılıyor mu?)" "Evet" dendi. Ebu Cehil: "Lat ve Uzza'ya (putlara) yemin olsun ki ben onun böyle yaptığını görürsem mutlaka ayağımı onun boynuna basacağım. Veya onun yüzünü topraklara süreceğim." dedi. Resulullahın yanına vardı. O, namaz kılıyordu. Boynuna basmaya kalktı. Bir de baktılar ki Ebu Cehil geri geri çekiliyor ve elleriyle de bir şeyleri kendisinden uzaklaştırmaya çalışıyor. Ona: "Sana ne oldu?" diye soruldu. Ebu Cehil: "Benimle onun arasında ateşten bir çukur, bir uçurum ve bir de kanatlar var." dedi. Bunun üzerine Resulullah: "Şayet o bana yaklaşacak olsaydı melekler onun vücudunu parça parça koparıp götüreceklerdi." buyurdu. İşte bunun üzerine Allah teala: "Hayır, gerçekten insan, kendisinin muhtaç olmayacağını zannettiği için azar." "Ey insan, dönüş mutlaka rabbinedir." "Namaz kıldığı vakit bir kulu engelleyeni gördün mü?" "Söyle bakalım, ya o engelnenen kul doğru yoldaysa veya Allahtan korkmayı emrediyorsa? Söyle bakalım o engelleyen kul da yalanlıyor ve yüz çeviriyorsa?" "Namaz kılanı engelleyen kimse, Allahın her şeyi gördüğünü bilmez mi?" "Hayır hayır eğer o, bu davranışından vazgeçmez ise ye-

min olsun ki biz onu perçeminden, yalancı ve günahkar perçeminden tutup cehenneme sürükleriz." "O zaman taraftarlarını yardımına çağırsın." "Biz de Zebanileri çağıracağız." "Ey Muhammed sakın ona uyma." âyetlerini indirdi. (3)

Abdullah b. Abbas diyor ki: "Resulullah bir gün namaz kılıyordu. O sırada Ebu Cehil geldi ve ona: "Ben sana bunu yasaklamadım mı? Ben sana bunu yasaklamadım mı?" dedi. Bunun üzerine Resulullah namazdan döndü ve Ebu Cehil'i azarladı. Ebu Cehil de ona: "Sen çok iyi biliyorsun ki bu vadide benden daha çok taraftarı bulunan kimse yoktur." dedi. İşte bunun üzerine Allah teala: "O zaman taraftarlarını yardımına çağırsın. Biz de Zebanileri çağıracağız." âyetlerini indirdi.

Abdullah b. Abbas diyor ki:

فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَوَ اللهِ لَوْ دَعَا نَادِيَهُ لَأَخَذَتْهُ زَبَانِيَةُ اللهِ.

"Allaha yemin olsun ki şayet Ebu Cehil taraftarlarını çağıracak olsaydı Allahın Zebanileri onu yakalardı." (4)

Rivayet edildiği gibi Allah teala bu âyet-i kerimelerde Ebu Cehil'i ve benzerlerini uyarmış ve imana gelmedikleri takdirde, âkıbetlerinin perişan olacağını bildirmiş ve buyurmuştur ki: "Ey Muhammed, sen Kabede namaz kılarken, namaz kılmana engel olmak isteyen ebu Cehil'i gördün ya. Ne dersin? Sen namaz kılmanda haklı isen veya seni namaz kılmaktan alıkoyana, Allahın azabından korkmasını emrediyorsan, ne dersin? Eğer Ebu Cehil senin getirdiğin hakkı yalanlar ve ondan yüz çevirirse bilmez mi ki Allah onun bu yaptıklarını görür? Ebu Cehil, Allahın kendisini cezalandırmasından korkmaz mı? Hayır, hayır Ebu Cehil, ayağını Muhammed'in boynuna basamaz. Buna gücü de yetmez. Şayet o, Muhammed'e karşı giriştiği düşmanca tutumundan vazgeçmeyecek olursa yemin olsun ki biz onu, yalancı ve günahkar perçeminden mutlaka yakalayacağız. İşte o zaman, o aşiretini, kavmini ve bütün taraftarlarını yardımına çağırsın. Biz de Zebanileri çağıracağız. İşte o zaman Ebu Cehil ve benzerleri neyin ne olduğunu anlamış olacaklardır. Hayır, hayır, durum Ebu Cehil'in iddia ettiği gibi değildir. Ey Muhammed, sen namazı yasaklamasında ve diğer işlerinde Ebu Cehil'e uyma. Rabbine secde et, ibadet ve itaatle ona yaklaş. Zira biz senin yanında oldukça Ebu Cehil sana hiçbir zarar veremeyecektir."

3- Müslim, K.el-Münafikîn, bab: 38, Hadis no: 2797 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.370

4- Tirmizi- K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 96, bab: 2, Hadis no: 3349 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.1, S.256, 329

أَرَأَيْتَ إِن كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ ﴿١١﴾

أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ ﴿١٢﴾

أَرَأَيْتَ إِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٣﴾

11-13 — Söyle bakalım, ya o engellenen kul doğru yoldaysa veya Allahtan korkmayı emrediyorsa? Söyle bakalım, o engelleyen kul da yalanlıyor ve ya yüzçeviriyorsa?

Söyle bakalım, şayet, namaz kılması engellenen Muhammed, rabbine namaz kılarken doğru yol üzere ise veya kendisini namazdan engelleyene, Allahtan korkmasını ve azabından çekinmesini emrediyor ise, Muhammedin namaz kılmasına engel olmaya çalışan Ebu cehil de Muhammede gönderilen gerçeği yalanlıyor ve ona sırt çevirip onu tasdik etmiyorsa durum ne olacaktır?

أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ﴿١٤﴾

14- Namaz kılanı engelleyen kimse, Allahın, herşeyi gördüğünü bilmez mi?

Muhammedi, namaz kılarak rabbie ibadet etmekten engelleyen Ebu cehil, Allahın kendisini gördüğünü bilmiyor mu? Onun kıskıvrak yakalamasından ve cezalandırmasından korkmaz mı?

كَلَّا لَئِن لَّمْ يَنتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ﴿١٥﴾

نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿١٦﴾

15-16- Hayır, hayır, eğer o bu davranışından vazgeçmez ise , yemin olsun ki biz onun perçeminden yalancı ve günühkâr perçeminden tutup cehenneme sürükleriz.

Hayır, Ebu cehil, iddia ettiği gibi Muhammedi yakalayıp boynuna basamayacak ve buna gücü yetmeyecektir. Yemir olsun ki, eğer Ebu cehil, Muhammede karşı yaptığı bu tür davranışlarından vazgeçmezse biz, mutlaka onu perçeminden yakalayacağız, zelil edeceğiz. Yüzünü karartacağız ve cehenneme sürükleyeceğiz. Böylece biz, yalancı bir insanın perçeminden ve günahkâr bir insanın perçeminden yakalamış olacağız ve ona haksızlık etmemiş olacağız.

فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ﴿١٧﴾

17- Ozaman, taraftarlarını yardımına çağırırsın.

Biz, Ebu cehili perçeminden yakaladığımız zaman, o da kendi adamlarını aşiret ve kavminden yardımcılarını yardımına çağırsın da kendisini kurtarmaya çalışsın.

Abdullah b. Abbas diyor ki: Resulullah makam-ı İbrahimin yanıda namaz kılarken yanından Ebu cehil geçmiş ve ona: Ey Muhammed, ben bunu sana yasaklamadım mı? demiş ve onu tehdit etmiştir. Resullullah da ona sert bir mukabelede bulunmuş ve onu azarlamıştır. Ebu cehil de demiştir ki: "Ey Muhammed, beni ne ile tehdit ediyorsun? Dikkat et ben bu Mekke vadisinin taraftarı en çok olan biriyim." Bunun üzerine Allah Teâlâ " Ozaman taraftarlarını yardıma çağırsın." âyetini indirdi. (5)

سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ﴿١٨﴾

18- Biz de zebanileri çağıracağız.

Biz de, cehennemde vazifelendirilen ve "Zebani" denen melekleri çağıracağız. O zaman Ebu cehil, neyin ne olduğunu görecektir.

5-Tirmizi K. Tefsir el- Kur'an, Sure 96 bab: 3349

Abdullah b. Ebil Hüzeyl diyor ki: Zebaniler ayakları yerde iken başları göğe değecek kadar büyük olan meleklerdir.

Peygamber efendimiz buyuruyor ki: "Şayet Ebu cehil, ayağı ile boynuma basmaya girişecek olsaydı Zebaniler onu açıkça yakalayacaklardı." (6)

كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿١٩﴾

19- Hayır, Ey Muhammed, sakın ona uyma. Secde et ve Allaha yaklaş

Durum namaz kılarak rabbine ibadet eden Muhammedi ibadetten engellemeye çalışan Ebu cehilin iddia ettiği gibi değildir. Ey Muhammed, sakın sen, namazı bırakmanı sana emreden Ebu cehile itaat etme.. Rabbine secde et ve ona itaat ederek ona yaklaşmaya ve onun tarafından sevilmeye çalış. Çünkü Ebu cehil sana herhangi bir zarar veremez. Biz onun bir şey yapmasına engel oluruz.

6-Bkz. Buhari, k. Tefsir el- Kur'an Sure 96 bab: 4

KADİR SURESİ

Kadir suresi beş âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾

1- Şüphesiz biz onu (Kur'anı) kadir gecesinde indirdik.

*Abdullah b. Abbas, Şa'bi, Said b. Cübeyr bu âyeti şöyle izah etmişlerdir: Şüphesiz ki biz Kur'anı levh-i mahfuzdan dünya semasına kadir gecesinde toplu halde indirdik." Bu izaha göre Allah teala, Kur'an-ı Kerimi, kadir gecesinde toplu halde dünya semasına indirmiş ve oradan da yirmi üç senede peyder pey yeryüzüne indirmiştir.

"Kadir" kelimesinin manası, "Hüküm vermek" demektir. Allah teala o gecede bir yıl içerisinde olacak şeyler hakkında hüküm verdiği için bu geceye bu ad verilmiştir. Bu hususta diğer bir âyette şöyle buyurulmaktadır: "Her hikmetli iş, tarafımızdan emredilerek o gece tesbit ve tayin edilir." [1]

1- Duhan Suresi, 44/4

وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا لَيْلَةُ ٱلْقَدْرِ ﴿٢﴾

لَيْلَةُ ٱلْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾

2- Sen o kadir gecesinin ne olduğunu nereden bileceksin?

3- Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır.

Ey Muhammed sen, kadir gecesinin ne olduğunu nasıl bileceksin? Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır.

*Âyette zikredilen "Bin ay"ın hangi aylar olduğu hususunda müfessirler tarafından çeşitli izahlar yapılmıştır.

Mücahid'e göre bu ifade, kadir gecesinde Allahı razı edecek olan bir ameli işlemek, o gecenin dışında yapılan bin aylık amelden daha hayırlıdır." manasına gelmektedir.

Katade'ye göre ise kadir gecesi kendisinde kadir gecesi bulunmayan bin aydan her yönüyle daha hayırlıdır.

Mücahid'den nakledilen başka bir görüşe göre, burada zikredilen bin aydan maksat, İsrailoğullarından bir kişinin geceleri ibadetle, gündüzleri cihadla geçirdiği bin aydır. Yani kadir gecesinde ibadet etmek, bu kişinin bin aylık ibadet ve itaatından daha hayırlıdır." demektir.

Yusuf b. Sa'd'dan rivayet edilen başka bir görüşe göre burada zikredilen "Bin ay"dan maksat, Emevilerin iktidarda kalma müddetidir. Kadir gecesi onların iktidarlarının tüm süresinden daha hayırlıdır. Bu hususta Yusuf b. Sa'd diyor ki:

عَنْ يُوسُفَ بْنِ سَعْدٍ قَالَ : قَامَ رَجُلٌ إِلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بَعْدَ مَا بَايَعَ مُعَاوِيَةَ ، فَقَالَ: سَوَّدْتَ وُجُوهَ الْمُؤْمِنِينَ ، أَوْ يَا مُسَوِّدَ وُجُوهِ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: لاَ تُؤَنِّبْنِي رَحِمَكَ اللهُ، فَإِنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) أُرِيَ بَنِي أُمَيَّةَ عَلَى مِنْبَرِهِ فَسَاءَهُ ذَلِكَ، فَنَزَلَتْ (إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ) يَا مُحَمَّدُ، يَعْنِي نَهْرًا فِي الْجَنَّةِ، وَنَزَلَتْ (إِنَّا

أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ، وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ. لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ) يَمْلِكُهَا بَنُو أُمَيَّةَ يَا مُحَمَّدُ.

"Hz. Ali'nin oğlu Hasan, Muaviye'ye biat edince bir adam ona şöyle dedi: "Sen müminlerin yüzünü kara ettin." Yahut: "Ey müminlerin yüzünü karartan." Bunun üzerine Hasan da şöyle dedi: "Allah senin iyiliğini versin. Beni kınama. Zira Resulullaha (rüyada) Emevi oğullarının, minberin üzerine çıktıkları gösterildi. Bu, Resulullahın hoşuna gitmedi. Bunun üzerine: "Ey Muhammed, şüphesiz ki biz sana kevseri verdik." [2] yani cennetteki nehiri verdik" âyeti indi. Ve "Ey Muhammed, şüphesiz ki biz onu (Kur'anı) kadir gecesinde indirdik. Sen kadir gecesinin ne olduğunu nereden bileceksin. Kadir gecesi Emevilerin hakim oldukları bin aydan daha hayırlıdır." nassları indi. [3]

Tirmizi bu hadisi rivayet ettikten sonra bunun garip hadis olduğunu, sadece Kasım b. Fadıl tarafından rivayet edildiğini, hadisin ravisi Yusuf b. Sa'd'ın da tanınmayan birisi olduğunu söylemiştir. İbn-i Kesir ise bu hadisin münker (reddedilen) bir hadis olduğunu, Emevilerin iktidarlarının doksan iki yıl devam ettiğini bin ayın ise seksen üç yıl dört ay olduğunu söylemiştir. Yine İbn-i Kesir, bu haber zikredilerek Emevilerin iktidarlarının köülünmek istendiği halbuki böyle bir şey sözkonusu olsaydı başka bir usulle kötülenmesinin gerekeceğini ifade etmiştir. Zira kadir gecesinin Emevilerin iktidarlarının süresinden daha hayırlı olduğunu söylemek onların iktidarlarının kötülemek manasına gelmez. Çünkü kadir gecesi çok faziletli bir gecedir. Nitekim Kur'anda başlı başına bir sure onun faziletini bildirmektedir. Burada Emevilerin iktidarlarının kötülüğünün ortaya çıktığını söylemek uygun olmayan bir izah tarzıdır.

Taberi "Bin ay" hakkında zikredilen görüşlerden "Kadir gecesinde yapılan amelin, içinde kadir gecesi bulunmayan bin aydan daha hayırlıdır." diyen görüşü tercih etmiş ve bunun dışındaki görüşlerin sıhhatli bir delile dayanmayan asılsız iddialar olduğunu söylemiştir.

تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ ۝

2- Kevser Suresi, 108/1

3- Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 97, Hadis no: 3350

4- O gece melekler ve Cebrali, rablerinin izniyle bütün emirlerle inerler.

*Katade bu âyet-i kerimeyi "Kadir gecesinde melekler ve Cebrail, rablerinin izniyle Allahın takdir ettiği o yıla ait rızık ve ecel gibi hususları indirirler." şeklinde izah etmiştir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen başka bir kıraat şekline göre ise âyeti şu üç şekilde izah ettiği rivayet edilmiştir.. Kadir gecesinde melekler ve Cebrail, rablerinin izniyle inerler. Karşılaştıkları her mümin erkek ve kadına selam verirler.

Taberi ikinci kıraat şeklinin caiz olmadığını ve doğru olanın birinci kıraat şekli ve izahı olduğunu söylemiştir.

سَلَٰمٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ ۝٥

5- O gece, şafak atıncaya kadar emniyetli ve selametli bir gecedir.

Kadir gecesi, şafak vaktine kadar bütün şerlerden uzak olan bir gecedir.

*Katade bu âyeti "O gece şafak atıncaya kadar tümüyle hayırlı bir gecedir." şeklinde İbn-i Zeyd ise: "Onda hiçbir şer yoktur. O, tümüyle hayırlıdır." şeklinde, Abdurrahman b. Ebi leyla ise: "Onda hiçbir olay meydana gelmez." şeklinde izah etmişlerdir.

Kadir gecesiyle ilgili olarak hadis kitaplarında şu hususlar zikredilmiştir:

a- Bu gecenin fazileti hakkında Peygamber efendimiz bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

وَمَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَاناً وَاحْتِسَاباً غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ.

"Kim, kadir gecesini, inanarak ve mükafaatını Allahtan bekleyerek namazla geçirirse, onun daha önceki günahları bağışlanmış olur. (4) Diğer bir hadis-i şerifinde de şöyle buyurmuştur:

4- Buhari, K.Leyletü'l-Kadr, bab:1

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) أَتَاكُمْ رَمَضَانُ شَهْرٌ مُبَارَكٌ فَرَضَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْكُمْ صِيَامَهُ تُفْتَحُ فِيهِ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَتُغْلَقُ فِيهِ أَبْوَابُ الْجَحِيمِ وَتُغَلُّ فِيهِ مَرَدَةُ الشَّيَاطِينِ لِلّٰهِ فِيهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ مَنْ حُرِمَ خَيْرَهَا فَقَدْ حُرِمَ.

"Size Ramazan geldi. O, mübarek bir ay'dır. Allah, o ayda oruç tutmayı size farz kılmıştır. O ayda göklerin kapıları açılır, cehennemin kapılar kapatılır ve o ayda şeytanların azgınları zincire vurulur. Onda öyle bir gece vardır ki, bin aydan daha hayırlıdır. Kim o gecenin hayırından mahrum kalırsa şüphesiz ki o mahrum edilmiştir." (5)

b- Kadir gecesinin sadece Muhammed ümmetine has olup olmadığı, meselesine gelince İmam Malik, Hattabi, Râdi gibi âlimler kadir gecesinin sadece Muhammed ümmetine has olduğunu, Resulullahın, ümmetinin ömrünü kısa bularak Allah tealadan, Salih amel işlemeleri için ömürlerinin uzatılmasını istediğini, Allah tealanın da kadir gecesini vererek ümmetin amelini çoğalttığını söylemişlerdir. Ancak tercih edilen görüşe göre kadir gecesi, geçmiş ümmetlerde de var olan bir gecedir.

Ebu Mersed diyor ki:

حدثنى أَبو مرثد قال سألت أبا ذر قلت كنت سألت رسول الله (ﷺ) عن ليلة القدر قال أنا كنت أسأل الناس عنها قال قلت يا رسول الله أخبرنى عن ليلة القدر أفى رمضان هى أو فى غيره قال بل هى فى رمضان قال قلت تكون مع الأنبياء ما كانوا فاذا قبضوا رفعت أم هى الى يوم القيامة. قال بل هى الى يوم القيامة قال قلت في أى رمضان هي قال التمسوها في العشر الاول أو العشر الأواخر ثم حدث رسول الله (ﷺ) وحدث ثم اهتبلت وغفلته قلت

5- Neseî, K.es-Sıyam,bab: 5

في أى العشرين هى قال ابتغوها في العشر الأواخر لا تسألنى عن شئ بعدها ثم حدث رسول الله (ﷺ) وحدث ثم اهتبلت وغفلته فقلت يا رسول الله أقسمت عليك بحقى عليك لما أخبرتنى في أى العشر هى قال فغضب على غضبا لم يغضب مثله منذ صحبته أو صاحبته كلمة نحوها قال التمسوها في السبع الأواخر لا تسألنى عن شئ بعدها.

"Ben, Ebu Zer el-Ğifari'ye: "Sen Resulullaha kadir gecesini sormuş muydun?" dedim. Ebu Zer dedi ki: "Ben insanlardan bu geceyi soruyordum. Sonra dedim ki: "Ey Allahın Resulü sen kadir gecesini bana anlat. O, Ramazan ayında mıdır yoksa başka bir ayda mıdır?" Resulullah: "Ramazan ayındadır." buyurdu. Dedim ki: "O gece Peygamberler yaşadığı sürece devam eder de peygamberler vefat ettikten sonra kaldırıldı mı- Yoksa o, kıyamete kadar devam edecek midir?" Resulullah: "O, kıyamete kadar devam edecektir." buyurdu. Dedim ki: "O, Ramazanın neresindedir?" Resulullah: "Siz onu Ramazanın ilk on gününde yahut son on gününde arayın." dedi. Resulullah daha sonra konuşmasına devam etti. Ben de onun dalgınlığından istifade ederek dedim ki: "Hangi yirmi gününde?" Resulullah: "Son on gününde arayın. Bundan sonra benden bir şey sorma." dedi. Resulullah yine konuşmasına devam etti. Bir şeyler söyledi. Ben yine onun dalgınlığından istifade ederek dedim ki: "Ey Allahın Resulü, üzerinde bulunan hakkım için sana yemin verdiririm ki onu mutlaka bana bildireceksin. O, on günün hangisinde?" Bunun üzerine Resulullah bana öyle bir kızdı ki, onunla arkadaşlık ettiğim süre içinde bana o şekilde kızmamıştı. Sonra Resulullah: "Onu son yedilerde arayın. Artık bundan sonra benden bir şey sorma." buyurdu. (6)

Bu hadis-i şeriften anlaşıldığı gibi kadir gecesi bu ümmette bulunduğu gibi diğer ümmetlerde de mevcuttu. Bu gece, Abdullah b. Mes'ud ve ona tabi olan bir kısım Kûfeli âlimlerin iddia ettikleri gibi bütün aylarda olmayıp sadece Ramazan ayındadır.

Yine bu hadisten anlaşılmaktadır ki kadir gecesi kaldırılmamıştır. Kıyamete kadar bakidir. Bu itibarla bir kısım Şii âlimlerinin şu hadisi yanlış yorumlayarak kadir gecesinin kaldırıldığını söylemeleri tutarsız bir iddiadır.

Ubade b. Sâmit diyor ki:

6- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.5, S.171

عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ خَرَجَ النَّبِيُّ (ﷺ) لِيُخْبِرَنَا بِلَيْلَةِ الْقَدْرِ فَتَلاَحَىٰ رَجُلاَنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَقَالَ خَرَجْتُ لأُخْبِرَكُمْ بِلَيْلَةِ الْقَدْرِ فَتَلاَحَىٰ فُلاَنٌ وَفُلاَنٌ فَرُفِعَتْ وَعَسَىٰ اَنْ يَكُونَ خَيْراً لَكُمْ فَالْتَمِسُوهَا فِي التَّاسِعَةِ وَالسَّابِعَةِ وَالْخَامِسَةِ.

"Resulullah, kadir gecesinin ne zaman oludğunu bildirmek için dışarı çıktı. O sırada müslümanlardan iki kişi birbirleriyle tartışıyorlardı. Resulullah buyurdu ki: "Ben, kadir gecesini size bildirmek için dışarı çıkmıştım. Fakat falan ve filan tartıştılar. Gecenin bilgisi benden alındı. Belki de bu sizin için daha hayırlıdır. Siz onu, dokuzuncu, yedinci ve beşinci günlerde arayın." (7)

Hadisin son bölümünden de anlaşıldğı gibi buradaki "Kaldırıldı" ifadesinden maksat "Gece kaldırıldı" demek değil, gecenin hangi günlerde olduğuna dair bilgi kaldırıldı." demektir. Zira Resulullah hadisin sonunda Kadir gecesinin, dokuzuncu, yedinci ve beşinci günlerde araştırılmasını emretmektedir. Şayet Kadir gecesi kaldırılmış olsaydı "Onu araştırın" demezdi.

c- Kadir gecesinin Ramazan günlerinde yer değiştirip değiştirmediği, İmam Malik, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Rahuye, Ebu Sevr, Ebubekir b. Huzeyme ve Ebu Kılabe Kadir gecesinin Ramazanın son on gününde yer değiştirdiğini söylemişlerdir. Nitekim Hz. Aişe Resulullahın Kadir gecesi hakkında şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

وَيَقُولُ تَحَرَّوْا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا اَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ الْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي تَاسِعَةٍ تَبْقَىٰ فِي سَابِعَةٍ تَبْقَىٰ فِي خَامِسَةٍ تَبْقَىٰ

7- Buhari, K. Leyletül Kadr, bab: 4

"Siz, kadir gecesini, Ramazanın son on gününde araştırın." (8) Abdullah b. Abbas da Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Siz onu Ramazan ayının son on gününde arayın. Kadir gecesini Ramazanın, geriye kalan dokuzuncu gününde arayın. Yani yirmi birinci gününde arayın. Geriye kalan beşinci gününde arayın. Yani yirmi beşinci gününde arayın." (9)

İmam Şafii ise Kadir gecesinin, Ramazan ayının günleri içinde günden güne değişmediğini onun belli bir gününde olduğunu söylemiştir. Yukarıda zikredilen Ubade b. es-Samit'in rivayet ettiği hadis bu görüşe dayanak olmaktadır.

d- Kadir gecesinin, Ramazanın hangi gününde olduğu meselesi:

Bu hususta âlimler çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir: Ebu Rezin'e göre kadir gecesi Ramazanın birinci gecesidir. Abdullah b. Mes'ud, Hz. Ali, Zeyd b. Erkam, Osman b. Ebil Ass'dan nakledilen bir görüşe göre kadir gecesi Ramazanın on yedinci gecesidir. Bu görüş, İmam Şafii ve Hasan-ı Basri'den nakledilmiştir.

Hz. Ali ve İbn-i Mes'ud'dan nekledilen diğer bir görüşe göre Kadir gecesi Ramazan ayının on dokuzuncu gecesidir.

عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا سَعِيدٍ وَكَانَ لِي صَدِيقاً فَقَالَ اعْتَكَفْنَا مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) الْعَشْرَ الأَوْسَطَ مِنْ رَمَضَانَ فَخَرَجَ صَبِيحَةَ عِشْرِينَ فَخَطَبَنَا وَقَالَ إِنِّي أُرِيتُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ ثُمَّ انْسِيتُهَا أَوْ نَسِيتُهَا فَالْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ فِي الْوِتْرِ وَإِنِّي رَأَيْتُ أَنِّي أَسْجُدُ فِي مَاءٍ وَطِينٍ فَمَنْ كَانَ اعْتَكَفَ مَعَ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) فَلْيَرْجِعْ فَرَجَعْنَا وَمَا نَرَىٰ فِي السَّمَاءِ قَزَعَةً فَجَاءَتْ سَحَابَةٌ فَمُطِرَتْ حَتَّى سَالَتْ سَقْفُ الْمَسْجِدِ وَكَانَ مِنْ جَرِيدِ النَّخْلِ وَأُقِيمَتِ الصَّلاَةُ فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) يَسْجُدُ فِي الْمَاءِ وَالطِّينِ حَتَّى رَأَيْتُ أَثَرَ الطِّينِ فِي جَبْهَتِهِ.

Ebu Said el-Hudri'den nakledilen şu hadise dayanılarak Kadir gecesinin, Ramazanın yirmi birinci gününde olduğu söylenmiştir. Ebu Said diyor ki: "Biz, Resulullah ile birlikte Ramazanın orta on gününde itikafa girdik. Resulullah, yirminci günün sabahında itikaftan çıktı. Bize bir hutbe okudu ve buyurdu ki: "Bana kadir gecesi gösterilmişti. Sonra unutturuldu. Siz onu son on günün tek günlerinde arayın. Yine bana, suyun ve çamurun üzerine secde ettiğim gösteril-

8- Buhari, K. Leyletü'l-Kadr, bab: 4
9- Buhari, K. Leyletü'l-Kadr, bab: 23

mişti. Kim, Resulullah ile birlikte itikafa girmiş idiyse tekrar itikâfına dönsün." Ebu Said yine diyor-ki: "Tekrar itikafa girdik. O sırada gökte ufak bir bulut parçası dahi yoktu. Sonra bir bulut geldi. Yağmur yağdı, mescidin tavanı aktı. Mescidin çatısı hurma dallarındandı. Kamet getirildi. Ben Resulullahın su ve çamurlar içerisine secde ettiğini gördüm. Öyle ki onun alnında çamur izleri gördüm." (10)

Bir kısım âlimler, Abdullah b. Uneys'in şu rivayetine dayanarak kadir gecesinin Ramazanın yirmi üçüncü gecesi olduğunu söylemişlerdir. Abdullah b. Üneys, Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَنَيْسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَالَ: «أُرِيتُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ ثُمَّ أُنْسِيتُهَا، وَأَرَانِي صُبْحَهَا أَسْجُدُ فِي مَاءٍ وَطِينٍ» قَالَ: فَمُطِرْنَا لَيْلَةَ ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ. فَصَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ (ﷺ)، فَانْصَرَفَ وَإِنَّ أَثَرَ الْمَاءِ وَالطِّينِ عَلَىٰ جَبْهَتِهِ وَأَنْفِهِ.

"Bana kadir gecesi gösterildi. Sonra unutturuldu. Bana kadir gecesinin sabahı da gösterildi. O günün sabahında ben, su ve çamur içine secde ediyordum." Abdullah b. Üneys diyor ki: "Ramazanın yirmi üçüncü gecesinde yağmur yağdı. Resulullah bize namaz kıldırdı. Namazı bitirdiğinde su ve çamurun izleri alnında ve burnunda görülüyordu." (11)

Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbas, Cabir, Hasan-ı Basri, Katade ve Abdullah b. Vehb'den nakledilen başka bir görüşe göre Kadir gecesi, Ramazanın yirmi dördüncü gecesidir.

Buhari'nin Abdullah b. Abbas'tan naklettiği, yukarıda zikredilen şu hadise dayanılarak Kadir gecesinin, Ramazanın yirmi beşinci gecesi olduğu söylenmiştir.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ الْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي تَاسِعَةٍ تَبْقَىٰ فِي سَابِعَةٍ تَبْقَىٰ فِي خَامِسَةٍ تَبْقَىٰ.

"Siz, kadir gecesini, Ramazanın son on günüde arayın. Onu, geriye kalan dokuzuncu günde, yedinci günde ve beşinci günde arayın." (12)

Übey b. Kâ'b'ın Resulullahtan rivayet ettiği şu hadis-i şerife dayanılarak

10- Buhari, K. Leyletü'l-Kadr, bab: 2
11- Müslim, K.es-Siyam, bab: 218, Hadis no: 1168
12- Buhari, K. Leyletü'l-Kadr, bab: 3

da kadir gecesinin, Ramazan ayının yirmi beşinci gecesi olduğu söylenmiştir.

Zir b. Hubeyş diyor ki:

سَمِعَا زِرَّ بْنَ حُبَيْشٍ يَقُولُ: سَأَلْتُ أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: فَقُلْتُ: إِنَّ أَخَاكَ ابْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ: مَنْ يَقُمِ الْحَوْلَ يُصِبْ لَيْلَةَ الْقَدْرِ. فَقَالَ: رَحِمَهُ اللهُ! أَرَادَ أَنْ لاَ يَتَّكِلَ النَّاسُ. أَمَا إِنَّهُ قَدْ عَلِمَ أَنَّهَا فِي رَمَضَانَ وَأَنَّهَا فِي الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ. وَأَنَّهَا لَيْلَةُ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ. ثُمَّ حَلَفَ لاَ يَسْتَثْنِي أَنَّهَا لَيْلَةُ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ. فَقُلْتُ: بِأَيِّ شَيْءٍ تَقُولُ ذَلِكَ؟ يَا أَبَا الْمُنْذِرِ! قَالَ: بِالْعَلاَمَةِ، أَوْ بِالآيَةِ الَّتِي أَخْبَرَنَا رَسُولُ اللهِ (ﷺ) أَنَّهَا تَطْلُعُ يَوْمَئِذٍ، لاَ شُعَاعَ لَهَا.

"Ben, Übey b. Kâ'b'a sordum ve dedim ki: "Kardeşin İbn-i Mes'ud diyor ki: "Kim, bir yılı ibadetle ihya ederse işte o kimse kadir gecesini bulmuş olur." Übey dedi ki: "Allah ona rahmet etsin. O, insanların tembellik etmemelerini istiyor. Şüphesiz ki o, kadir gecesinin Ramazan ayında olduğunu, Ramazanın son on gününde olduğunu ve yirmi yedinci gecesi olduğunu biliyor." Sonra Übey, kati olarak yemin etti ki, kadir gecesi Ramazanın yirmi yedinci gecesidir." Ben de dedim ki: "Ey Ebu Münzir, sen neye dayanarak bunu söylüyorsun?" Übey dedi ki: "Alâmetlere dayanarak veya Resulullahın bize bildirdiği şu işarete dayanarak." Resulullah buyurdu ki: "Kadir gecesinin sabahında güneş ışınsız olarak beyaz bir şekilde doğar." (13) Ahmed b. Hanbel ve Ebu Hanife'nin de bu görüşü tercih ettikleri rivayet edilmektedir.

Ubade b. es-Samit'in rivayet ettiği şu hadise dayanılarak, kadir gecesinin Ramazanın yirmi dokuzuncu veya son günü olduğunu söyleyenler de vardır.

Ubade b. es-Samit diyor ki:

عن عبادة بن الصامت انه قال يا رسول الله اخبرنا عن ليلة القدر فقال رسول الله (ﷺ) هى في رمضان التمسوها في العشر الأواخر فانها وتر في احدى وعشرين أو ثلاث وعشرين أو خمس وعشرين أو سبع وعشرين او تسع وعشرين أو في آخر ليلة فمن قامها إيمانا واحتسابا غفر له ما تقدم من ذنبه وما تأخر

13- Müslim K. es-Siyam, bab: 220, Hadis No9 762

"Dedim ki: "Ey Allahın Resulü, sen kadir gecesini bana bildir." Resulullah buyurdu ki: "O, ramazan ayındadır. Siz onu son on günde arayın. O, tek günlerdedir. Yirmi birinde veya yirmi üçünde yahut yirmi beşinde veya yirmi yedisinde yahut yirmi dokuzunda yahut da son gecesindedir. Kim kadir gecesini, inanarak ve mükafaatını Allahtan bekleyerek ibadetle geçirecek olursa onun geçmiş ve gelecek günahları affedilir." (14)

c- Kadir gecesinde okunması tavsiye edilen dua:

Hz. Aişe (r.a.) diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ أَرَأَيْتَ إِنْ عَلِمْتُ أَيَّ لَيْلَةٍ لَيْلَةَ الْقَدْرِ مَا أَقُولُ فِيهَا؟ قَالَ: قُولِي: اَللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ كَرِيمٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي.

"Dedim ki: "Ey Allahın Resulü, kadir gecesinin hangi gece olduğunu bilecek olursam o gecede ne diyeyim?" Resulullah buyurdu ki: " (اَللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ كَرِيمٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي) Ey Allahım, şüphesiz ki sen çok effedensin, çok ikram sahibisin, affetmeyi seversin. O halde beni affet." de.. (15)

14- Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.5, S.321

15- Tirmizi, K. ed-Da'vât, bab: 85, Hadis no: 3513 / İbn-i Mace, K.ed-Dua, bab: 5, Hadis no: 3805 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.6, S.171

BEYYİNE SURESİ

Beyyine suresi sekiz âyettir ve Medine'de nazil olmuştur.

Enes (r.a.) diyor ki:

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) لأُبَيٍّ انَّ اللهَ أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ قَالَ أُبَيٌّ آللهُ سَمَّانِي لَكَ قَالَ اللهُ سَمَّاكَ فَجَعَلَ أُبَيٌّ يَبْكِي قَالَ قَتَادَةُ فَأُنْبِئْتُ انَّهُ قَرَأَ عَلَيْهِ لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ .

"Resulullah, Übey b. Ka'b'a şöyle buyurdu: "Allah, sana Kur'an okumamı emretti." Übey dedi ki: "Benim ismimi Allah mı sana söyledi?" Resulullah da cevaben dedi ki: "Senin ismini Allah söyledi." Bunun üzerine Übey ağlamaya başladı.

Katade diyor ki: "Bana bildirildiğine göre Resulullah, Übey'e (لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ) suresini okudu. [1]

Resulullahın Übey'e Beyyine suresini okuması, onun bilgilerini sağlamlaştırmak, imanını kuvvetlendirmek ve ona, gelen âyetleri tebliğ etmek içindir.

1- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 98 / Müslim, K. Fadail es-Sahabe, bab: 121, 122, Hadis no: 799 / Tirmizi, K.el-Menakıb, bab: 33, Hadis no: 3792

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنفَكِّينَ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿١﴾

1- Kitap ehlinden ve müşriklerden iman etmeyenler, kendilerine apaçık bir delil gelinceye kadar inkarlarından ayrılacak değillerdi.

*Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd bu âyet-i kerimeyi, mealde zikredildiği şekilde izah etmişlerdir. Diğer bir kısım âlimler ise bu âyeti şöyle izah etmişlerdir: "Müşrik olan ehl-i kitap, Muhammed, peygamber olarak gönderilinceye kadar kitaplarında Muhammed'e ait olan sıfatları terketmiş değillerdi. Fakat o, Peygamber olarak gönderilince onun hakkında ayrılığa düştüler."

Taberi, âyetin manasının şu şekilde olduğunu söylemenin daha isabetli olacağını bildirmiştir: "Kendilerine kitap verilenler ve müşrikler, Muhammed onlara peygamber olarak gönderilip apaçık bir delil olarak ortaya çıkıncaya kadar onlar Muhammed hakkında ayrılığa düşmüş değillerdi."

رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ﴿٢﴾

فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ﴿٣﴾

وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿٤﴾

2- Bu delil, tertemiz sahifeleri okuyan, Allah tarafından gönderilmiş bir Peygmaberdir.

3- O sayfalarda en doğru hükümler vardır.

4- Kendilerine kitap verilenler, ancak kendilerine apaçık delil geldikten sonra ayrılığa düştüler.

Ehl-i kitaptan kâfir olanlara ve müşriklere gönderilen bu delil, Allahın peygamberi olan Muhammed'dir. O peygamber onlara, batıldan arınmış olan tertemiz sahifleri okur. O sahifelerde, içinde hata bulunmayan dosdoğru hükümler vardır. Kendilerine kitap verilen Yahudi ve Hristiyanlar, Muhammed hakkında kendilerine apaçık deliller gelinceye kadar Muhammed'in peygamberliği hususunda ihtilafa düşmemişlerdi.

وَمَآ أُمِرُوٓا۟ إِلَّا لِيَعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ
وَذَٰلِكَ دِينُ ٱلْقَيِّمَةِ ﴿٥﴾

5- Halbuki onlar, dini sadece Allaha tahsis ederek, hakka eğilerek, ancak Allaha ibadet etmekle, anmazı kılmakla ve zekat vermekle emrolunmuşlardır. İşte dosdoğru din budur.

Halbuki Allah, ehl-i kitaptan Yahudi ve Hristiyanlara, sadece kendine itaat ederek, herhangi bir şeyi ortak koşmayarak, Hanif dinine mensup olarak kulluk etmelerini, namazı kılmalarını ve zekatı vremelerini emretmiştir. İşte ehl-i kitap ve müşriklere, uymaları emredilen doğru din budur.

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ وَٱلْمُشْرِكِينَ فِى نَارِ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَآ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمْ شَرُّ ٱلْبَرِيَّةِ ﴿٦﴾

6- Şüphesiz ki kitap ehli ve müşriklerden iman etmeyenler cehennemin ateşindedirler. Orada devamlı olarak kalacaklardır. İşte bunlar, yaratılanların en kötüsüdür.

Şüphesiz ki ehl-i kitap olan Yahudi ve Hristiyanlardan ve müşriklerden, Allahı ve peygamberini inkar edenler cehennem ateşine girecekler ve oradan bir daha çıkamayıp ebedi olarak kalacaklardır. Kitap ehlinin kâfirleriyle müşrikler, Allahın yarattığı mahlukatın en kötüleridir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾

جَزَاؤُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَّضِيَ اللَّهُ

عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

7- İman edenler ve salih amel işleyenlere gelince işte onlar, yaratılanların en hayırlılarıdır.

8- Onların, ableri nezdindeki mükafaatı, ağaçları altından ırmaklar akan Adn cennetleridir. Onlar orada ebediyyen kalacaklardır. Allah onlardan razı oldu. Onlar da Allahtan razı oldular. İşte bu mükafaat, rabbinden korkan içindir.

Allaha ve peygamberi Muhammed'e iman edenler, sadece Allaha kulluk edip, Hanif dinine uyup, namazlarını kılarak, zekatlarını vererek salih ameller işleyenler ise işte onlar, yaratılanların en hayırlılarıdır. İman edip salih amel işleyenlerin, kıyamet gününde rableri katındaki mükafaatları, ağaçlarının altında ırmaklar akan, devamlı ikametgahları olan cennetlerdir. Onlar orada ebedi olarak kalacaklar ve ölmeyeceklerdir. Onların, dünyada iken Allaha itaat etmeleri ve Allahın cezalandırmasından kurtulmak için iyi amel işlemeleri sebebiyle Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da Allahtan, âhirette kendilerine vereceği mükafaatlardan dolayı razı olacaklardır.

ZİLZAL SURESİ

Zilzal suresi sekiz âyettir ve Medine'de nazil olmuştur.

Abdullah b. Amr diyor ki:

عن عبد الله بن عمرو، قال: أتى رجل رسول الله (ﷺ) فقال: أقرئني يا رسول الله، فقال: «اقرأ ثلاثا من ذوات (ألر)» فقال: كبرت سني واشتدَّ قلبي وغلُظ لساني، قال: «فاقرأ ثلاثا من ذوات حاميم» فقال مثل مقالته [فقال: «اقرأ ثلاثا من المسبِّحات» فقال مثل مقالته] فقال الرجل: يا رسول الله، أقرئني سورة جامعة، فأقرأه النبي (ﷺ) (إذا زُلزلت الأرض) حتى فرغ منها، فقال الرجل: والّذي بعثك بالحق لا أزيد عليها أبداً، ثم أدبر الرجل، فقال النبي (ﷺ): «أفلح الرُّوَيْجل» مرتين.

"Bir adam Resulullaha geldi ve "Ey Allahın Resulü bana Kur'an okut." dedi. Resulullah da ona: "(الر) "Elif Lam, Ra" surelerinden üçünü oku." dedi. Adam: "Yaşım ilerledi, kalbim katılaştı, dilim ağırlaştı." dedi. Resulullah: "(حم) "Hâ, Mîm" surelerinden üçünü oku." dedi. Adam yine aynı sözleri söyledi. Resulullah ona: "(سبح) "Sebbih" surelerinden üçünü oku." dedi. Adam yine aynı şeyleri söyledi ve dedi ki: "Ey Allahın Resulü, sen bana manası kapsamlı bir sure okut." Resulullah da ona Zilzal suresini okuttu. Onu bitirince

Adam dedi ki: "Seni hak peygamber olarak gönderene yemin olsun ki ben bu surenin üzerine bir şey ilave etmeyeceğim." Sonra dönüp gitti. Bunun üzerine Resulullah iki defa: "Adamcağız kurtuluşa erdi." dedi. (1)

Enes b. Malik diyor ki:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَالَ لِرَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ : هَلْ تَزَوَّجْتَ يَا فُلاَنُ؟ قَالَ: لاَ وَاللهِ يَا رَسُولَ اللهِ، وَلاَ عِنْدِي مَا أَتَزَوَّجُ بِهِ، قَالَ: أَلَيْسَ مَعَكَ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ؟ قَالَ: بَلَى، قَالَ: ،ثُلُثُ الْقُرْآنِ، قَالَ: أَلَيْسَ مَعَكَ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ؟ قَالَ: بَلَى، قَالَ: رُبُعُ الْقُرْآنِ، قَالَ أَلَيْسَ مَعَكَ قُلْ يَاأَيُّهَا الْكَافِرُونَ؟ قَالَ: بَلَى، قَالَ: رُبُعُ الْقُرْآنِ، قَالَ: أَلَيْسَ مَعَكَ إِذَا زُلْزِلَتِ الأَرْضُ؟ قَالَ: بَلَى، قَالَ: رُبُعُ الْقُرْآنِ قَالَ: تَزَوَّجْ تَزَوَّجْ.

"Resulullah, sahabilerinden bir adama: "Ey filan evlendim mi?" dedi. Adam: "Hayır vallahi ya Resulullah. Benim evlenecek bir şeyim yok." dedi. Resulullah: "Sende (قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ) yok mu?" dedi. Adam: "Evet var" dedi. Resulullah: "O, Kur'anın üçte biridir." dedi ve buyurdu ki: "Sende (اذا جاء نصر الله والفتح) yok mu?" Adam: "Evet var" dedi. Resulullah: "O, Kur'anın dörtte biridir." dedi ve buyurdu ki: "Sende (قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ) yok mu? Adam: Evet var" dedi. Resulullah: "O, Kur'anın dörtte biridir." dedi ve buyurdu ki: "Sende (اذا زلزلت الأرض) yok mu?" Adam "Evet var" dedi. Resulullah: "O, Kur'anın dörtte biridir." dedi ve adama: "Evlen, evlen." buyurdu. (2)

1- Ebu Davud, K. es-Salah, bab: 326, Hadis no: 1399 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.169
2- Tirmizi, K. Fadail el-Kur'an, bab: 10, Hadis no: 2895

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾

وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾

وَقَالَ الْإِنسَانُ مَا لَهَا ﴿٣﴾

1- Yeryüzü şiddetli sarsılıp zelzeleye uğratıldığı,

2- Yer, içindeki ağırlıkları çıkarıp dışarıya attığı,

3- İnsan: "Ne oluyor bu yere?" dediği zaman,

Kıyametin kopmasından dolayı yeryüzü şiddetli depremiyle sarsıldığı zaman, yeryüzü, içinde bulunan ölüleri, diri olarak dışarı attığı zaman, insanların dehşete kapılarak: "Ne oluyor bu yeryüzüne?" dedikleri zaman,

يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾

بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٥﴾

4-5- O gün yer, rabbinin ona vahyetmesiyle haberini anlatacaktır.

İşte o gün yeryüzü, haberlerini anlatacaktır. Yeryüzünün böyle konuşması, Allahın, kendisine emretmesiyle olacaktır.

*Bu âyetler iki şekilde izah edilmiştir: Ebu Hureyre diyor ki:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَرَأَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) هَذِهِ الآيَةَ (يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا) قَالَ: أَتَدْرُونَ مَا أَخْبَارُهَا؟ قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: فَإِنَّ أَخْبَارَهَا أَنْ تَشْهَدَ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ بِمَا عَمِلَ عَلَى ظَهْرِهَا، تَقُولُ: عَمِلَ يَوْمَ كَذَا كَذَا وَكَذَا، فَهَذِهِ أَخْبَارُهَا.

"Resulullah "O gün o, haberini anlatacaktır." âyetini okudu ve buyurdu ki: "Biliyor musunuz yeryüzünün anlatacağı haberler, her erkek ve kadının, üzerinde işledikleri amellere şahitlik etmesidir. Yeryüzü: "Filan gün şu ve şu ameli işledi." diyecektir. İşte onun haberi budur." buyurdu. (3)

Bir kısım âlimler bu âyetleri şöyle izah etmişlerdir: "İşte o gün yeryüzü sarsılacak ve içinde bulunan ölüleri dışarı atarak haberlerini bildirecek ve bunları Allah kendisine emrettiği ve izin verdiği için yapacaktır." Yani yeryüzünün haberlerini anlatması demek, içinde bulunanları dışarı atması demektir. Abdullah b. Mes'ud Mücahid ve Said b. Cübeyr bu âyetleri bu şekilde izah etmişlerdir.

يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ۝٦

6- O gün insanlar, amelleri kendilerine gösterilmek için kabirlerinden bölük bölük çıkacaklardır.

Kıyamet gününde hesaba çekilme alanında insanlar bölük bölük ayrılacaklar, bir kısmı sağ tarafa geçip cennete doğru yol alacaklar diğerleri ise sol tarafı tutup cehenneme doğru yol alacaklardır Kıyamet gününde insanların bölük bölük ayrılmaları, dünyada iken yaptıkları amellerini görmeleri içindir. İyi amel işleyenler, dünyada iken yaptıkları amelleri ve o ameller karşılığında verilen âhiret nimetlerini görecekler, kötü amel işleyenler de dünyada işledikleri günahlarını ve onlar için âhirette verilen cezaları göreceklerdir.

3- Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 99, bab: 1, Hadis no: 3353

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾

وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾

7- Kim zerre miktarı iyilik yapmışsa onun sevabını görür.

8- Kim de zerre miktarı kötülük yapmışsa onun cezasını görür.

*Abdullah b. Abbas bu âyetleri şu şekilde izah emiştir: "mümin olsun kâfir olsun kim dünyada iken zerre kadar bir hayır işleyecek olursa âhirette onun sevabını görecektir. Kim de dünyada iken zerre kada kötülük işleyecek olursa o da âhirette onun cezasını görecektir. Mümin, iyiliklerini de kötülüklerini de görecek, Allah onun kötülüklerini bağışlayacaktır. Kâfir de yaptığı iyilikleri ve kötülükleri görecek, Allah onun kötülüklerini bağışlayacaktır. Kâfir de yaptığı iyilikleri ve kötülükleri görecek fakat iyilikleri reddedilip kötülükleri karşılığında azap görecektir.

Muhammed b. Ka'b el-Kurezi ise bu âyetleri şöyle izah etmiştir: Dünyada iken herhangi bir kâfir, zerre miktarı bir iyilik yapacak olursa onun karşılığını dünyada iken bizzat kendi nefsinde veya malında yahut ailesinde bulmuş olur.Böylece dünyadan hiçbir hayırı olmayarak ayrılıp gider. Herhangi bir mümin de dünyada iken bir kötülük işleyecek olursa, dünyada iken bizzat kendisinde veya ailesinde, yahut malında o kötülüğün cezasını görür. Böylece dünyadan, kötülüğü bulunmadığı halde ayrılıp gider.

Taberi bu âyetleri tefsir ettikten sonra bir kısım nassları zikretmekte ve sonunda şunları söylemektedir: Resulullahtan nakledilen bu haberler bizlere bildiriyor ki mümin, yaptığı günahların karşılığını dünyada görür, sevaplarının karşılığını ise âhirette görecektir. Kâfir ise yaptığı iyiliklerin karşılığını dünyada görür, kötülüklerinin cezasını ise âhirete çekecektir. Onun inkarı ile birlikte dünyada işlediği iyilikler âhirette ona hiçbir fayda sağlamayacaktır."

Taberi konuyla ilgili olarak şu nassları zikretmiştir: Enes diyor ki: "Ebubekir (r.a.) Resulullah (s.a..v) ile birlikte yemek yiyordu. O sırada: "Kim zerre miktarı iyilik yapmışsa onun sevabını görür. Kim de zerre miktarı kötülük yapmışsa onun cezasını görür." âyetleri nazil oldu. Bunun üzerine Ebubekir elini yemekten çekti ve dedi ki: "Ey Allahın Resulü, ben yaptığım zerre miktarı bir kötülükten dolayı cezalandırılacağım ha?" Resulullah buyurdu ki: "Ey Ebube-

kir, senin dünyada iken gördüğün kötülükler, zerre miktarı olan şerlerdir. Zerre miktarı olan hayırları ise Allah senin için biriktirmektedir. Sen onları kıyamet gününde bulacaksın."

Mesruk diyor ki: "Hz. Aişe dedi ki:

عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ! ابْنُ جُدْعَانَ، كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ يَصِلُ الرَّحِمَ. وَيُطْعِمُ الْمِسْكِينَ، فَهَلْ ذَاكَ نَافِعُهُ؟ قَالَ «لاَ يَنْفَعُهُ، إِنَّهُ لَمْ يَقُلْ يَوْماً : رَبِّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ».

"Ey Allahın Resulü, şüphesiz ki Abdullah b. Cüd'an, cahiliye döneminde akrabasına iyi davranır ve yoksulları doyururdu. Bunlar ona bir fayda verecek mi?" Resulullah buyurdu ki: "Hayır bir fayda vermeyecek. Zira o hiçbir gün: "Rabbim, sen ceza gününde benim hatalarımı affet." dememişti. (4)

Adiy b. Hatim diyor ki:

عن عدى بن حاتم قال قلت يا رسول الله ان أبى كان يصل الرحم ويقرى الضيف ويفعل كذا قال ان أباك أراد شيئا فأدركه.

"Dedim ki: Ey Allahın Resulü, babam akrabaya iyi davranır, misafire ikram eder ve şunları yapardı." Resulullah buyurdu ki: "Senin baban bir şeyler istiyordu ve istediğine ulaştı. (Yani dünyada iken övülmesini ve anılmasını istiyordu. Onu da elde etti. Bu itibarla iyiliklerin âhirette ona bir faydası yoktur.) (5)

Alkame diyor ki:

4- Müslim, K.el-İman, bab: 365, Hadis no: 214 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.6, S.93
5- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.3, S.377, 379

عن علقمة عن سلمة بن يزيد الجعفى قال انطلقت أنا وأخى الى رسول الله (ﷺ) قال قلنا يارسول الله ان امنا مليكة كانت تصل الرحم وتقرى الضيف وتفعل وتفعل هلكت في الجاهلية فهل ذلك نافعها شيئا قال لا

"Seleme b. Yezid el-Cafî dedi ki: "Ben ve kardeşim, Resulullaha gittik. Ona: "Ey Allahın Resulü, annemiz Melike akrabaya iyi davranıyor, misafire ikramda bulunuyor ve şunu şunu yapıyordu. O, cahiliye döneminde öldü. Bu yaptıkları, ona bir fayda sağlayacak mı?" Resulullah: "Hayır." dedi. (6)

Enes b. Malik, Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) «إِنَّ اللهَ لاَ يَظْلِمُ مُؤْمِناً حَسَنَةً . يُعْطَىٰ بِهَا فِى الدُّنْيَا وَيُجْزَىٰ بِهَا فِي الآخِرَةِ ، وَأَمَّا الْكَافِرُ فَيُطْعَمُ بِحَسَنَاتِ مَا عَمِلَ بِهَا لِلّٰهِ فِي الدُّنْيَا. حَتَّى إِذَا أَفْضَى إِلَىٰ الآخِرَةِ. لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَةٌ يُجْزَىٰ بِهَا».

"Allah, yaptığı iyilikte hiçbir mümine haksızlık yapmaz. Mümine dünyada iken o iyiliğinin karşılığı verilir. Âhirette de onun karşılığında mükafaatlandırılır. Kafire ise Allah için yaptığı iyiliklerinin karşılığı dünyada verilir. Böylece âhirete göçtüğünde demükafaatlandırılacak hiçbir iyiliği kalmaz. (7)

Âyette zikredilen "Zerre" kelimesi, "Ağırlığı ölçülemeyecek kadar küçük" olan bir kurt veya küçük kırmızı karınca olarak izah edilmiştir.

Peygamber efendimiz buyuruyor ki:

6- Ahmed b. Hanbel, Müsned. c. 4 S. 478
7- Müslim, K. el- Munfakîn, bab: 56, Hadis No: 2808 / Ahmed b. Hanbel Müsned, C. 3 S. 123

اَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَالَ الْخَيْلُ لِثَلاثَةٍ لِرَجُلٍ اَجْرٌ وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ وَعَلَىٰ رَجُلٍ وِزْرٌ فَاَمَّا الَّذِى لَهُ أَجْرٌ فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِى سَبِيلِ اللهِ فَأَطَالَ لَهَا فِى مَرْجٍ اَوْ رَوْضَةٍ فَمَا اَصَابَتْ فِى طِيَلِهَا ذَلِكَ فِى الْمَرْجِ وَالرَّوْضَةِ كَانَ لَهُ حَسَنَاتٍ وَلَوْ اَنَّهَا قَطَعَتْ طِيَلَهَا فَاسْتَنَّتْ شَرَفًا اَوْ شَرَفَيْنِ كَانَتْ آثَارُهَا وَاَرْوَاثُهَا حَسَنَاتٍ لَهُ وَلَوْ اَنَّهَا مَرَّتْ بِنَهْرٍ فَشَرِبَتْ مِنْهُ وَلَمْ يُرِدْ اَنْ يَسْقِىَ بِهِ كَانَ ذَلِكَ حَسَنَاتٍ لَهُ فَهِىَ لِذَلِكَ الرَّجُلِ اَجْرٌ وَرَجُلٌ رَبَطَهَا تَغَنِّيًا وَتَعَفُّفًا وَلَمْ يَنْسَ حَقَّ اللهِ فِى رِقَابِهَا وَلاَ ظُهُورِهَا فَهِىَ لَهُ سِتْرٌ وَرَجُلٌ رَبَطَهَا فَخْرًا وَرِيَاءً وَنِوَاءً فَهِىَ عَلَى ذَلِكَ وِزْرٌ فَسُئِلَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) عَنِ الْحُمُرِ قَالَ مَا اَنْزَلَ اللهُ عَلَىَّ فِيهَا اِلاَّ هَذِهِ الآيَةَ الْفَاذَّةَ الْجَامِعَةَ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ

"At beslemek üç şeye sebep olur. Bir adam için mükafaata, diğeri için ihtiyaç gidermeye, başka biri için de günaha. Atı kendisi için mükafaata sebep olan kimse atını Allah yoluna tahsis eden kimsedir. Bu kişi atını bir çayıra veya bir bahçeye bağlandığında atı ipine bağlı iken çayır ve bahçede yaptığı şeyler onun için iyilikler olarak yazılır. Şayet at ipini koparıp bir veya iki adım şahlanarak yürüyecek olursa atın izleri ve dışkıları onun için iyilikler olarak yazılır. Şayet bu at bir nehirden geçer de sahibi istemediği halde oradan su içecek olursa bu da sahibi için iyilikler olarak yazılır. Evet işte böyle bir at sahibi için mükafaat vesilesidir. Bir kişi de atını kimseye muhtaç olmamak için ve şahsiyetini korumak için besleyecek olur da Allahın, o atın boynunda ve sırtındaki haklarını unutmayacak olursa bu da onun için ihtiyaçlarını karşılama aracıdır. Bir kişi de atını sadece böbürlenmek gösteriş yapmak ve kaşkalarına düşmanlık etmek için besleyecek olura bu da onun için bir günah vasıtasıdır." Bundan sonra Resulullahtan, eşekler hakkında soruldu. Resulullah buyurdu ki; "Allah bana, eşekler hakkında şu emsalsiz ve genel ifadeli âyetler dışında bir şey indirmedi.. O âyetler şunlardır: "Kim zerre miktarı iyilik yapmışsa onun sevabını görür. Kim de zerre miktarı kötülük yapmışsa onun cezasını görür." (8)

8- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 99

ÂDİYAT SURESİ

Âdiyat suresi on bir âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا ﴿١﴾

1- Gürültü ile koşanlara,

*Allah teala, bu surenin başındaki âyetlerde, sadece sıfatlarını zikrettiği bir kısım yaratıklara yemin etmiştir. Müfessirler bu sıfatları, kendi zamanlarında bulunan varlıklara göre yorumlamışlardır. Bazıları bu âyetlerde sıfatların zikredilen varlıkların, savaş halindeki atlara ait olduğunu zikretmişler diğer bazıları ise Hac sırasında üzerlerine binilen develere ait olduğunu zikretmişlerdir.

Zeyd b. Eslem ise, bunların, Allah tealanın yaptığı bazı yeminler olduğunu söylemiş, bazları belli varlıklara tahsis etmekten kaçınmıştır. Taberi de, bazı sıfatların atlara ait olduğunu söylemiş ise de diğerlerini genel manada anlamanın daha uygun olduğunu zikretmiştir.

Âyette zikredilen "Gürültü ile koşanlar"dan neyin kasdedildiği hakkında farklı görüşler zikredilmiştir. Bazı müfessirlere göre bunlar savaşta düşmanın üzerine koşarken şiddetle soluyarak ses çıkaran atlardır.

Abdullah b. Abbas, Mücahid, Katade, Atâ, İkrime, Dehhak ve Salim bu görüştedirler. Taberi de koşarken solumasından dolayı gürültü çıkaranlar, atlar

olduğu için bu görüşü tercih etmiştir.

Diğer bir kısım müfessirlere göre ise, gürültü ile koşanlardan maksat, Hacıları, Arafat'tan Müzdelife'ye, oradan Mina'ya ve diğer yerlere taşıyan develerdir.

Abdullah b. Mes'ud, Hz. Ali, Ubeyd b. Umeyr bu görüştedirler. Bu görüş, Abdullah b. mes'ud'dan da nakledilmektedir.

فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا ﴿٢﴾

2- Ateş çıkaranlara,

*Müfessirler, "Ateş çıkaranlar"dan neyin kasdedildiği hakkında farklı görüşler zikretmişlerdir. Bazılarına göre bunlar, koşarken tırnaklarıyla ateş çıkaran atlardır. İkrime, Katade, Kelbi, Atâ ve Dehhak bu görüştedirler. Diğer bir kısım âlimlere göre bunlar, sahiplerini ve binicilerini savaş heyecanına kaptıran atlardır. Bu atlar davranışlarıyla savaşı körükler ve tutuşturmuş olurlar. Katade bu görüştedir.

Abdullah b. Abbas ise burada ateş tutuşturanlardan maksadın, savaştan sonra dönüp ihtiyaçlarını karşılamak için ateş yakanlar olduğunu söylemiştir.

Mücahid ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen başka bir görüşe göre burada zikredilen "Ateş tutuşturanlar"dan maksat, hile ve tuzak kuran kişilerdir. Zira bunlar bu hileleriyle insanlar arasınd aadeta ateş tutuşturmuş olurlar.

İkrime ise burada ateş tutuşturanlardan maksadın, insanların dilleri olduğunu söylemiştir.

Abdullah b. Mes'ud ise burada zikredilen ateş tutuşturanlardan maksadın, ayaklarıyla çakılları hareket ettiren ve ateş çıkaran develer olduğunu söylemiştir.

Taberi, Allah tealanın bu âyette mutlak şekilde ateş çıkaranlara yemin ettiğini bu itibarla belli bir şeye tahsis etmenin doğru olmayacağını söylemiş ve bu ateş çıkaran veya tutuşturanların, atlar, insanlar, insanların dilleri, çeşitli hile ve tuzaklar vb. şeyler olabileceğini beyan etmiştir.

فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا ﴿٣﴾

فَأَثَرْنَ بِهِۦ نَقْعًا ﴿٤﴾

فَوَسَطْنَ بِهِۦ جَمْعًا ﴿٥﴾

إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لِرَبِّهِۦ لَكَنُودٌ ﴿٦﴾

3-6- Sabahleyin saldırıp tozu dumana katarak topluluğun içine dalanlara yemin olsun ki, şüphesiz insan, rabbinin nimetlerine karşı pek nankördür.

*Âyette geçen "Sabahleyin saldıranlar." ifadesi de, Abdullah b. Abbas, İkrime, Mücahid ve Katade tarafından "Sabahleyin erkenden düşmanın üzerine saldıran atlar." diye izah edilmiştir.

Abdullah b. Mes'ud tarafından ise, Müzdelife'den sonra Hacıları Mina'ya taşıyan develer olarak izah edilmiştir Taberi âyetin genel manada alınmasının daha doğru olduğunu söylemiştir.

Yine âyette ifade edilen "Topluluğun içine dalan ve toz çıkaran" yaratıklardan maksat, bazı müfessirlere göre atlar, topluluktan maksat ise, düşman topluluğudur. Mücahid, İkrime, Katade, Atâ ve Dehhak bu görüştedir.

Abdullah b. Mes'ud ve Hz. Ali'den nakledilen diğer bir görüşe göre "Topluluğun içine dalan ve tozu dumana katanlar"dan maksat, Hacıları taşıyan develer, topluluk da, iki namazın birleştirilerek kılındığı Müzdelife veya orada bulunan Hacılardır.

Hasan-ı Basri diyor ki: "Burada ifade edilen "Nankör insan"den maksat, başına gelen felaketleri sayıp duran, rabbinin verdiği nimetleri ise unutan insan demektir.

وَإِنَّهُۥ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ﴿٧﴾

7- İnsan, bu nankörlüğüne kendisi de şahittir.

*Katade ve Süfyan es-Sevri, bu âyet-i kerimedeki zamirin, Allah tealaya raci olduğu kanaatıyla âyeti şöyle izah etmişlerdir: "Şüphesiz ki Allah, insanın bu nankörlüğüne şahittir."

وَإِنَّهُۥ لِحُبِّ ٱلْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ﴿٨﴾

8- Gerçekten insan, mal ve servete pek düşkündür.

*Bu âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir. Birisi mealde verildiği şekildedir. Diğeri ise "Şüphesiz ki insan, hayır işlemeye karşı pek cimridir." şeklindedir.

أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِى ٱلْقُبُورِ ﴿٩﴾

وَحُصِّلَ مَا فِى ٱلصُّدُورِ ﴿١٠﴾

إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ ﴿١١﴾

9-10-11- İnsanlar, kabirdekilerin çıkarılacağı ve kalblerdeki gizliliklerin ortaya dökülecceği zaman rablerinin, işte o gün kendilerinin her şeyinden haberdar olduğunu bilmezler mi?

Mala karşı çok düşkün olan insan hiç bilmez mi ki, kabirler yarılıp içlerinde bulunan ölüler dışarıya çıkarıldığı, göğüslerde bulunan hayır ve şer birbirinden ayırdedildiği zaman, evet işte o gün, rableri onların amellerini çok iyi bilmektedir. Ve onları amellerine göre cezalandıracak veya mükafaatlandıracaktır.

KARİA SURESİ

Karia Suresi on bir âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

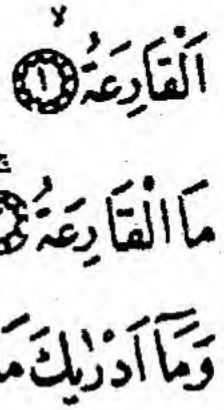

1- Kapıları çalacak olan (o dehşetli hadise)

2- Nedir o, kapıları çalacak olan?

3- O kapıları çalacak olan hadisenin ne olduğunu sen nereden bileceksin?

Dehşetiyle ve içindeki felaketleriyle insanların kalplerini hoplatan çarpma nedir? Bu kalpleri hoplatan çarpma, ey Muhammed, sen bu çarpmanın ne olduğunu nereden bileceksin.

*Bu âyelerde zikredilen ve "Kapıları çalacak olan." diye tercüme edilen (قَارِعَةٌ) "Karia" kelimesi, kıyametin isimlerinden biridir. Kıyamete bu ismin verilmesi, ondaki gürültü ve dehşetinden dolayıdır.

يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ﴿٤﴾

4- O gün insanlar, etrafa serilmiş kelebekler gibi olurlar.

*Bu âyet-i kerime, "Kıyamet gününde insanlar birbiri üzerine binen çekirgeler gibi etrafta dalgalanırlar." şeklinde de izah edilmiştir.

وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنفُوشِ ﴿٥﴾

5- Dağlar da atılmış renkli yünler gibi olur.

Dağlar yeryüzünde atılmış yünler gibi uçup giderler.

فَأَمَّا مَن ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴿٦﴾

فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ﴿٧﴾

6-7- O gün sevap tartısı ağır gelen, razı olacağı bir hayat içindedir.

*Âyette ifade edilen kişinin razı olacağı yaşantıdan maksat, cennette yaşayacağı hayattır.

وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ﴿٨﴾

فَأُمُّهُۥ هَاوِيَةٌ ۝٩

وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا هِيَهْ ۝١٠

نَارٌ حَامِيَةٌۢ ۝١١

8-9- Sevap tartısı hafif gelenin ise (kucağına sığınacağı) anası, bir uçurumdur.

10- O uçurumun ne olduğunu sen nereden bileceksin?

11- O, kızgın bir ateştir.

*Cehennem ateşi, kişinin anasına benzetilmiştir. Zira cehennemlik kişinin âhirette ateşten başka sığınacağı hiçbir barınağı yoktur. Bu sebeple ateş onun anası gibidir.

Âyette cehennem ateşinin kızgın bir ateş olduğu ifade edilmektedir. Resulullah (s.a.v.) bu hususta bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: نَارُكُمْ هَذِهِ جُزْءٌ مِنْ سَبْعِينَ جُزْءاً مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ

"Sizin yaktığınız bu ateşiniz, cehennem ateşinin yetmiş derecesinden bir derecedir." (1)

1- Tirmizi, K. el-Cehennem, bab: 7, Hadis no: 2589

TEKASÜR SURESİ

Tekasür suresi sekiz âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ ﴿١﴾
حَتَّىٰ زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ﴿٢﴾

1-2- Çoklukla övünmek, sizi, kabirlere varıncaya kadar meşgul etti.

Mal ve evladınızın çokluğuyla övünmeniz, ölüp kabire gitmenize kadar sizi meşgul etti.

*Katade diyor ki: "İnsanlara "Biz, filan oğullarından daha fazlayız. Onlar da falanlardan daha fazla." diyerek birbirlerine karşı övünürler ve tatmin olmaya çalışırlar bu da onları meşgul eder. Öyle ki ölüp kabirlerine sapıklar olarak giderler.

Abdullah b. Şıhhîr diyor ki:

عَنْ أَبِيهِ عبد الله بن شخير ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) وَهُوَ يَقْرَأُ أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ . قَالَ « يَقُولُ ابْنُ آدَمَ: مَالِي. مَالِي (قَالَ) وَهَلْ لَكَ، يَا ابْنَ آدَمَ! مِنْ مَالِكَ إِلاَّ مَا أَكَلْتَ فَأَفْنَيْتَ، أَوْ لَبِسْتَ فَأَبْلَيْتَ ، أَوْ تَصَدَّقْتَ فَأَمْضَيْتَ؟ » .

"Ben Resulullaha gittim. O, (اَلْهٰكُمُ التَّكَاثُرُ)ü okuyordu. Şöyle buyurdu: "Âdemoğlu malım, malım der durur. Ey Âdemoğlu, sana malından yeyip bitirdiğin veya giyip eskittiğin yahut sadaka verip ileriye gönderdiğinden başka ne vardır?" (1)

Enes, Übey b. Ka'b'ın şöyle dediğini rivayet ediyor:

أَنَسُ بْنَ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَالَ لَوْ أَنَّ لِابْنِ آدَمَ وَادِياً مِنْ ذَهَبٍ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَادِيَانِ وَلَنْ يَمْلأَ فَاهُ إِلاَّ التُّرَابُ وَيَتُوبُ اللهُ عَلَىٰ مَنْ تَابَ* وَقَالَ لَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ عَنْ أُبَيٍّ قَالَ كُنَّا نَرَى هَذَا مِنَ الْقُرْآنِ حَتَّى نَزَلَتْ اَلْهٰكُمُ التَّكَاثُرُ.

"Biz Âdemoğlunun iki vadi dolusu malı olacak olsa, bir üçüncüsünü ister. Âdemoğlunun karnını (gözünü) ancak toprak doyurur. Allah, tevbe edenin tevbsini kabul eder." hadisini (اَلْهٰكُمُ التَّكَاثُرُ) suresi ininceye kadar Kur'andan olduğunu zannederdik. (2)

Âyette geçen ve "Kabirlere varma" diye tercüme edilen (حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ) ifadesinden maksat, ölüp kabirlere defnedilmektedir.

كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾

3- Hayır yakında bileceksiniz.

Hayır, çoğalmanız sizi meşgul etmemelidir. Kabirlere vardığınızda dünyada iken mallarınızın çokluğuyla meşgul olup Allaha itaat etmemenizin akıbetini göreceksiniz.

*Taberi bu âyet-i kerimenin kabir azabının var olduğunu söyleyen görüşün doğru olduğunu ortaya koyduğunu söylemekte ve bu hususta Zir b. Hubeyş'in Hz. Ali'den şunu naklettiğini rivayet etmektedir. Zir b. Hubeyş diyor ki:

1- Müslim, K.ez-Zühd, bab: 3, Hadis no: 2958 / Tirmizi, K.ez-Zühd, bab: 31, Hadis no: 2343
2- Buhari, K.er-Rikak, bab: 10 / Müslim, K.ez-Zekât, bab: 116, Hadis no: 1048

عَنْ زِرٍّ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: مَا زِلْنَا نَشُكُّ فِي عَذَابِ الْقَبْرِ حَتَّى نَزَلَتْ (أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ).

"Ali (r.a.) dedi ki: "Çoklukla övünmek sizi kabirlere varıncaya kadar meşgul etti." âyetleri ininceye kadar kabir azabının varlığından şüphe etmeye devam ediyorduk." (3)

ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

4- Yine hayır ilerde bileceksiniz.

*Bu âyetin, bir önceki âyetin tekrarı olarak zikredilmesi, tehdidin şiddetini göstermek içindir. Araplar, bir korkutma ve tehdidin dehşetini göstermek istediklerinde onu tekrar ederler.

Dehhak bundan önceki âyetin, kâfirleri bu âyetin ise müminleri uyardığını söylemiştir. Buna göre bundan önceki âyet "Hayır, yakında bileceksiniz ey kâfirler." Bu âyet ise "Hayır ilerde bileceksiniz ey müminler." manasındadır.

كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ﴿٥﴾

لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ﴿٦﴾

ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ﴿٧﴾

5-6- Hayır, eğer kesinlikle bilmiş olsaydınız (böyle olmazdınız) cehennemi mutlaka göreceksiniz.

7- Sonra cehennemi gözünüzle bizzat göreceksiniz.

3- Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 100, bab: 2, Hadis no: 3355

Hayır, hayır ey insanlar, mal ve evlatlarınızın çokluğu sizi meşgul etmemeli. Sizler, kıyamet gününde tekrar dirileceğinizi kesin bir bilgi ile bilmiş olsanız mal ve evlatlarınızın çoğalması, sizi Allaha itaatten alıkoymaz. Bilakis ona ibadete koşar, emirlerine boyun eğerseniz, kendinize acıyarak dünyaya meyletmezsiniz.

Ey müşrikler, kıyamette mutlaka cehennemi göreceksiniz. Onu bizzat gözünüzle göreceksiniz.

ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ﴿٨﴾

8- Sonra o gün, verilen her nimetten sorguya çekileceksiniz.

Sonra kıyamet gününde, dünyada iken size verilen nimetlerden mutlaka hesaba çekileceksiniz. Onları nereden kazandığınızdan, onlardan nasıl istifade ettiğinzden ve onları nereye harcadığınızdan sorguya çekileceksiniz.

*Müfessirler bu âyette kendisinden âhirette hesap verileceği beyan edilen nimetlerin hangi nimetler olduğu hakkında çeşitli görüşler zikretmişlerdir.

Abdullah b. Mes'ud, Şa'bi, Mücahid ve Süfyan es-Sevri'ye göre burada hesap verileceği beyan edilen nimetten maksat, emniyet ve sağlık nimetleridir.

Abdullah b. Abbas ve Hasan-ı Basri'ye göre hesap verileceği beyan edilen nimetten maksat, göz kulak ve vücut sağlığı nimetleridir. Allah kula, kendisi daha iyi bildiği halde onları nerede kullandığını soracaktır.

Mücahid ve Katade'den nakledilen başka bir görüşe göre âhirette kendisinden hesap sorulacak olan nimet, insanın dünyada iken zevk aldığı bütün nimetlerdir.

Diğer bir kısım âlimler, âhirette kendisinden hesap verilecek olan nimetlerin bir kısım yiyecek ve içecekler olduğunu söylemişler ve bunların da neler olduklarını farklı şekillerde izah etmişlerdir.

Bükeyr b. Atik diyor ki: "Ben Said b. Cübeyr'e bal şerbeti getirildiğini gördüm. O, onu içti ve "Kendisinden sorulacağınız nimet işte budur." dedi.

Cabir b. Abdullah diyor ki:

أَتَيْتُهُمْ بِرُطَبٍ وَمَاءٍ فَأَكَلُوا وَشَرِبُوا ثُمَّ قَالَ هَذَا مِنَ النَّعِيمِ الَّذِي تُسْئَلُونَ عَنْهُ.

"Ben Resulullaha ve Ebubekir'e yaş hurma ve su getirdim. Onlar hurmayı yeyip suyu içtikten sonra Resulullah şöyle buyurdu: "Bu da sizin hesap verece-ğiniz nimetlerdendir."(4)

Ebu Hureyre diyor ki:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : خَرَجَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) ذَاتَ يَوْمٍ أَوْ لَيْلَةٍ . فَإِذَا هُوَ بِأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ فَقَالَ « مَا أَخْرَجَكُمَا مِنْ بُيُوتِكُمَا هَذِهِ السَّاعَةَ؟ ». قَالاَ : الْجُوعُ. يَا رَسُولَ اللهِ! قَالَ « وَأَنَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! لأَخْرَجَنِي الَّذِي أَخْرَجَكُمَا قُومُوا » فَقَامُوا مَعَهُ. فَأَتَى رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ. فَإِذَا هُوَ لَيْسَ فِي بَيْتِهِ. فَلَمَّا رَأَتْهُ الْمَرْأَةُ قَالَتْ: مَرْحَباً! وَأَهْلاً! فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ (ﷺ) « أَيْنَ فُلاَنٌ؟ » قَالَتْ: ذَهَبَ يَسْتَعْذِبُ لَنَا مِنَ الْمَاءِ. إِذْ جَاءَ الأَنْصَارِيُّ فَنَظَرَ إِلَى رَسُولِ اللهِ (ﷺ) وَصَاحِبَيْهِ . ثُمَّ قَالَ : الْحَمْدُ للهِ. مَا أَحَدٌ الْيَوْمَ أَكْرَمَ أَضْيَافاً مِنِّي قَالَ فَانْطَلَقَ فَجَاءَهُمْ بِعِذْقٍ فِيهِ بُسْرٌ وَتَمْرٌ وَرُطَبٌ . فَقَالَ : كُلُوا مِنْ هَذِهِ وَأَخَذَ الْمُدْيَةَ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) « إِيَّاكَ! وَالْحَلُوبَ فَذَبَحَ لَهُمْ فَأَكَلُوا مِنَ الشَّاةِ وَمِنْ ذَلِكَ الْعِذْقِ وَشَرِبُوا فَلَمَّا أَنْ شَبِعُوا وَرَوُوا ، قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) لأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! لَتُسْأَلُنَّ عَنْ

4- Nesei, K. el-Vasâya, bab: 4, Hadis no: 3672

هَذَا النَّعِيمِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمُ الْجُوعُ ثُمَّ تَرْجِعُوا حَتَّى أَصَابَكُمْ هَذَا النَّعِيمُ».

"Resulullah bir gün veya bir gece evinden dışarı çıktı. Bir de ne görsün Ebubekirle Ömer, onlara: "Bu saatte sizi evinizden çıkaran sebep nedir?" dedi. Onlar da: "Ey Allahın Resulü, açlıktır." dediler. Resulullah: "Hayatım kudret elinde olan Allaha yemin olsun ki beni de dışarı çıkaran şey sizi dışarı çıkaran şeydir. Kalkın." buyurdu. Hep birlikte kalktılar. Ensardan birine vardılar. Adam evinde yoktu. Kadın onları görünce "Merhaba hoş geldiniz." dedi. Resulullah kadına: "Filan adam nerde?" diye sordu. Kadın: "Bize iyi su getirmeye gitti." dedi. O sırada Ensardan olan adam çıkıp geldi. Resulullah ve iki arkadaşını gördü. Sonra "Allaha hamdolsun, bugün benden daha üstün misafirlere sahip olan hiçbir kimse yoktur." dedi. Hemen gidip üzerinde, henüz olgunlaşmamış, tam olgunlaşmamış ve yarı olgunlaşmış hurmalar bulunan bir dal getirdi. "Yeyin bundan." dedi. Bıçağı eline aldı. Resulullah ona "Sağmal hayvanlara dokunma." dedi. Adam, onlara bir koyun kesti. Onlar koyundan ve o dalın hurmalarından yediler. Su içtiler. Tam doyup suya da kanınca Resulullah, Ebubekir ve Ömer'e şöyle buyurdu: "Hayatım kudret elinde olan Allaha yemin olsun ki siz, kıyamet gününde bu nimetlerden hesaba çekileceksiniz. Sizi, açlık evinizden dışarı çıkardı. Evinize dönmeden önce sizlere bu nimetler geldi. (5)

Taberi'nin zikrettiği ve Tirmizi'de de bulunan diğer bir rivayette Ensarlı bu zatın adının "Ebul Heysem b. et-Teyyihan" olduğu ve Resulullahın, nimetlerden sorumlu olacaklarını bildirdikten sonra şunları da söylediği rivayet edilmektedir:

ظِلٌّ بَارِدٌ وَرُطَبٌ طَيِّبٌ ، وَمَاءٌ بَارِدٌ

"Bu nimetler de serin gölge, güzel yaş hurma ve soğuk su"dur. (6)

Resulullahın azadlı kölesi Ebu Âzib diyor ki: "Resulullah bir gece dışarı

5- Müslim, K.el-Eşribe, bab: 140, Hadis no: 2038
6- Tirmizi, K.ez-Zühd, bab: 39, Hadis no: 2369

çıktı ve bana uğradı. Beni dışarı çağırdı ben de çıktım. Sonra Ebubekir'e uğradı onu da dışarı çağırdı. O da çıktı. Daha sonra Ömer'e uğradı onu da dışar çağırdı. O da çıktı. Resulullah devam edip Ensardan bir kimsenin bahçesine girdi. Bahçe sahibine "Bizi doyur." dedi. Bahçe sahibi bir hurma dalı getirdi. Onu yere koydu. Resulullah ve arkadaşları ondan yediler. Sonra soğuk su istedi ve onu içti ve buyurdu ki: "Kıyamet gününde bunlardan mutlaka hesaba çekileceksiniz." Bunun üzerine Ömer hurma dalını kaldırıp yere vurdu. Hurmalar sağa sola dağıldı. Ömer sonra şöyle dedi: "Ey Allahın Resulü, biz kıyamet gününde bunlardan sorumlu muyuz?" Resulullah "Evet, ancak şu üç şey hariçtir Kişinin avret mahallini kapadığı bir parça bez, açlığını giderdiği bir ekmek kırıntısı, soğuk ve sıcakta içine girdiği bir taş kovuğu." buyurdu. (7)

Ebu Hureyre diyor ki:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ (ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ) قَالَ النَّاسُ: يَا رَسُولَ اللهِ عَنْ أَيِّ النَّعِيمِ نُسْئَلُ؟ فَإِنَّمَا هُمَا الأَسْوَدَانِ وَالْعَدُو حَاضِرٌ وَسُيُوفُهَا عَلَى عَوَاتِقِنَا . قَالَ : إِنَّ ذَلِكَ سَيَكُونُ.

"Sonra o gün verilen her nimetten sorguya çekileceksiniz." âyeti nazil olunca insanlar "Ey Allahın Resulü, biz hangi nimetten sorguya çekileceğiz? Bizde iki siyah nimet olan su ve hurmadan başka bir şey yok. Düşman karşımızda, kılıçlarımız omuzumuzdadır." Resulullah: "Yakında olacak." buyurdu." (8)

Ebu Hureyre, Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

سمعت أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) : إِنَّ أَوَّلَ مَا يُسْئَلُ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَعْنِي الْعَبْدَ مِنَ النَّعِيمِ أَنْ يُقَالَ لَهُ: أَلَمْ نُصِحَّ لَكَ جِسْمَكَ وَنُرْوِيَكَ مِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ

7- Bkz. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.5, S.81

8- Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 100, bab: 3, 4 Hadis no: 3357

"Kulun kıyamet gününde ilk hesaba çekildiği nimetten dolayı ona şöyle denecektir: "Senin vücudunu sıhhatlı kılmadık mı? Sonra soğuk sular içirmedik mi?" (9)

Ebu Ümame, kıyamette hesap verilecek nimetin buğday ekmeği ve tatlı su olduğunu söylemiştir.

Abdullah b. Sahbere diyor ki: "Bugün Kûfe'de nimet elde etmeyen kimse kalmadı. İnsanların en mütevazi yaşayanı buğday ekmeği yiyor. Soğuk su içiyor, gölgeler altında gölgeleniyor. İşte bunlar da nimetlerdendir.

Taberi diyor ki: Âyet-i celilede Allah teala insana, dünyada kendisine verdiği nimetlerden hesaba çekeceğini bildirmiştir. Bu nimetleri belli bir şeyle kayıtlamamıştır. Bu itibarla Allahın, kuluna verdiği bütün nimetlerden hesaba çekeceğini söylemek daha isabetlidir.

9- Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 100, bab: 5, Hadis no:3358

ASR SURESİ

Asr suresi üç âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

Ubeydulah b. Hısn diyor ki: "Resulullahın sahabilerinden iki kişi karşılarında biri diğerine Asr suresini sonuna kadar okumadan ayrılmazlardı. (Sure bitince) biri diğerine selam verir ayrılırlardı.

İmam Şaifii "İnsanlar düşünecek olsalar bu sure onların ihtiyaçlarını karşılar." demiştir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

وَالْعَصْرِ ﴿١﴾

إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿٢﴾

1- Asra yemin olsun ki,

2- İnsan mutlaka hüsrandadır.

*Âyette geçen "Asır" kelimesi, Abdullah b. Abbas tarafından "Gündüzün bir bölümü", Hasan-ı Basri tarafından "Günün son yarısı" şeklinde izah edilmişse de Taberi'nin de tercih ettiği görüşe göre bu kelimeden maksat "Mutlak zaman" demektir. Allah teala burada zamana yemin etmektedir. Bu ifadenin içine gündüz de gece de girmektedir.

Âyette geçen "İnsan"dan maksat ise "Bütün insanlık"tır. "Hüsran" ise tehlike ve zarara uğramadır.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

3- Ancak iman edenler, salih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye eden ve sabrı tavsiye edenler bunun dışındadır.

Ancak Allahın birliğine iman edip onu birleyenler, onun emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak salih ameller işleyenler, birbirlerine, Allahın gönderdiği emirleri yerine getirmenin gerekliliğini tavsiye edenler, yine birbirlerine, Allaha itaatte sabretmeyi tavsiye edenler hüsrana uğrayanların dışındadır.

*Âyette geçen "Hak" kelimesi", Katade ve Hasan-ı Basri tarafından "Allahın kitabı" şeklinde izah edilmiştir. Buna göre âyetin bu bölümünün manası "Birbirlerine Allahın kitabını tavsiye edenler." şeklindedir.

HÜMEZE SURESİ

Hümeze suresi dokuz âyettir ve Mekkede nazil olmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ﴿١﴾

ٱلَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُۥ ﴿٢﴾

1- İnsanları arkadan çekiştiren ve yüzlerine karşı ayıplayan her kişinin vay haline,

2- O, mal biriktirir ve onu sayıp durur.

*Âyet-i kerimede geçen ve "İnsanları arkadan çekiştiren" diye tercüme edilen (هُمَزَة) "Hümeze" kelimesiyle, "Yüzlerine karşı ayıplayan" diye tercüme edilen (لُمَزَة) "Lümeze" kelimeleri, müfessirler tarafından farklı şekillerde izah edilmiştir.

Mücahid ve Katade (هُمَزَة) "Hümeze" kelimesini, insanların gıyabında konuşarak onların etlerini yiyen" şeklinde (لُمَزَة) "Lümeze" kelimesini ise "İnsanların yüzlerine karşı ayıplayanlar" şeklinde izah etmişlerdir. Taberi de bu kelimeleri bu şekilde izah etmiştir.

Abdullah b. Abbas ve Ebul Âliye'ye ve Mücahid ile Katade'den nakledilen ikinci bir görüşe göre (هُمَزَة) kelimesinin manası "insanları yüzlerine

karşı ayıplayan" (لُمَزَة) kelimesinden maksat ise "Arkalarından çekiştiren ve böylece onların etlerini yiyen"dir.

Abdullah b. Abbas'a, (هُمَزَة) ile (لُمَزَة) kelimesinin manası sorulduğunda o şöyle izah etmiştir: "Bunlar, koğuculuk yapan, dostların arasını ayıran ve kişinin en büyük kusurunu yakalamaya çalışan kişilerdir." demiştir.

İbn-i Zeyd de: "Hümezeden maksat, insanları eliyle dürtükleyen ve döven Lümezeden maksat ise onları diliyle inciten ve ayıplayandır." demiştir.

Ebu Necih'in rivayetine göre Mücahid, el ile yapılan hakarete Hemz, dil ile yapılan hakarete de Lemz denilir." demiştir.

Bir kısım müfessirler bu âyetlerde sıfatı kzikredilen insanın cahiliye döneminde "Cemil b. Âmir el-Cumahi" isimli bir kişi olduğunu söylemişler diğer bir kısım müfessiler de bu kişinin, Ahnes b. Şerik olduğunu söylemişlerdir. Mücahid ise âyette zikredilen bu sıfatların herhangi bir kimseye mahsus olmadığını belirtmiş, bu sıfatlar kendisinde bulunan herkesin, âyetin ifadesine girdiğini söylemiştir. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ۝٣

3- Malının kendisini ebedi yaşatacağını sanır.

İnsanları çeşitli şekillerde ayıplayan ve onlara üstten bakan, mallarını yığıp onları Allah yolunda harcamayan bu kimse, biriktirdiği o mallarının kendisini dünyada ebedi olarak yaşatacağını ve kendisinden ölümü uzaklaştıracağını zanneder.

كَلَّا لَيُنۢبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ۝٤

وَمَا أَدْرَىٰكَ مَا الْحُطَمَةُ ۝٥

نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ ۝٦

الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْـِٔدَةِ ۝٧

4- Hayır, o mutlaka yakıp yok edene atılacaktır.

5- O yakıp yok edenin ne olduğunu sen nereden bileceksin?

6-7- O, Allahın, yüreklere kadar dayanan, tutuşturulmuş bir ateşidir.

Hayır, bu kişi, malının kendisini ebedi olarak yaşatacağını sanmasın. O, kıyamet gününde yakıp yok edene atılacaktır. Ey Muhammed, sen o yakıp yok edenin ne olduğunu nereden bileceksin? O, Allahın tutuşturulmuş ateşidir. O, cehennemliklerin kalblerine işleyecektir. O ateş, insanları ayıplayan bu cehennemliklerin üzerine kapatılacaktır. Ve o kapıların önüne, açılmamaları için direkler dikilecektir.

إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ ﴿٨﴾

فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾

8-9- Cehennemlikler, dikilmiş direklere bağlı oldukları halde o ateşin kapıları üzerlerine kapatılmış olacaktır.

*Bu âyetler farklı şekillerde izah edilmişlerdir:

Katade'den nakledildiğine göre bu âyetlerin izahı şöyledir: Cehennem, oraya atılacakların üzerine uzatılmış direklerle kapatılmış olacaktır.

Abdullah b. Abbas ise bu âyeti şöyle izah etmiştir: Cehennemlikler direklerin arasına konulacaklar üzerlerine de kolonlar uzatılacaktır. Böylece boyunlarında zincirler olarak kapılar da üzerlerine kilitlenmiş olacaktır.

İbn-i Zeyd ise "Cehennemlikler, ateş kesilen demir direklerin arasında ve onlara bağlı olarak azap göreceklerdir." diye izah etmiştir.

Katade'den nakledilen başka bir görüşe göre, cehennemliklere ateş içinde direklerle azap edilecektir.

Taberi diyor ki: "Bu görüşlerin doğru olmaya en layık olanı cehennemliklerin ateş içinde direklerde azap gördüklerini söylemektir. Artık cehennemliklerin o direklerle nasıl azap göreceklerini Allah bilir. Bu hususta bizlere delil olacak bir haber ulaşmamıştır.

FİL SURESİ

Fil suresi beş âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) Mekke fethinden sonra insanlara hitaben yaptığı ve Fil hadisesini de beyan eden bir konuşmasında şöyle buyurmuştur:

حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ أَنَّهُ عَامَ فَتْحِ مَكَّةَ قَتَلَتْ خُزَاعَةُ رَجُلاً مِنْ بَنِي لَيْثٍ بِقَتِيلٍ لَهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَقَامَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) فَقَالَ انَّ اللهَ حَبَسَ عَنْ مَكَّةَ الْفِيلَ وَسَلَّطَ عَلَيْهِمْ رَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ اَلاَ وَاِنَّهَا لَمْ تَحِلَّ لاَحَدٍ قَبْلِي وَلاَ تَحِلُّ لاَحَدٍ مِنْ بَعْدِي اَلاَ وَاِنَّمَا اُحِلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ اَلاَ وَاِنَّهَا سَاعَتِي هَذِهِ حَرَامٌ لاَ يُخْتَلَىٰ شَوْكُهَا وَلاَ يُعْضَدُ شَجَرُهَا وَلاَ يَلْتَقِطُ سَاقِطَتَهَا اِلاَّ مُنْشِدٌ وَمَنْ قُتِلَ لَهُ قَتِيلٌ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ اِمَّا يُودَىٰ وَاِمَّا يُقَادُ

"Huzaa kabilesi, cahiliye döneminde kendilerinden bir kişinin öldürülmesine karşılık olarak Mekke'nin fethedildiği yılda Leys oğullarından bir kişi öldürmüşler bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) bir hutbe irad ederek şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ki Allah, Mekke'yi Fil ordusuna karşı korumuştur. Allah, Mekkelilere peygamberini ve müminleri musallat kılmıştır. Dikkat edin, Mekke benden önce hiçbir kimseye helal kılınmamış benden sonra da kimseye helal klınmayacaktır Dikkat edin, Mekke bana ancak bir günün bir anı için helal kılınmıştır. Dikkat edin şimdi o bu saatte haram bölgedir. Dikeni sökülmez, ağacı kesilmez. Yitkileri, görevli dellallar dışında kimse tarafından alınmaz. Kimin bir akrabası öldürülecek olursa o kimse iki şeyden birini seçmekte serbesttir. Ölen için ya diyet verilir veya öldürene kısas tatbik edilir." (1)

1- Buhari, K. ed-Diyat, bab: 8, K. el-İlm, bab: 39

FİL HADİSESİ: Fil hadisesi İslamdan önce cereyan eden ve Kabeyi yıkmak için yola çıkan bir ordunun başına gelen olağanüstü bir hadisedir.

Tercih edilen görüşe göre Peygamber efendimiz, Fil hadisesinin meydana geldiği yılda doğmuştur. Bu olay peygamberlik öncesi, Peyamberler vasıtasıyla görülen tabiatüstü olaylardandır. Bunlara "İrhasat" denir.

İbn-i İshak'ın ve İbn-i Hişam'ın naklettiklerine göre fil hadisesi özetle şöyle cereyan etmiştir: Habeşistan'ın Yemen'de bulunan genel valisi Ebrehe, Yemen'in San' şehrinde "Kulleys" isminde bir kilise yaptırmıştı. Ebrehe'nin yaptırmış olduğu bu kilise o zamanda misli bulunmayan bir kiliseydi. Ebrehe bu kiliseyi yaptırdıktan sonra Habeşistan kralı Necaşi'ye şu mektubu yazmıştı."Ey kral, ben öyle bir kilise yaptırdım ki senden önce hiçbir kral için böyle bir kilise yaptırılmamıştır. Bu kiliseyi tamamlayınca hemen Arap hacılarını buraya çevireceğim."

Araplar, Ebrehe'nin Necaşi'ye yazdığı bu mektubu duyunca aralarında bu meseleyi konuşmaya başladılar. Bu sırada Fukeym b. Adiy oğullarından bir adam bu olaya kızdı. Bu adamın kabilesi haram ayların yerlerini değiştiren kabile idi. Bu kişi, Kulleys kilisesine vardı ve onun içine girerek oraya pisledi. Sonra çıkıp memleketine gitti. Durum Ebrehe'ye bildirildi. Ebrehe "Acaba bunu kim yaptı?" dedi. Ona şöyle dediler: "Bu işi, senin Arap hacılarını buraya çevireceğine dair sözünü duyan bir Arap yaptı. Bu Arap, Mekke'deki Arapların hac yaptığı Kabe'nin mensuplarındandır. Bu kişi senin sözlerine kızdı, gelip onun içine pisledi. O, bu davranışıyla Kulleys kilisesinin haccedilmeye layık olmadığını göstermek istedi."

Bunun üzerine Ebrehe hiddetlendi ve Kabe'nin üzerine yürüyüp orayı ykacağına dair yemin etti. Habeş asıllı olan ordusunun hazırlanmasını emretti. Sonra filiyle birlikte ordusunu Kabe'ye doğru hareket ettirdi. Araplar bunu işitince büyük bir hadise olarak değerlendirdiler. Durumun vehametinden korktular. Ebrehe'nin, Allahın mukaddes evi olan Kabeyi yıkmak istediğini duyunca ona karşı savaşmayı bir görev saydılar. Yemen eşrafından ve krallarından biri olan Zûnefir, Ebrehe'ye karşı harekete geçti. Kendi kavmini ve diğer Arapları, Allahın kutsal evini yıkmak isteyen Ebrehe'ye karşı savaşmaya davet etti. Davetine katılanlarla birlikte Ebrehe'ye karşı savaştı. Fakat mağlup oldu. Esir edilerek Ebrehe'ye götürüldü. Ebrehe onu öldürmek isteyince Zûnefir ona: "Ey kral beni öldürme, belki de benim sağ kalmam senin için daha hayırlı olur." dedi. Bunun üzerine Ebrehe onu öldürmekten vazgeçip elini kolunu bağlayarak esir etti. Aslında Ebrehe yumuşak huylu birisiydi. Bu sebeple onu öldürmedi. Ebrehe kararından vazgeçmeyerek yoluna devam etti. Has'am kabilesinin topraklarına varınca Nüfeyl b. Habib, Has'am kabilesinin Şehran ve Nahis kollarıyla ve kendisine tabi olan diğer Araplarla birlikte Ebrehe'ye karşı çıktı ve onunla sa-

vaştı. Ebrehe onu da mağlup etti ve esir edildi. Ebrehe'nin huzuruna getirildi. Ebrehe onu öldürmek istedi. Nüfeyl ona: "Ey kral beni öldürme. Ben, Arap topraklarında sana rehberlik ederim. İki elim ve kolum mesabesinde olan Şehran ve Nahis kabileleri seni dinleyip itaat ederek Has'am kabilesine karşı yardımcın olurlar." dedi. Bunun üzerine Ebrehe onu da serbest bıraktı ve onu rehber olarak beraberinde götürdü. Taife varınca kendisine Mes'ud b. Muatıb geldi ve Sakiyfliler Ebrehe'ye şunu söylediler: "Ey kral, biz seni dinleyen ve sana itaat eden kölelerininizzi. Bizim seninle hiçbir anlaşmazlığımız yoktur. Zira sen bizim kutsal evimiz olan "Lat"ın bulunduğu yere bir şey yapmak istemiyorsun. Sen mekke'deki evi (Kabe'yi) yıkmak istiyorsun. Biz seninle birlikte sana orayı gösterecek bir delil gönderelim." Ebrehe bunun üzerine onlara da dokunmadı. Taif'te yaşayan Sakiyf oğulları Ebrehe'ye Mekke yolundar ehberlik etmesi için Ebu Riğal'i verdiler. Ebrehe, Ebu Riğal ile birlikte yoluna devam edip "Muğammis" denen yere varıp konakladı. Ebu Riğal orada öldü. Araplar onun kabrini taşladılar. Bugün insanların orada taşladıkları kabir onun kabridir.

Ebrehe, Muğammis'te konakladıktan sonra Habeşlilerden, süvarilerin komutanı olan Esved b. Masdu'u önden gönderdi. Esved Mekke'ye varınca tihamede bulunan Kureyşlilere ve diğerlerine ait hayvanları toplayıp Ebrehe'ye götürdü. Bu hayvanların içinde Abdülmuttalib'in iki yüz devesi de vardı. Abdülmuttalib, Kureyşin efendisi ve büyüğü idi. Kureyşliler, Kinane oğulları, Hüseyl kabilesi ve Harem bölgesinde yaşayan diğer Araplar, Ebrehe'ye karşı savaşmak istedilerse de ona karşı güçlerinin yetmeyeceğini anlayarak savaşmaktan vazgeçtiler. Ebrehe daha sonra Hunata el- Him yerî'yi Mekkeye gönderdi ve ona "Sen bu beldenin ileri gelenlerinin ve efendisinin kim olduğunu sor ve ona de ki "Kral sana diyor ki: "Ben sizinle savaşmak için gelmedim. Ben sadece Kâbeyi yıkmak için geldim. Eğer Kâbeyi yıktığım için bana karşı savaşmayacak olursanız benim sizin kanınınzı dökmeye ihtiyacım yoktuk. Eğer bu beldenin efendisi benimle savaşmak istemiyorsa onu al bana getir." Hunata Mekke'ye varınca Kureyşin efendisinin kim olduğunu sordu. Onun, Abdülmuttalib olduğunu söylediler. Hunata gelip ona, Ebrehe'nin emirlerini söyledi. Abdülmuttalib de ona: "Vallahi biz onunla savaşmak istemiyoruz. Bizim buna gücümüz yetmez. Bu, Allahın kutsal evi ve dostu İbrahim (a.s.)ın yaptığı binadır. Eğer Allah, Ebrehe'nin buraya girmesine engel olacaksa o onun evi ve kutsal kıldığı yerdir. Şayet Ebrehe'nin buraya girmesini serbest bırakacak olursa vallahi bizim ona karşı koyacak gücümüz yoktur.." dedi. Hunata: "Haydi birlikte gidelim. Zira kral bana, seni kendisine götürmemi emretti." dedi Abdülmutalib, yanında oğullarından bazıları da olduğu halde Hunata ile birlite gittiler. Ordugaha varınca Abdülmuttalib, eski dostu olan Zûnefr'i sordu. Onun tutuklu olduğu yere gitti ve ona: "Ey Zûnef, başımıza gelen bu hadiseye karşı sende bir çare var mı?" dedi. Zûnefr, "Kralın eline esir düşen, sabah akşam öldürülmeyi bekleyen bir esirin

elinde ne çare bulunur? Senin başına gelen bu duruma karşı bizde hiçbir çare yoktur. Ancak fil'in seyisi olan Üneys benim dostumdur. Ben ona haber göndererek seni tavsiye edeceğim ve senin büyük bir insan olduğunu ona bildireceğim. Ben ondan, kralla görüşmen için sana izin almasını isteyeceğim. Böylece sen, kralla bildiğin gibi konuşursun. Üneys, gücü yeterse kralın yanında sana yardımcı olur." dedi. Abdülmuttalib, "Bu benim için yeterlidir." dedi. Zûnefr, Ünesy'i çağırtarak ona şunları söyledi: "Abdülmuttalib, Kureyşin efendisi ve Mekke kervanının sahibidir. Ovalarda insanları dağlarda vahşi hayvanları doyuran biridir. Kral onun iki yüz devesine el koymuş, kendisiyle görüşmesi için izin iste ve gücünün yettiği kadar ona faydalı olmaya çalış." dedi. Üneys de: "Peki" dedi. Ebrehe'ye vardı ve ona: "Ey Kral, Kureyşin efendisi senin kapında görüşmek için izin istiyor. O, Mekke kervanının sahibidir. Ovalarda insanları dağlarda hayvanları doyuran bir insandır Sen ona izin ver de yanına girsin ve isteğini arzetsin. Ona lütfen iyi davran." dedi. Ebrehe izin verdi. Abdülmuttalib, iri yapılı, geniş yüzlü ve yakışıklı biriydi. Ebrehe onu görünce saygı gösterdi. Onu, tahtının önünde oturtmak istemedi. Fakat onun, kendi yerine oturmasını Habeşlilerin görmesini de istemedi. Bu sebeple tahtından inip halının üzerine oturdu. Abdülmuttalib'i de yanına oturttu. Sonra tercümanına dedi ki: "Sor bakalım ne istiyor?" Tercüman sordu: Abdülmuttalib: "Benim isteğim, kralın el koyduğu iki yüz deveyi bana vermesidir." dedi. Tercüman bunu anlatınca Ebrehe tercümana: "Ona de ki: "Seni gördüğümde çok beğenmiştim fakat konuşunca gözümden düştün. Sen, elime geçen iki yüz deve hakkında benimle konuşuyor da senin ve atalarının dininin timsali olan Kabe'yi yıkmak isterken benimle o hususta konuşmuyorsun." Abdülmuttalib ona: "Ben develerin sahibiyim. Kabenin de sahibi vardır, o da onu koruyacaktır." dedi. Ebrehe: "O, Kabeyi bana vermekten imtina etmemelidir." dedi. Abdülmuttalib de: "İşte sen ve o." diye cevap verdi.

Abdülmuttalib ve beraberindekiler Ebrehe'nin yanından ayrıldılar. Abdülmuttalib, Kureyşlilere gidip durumu bildirdi ve onlara, ordunun saldırısından korkarak Mekke'yi terketmelerini, dağların başlarına ve vadilere çekilmelerini emretti. Sonra Kabenin kapısının halkasından tutarak bir kısım Kureyşlilerle birlikte Allaha dua etti. Ondan, Ebrehe ve ordusuna karşı kendilerine yardım etmesini diledi. Sonra Kabe'nin kapısının halkasını bırakıp Kureyşlilerle birlikte dağların başlarına çekilip oralara yerleştiler. Ebrehe'nin Mekke'ye girdiğinde ne yapacağına bakıyorlardı. Bir sabah Ebrehe Mekke'ye girmek için hazırlandı. Filini ve ordusunu techiz etti. Filin ismi "Mahmud" idi. Ebrehe Kâbe'yi yıktıktan sonra Yemen'e dönmek niyetinde idi. Fili Mekke'ye doğru yöneltince Has'am kabilesinden olan Nüfeyl b. Habib filin kulağından tutup şunları söyledi: "Ey Muhmud, çök veya aklını başına alarak geldiğin yere dön. Zira sen Allahın haram kıldığı bir beldedesin." dedi. Sonra kulağını bıraktı. Fil oraya çöktü. Nüfeyl

ise hemen kaçıp dağa sığındı. Kalkması için filin başına balta ile vurdular. Fil yine diretti. Sopalarla dürtüp karnını kanattılar. Yine diretti. Başını Yemen'e doğru çevirince hemen kalkıp koştu. Şam'a ve doğuya doğru çevirince de aynı şeyi yaptı. Fakat onu Mekke'ye doğru çevirdiklerinde yine çöktü.

İşte tam bu sırada Allah onların üzerine deniz tarafından kırlangıçlar gibi kuşlar gönderdi. Her kuş, biri ağzında ikisi de ayaklarında olmak üzere nohut ve mercimek tanesi kadar üç adet taş getiriyor ve Ebrehe'nin ordusunun üstüne atıyorlardı. Bu taşlar kime isabet ederse onu helak ediyordu. Taşlar ordunun tümüne isabet etmemişti. Sağ kalanlar kaçışıyor ve geldikleri yoldan geri dönmek için o yolu arıyorlardı. Kendilerine Yemen'in yolunu göstermesi için Nüfeyl b. Habib'i soruyorlardı. Nüfeyl ise, Allahın onları cezalandırmasını görünce şöyle demişti: "Nereye kaçıyorsunuz? Allah kovalıyor, Ebrehe mağlup olmuş duruyor."

Ebrehe'nin ordusu yollara döküldü. Her tehlikeli yerde ve su başlarındahelak oluyorlardı. Ebrehe de yaralıydı. Onu da beraberlerinde götürüyorlardı. Parmakları dökülüyor onların yerlerinden kan ve irin akıyordu Onu San'aya götürdüklerinde yumurtadan çıkmış civcive dönmüştü. Sanıldığına göre Ebrehe göğsü yarılıp kalbi görülünceye kadar ölmedi.

Allah teala Hz. Muhammed (s.a.v.)i peygamber olarak gönderince Kureyşlilere olan lütuf ve nimetlerini bildirdi ve bu nimetlerin içinde Kureyşlileri Fil sahibi Ebrehe'ye karşı koruduğunu, Şam ve Yemen'e, kış ve yaz yaptıkları ticari seferlerini muhafaza ettiğini bildirdi. Fil suresi işte bu hadiseyi beyan etmektedir.[2]

2- İbn-i Hişam, c.1, S.43-55, Mısır, Babü'l-Halebi baskısı

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahını adıyla.

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿١﴾

أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ﴿٢﴾

1- Ey Muhammed, rabbinin, fil sahiplerine ne yaptığını görmedin mi?

2- Rabbin onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?

Ey Muhammed, rabbinin, Yemen'den gelip Kabe'yi yıkmak isteyen fil sahibi Ebrehe ve ordusuna yaptığını kalb gözünle görmedin mi? Rabbin, o fil sahiplerinin, Kabeyi yıkma planlarını iptal edip boşa çıkarmadı mı?

وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ﴿٣﴾

تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ ﴿٤﴾

3-4- Rabbin onların üzerine, kızgın taşlar atan Ebabil kuşlarını gönderdi.

Rabbin, onların üzerine, çamurdan yapılmış kızgın taşlar atan bölük bölük kuşlar gönderdi.

*Allah teala, fil ashabını helak ederken üzerlerine gönderdiği kuşların (أَبَابِيلَ) "Ebabil" oldukların ızikretmiştir. Abdullah b. Mes'ud, "Ebabil"den maksadın "Bölük bölük" demek olduğunu, Abdullah b. Abbas ve Deh-

hak "Birbirini takip edenler" demek olduğunu, Mücahid "Bir araya toplanmış, birbirini takip eden, bölük bölük" demek olduğunu, Katade ve Hasan-ı Basri, "Çok" demek olduğunu, Abdurrahman b. Ebza ise "Ayrı ayrı olan kuşlar" demek olduğunu söylemişlerdir. Bu kuşların deniz tarafından geldiği rivayet edilmektedir. Bunların renkleri ve şekilleri hakkında çeşitli rivayetler vardır:

Bazı müfessirlere göre bunlar, beyaz renkli kuşlardır. Ubeyd b. Umeyr'e göre bunlar, gagalarında ve pençelerinde taş taşıyan siyah renkli deniz kuşlarıdır.

Abdullah b. Abbas, İkrime ve Said b. Cübeyr'e göre ise bunlar yeşil renkli kuşlardır. Abdulah b. Abbas, bunların kuşlar gibi gagaları, köpekler gibi pençeleri bulunduğunu söylemiş İkrime de bunların, yırtıcı hayvanlar gibi başları olduğunu söylemiş, Said b. Cübeyr ise onların renklerinin yeşil olmasına rağmen gagalarının sarı olduğunu ve vücutlarından farklı bir renkte olduğunu söylemiştir.

"Kızgın" diye tercüme edilen (سِجِّيل) "Siccil" kelimesi, Abdullah b. Abbas ve İkrime'ye göre "Çamur" demektir. İkrime "Siccil" kelimesinin Farsça "Senk" ve "Kil" kelimelerinden alındığını, "Senk"in taş, "Kil"in de çamur manasına geldiğini, ikisinin bir arada "Çamurdan taş" manasına geldiğini söylemiştir. İbn-i Zeyd ise "Siccil" kelimesinin "Dünya seması" demek olduğunu söylemiştir. Buna göre âyetin manası, "Bölük bölük kuşlar, fil ashabına gökten taşlar atıyorlardı." şeklindedir. Taberi bu görüşün doğru olmadığını söylemiştir.

فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ۝٥

5- Nihayet onları, yenilmiş ekin yaprağı gibi yaptı.

Sonunda Allah, fil ashabını, hayvanların yeyip dışkı haline getirdikleri ekin yaprakları gibi yaptı.

*Allah teala bu âyette, cezalandırılan fil ashabının organlarının çözülüp kopmasını, hayvanlar tarafından yenilerek dışkılarında parça parça olan ekin yapraklarına benzetti.

"Ekin yaprağı" diye tercüme edilen (عَصْف) "Asf" kelimesi, Mücahid tarafından "Buğday kapçığı" Katade tarafından "Saman" Dehhak tarafından "Ekin" İbn-i Zeyd tarafından "Ekin ve bakla gibi şeylerin yaprakları" şeklinde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas ise "Asf"ın, "Buğday kepeği" manasına geldiğini, Habib b. Ebi Sabit de "Yiyecek" demek olduğunu zikretmişlerdir.

KUREYŞ SURESİ

Kureyş suresi dört âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ ﴿١﴾

إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ﴿٢﴾

فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَٰذَا الْبَيْتِ ﴿٣﴾

1-3- Kureyş, hiç olmazsa alıştırıldığı kış ve yaz yolculuğuna ısındırıldığı için bu Kabe'nin rabbine ibadet etsinler.

*Surenin başında geçen (إِيلَافِهِمْ) "İylafihim" kelimesi üç şekilde okunmuştur. Taberi'nin de tercih ettiği birinci kıraat şekli, hemze ve ya harflerinin gösterilmesiyle (إِيلَافِهِمْ) şeklindedir. Diğer bir kıraat şekli, ya harfi bulunmaksızın (إِلَافِهِمْ) "İlafihim" şeklindedir.

Birinci âyetin başında bulunan (لِ) "Lam" har-i cerinin bağlı olduğu yer hakkında farklı görüşler ileri sürüldüğü için bu surenin âyetleri farklı şekillerde izah edilmiştir.

Bir kısım müfessirlere göre (إِيلَافِهِمْ)in başındaki (لِ) harf-i ceri, bu sureden önce geçen fil suresinin sonunda zikredilen (جَعَلَ) "Ceale" yaptı fiiline bağlıdır. Buna göre âyetin izahı şöyledir: "Biz, kış ve yaz yolculuğu yapma nimetimize ilaveten Kureyşlilere bir lütufta bulunmak için fil ashabını böyle cezalandırdık. O lütfumuz da Kureyşlileri birbirlerine kaynaştırmak ve güven içinde ticaret yapmalarını sağlamaktır."

Diğer bir kısım müfessirlere göre ise (إِيلَافِهِمْ)deki (لِ) harfi taccüp içindir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Ey Muhammed, sen, Allahın, Kureyşi, kış ve yaz ticaret yolculuğu yapmaya alıştırma ve ısındırma nimetlerine bakarak onların hallerine hayret et. Onlar kendilerini buna kaptırarak sana iman etmekten geri kalmasınlar. Bu Kabenin rabbine kulluk etsinler."

Diğer bir kısım müfessirlere göre ise (إِيلَافِهِمْ)nin başındaki (لِ) harfi-i ceri "İbadet etsinler" anlamında olup sonra gelen (فَلْيَعْبُدُوا) "Fel ya'budû" fiiline bağlıdır. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Allah, Kureyşi birbirine ısındırdığı ve onları kış ve yaz ticaretine alıştırdığı için Kabe'nin rabbi olan Allaha ibadet etsinler, nankörlük etmesiler."

Taberi buradaki (لِ) "Lam" harfinin taaccüp manası ifade ettiğini söylemenin daha doğru olacağını, âyet-i kerimenin manasının: "Kureyşin, kendilerini aç iken doyuran, korkuda iken emniyetli kılan ve Kabenin rabbi olan Allaha ibadeti bırakıp kendilerini kış ve yaz ticaret yolculuklarına kaptırmalarına hayret edin, şaşın. Onlar bu hallerinden vazgeçip kendilerini aç iken doyuran ve korkudan kurtarıp emniyete kavuşturan ve Kabe'nin rabbi olan Allaha kulluk etsinler." şeklinde olduğunu söylmiştir.

Taberi, (إِيلَافِهِمْ) başındaki harf-i cerin, bir önceki suredeki fiile bağlı olduğunu söylemenin doğru olmadığını zira müslümanların, bu surelerin birbirlerinden ayrı iki sure oldukları hususunda ittifak ettiklerini, (لِ) "Lam" harfinin yukarıya bağlı olduğunu söylemenin ise iki sureyi bir sure sayma gerektirdiğini bu itibarla da doğru olamayacağını söylemiştir.

Nitekim Abdullah b. Abbas bu âyeti izah ederken şöyle demiştir: "Allah, Kureyşlilere yolculuk yapmalarını yasakladı. Onlara, Kabenin rabbine ibadet etmelerini emretti ve onların yeyip içeceklerini de tekeffül etti. Kureyşliler yaz ve kış yolculuk yaparlardı ve kış ve yaz dinlenemezlerdi.Bundan sonra Allah onları aç iken doyurdu, korku içindeyken güvene kavuşturdu. Onlar da devamlı olarak yolculuk yapmayı bıraktılar. Dilerlerse yolculuk yapıyorlar dilemezlerse yapmıyorlardı. İşte bu, Allahın onlara verdiği nimetlerdendir."

İkrime demiştir ki: "Kureyşliler, Basra ve Yemen'e kış ve yaz yolculuk yapmaya alışmışlardı. Allah onlara: "Siz bu Beytin rabbine ibadet edin." diyerek onların Mekke'de kalmalarını emretti."

Âyet-i kerimede Kureyşlilerin kış ve yaz yolculuğu yaptıkları zikredilmektedir. İbn-i Zeyd ve Kelbi bu iki yolculuktan maksadın yaz mevsiminde Şam'a kış mevsiminde de Yemen'e yaptıkları ticaret yolculuğu olduğunu söylemiştir. Abdullah b. Abbas da bu yolculuğun, Kureyşlilerin, kışın Taif'ten Mekke'ye yazın da Mekke'den Taife yaptıkları yolculuk olduğunu söylemiştir.

Âyet-i kerimede "Bu Kabenin rabbine ibadet etsinler" buyurulmaktadır. Müfessirler bu âyeti: "Kureyşliler yolculuk etmeyi bırakıp vatanları Mekke'de ikamet etsinler ve Kabenin rabbine kulluk etsinler. O onların rızkını tekeffül etmiştir." şeklinde izah etmişler diğer bir kısım müfessirler ise: "Kureyşliler ticaretleri için kış ve yaz yolculuğuna alıştıkları gibi bu Kabenin rabbine kulluk etmeye de alışsınlar." şeklinde izah etmişlerdir.

الَّذِي أَطْعَمَهُم مِّن جُوعٍ وَآمَنَهُم مِّنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

4- O, rab ki onları açlıktan kurtarıp doyurdu ve onları korkudan emin kıldı.

*Allah tealanın, Kureyşi emin kıldığı bu korkunun hangi korku olduğu hususunda müfessirler iki görüş zikretmişlerdir:

Abdullah b. Abbas, Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd'e göre bu korkudan maksat, harem bölgesinde yaşayan insanların, dış düşmanların savaş ve saldırılarından korkmalarıdır.

Abdullah b. Abbas diyor ki: "Allah teala harem bölgesinde yaşayan insanları Hz. İbrahim'in şu duası ile korkudan emin kılmıştır. "Bir zaman İbrahim şöyle dua etmişti: "Rabbim, bu beldeyi emin bir belde yap. Beni ve oğullarımı, putlara tapmaktan koru." (1)

Katade diyor ki: "Kureyşliler tüccardı. Araplar içerisinde kış ve yaz, ticaretlerini devam ettirirlerdi. Araplar birbirlerine karşı yağmaya girişirken Kureyşlilere bir şey yapamazlardı. Onlardan çekinirlerdi. Öyle ki Kureyşlilerden birine Arap kabilelerinin içinde bir şey yapıldığında "Bu harem bölgesi sakinlerindendir." denilince o bölgeye saygı göstermek için o adam ve malı serbest bırakırdı.

İbn-i Zeyd diyor ki: "Araplar birbirlerine karşı yağmaya girişip birbirlerinden adam kaçırırlarken Kureyşliler, harem bölgesinin kutsallığından dolayı

1- İbrahim Suresi, 14/35

böyle bir hareket karşısında güven içindeydiler." İbn-i Zeyd bunları söylemiş ve şu âyeti okumuştur: "İman etmeyenler "Eğer biz seninle beraber doğru yola uyarsak yerimizden yurdumuzdan oluruz." dediler. Biz onları nezdimizden bir rızık olarak,herşeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği emin ve mukaddes bir yere yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bunu bilmezler." (2)

Dehhak, Süfyan es-Sevri, Veki' ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen başka bir görüşe göre âyette zikredilen korkudan maksat, cüzzam hastalığına yakalanma korkusudur. Allah, Kureyşlileri bu hastalığa yakalanma korkusundan emin kılmıştır.

Taberi âyet-i kerimenin genel ifadesine bakarak Allahın, Kureyşilleri, kendilerini korkutacak şeylerden emin kıldığını söylemenin daha doğru olacağını, bu korkuyu belli bir korkuya tahsis etmeye dair Allah tarafından herhangi bir haber verilmediğini söylemiştir.

Kureyşliler, Mudar oğlu İlyas, İlyas oğlu Müdrike, Müdrike oğlu Huzeyme, Huzemye oğlu Kinane, Kinane oğlu Nadr soyundan gelen Nadr oğullarındandır. Kendilerine Kureyş adı verilmesinin sebebi hususunda şu görüşler zikredilmiştir. Kusay b. Kilab, Kureyşlileri harem bölgesinde bir araya getirdiği için onlara bu ad verilmiştir. Zira Kureyş kelimesiyle aynı kökten olan "Tekarruş" kelimesinin manası "Bir araya toplanmak ve konuşmak" demektir.

Diğer bir görüşe göre, Kureyşliler ticaret yaparak kendi kazançlarını yedikleri için onlara bu ad verilmiştir. Zira "Karş" kelimesinin manalarından biri de "Teftiş etmek ve araştırmak"tır.

Bir diğer görüşe göre Kureyşe bu ad, deniz hayvanlarından en güçlü bir hayvana benzetilerek verilmiştir. Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bu görüşe göre bu hayvanların adına "Kırş" denmektedir. Bu hayvan diğer bütün hayvanları yer fakat onlar onu yiyemezler.

2- Kasas suresi, 28/57

MÂÛN SURESİ

Maun suresi yedi âyettir. 1. 2. ve 3. âyetleri Mekke'de diğer âyetleri de Medine'de nazil olmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ ﴿١﴾

1- Gördün mü o dini yalanlayanı?

Ey Muhammed, Allahın sevap vereceğini ve cezalandıracağını yalanlayan kişiyi gördün mü? O kişi bu sebeple Allahın emrini tutup yasağından kaçınmaz.

*Âyette zikredilen "Din" kelimesinden maksat, Abdullah b. Abbas'a göre "Allahın hükmü" İbn-i Cüreyc'e göre ise "Hesaba çekilme" demektir.

فَذَٰلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ ﴿٢﴾

وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣﴾

2-3- Yetimi itip kakan, yoksulu doyurmayı teşvik etmeyen işte O'dur.

*"Yetimi itip kakan" ifadesi, Abdullah b. Abbas ve Mücahid tarafından "Yetime hakkını vermeyen, onu doyurmayan" şeklinde, Katade ve Dehhak tarafından "Yetimi ezen" şeklinde, Süfyan es-Sevri tarafından da "Kovalayan" şeklinde izah edilmiştir.

Âyet-i kerimede, hesaba çekilmeye inanmayan kimsenin, kendisi bizzat hayır ve hasenat yapmadığı gibi başkalarını da bu hususta teşvik etmediği beyan edilmektedir.

فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾

الَّذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾

4- Vay o namaz kılanlarını haline,

5- Ki onlar, kıldıkları namazdan habersizdirler.

*"Onlar kıldıkları namazdan habersizdirler." şeklinde tercüme edilen âyet-i kerime, müfessirler tarafından çeşitli şekillerde izah edilmiştr.

Abdullah b. Abbas, Mesruk, Ebudduha, İbn-i Ebza, Sa'd b. Ebi Vakkas ve Müslim b. Sübeyh bu âyeti şöyle izah etmişlerdir: "Vay haline o namaz kılanların ki onlar namazlarını vaktinde kılmazlar. Onu, vaktini geçirdikten sonra kılarlar."

Abdullah b. Abbas ve Mücahid'den nakledilen başka bir görüşe göre onlar bu âyet-i kerimeyi şöyle izah etmişlerdir: "Vay o namaz kılanların haline ki onlar devamlı namaz kılmazlar. İnsanların kendilerini gördüğü yerde gösteriş olsun diye namaz kılar, görmedikleri yerde namazı terkederler."

Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd'den nakledilen diğer bir görüşe göre âyetin manası şöyledir: "Vay o namaz kılanların haline ki onlar, namazlarına karşı gevşektirler ve namazlarından gafildirler."

Taberi, bu âyetlerin şu şekilde izah edimesinin daha doğru olacağını söylemiştir. "Vay haline o kimselerin ki, namazlarına karşı gaflet içindedirler. Başka şeylerle meşgul olarak bazan namazı terkederler bazan da vaktini geçirirler." Taberi, âyetin böyle izah edildiği takdirde "Namazı terkedenler ve namazın vaktini geçirenler" şeklindeki iki görüşü de kapsayacağını bildirmiştir. Taberi, âyetin böyle izah edildiği takdirde "Namazı terkedenler ve namazın vaktini ge-

çirenler" şeklindeki iki görüşü de kapsayacağını bildirmiştir. Taberi bu görüşüne dair iki hadis-i şerif zikretmişir. Bunlardan biri Sa'd b. Ebi Vakkas'tan rivayet edilmiştir. Sa'd diyor ki: "Ben Resulullahtan, namazlarına karşı gaflet içinde olanlardan sordum. Buyurdu ki: "Onlar namazlarının vakitlerini geçirenlerdir." hadisidir. Diğeri ise Ebu Berze el-Eslemi tarafından rivayet edilen şu hadis-i şeriftir. Ebu Berze diyor ki: "Onlar o kimselerdir ki namazlarına karşı gafildirler." âyet-i kerimesi nazil olunca Resulullah şöyle buyurdu: "Allahu ekber, bu namaz sizin için herbirinize bütün dünya kadar şeyler verilmesinden daha hayırlıdır. Namazına karşı gafil olan kimse kıldığı namazdan hayır ümid etmeyen ve kılmamaktan dolayı rabbinden korkmayan kimsedir."

الَّذِينَ هُمْ يُرَآءُونَ ﴿٦﴾

6- Onlar gösteriş yaparlar.

Onlar öyle kimselerdir ki, namaz kıldıkları zaman gösteriş yapmak için namaz kılarlar. Çünkü onlar, Allahın sevap vereceğini ümid ederek ve cezalandırmasından korkarak namaz kılmazlar. Sadece müminlerin, kendilerinin namaz kıldıklarını görüp mümin sanmaları ve böylece mallarını ve canlarını korusunlar diye namaz kılarlar.

*Âyette zikredilen "İnsanlar"dan maksat, Resulullah döneminde kafirliklerini gizleyen münafıklardır.

Mücahid, Dehhak ve Abdullah b. Abbas bu kişileri bu şekilde açıklamışlardır.

وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٧﴾

7- Onlar, başkasına en ufak yardımı esirgerler.

Onlar, insanların, kendilerinde bulunan herhnagi bir şeyden faydalanmalarına engel olurlar.

*Âyette zikredilen ve "En ufak yardım" şeklinde tercüme edilen (الْمَاعُونَ) "Mâûn" kelimesinden neyin kasdedildiği hakkında müfessirler çeşitli izahlarda bulunmuşlardır:

Hz. Ali, Abdullah b. Ömer, Said b. Cübeyr, Katade, Hasan-ı Basri, Muhammed b. el-Hanefiyye, Dehhak ve İbn-i Zeyd, burada zikredilen "Mâûn" kelimesinden maksadın, Allahın farz kıldığı zekat olduğunu söylemişlerdir.

Abdullah b. Mes'ud, Said b. Iyad, İbrahim en-Nehai, Said b. Cübeyr, Ebu Malik ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre "Mâûn" kelimesinden maksat, komşulukta bulunma ve emanet olarak eşya vermektir. Abdullah b Mes'ud bunların, balta, keser, kova gibi şeyler olduklarını söylemiştir.

Muhammed b. Ka'b el-Kurezi ise "Mâûn"un iyilikte bulunmak olduğunu söylemiş Said b. el-Müseyyeb ve Zühri ise Mâûn'un, mal demek olduğunu söylemişlerdir. Taberi, Mâûn'un, insanların faydalanacağı herşey şeklinde izah edilmesinin, âyetin genel ifadesine daha uygun düştüğünü söylemiş böylece Mâûn'a engel olanların komşuluğa engel olanları da Allahın, mallarında farz klıdığı zekatı vermeyenleri de kapsayacağını söylemiştir.

KEVSER SURESİ

Kevser Suresi üç âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾

1- Ey Muhammed, şüphesiz biz sana "Kevser"i verdik.

*Âyette zikredilen "Kevser" kelimesinin ne demek olduğu hususunda müfessirler çeşitli görüşler zikretmişlerdir.

Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Hz. Aişe, Enes b. Malik, Mücahid ve Ebul Âliye "Kevser"den maksadın, Allah tealanın, cennette Resulullaha verdiği bir ırmak olduğunu söylemişlerdir. Taberi de bu hususta, Enes b. Malik, Abdullah b. Ömer ve Üsame'den rivayet edilen hadislere dayanarak, doğru olanın bu görüş olduğunu söylemiştir.

Enes diyor ki:

عَنْ أَنَسٍ (إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ) أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: هُوَ نَهْرٌ فِي الْجَنَّةِ

حَافَتَاهُ قِبَابُ اللُّؤْلُؤِ. قُلْتُ : مَا هَذَا يَا جِبْرِيلُ؟ قَالَ: هَذَا الْكَوْثَرُ الَّذِي قَدْ أَعْطَاكَهُ اللهُ.

"Resulullah (s.a.v.) Mirac için göğe çıkaraldığında dedi ki: "Ben bir nehirin başına vardım. Onun iki kenarı da içi delik incilerden meydana gelen kubbelerdi. Dedim ki: "Ey Cebrail bu nedir?" Cebrail, "Bu, Allahın sana verdiği kevserdir." dedi. (1) Enes diğer bir rivayette de şöyle diyor:

عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) : بَيْنَا أَنَا أَسِيرُ فِي الْجَنَّةِ. إِذْ عَرَضَ لِي نَهْرٌ حَافَتَاهُ قِبَابُ اللُّؤْلُؤِ . قُلْتُ لِلْمَلَكِ: مَا هَذَا؟ قَالَ: هَذَا الْكَوْثَرُ الَّذِي أَعْطَاكَهُ اللهُ. قَالَ: ثُمَّ ضَرَبَ بِيَدِهِ إِلَى طِينَةٍ فَاسْتَخْرَجَ مِسْكاً ، ثُمَّ رُفِعَتْ لِي سِدْرَةُ الْمُنْتَهَىٰ فَرَأَيْتُ عِنْدَهَا نُوراً عَظِيماً.

"Resulullah buyurdu ki: "Ben cennette yürürken önüme bir nehir çıktı. Onun iki kenarı da inci kubbelerinden ibaretti. Meleğe dedim ki: "Bu nedir?" Melek: "İşte bu, Allahın sana verdiği kevserdir." dedi. Sonra melek elini nehirin toprağına uzatıp ondan misk çıkardı. Sonra ben, Sidretül Müntehaya yükseltildim. Orada büyük bir nur gördüm." (2)

Diğer bir rivayette de Enes şöyle diyor:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) : مَا الْكَوْثَرُ؟ قَالَ: ذَاكَ نَهْرٌ أَعْطَانِيهِ اللهُ يَعْنِي فِي الْجَنَّةِ أَشَدُّ بَيَاضاً مِنَ اللَّبَنِ ، وَأَحْلَىٰ مِنَ الْعَسَلِ ، فِيهَا طَيْرٌ أَعْنَاقُهَا كَأَعْنَاقِ الْجُزُرِ. قَالَ عُمَرُ: إِنَّ هَذِهِ لَنَاعِمَةٌ . قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) : أَكَلَتُهَا أَحْسَنُ مِنْهَا.

1- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 108, bab:1
2- Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 108, Hadis no: 3360

"Resulullah (s.a.v.)den "Kevser nedir?" diye soruldu. Resulullah: "O bir nehirdir. Allah onu bana cennette verdi. O, sütten daha beyaz, baldan daha tatlıdır. Orada kuşlar vardır ki onların boyunları, develerin boyunları gibidir." Ömer: "Ey Allahın Resulü, o kuşlar hoştur." dedi. Resulullah: "Ey Ömer, onları yemek daha hoştur." buyurdu. (3)

Başka bir rivayette Enes diyor ki:

عن أنس بن مالك قال سئل رسول الله (ﷺ) عن الكوثر فقال هو نهر أعطانيه الله عز وجل في الجنة ترابه المسك ماؤه أبيض من اللبن وأحلى من العسل ترده طير أعناقها مثل أعناق الجزر قال أبو بكر يا رسول الله انها لناعمة فقال أكلتها أنعم منها

"Resulullahtan Kevser soruldu. O da buyurdu ki: "O, Allah azze ve celle'nin bana, cennette verdiği bir nehirdir. Toprağı misktir. Suyu sütten daha beyaz ve baldan daha tatlıdır. Ondan kuşlar su içmeye gelir. Onların boyunları deve boyunları gibidir." Ebubekir: "Ey Allahın Resulü, bunlar hoş şeylerdir." dedi. Resulullah: "Onları yemek daha hoştur." buyurdu. (4)

Abdullah b. Ömer, Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) : الْكَوْثَرُ نَهْرٌ فِي الْجَنَّةِ حَافَتَاهُ مِنْ ذَهَبٍ ، وَمَجْرَاهُ عَلَى الدُّرِّ وَالْيَاقُوتِ ، تُرْبَتُهُ أَطْيَبُ مِنَ الْمِسْكِ، وَمَاؤُهُ أَحْلَىٰ مِنَ الْعَسَلِ. وَأَبْيَضُ مِنَ الثَّلْجِ.

"Kevser, cennette bir nehirdir İki kenarı altından, yatağı ise inci ve yakuttandır. Toprağı miskten daha güzel kokulu, suyu baldan daha tatlı ve kardan daha beyazdır." (5)

Ebu Ubeyde diyor ki:

3- Tirmizi, K. el-Cennet, bab: 10, Hadis no: 2542 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C. 3, S.321
4- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.3, S.236
5- Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 108, bab: 3, Hadis no: 3361

قَالَ سَأَلْتُهَا عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى انَّا اَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ قَالَ نَهَرٌ اُعْطِيَهُ نَبِيُّكُمْ (ﷺ) شَاطِئَاهُ عَلَيْهِ دُرٌّ مُجَوَّفٌ آنِيَتُهُ كَعَدَدِ النُّجُومِ

"Ben Aişe'den, Allah tealanın: "Ey Muhammed, şüphesiz biz sana Kevseri verdik." kelamını sordum. O dedi ki: "O, peygamberinize verilen bir nehirdir. Onun iki kenarında içi delik inciler vardır. Kapları, gökteki yıldızların sayısı gibidir." (6)

Üsame b. Zeyd diyor ki: "Bir gün Resulullah, Hamza b. Abdülmuttalib'in yanına vardı. Onu bulamadı ve hanımından sordu. Hanımı Neccar oğullarındandı. Hanımı dedi ki: "Babam sana feda olsun. Sana gelmek üzere şimdi çıktı. Sanırım ki Neccar oğullarının sokaklarında sana rastlamadı. Ey Allahın Resulü, içeri buyurmaz mısın?" Resulullah içeri girdi. Kadın ona "Hays" yemeği ikram etti. (7) Resulullah ondan yedi. Kadın: "Ey Allahın Resulü, sana âfiyet olsun. Sen geldin, eğer sen gelmeseydin ben sana gelip seni tebrik etmek istiyordum. Ebu Umare bana dedi ki: "Sana, cennette Kevser denen bir nehir verilmiş." Resulullah: "Evet, onun toprağı yakut, mercan, zeberced ve incidir." buyurdu.

Diğer bir kısım müfessirler kevserin, cennette bir havuz olduğunu söylemişlerdir. Bu görüş, Ata'dan nakledildimşitr. Cennetteki havuz hakkında bir çok hadis-i şerif rivayet edilmiştir. Bu havuzun kevser nehirinden kaynaklandığı şu hadis-i şeriften anlaşılmaktadır:

Enes diyor ki:

عَنْ أَنَسٍ؛ قَالَ بَيْنَا رَسُولُ اللهِ (ﷺ) ذَاتَ يَوْمٍ بَيْنَ أَظْهُرِنَا إِذْ أُغْفِيَ إِغْفَاءَةً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ مُتَبَسِّماً فَقُلْنَا مَا أَضْحَكَكَ يَا رَسُولَ اللهِ! قَالَ «أُنْزِلَتْ عَلَيَّ آنِفاً سُورَةٌ . فَقَرَأَ «بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» . إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الأَبْتَرُ» ثُمَّ قَالَ «أَتَدْرُونَ مَا الْكَوْثَرُ؟» فَقُلْنَا :

6- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 108 , bab: 2

7- Hays, hurma, yağ ve kavurulmuş un birleştirilerek yapılan yemektir.

اللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ « فَإِنَّهُ نَهْرٌ وَعَدَنِيهِ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ . عَلَيْهِ خَيْرٌ كَثِيرٌ . هُوَ حَوْضٌ تَرِدُ عَلَيْهِ أُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ آنِيَتُهُ عَدَدُ النُّجُومِ. فَيُخْتَلَجُ الْعَبْدُ مِنْهُمْ . فَأَقُولُ : رَبِّ! إِنَّهُ مِنْ أُمَّتِي . فَيَقُولُ : مَا تَدْرِي مَا أَحْدَثْتَ بَعْدَكَ ».

"Bir gün Resulullah aramızda bulunurken uyukladı. Sonra başını gülümseyerek yukarı kaldırdı. Dediki ki:"Ey Allahın Resulü, seni güldüren nedir?" Resulullah: "Şimdi bana bir sure indirildi." dedi, ve Besmele çekerek: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ suresini okudu. Sonra: "Siz Kevserin ne olduğunu biliyor musunuz?" dedi. Dedik ki: "Allah ve Resulü, daha iyi bilir." Resulullah: "O, aziz ve celil olan rabbbimin bana vaadettiği bir henirdir. Onun başında çokça hayırlı şeyler vardır. O, bir havuzdur. Kıyamet gününde ümmetim ondan su içmeye gelecektir. Onun su içme kapları yıldızların sayısı kadardır. Ümmetimden bazı kullar, tutulup o nehirden uzaklaştırılacaklardır. Ben diyeceğim ki: "Ey rabbim, o benim ümmetimdendir. Rabbim diyecek ki: "Ümmetinin senden sonra neler icadettiklerini bilmiyorsun." [8] Hadisin diğer bir rivayetinde: "O nehirin üzerinde havuz vardır." [9] ifadesi bulunmaktadır. Bu da havuzun, Kevser nehirinin bir bölümü olduğunu ortaya koymaktadır.

Başka bir kısım müfessirler ise "Kevser"den maksadın, "Çok hayırlı şeyler" demek olduğunu zikretmişlerdir. Bu görüş, Abdullah b. Abbas,Said b. Cübeyr, Mücahid ve Katade'den nakledilmiştir. Said b. Cübeyr, Abdullah b. Abbas'ın, Kevser'den maksadın, Allah tealanın, Resulullaha verdiği hayırlı şeyler olduğunu rivayet etmesi üzerine Ebu Bişr, Said b. Cübeyr'e: "İnsanlar, Kevser'in, cennette bir nehir olduğunu sanmaktadırlar." demiş Said de "Cennetteki nehir de Allahın, Peygamberine verdiği hayırlı şeylerdendir." demiştir. [10]

İkrime ve Mücahid'in, Kevser'den maksadın, "Çokça hayırlı şeyler "Kur'an-ı Kerim" ve "Hikmet" olduğunu söyledikleri rivayet edilmektedir.

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾

8, Müslim K. es Salah bab: 53 Hadis No 400
9- Müslim K. es Salah bab: 53 Hadis No 400
10- Buhari K. Tefsir el-Kur'an sore 108 bab: 3

2- Öylcysc rabbin için namaz kıl, boğazla. (kurban kes)

*Müfessirler, Allah tealanın bu âyette Resulullaha, kılmasını emrettiği namazın hangi namaz olduğunu ve "boğazla" diye tercüme edilen (وانحر) "Venhar" emrinden neyin kasdedildiği hakkında çeşitli görüşler zikretmişlerdir.

a- Buradaki "Namaz kıl" ifadesinden maksat, "Sana farz kılınan namazlara devam et." demek, (وانحر) "Venhar" emrinden maksat ise "Sağ elini sol elinin üzerine koyup göğsünün üstünde el bağla." demektir. Bu izah tarzı Hz. Ali ve Ebul Kamus'tan rivayet edilmiştir.

b- "Namaz kıl" emrinden maksat "Farz namazlarını kıl" demektir. "Venhar" ifadesinden maksat ise "Namaza başlarken iftitah tekbirinde ellerini göğsüne kaldır." demektir. Bu görüş Ebu Cafer'den nakledilmiştir.

c- "Namaz kıl" ifadesinden maksat, "Farz namazlarını kıl" demektir. "Venhar" ifadesinden maksat da "Kurban kes" demektir. Bu görüş, Mücahid, Ata, İbn-i Abbas, Said b. Cübeyr ve Hakem'den nakledilmektedir. Ata, Hakem, Said b. Cübeyr ve Haccac, buradaki namazın, sabah namazı olduğunu söylemişlerdir.

d- "Namaz kıl" ifadesinden maksat, "Kurban bayramında bayram namazını kıl" demek "Venhar" ifadesinden maksat ise "Kurban kes" demektir. Bu görüş, Enes b. Malik, Ebu Cafer, İkrime, Rebi' b. Enes, Ata b. Yesar, Hasan-ı Basri, Katade ve diğer âlimlerden nakledilmiştir.

e- "Namaz kıl" ifadesinden maksat "Sadece Allah için namaz kıl "Venhar" ifadesinden maksat da "Sadece Allah için kurban kes" demektir. Bu görüş, Muhammed b. Ka'b el-Kurezi'den nakledilmektedir. O, Kevser suresini izah ederken şöyle demiştir: "Bir kısım insanlar, Allahtan başka şeyler için namaz kılıyor ve ondan başka şeyler için kurban kesiyorlardı. Allah teala bu sureyi indirerek buyurdu ki: "Madem ki biz sana Kevser'i verdik, o halde ey Muhammed, namazın ve kurbanın ancak benim için olsun." Taberi de bu görüşü tercih etmiş, âyet-i kerimenin, Resulullaha verilen nimetlerden sonra zikredildiğini bu itibarla verilen nimetler karşılığında Allaha şükrederek sadece onun rızası için namaz kılması ve onun rızası için kurban kesmesi emredilmiştir. Âyeti genel manada alıp namazı belli bir namaza, kurbanı da belli bir kurbana tahsis etmenin uygun olmadığını zikretmiştir.

f- "Namaz kıl" ifadesinden maksat, "Hudeybiyede namaz kıl", Kurban kes" ifadesinden maksat da "Hudeybiyede kurban kes." demektir. Bu görüş, Said b. Cübeyr'den nakledilmiştir. Said b. Cübeyr bu âyeti izah ederken şöyle demiştir: "Hudeybiye gününde Cebrail Resulullaha geldi ve "Kurban kes geri dön" dedi. Bunun üzerine Resulullah kalkıp Ramazan ve kurban bayram hutbesini okudu. [11] Sonra iki rekat namaz kıldı, daha sonra da kurbanlarını kesti.

g- "Namaz kıl" ifadesinden maksat, "Herhangi bir namazı kıl" demek, "Venhar" ifadesinden maksat da "Allahtan iste" demektir. Bu görüş, Dehhak'tan nakledilmiştir.

h- "Namaz kıl" ifadesinden maksat, "Herhangi bir namazı kıl" demek "Venhar" ifadesinden maksat da "Göğsünü kıbleye çevir" demektir. Bu görüş de bir kısım lügat âlimlerinden nakledilmiştir.

إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾

3- Şüphesiz ki asıl soyu kesik olan, sana buğuz edendir.

Ey Muhammed, şüphesiz ki en şerli, en aşağı ve soyu kesik olan, sana buğuz eden ve sana düşmanlık edendir.

*Âyette sıfatları zikredilen bu kişinin kim olduğu hakkında farklı rivayetler zikredilmiştir.

Abdullah b. Abbas, Said b. Cübeyr ve Katade'den nakledilen bir görüşe göre bu kimse, Âs b. Vail es-Sehmî'dir. Bu kişi, Resulullah hakkında şöyle demiştir: "Ben Muhammed'i sevmiyorum: O, zelil bir kimsedir, soyu kesiktir." İşte âyet-i kerime bu hususu beyan etmektedir.

Şemr b. Atiyye'den nakledilen diğer bir görüşe göre bu kimse, Ukbe b. Ebi Muayt'tır. Ukbe, Resulullahın erkek çocuğunun yaşamadığını bu sebeple onun soyunun kesik olduğunu söylemiş, Allah teala da bu âyeti indirmiştir.

Abdullah b. Abbas ve İkrime, bu âyette sıfatları zikredilenin, Kureyşten bir topluluk olduğunu söylemiştir. İkrime diyor ki: "Ka'b b. el-Eşref Mekke'ye geldi. Mekkeliler ona: "Biz mi daha hayırlıyız yoksa kavminden kopmuş olan bu soyulmuş hurma ağacı mı? (Muhammed mi?) Biz, Hacılara ev sahipliği yapan kimseleriz. Develerin kurban edildikleri yer bizim elimizdedir." dediler. Ka'b b. el-Eşref de: "Siz daha hayırlısınız." dedi. Bunun üzerine Allah teala, Ka'b hakkında "Kendilerine kitaptan bir pay verilenleri görmüyor musun. Onlar puta ve tağuta inanıyorlar. Ve inkar edenlere: "Bunlar, iman edenlerden daha doğru yoldadır." diyorlar. [12] âyetini indirdi. Resulullahın aleyhinde konuşan Kureyşliler hakkında da "Şüphesiz ki asıl soyu kesik olan sana buğuz edendir."

11- Resulullahın Hudeybiye'ye gidişi Ramazan ayında mı yoksa Zilkade ayında mı olduğu hususunda iki görüş zikredildiği için, hutbenin hangi bayrama ait olduğu kesin olarak söylenememektedir.

12- Nisa Suresi, 4/51

âyetini indirdi. Bu haber, Abdullah b. Abbas'tan da rivayet edilmektedir.

İkrime bu âyetin izahında şunları da söylemiştir: "Resulullaha vahiy gelince Kureyşliler: "Muhammed bizden koparıldı, tek bırakıldı. dediler. Bunun üzerine: "Şüphesiz ki asıl soyu kesik olan, sana buğuz edendir." Yani, Resulullahı soyu kesilmekle itham edenin soyu kesiktir." âyeti nazil oldu.

Taberi, âyet-i kerimenin, genel anlamda alınmasının daha uygun olacağını, Resulullaha her buğuz edenin, zelil, hakir ve sonu güdük olduğunu söylemenin daha uygun olacağını zikretmiştir.

KAFİRUN SURESİ

Kâfirûn suresi altı âyettir ve Mekek'de nazil olmuştur.

Enes b. Malik diyor ki:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَالَ لِرَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ : هَلْ تَزَوَّجْتَ يَا فُلاَنُ؟ قَالَ: لاَ وَاللهِ يَا رَسُولَ اللهِ، وَلاَ عِنْدِى مَا أَتَزَوَّجُ بِهِ، قَالَ: أَلَيْسَ مَعَكَ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ؟ قَالَ: بَلَى، قَالَ: ،ثُلُثُ الْقُرْآنِ، قَالَ: أَلَيْسَ مَعَكَ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ؟ قَالَ: بَلَى، قَالَ: رُبُعُ الْقُرْآنِ، قَالَ أَلَيْسَ مَعَكَ قُلْ يَاأَيُّهَا الْكَافِرُونَ؟ قَالَ: بَلَى، قَالَ: رُبُعُ الْقُرْآنِ، قَالَ: أَلَيْسَ مَعَكَ إِذَا زُلْزِلَتِ الأَرْضُ؟ قَالَ: بَلَى، قَالَ: رُبُعُ الْقُرْآنِ قَالَ: تَزَوَّجْ تَزَوَّجْ.

"Resulullah, sahabilerinden bir adama: "Ey filan evlendin mi?" dedi. Adam: "Hayır vallahi ya Resulullah, benim evlenecek bir şeyim yok." dedi. Resulullah: "Sende (قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ) yok mu?" dedi. Adam: "Evet var." dedi. Resulullah: "O, Kur'anın üçte biridir." dedi. Ve buyurdu ki: "Sen de (اذا جاء نصر الله والفتح) yok mu?" Adam: "Evet var." dedi. Resulullah: "O, Kur'anın dörtte biridir." dedi. Ve buyurdu ki: "Sende (قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ) yok mu?" Adam "Evet var." dedi. Resulullah: "O, Kur'anın dörtte biridir." dedi ve adama: "Evlen, evlen." buyurdu. (1)

1- Tirmizi, K. Fadail el-Kur'an, bab: 10, Hadis no: 2895

Abdullah b. Ömer diyor ki:

عن ابن عمر قال رمقت النبى (ﷺ) شهرا فكان يقرأ في الركعتين قبل الفجر قل أيها الكافرون وقل هو الله أحد.

"Ben, bir ay Resulullahı gözetledim. O, sabah namazının farzından önceki iki rekatta (قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ) ve (قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ) okuyordu. (2)

Abdullah b. Ömer diğer bir rivayette de diyorki: "Ben, Resulullahı yirmi dört veya yirmi beş kere gözetledim. O, sabah namazının iki rekatından önce ve akşam namazından sonra (قُلْ يَا اَيُّهَا الْكَافِرُوْنَ) ve (قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ) okuyordu.

Nevfel el-Eşcai diyor ki:

عن نوفل الاشجعى قال دفع الى النبى (ﷺ) ابنة أم سلمة وقال انما أنت ظئرى قال فمكث ما شاء الله ثم أتيته فقال ما فعلت الجارية أو الجويرية قال قلت عند أمها قال فمجئ ما جئت قال قلت تعلمنى ما أقول عند منامى فقال اقرأ عند منامك قال أيها الكافرون قال ثم نم على خاتمتها فانها براءة من الشرك.

"Resulullah bana, Ümmü Seleme'nin kızını verdi ve bana: "Sen bana süt akrabasısın." dedi. Nevfel diyor ki: "Aradan, Allahın dilediği kadar bir zaman geçtikten sonra Resulullaha gittim. O bana: "Kızcağız ne yapıyor?" diye sordu.

2- Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.2, S.94

"Süt annesinin yanında." dedim. Resulullah: "O halde seni buraya getiren nedir?" dedi. Dedim ki: "uyumadan önce söyleyeceğim bir şeyi bana öğretmen için geldim." Resulullah buyurdu ki: "Uyumadan önce (قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ) nu oku. Onu bitirdikten sonra uyu. Çünkü o, kişiyi şirkten uaklaştırır." (3)

Abdullah b. Abbas'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kureyşliler Resulullaha mal vererek onu Mekke'nin en zengin adamı yapmayı, onu dilediği kadınlarla evlendirmeyi ve onun izinden gideceklerini vaadettiler. Resulullaha: "Ey Muhammed bizden sana bunlar, sen de bizim ilahlarımıza sövmekten ve onları kötülemekten vazgeç. Şayet bunu kabul etmezsen biz sana, bizim de senin de menfaatine olan bir teklif yapacağız. Sen, bir yıl bizim ilahlarımız Lat ve Uzza'ya tap bir yıl da biz senin ilahına tapalım." dediler. Resulullah: "Rabbimin katından bana ne geleceğini beklerim." dedi. Bunun üzerine Resulullaha (قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ) suresi ve: "Ey Muhammed, de ki: "Ey cahiller, bana, Allahtan başkasına ibadet etmemi mi emrediyorsunuz? "Ey Muhammed, sana da, senden öncekilere de "Yemin olsun ki eğer Allaha ortak koşarsan, muhakkak amelin boşa gider ve mutlaka hüsrana uğrayanlardan olursun." diye vahyolundu." "Hayır, Allaha kulluk et ve şükredenlerden ol." (4) âyetleri nazil oldu.

Buhturi'nin azadlı kölesi Said b. Mina diyor ki: "Velid b. Muğire As b. Vail, Esved b. Muttalib ve Ümeyye b. Halef, Resulullah ile karşılaşıp ona şöyle dediler: "Ey Muhammed, haydi gel, biz senin ibadet ettiğine tapalım sen de bizm taptığımıza tap. Böylece seni bütün işlerimizde ortak edelim. Şayet senin getirdiğin bu din, bizim üzerinde bulunduğumuz dinden daha hayırlı ise biz o dinde sana ortak olmuş oluruz ve ondan payımızı almış oluruz. Eğer bizim üzerinde bulunmuş olduğumuz din, senin üzerinde bulunduğun dinden daha hayırlı ise sen bize ortak olmuş olursun ve ondan nasibini almış olursun." İşte bunun üzerine (قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ) suresi nazil oldu."

3- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.5, S.456
4- Zümer Suresi, 39/64-66

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾

لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾

وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٣﴾

وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ ﴿٤﴾

وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٥﴾

1- Ey Muhammed, de ki: "Ey kâfirler,

2- Ben, sizin taptıklarınıza ibadet etmem.

3- Siz de benim ibadet ettiğime tapacak değilsiniz.

4- Ben, sizin taptığınıza ibadet eden değilim.

5- Siz de benim ibadet ettiğime tapacak değilsiniz.

Ey Muhammed, bir yıl senin, kendi putlarına tapmanı bir yıl da onların, senin ilahına kulluk etmelerini teklif eden kâfirlere de ki: "Ey kâfirler, şu anda ben, sizin taptığınız ilahlara ve putlara tapmam. Siz de şu anda benim kulluk ettiğim Allaha ibadet etmezsiniz. Ben gelecekte de sizin taptığınız şeylere tapmam. Sizler de gelecekte, şimdi benim kulluk ettiğim Alaha yönelip ibadet etmeyeceksiniz."

*Resulullahın, bir kısım müşriklerin, gelecekte de iman etmeyeceklerini bildirmesi, Allah tealanın ona beyan etmesiyledir. Bunlar müşriklerin tamamı

olmayıp belli bir kısmıdır. Bunlar da fiilen iman etmemişler ya Bedir savaşından önce ölüp gitmişler veya Bedir'de kâfir olarak öldürülmüşlerdir.

Birbirinin tekrarı gibi görünen bu âyet-i kerimeleri bazı müfessirler, ifadelerde geçen fiillerin zamanlarının farklı oluşunu ileri sürerek tekrar mahiyetinde görmemişlerdir.

Taberi'nin de izah ettiği gibi bunlar, ikinci ve üçüncü âyeti şimdiki zaman, dördüncü ve beşinci âyeti ise gelecek zaman olarak izah etmişlerdir. Ancak bir kısım lügat âlimleri İnşirah suresindeki (فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا) âyetlerinde ve Tekasür suresinin (لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ) âyetlerinde olduğu gibi buradaki ikinci ve üçüncü, dördüncü ve beşinci âyetlerin de, birbirlerini pekiştirdiklerini söylemişlerdir.

لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾

6- Sizin dininiz size benim dinim banadır.

Sizin dininiz olan kâfirlik size aittir. Siz onu asla bırakmazsınız. Sizin kalbiniz mühürlenmiş ve batıl dininizden ayrılmayacağınıza hüküm verilmiştir. Sizler bu din üzere öleceksiniz. Benim dinim olan İslam da bana aittir. Ben de onu asla bırakmayacağım. Zira Allahın ezeli ilminde benim dinimi bırakıp başka bir dine geçmeyeceğim bilinmektedir.

NASR SURESİ

Nasr suresi üç âyettir ve Medine'de nazil olmuştur.

Enes b. Malik diyor ki:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَالَ لِرَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ : هَلْ تَزَوَّجْتَ يَا فُلاَنُ؟ قَالَ: لاَ وَاللهِ يَا رَسُولَ اللهِ، وَلاَ عِنْدِى مَا أَتَزَوَّجُ بِهِ، قَالَ: أَلَيْسَ مَعَكَ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ؟ قَالَ: بَلَى، قَالَ: ،ثُلُثُ الْقُرْآنِ، قَالَ: أَلَيْسَ مَعَكَ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ؟ قَالَ: بَلَى، قَالَ: رُبُعُ الْقُرْآنِ.

"Resulullah, sahabilerinden bir adama: "Ey filan evlendin mi?" dedi. Adam: "Hayır vallahi ya Resulullah, benim evlenecek hiçbir şeyim yok." dedi. Resulullah : "Sende (قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ) yok mu?" dedi. Adam: "Evet var." dedi. Resulullah: "O, Kur'anın üçte biridir." dedi ve buyurdu ki: "Sende (اِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ) yok mu?" Adam: "Evet var." dedi. Resulullah: "O, Kur'anın dörtte biridir." dedi. (1)

Hz. Aişe diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِىَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ مَا صَلَّى النَّبِىُّ (ﷺ) صَلاَةً بَعْدَ اَنْ نَزَلَتْ عَلَيْهِ اِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ اِلاَّ يَقُولُ فِيهَا سُبْحَانَكَ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ اَللَّهُمَّ اَغْفِرْ لِى

1- Tirmizi, K. Fadail el-Kur'an, bab: 10, Hadis no: 2895

"(اذا جاء نصر الله والفتح) suresi indikten sonra Resulullah hiçbir namaz kılmadı ki onun içinde (سبحانك ربنا وبحمدك اللهم اغفر لي) "Ey rabbim, seni tesbih eder ve sana hamdederim. Ey Allahım sen beni affet." demiş olmasın. (2)

Hadisin diğer bir rivayetinde de Resulullahın bu duayı, namazın rüku ve sücudlarında okuduğu rivayet edilmiştir. (3)

Abdullah b. Abbas diyor ki:

عن ابن عباس قال لما نزلت اذا جاء نصر الله والفتح قال رسول الله (ﷺ) نعيت الى نفسى بانه مقبوض في تلك السنة

"(اذا جاء نصر الله والفتح) suresi nazil olunca Resulullah: "Kendi ölümüm kendime bildirildi." buyurdu ve bu surenin indiği yılda ruhunun alınacağını beyan etmiş oldu. (4)

Said b. Cübeyr, Abdullah b. Abbas'ın şunları söylediğini rivayet ediyor:

عن سعيد بن جبير عن عباس قال كان عمر يدخلني مع اشياخ بدر فكأن بعضهم وجد في نفسه فقال لم تدخل هذا معنا ولنا ابناء مثله فقال عمر انه من حيث علمتم فدعا ذات يوم فأدخله معهم فما رؤيت انه دعاني يومئذ الا ليريهم قال ما تقولون في قول الله تعالى اذا جاء نصر الله والفتح فقال بعضهم امرنا لحمد الله ونستغفره اذا نصرنا وفتح علينا وسكت بعضهم فلم يقل شيئا فقال لي اكذاك تقول يا ابن عباس فقلت لا قال فما تقول قلت هو اجل رسول الله (ﷺ) اعلمه له قال اذا جاء نصر الله

2- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 110, bab: 1
3- Bkz. Buhari, K. Tefşir el-Kur'an, Sure: 110, bab: 1
4- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.1, S.217

وَالْفَتْحُ وَذَلِكَ عَلَامَةُ اَجَلِكَ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ اِنَّهُ كَانَ تَوَّاباً فَقَالَ عُمَرُ مَا اَعْلَمُ مِنْهَا اِلاَّ مَا تَقُولُ

"Ömer, Bedir'e katılan yaşlı kişilerle birlikte beni meclisinde bulunduruyordu. Bazıları da bu durumdan dolayı kızar gibi oldular. Dediler ki: "Niçin bunu aramıza katıyorsun? Bizim, bunun kadar oğullarımız var." Ömer dedi ki: "Bunun, sizin de bildiğiniz gibi belli bir mevkii vardır." Abdullah b. Abbas diyor ki: "Birgün Ömer yine beni davet etti ve onların içinde bulundurdu." Abdullah b. Abbas devamla diyor ki: "Ben, Ömer'in, beni onlara göstermek için çağırdığını anladım. Ömer, Allah tealanın (اذا جاء نصر الله والفتح) "Allahın yardımı ve fetih geldiği zaman" kelamı hakkında ne diyorsunuz?" diye sordu. Orada bulunanlardan bir kısmı: "Bize zafer geldiği ve fetih lutfedildiği zaman Allaha hamdetmemiz ve ondan af dilememiz emrolunmuştur." dediler. Diğer bir kısmı ise sustu, hiçbir şey söylemedi. Bunun üzerine Ömer bana: "Ey İbn-i Abbas, sen de böyle mi söylüyorsun?" dedi. Dedim ki: "Hayır." Dedi ki: "O halde ne diyorsun?" Dedimki: "Bu sure Resulullahın ecelidir. Allah bunu ona haber vererek buyurdu ki: "Allahın yardımı ve fetih geldiği zaman bu senin ecelinin alametidir. Rabbini hamd ile tesbih et ve ondan mağfiret dile. Şüphesiz ki o, tevbeleri çokça kabul edendir." Bunun üzerine Ömer dedi ki: "Ben de bundan ancak senin söylediğin manayı anlıyorum." (5)

Abdullah b. Abbas diyor ki:

عن ابن عباس قال لما نزلت اذا جاء نصر الله والفتح دعا رسول الله (ﷺ) فاطمة فقال قد نعيت الي نفسى فبكت فقال لا تبكي فانك او ل اهلي لحاقاً بى فضحكت فرآها بعض ازواج النبى (ﷺ) فقلن يا فاطمة رأيناك بكيت ثم ضحكت قالت انه اخبرنى انه قد نعيت اليه نفسه فبكيت فقال لي لا تبكي فانك اول اهلي لاحق بى فضحكت وقال رسول الله (ﷺ) اذا جاء نصر الله والفتح وجاء اهل اليمن هم أرق افئدة والإيمان يمان والحكمة يمانية.

5- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 110, bab: 3

"(إذا جاء نصر الله والفتح) inince Resulullah Fatıma'yı çağırdı. Ona: "Ölüm haberim bana bildirildi." dedi. Bunun üzerine Fatıma ağladı. Resulullah: "Ağlama. Çünkü bana ilk kavuşacak sensin." dedi. Bunun üzerine Fatıma güldü. Resulullahın hanımlarından bazıları da onun güldüğünü gördüler ve "Ey Fatıma önce ağladığını daha sonra da güldüğünü gördük." dediler. Fatıma: "O bana, ölümünün kendisine bildirildiğini söyledi. Ben bunun üzerine ağladım. Sonra o, "Ağlama çünkü bana ilk kavuşacak olan sensin." dedi. Bunun için de güldüm." dedi.

Resulullah buyurdu ki: "Allahın yardımı ve fetih geldiği zaman işte Yemen halkı geldi. Onlar, kalbleri en yumuşak insanlardır. İman Yemenlidir, Hikmet de Yemenlidir." (6)

Taberi'nin rivayetinde hadisin son bölümü şöyledir: "Yemen halkı geldi." Denildi ki: "Ey Allahın Resulü, Yemen halkı nedir?" Resululllah, "Onlar kalbleri ince, tabiatları yumuşak bir kavimdir. İman Yemenlidir, Fıkıh Yemenlidir, Hikmet Yemenlidir."

Hz. Aişe (r.a.) diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) يُكْثِرُ مِنْ قَوْلِ «سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ أَسْتَغْفِرُ اللهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ» قَالَتْ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! أَرَاكَ تُكْثِرُ مِنْ قَوْلِ «سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ أَسْتَغْفِرُ اللهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ؟» فَقَالَ «خَبَّرَنِي رَبِّي أَنِّي سَأَرَى عَلَامَةً فِي أُمَّتِي. فَإِذَا رَأَيْتُهَا أَكْثَرْتُ مِنْ قَوْلِ: سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ أَسْتَغْفِرُ اللهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ. فَقَدْ رَأَيْتُهَا إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ فَتْحُ مَكَّةَ وَرَأَيْتُ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللهِ أَفْوَاجاً فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْ إِنَّهُ كَانَ تَوَّاباً.

6- Darimi, K el- Mukaddime, bab: 14

"Resulullah: (سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ أَسْتَغْفِرُ اللهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ) "Allahı hamd ile tesbih ederim. Ondan af diler ve ona tevbe ederim." duasını çok söyler oldu. Dedim ki: "Ey Allahın Resulü, senin: "Allahı hamd ile tesbih ederim. Ondan af diler ve ona tevbe ederim." sözünü çokça söylediğini görüyorum." Resulullah: "Rabbim bana, ümmetimde bir alâmet göreceğimi bildirmişti. Onu gördüğümde: "Allahı hamd ile tesbih ederim. Ondan af diler ve ona tevbe ederim." sözünü çokça söyleyecektim. Ben onu gördüm. O da: "Allahın yardımı ve fetih (Mekke'nin fethi) geldiği zaman, insanların, Allahın dinine bölük bölük girdiklerini gördüğün zaman rabbini hamd ile tesbih et ve ondan mağfiret dile. Şüphesiz o, tevbeleri çokça kabul edendir." suresidir." dedi. (7)

Ümmü Seleme, Ebul Âliye, Amr b. el-Ass, Abdullah b. Mes'ud ve diğer müfessirler bu surenin inişinden sonra Resulullahın, Allahı hamd ile çokça tesbih ettiğini rivayet etmişlerdir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾

وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾

1-3- Ey Muhammed, Allahın yardımı ve fetih geldiği ve insanların, Allahın dinine bölük bölük girdiklerini gördüğün zaman, Rabbini hamd ile tesbih et ve ondan mağfiret dile. Şüphesiz o, tevbeleri çokça kabul edendir.

Ey Muhammed, Kureyşe karşı sana Allahın zaferi geldiği ve Mekke'nin fethedildiği zaman insanların ve Yemen halkının grup grup, Allahın dini olan İslama girdiklerini gördüğünde rabbini överek, layık olmadığı sıfatlardan tenzih et ve ondan mağfiret dile. Zira o, tevbeleri çokça kabul edendir.

7- Müslim, K.es-Salah, bab: 220, Hadis no: 484

MESED SURESİ

Mesed suresi beş âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

Abdullah b. Abbas (r.a.) diyor ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الأَقْرَبِينَ وَرَهْطَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ خَرَجَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) حَتَّى صَعِدَ الصَّفَا فَهَتَفَ يَا صَبَاحَاهْ فَقَالُوا مَنْ هَذَا فَاجْتَمَعُوا إِلَيْهِ فَقَالَ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَخْبَرْتُكُمْ أَنَّ خَيْلاً تَخْرُجُ مِنْ سَفْحِ هَذَا الْجَبَلِ أَكُنْتُمْ مُصَدِّقِيَّ قَالُوا مَا جَرَّبْنَا عَلَيْكَ كَذِبًا قَالَ فَإِنِّي نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ قَالَ أَبُو لَهَبٍ تَبًّا لَكَ مَا جَمَعْتَنَا إِلاَّ لِهَذَا ثُمَّ قَامَ فَنَزَلَتْ تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ

"Ey Muhammed, önce en yakın akrabalarını (kavminin ihlaslılarını) uyar." (1) âyeti nazil olunca Resulullah Safa tepesine çıktı. Oradan: "Ey sabah vaktine erişmiş insanlar." diye seslendi. "Bu kim?" dediler. Sonra toplanıp ona gittiler. Resulullah: "Söyleyin bana eğer sizlere: "Şu dağın eteğinden atlıların çıkıp geleceğini haber verecek olsam bana inanır mısınız?" dedi. Onlar da: "Biz senin hiç yalan söylediğini görmedik." dediler. Resulullah: "Şüphesiz ki ben sizleri önünüzdeki (gelecek olan) şiddetli bir azapla uyarıyorum." dedi. Ebu Leheb: "Elin kurusun (kahrolasın) bizi, başka bir şey değil de bunun için mi buraya topladın?" dedi. Sonra kalkıp gitti. Bunun üzerine (تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ) suresi indi." (2)

Başka bir rivayette İbn-i Abbas şöyle demiştir:

1- Şuara Suresi, 26/214

2- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 111, bab: 1

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ اَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) خَرَجَ اِلَى الْبَطْحَاءِ فَصَعِدَ اِلَى الْجَبَلِ فَنَادَى يَا صَبَاحَاهْ فَاجْتَمَعَتْ اِلَيْهِ قُرَيْشٌ فَقَالَ أَرَأَيْتُمْ اِنْ حَدَّثْتُكُمْ اَنَّ الْعَدُوَّ مُصَبِّحُكُمْ اَوْ مُمَسِّيكُمْ اَكُنْتُمْ تُصَدِّقُونِى قَالُوا نَعَمْ قَالَ فَاِنِّى نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَىْ عَذَابٍ شَدِيدٍ فَقَالَ اَبُو لَهَبٍ اَلِهَذَا جَمَعْتَنَا تَبًّا لَكَ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ تَبَّتْ يَدَا أَبِى لَهَبٍ

"Resulullah "Batha"ya çıktı. Dağa tırmandı. Sonra: "Ey sabah vaktine erişmiş insanlar." diye seslendi. Kureyşliler toplanıp ona gittiler. Resulullah: "Söyleyin bana, ben sizlere, düşmanın sabah veya akşam baskın yapacağını söyleyecek olsam bana inanır mısınız?" dedi. Onlar da: "Evet." dediler. Bunun üzerine Resulullah: "Şüphesiz ki ben sizleri, önünüzdeki (gelecek olan) şiddetli bir azapla uyarıyorum." dedi. Bunun üzerine Ebu Leheb: "Sen bizi bunun için mi topladın? Elin kurusun. (kahrolasın) dedi. İşte bunun üzerine aziz ve celil olan Allah (تَبَّتْ يَدَا أَبِى لَهَبٍ) suresini indirdi. (3)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

تَبَّتْ يَدَآ أَبِى لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾

1- Elleri kurusun Ebu Leheb'in. Zaten kurudu da.

*Âyette zikredilen Ebu Leheb, Resulullahın amcalarından biridir. Asıl adı "Abdüluzza b. Abdülmuttalib"dir. Bu kişi Resulullaha çok eziyet ediyor,

3- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 111, bab: 2

onu hakir görüyor ve onun dinini ayıplıyordu. Surenin nüzul sebebinde de zikredildiği gibi, Resulullaha sertçe karşı çıktığı bir sırada bu sure nazil olmuştur.

"Elleri kurusun." diye tercüme edilen (تَبَّتْ يَدَا) "Tebbet Yeda" kelimesi, Katade ve İbn-i Zeyd tarafından "Hüsrana uğrasın." şeklinde izah edilmiştir. Buna göre âyetin manası: "Ebu Leheb'in yaptıkları boşa çıksın ve hüsrana uğrasın, zaten boşa çıktı ve uğradı da! şeklindedir.

مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُۥ وَمَا كَسَبَ ﴿٢﴾

2- Ona ne malı ne de kazandığı fayda verdi.

*Abdullah b. Abbas ve Mücahid âyette zikredilen "Kazandığı" ifadesinden maksadın, "Çocukları" demek olduğunu söylemişlerdir.

Bir kısım müfessirler (مَا أَغْنَىٰ) "Ma ağna" ifadesinin başında bulunan (مَا) harfinin, olumsuzluk takısı olduğunu söylemişlerdir. Meal buna göre hazırlanmıştır.

Diğer bir kısım müfessirler ise (مَا) harfinin soru edatı olduğunu söylemişler ve âyete şu şekilde mana vermişlerdir: "Allahın azap ve gazabına karşı Ebu Leheb'in malı ve kazandığı çocuklar, kendisine ne fayda sağlamıştır?" Taberi de âyeti bu şekilde izah etmiştir.

سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾

3- O, yakında alevli bir ateşe girecektir.

Ebu Leheb, kıyamette, yanıp tutuşan bir ateşin içine girecektir.

وَٱمْرَأَتُهُۥ حَمَّالَةَ ٱلْحَطَبِ ﴿٤﴾

فِى جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ﴿٥﴾

4-5- Boynunda, liften yapılmış bir ip bulunan, odun taşyan o karısı da.

*Âyette zikredilen "Ebu Leheb'in karısı." Harb'ın kızı "Erva"dır. Bu kadın Ebu Süfyan'ın kızkardeşi olup "Ümmü Cemil" ismiyle meşhurdur. Kureyşin ileri gelen kadınlarındandır. Resulullaha düşmanlık eden kocasına, inkarcılığında devamlı yardımcı olmuştur. Âyet-i kerimelerde bu kadının, dünyadaki sıfatı ve âhirette uğratılacağı azap zikredilmeketdir. Bu kadının sıfatlarından biri de, "Odun taşıyan" diye tercüme edilen (حَمَّالَةَ الْحَطَبِ) sıfatıdır.

Bir kısım müfessirler bu sıfatı, zahiri manasında alarak kadına, sırtında dikenler taşıyıp Resulullahın geçeceği yollara döktüğünden kendisine bu sıfatın verildiğini "Odun"dan maksadın da "Dikenler" olduğunu söylemişlerdir. Abdullah b. Abbas, Yezid b. Zeyd, Dehhak ve İbn-i Zeyd bu görüştedirler. Abdullah b. Abbas diyor ki: "Bu kadın dikenleri yüklenip getirir ve onları Resulullahın yolu üzerine atardı ki Resulullahın ve sahabilerinin ayaklarını yaralamış olsun. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

Diğer bir kısım müfessirler ise "Odun taşıyan" sıfatının mecazi anlamda kullanıldığını, bu kadına insanlar arasında koğuculuk yaptığı ve Resulullahı ayıpladığı için bu sıfatın verildiğini söylemişlerdir. Yani kadın koğuculuk yaparak insanları birbirine düşürmüş böylece odun taşıyarak ateş yakmış gibi olmuştur. Veya, dünyada iken koğuculuk günahını işleyerek cehenneme, kendisini yakacak odunu beraber götürmüş gibidir." demektir.

İkrime, Mücahid ve Katade bu sıfatı bu şekilde izah etmişlerdir.

Bazı müfessirler de bu kadının, Resululahı fakirlikle ayıpladığı için kendisinin de "Odun taşıyan" sıfatıyla ayıplandığını söylemişlerdir.

"Liften yapılmış" şeklinde tercüme edilen (مِنْ مَسَدٍ) ifadesi müfessirler tarafından farklı şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas, bu ifadeden maksadın: "Mekke'de bulunan ve kendileriyle odun taşınan ipler." demek olduğunu, İbn-i Zeyd ise "Yemen'de biten bir ağacın lifinden yapılan ipler" demek olduğunu söylemiştir.

Urve b. Zübeyr ise (مِنْ مَسَدٍ) ifadesinden maksadın, başka bir âyette zikredilen "Yetmiş arşın boyunda demirden bir zincir" olduğunu söylemiştir.

Süfyan es-Sevri ise bu ifadeden maksadın, "Cehennemde onun boynuna sarılacak gerdanlık halini alacak ve yetmiş arşın boyunda olacak olan bir ip olduğunu söylemiştir.

Mücahid ise (مِنْ مَسَدٍ) ifadesinden maksadın, "Makaranın ortasındaki demir." olduğunu söylemiştir. Buna göre âyetin manası, "O kadının

boynunda, makaranın ortasındaki demirden uzanan bir ip vardır." demektir.

Katade'ye göre ise (مِن مَسَدٍ) ifadesinden maksat, "Kadının boynunda bulunan ve katır boncuğundan yapılan bir gerdanlıktır.

Taberi bu ifadeden maksadın, çeşitli maddelerden yapılmış bir ip" olduğunu söylemenin daha doğru olacağını ifade etmiş ve (مِن مَسَدٍ) ifadesinin, lif, demir ve ağaç kabuğu gibi şeylerden yapılmış bir gerdanlık olabileceğini söylemiştir.

İHLAS SURESİ

İhlas suresi dört âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

Übey b. Ka'b diyor ki:

عَنْ أُبَيِّ ابْنِ كَعْبٍ أَنَّ الْمُشْرِكِينَ قَالُوا لِرَسُولِ اللهِ (ﷺ): انْسُبْ لَنَا رَبَّكَ، فَأَنْزَلَ اللهُ (قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ اللهُ الصَّمَدُ) فَالصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ، لأَنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ يُولَدُ إِلاَّ سَيَمُوتُ، وَلاَ شَيْءٌ يَمُوتُ إِلاَّ سَيُورَثُ، وَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لاَ يَمُوتُ وَلاَ يُورَثُ (وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدٌ) قَالَ: لَمْ يَكُنْ لَهُ شَبِيهٌ وَلاَ عِدْلٌ وَلَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ

"Müşrikler, Resulullaha: "Rabbinin nesebini bize bildir." dediler. Bunun üzerine Allah teala: "Ey Muhammed de ki: "Allah birdir, Allah sameddir." suresini indirdi.

Resulullah (s.a.v.) İhlas suresinin âyetlerini izah ederken buyurdu ki: " Samed demek, doğurmamış ve doğurulmamış olan demektir. Zira doğurulan hiçbir şey yoktur ki ölmüş olmasın. Ölen hiçbir şey yoktur ki ona mirasçı olunmuş olmasın. Aziz ve Celil olan Allah ise ne ölür ne de kendisine mirasçı olunur.

Resulullah (s.a.v.) "Onun hiçbir dengi yoktur." âyetini de izah ederken buyurdu ki: "Onun ne bir benzeri vardır ne de bir dengi vardır. Onun hiçbir emsali yoktur." (1)

1- Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 112, bab: 1, Hadis no: 3364

Said b. Cübeyr diyor ki: "Yahudilerden bir topluluk Resulullaha geldiler ve "Ey Muhammed, Allah mahlukatı yarattı. Peki onu kim yarattı?" dediler. Bunun üzerine Resulullah çok kızdı. Öyle ki rengi değişti. Sonra Allah için onlara sert bir şekilde çıkıştı. Bunun üzerine Cebrail (a.s.) geldi, Resulullahı teskin etti ve ona: "Ey Muhammed, kanatlarını indir." dedi. Resulullaha, Yahudilerin sorduğu sorunun cevabı geldi. Cebrail dedi ki: "Allah teala buyuruyor ki:

(قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ)

"Ey Muhammed, de ki:"Allah birdir, Allah sameddir. Hiçbir şeye muhtaç değildir. Herşey ona muhtaçtır. O ne doğurmuş ne de doğurulmuştur. Onun hiçbir dengi yoktur." Resulullah bu sureyi Yahudilere okuyunca onlar: "Rabbini bize vasıflandır. Onun yapısı, pazuları ve kolları nasıldır?" dediler. Bunun üzerine Resulullah, önceki kızmasından daha şiddetli bir şekilde kızdı ve onlara sert bir şekilde çıkıştı. Bunun üzerine Cebrail tekrar geldi ve Resulullaha, daha önce söylediği gibi sözler söyledi. Resulullaha, Yahudilerin bu sorularının da cevabı geldi. O da şu âyettir: "Onlar Allahı hakıyla takdir edemediler. Halbuki bütün yeryüzü, kıyamet günü onun kudret ve hakimiyeti altındadır. Gökler onun kudretiyle dürülmüş olacaktır. O, müşriklerin koştuğu ortaklardan münezzeh ve yücedir. (2)

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ اَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) بَعَثَ رَجُلاً على سَرِيةٍ وَكَانَ يَقْرَأُ لاَصْحَابِهِ فِي صَلاَتِهِ فَيَخْتِمُ بِقُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ فَلَمَّا رَجَعُوا ذَكَرُوا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ (ﷺ) فَقَالَ سَلُوهُ لاَيِّ شَيْءٍ يَصْنَعُ ذَلِكَ فَسَالُوهُ فَقَالَ لاَنَّهَا صِفَةُ الرَّحْمٰنِ وَاَنَا اُحِبُّ اَنْ اَقْرَأَ بِهَا فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) أَخْبِرُوهُ اَنَّ اللّٰهَ يُحِبُّهُ

"Resulullah bir müfrezenin başında (emir olarak) bir adam gönderdi. O kişi, arkadaşlarına kıldırdığı namazlarda her kıraatından sonra rekatları (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ)ile bitiriyordu. Müfrezede bulunanlar geri döndüklerinde bu durumu Resulullaha anlattılar. Resulullah da onlara: "Ona sorun bunu niçin yapıyor?" buyurdu. Onlar sordular o da: "Bu sure, rahman olan Allahın sıfatıdır. Bunun için okumayı seviyorum." dedi. Resulullah: "Söyleyin ona Allah da onu seviyor." buyurdu. (3)

2- Zümer Suresi, 39/67

3- Buhari, K.et-Tevhid, bab: 1 / Neseî, K. el-İftitah,bab: 69

Enes b. Malik diyor ki:

عَنْ أَنَسٍ كَانَ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ يَؤُمُّهُمْ فِي مَسْجِدِ قُبَاءٍ وَكَانَ كُلَّمَا افْتَتَحَ سُورَةً يَقْرَأُ بِهَا لَهُمْ فِي الصَّلاَةِ مِمَّا يُقْرَأُ بِهِ افْتَتَحَ بِقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْهَا ثُمَّ يَقْرَأُ سُورَةً أُخْرَىٰ مَعَهَا وَكَانَ يَصْنَعُ ذَلِكَ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ فَكَلَّمَهُ أَصْحَابُهُ فَقَالُوا إِنَّكَ تَفْتَتِحُ بِهَذِهِ السُّورَةِ ثُمَّ لاَ تَرَى أَنَّهَا تُجْزِئُكَ حَتَّى تَقْرَأَ بِأُخْرَىٰ فَإِمَّا أَنْ تَقْرَأَ بِهَا وَإِمَّا أَنْ تَدَعَهَا وَتَقْرَأَ بِأُخْرَىٰ فَقَالَ مَا أَنَا بِتَارِكِهَا إِنْ أَحْبَبْتُمْ أَنْ أَؤُمَّكُمْ بِذَلِكَ فَعَلْتُ وَإِنْ كَرِهْتُمْ تَرَكْتُكُمْ وَكَانُوا يَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْ أَفْضَلِهِمْ وَكَرِهُوا أَنْ يَؤُمَّهُمْ غَيْرُهُ فَلَمَّا أَتَاهُمُ النَّبِيُّ (ﷺ) أَخْبَرُوهُ الْخَبَرَ فَقَالَ يَا فُلاَنُ مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَفْعَلَ مَا يَأْمُرُكَ بِهِ أَصْحَابُكَ وَمَا يَحْمِلُكَ عَلَى لُزُومِ هَذِهِ السُّورَةِ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ فَقَالَ إِنِّي أُحِبُّهَا فَقَالَ حُبُّكَ إِيَّاهَا أَدْخَلَكَ الْجَنَّةَ.

"Ensardan bir kişi, Kuba mescidinde onlara imamlık yapıyordu. Namazda okuduğu her sureden önce (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) okuyor onu bitirdikten sonra da başka bir sure okuyordu. Her rekatta böyle yapıyordu. Arkadaşları onunla konuştular ve ona: "Sen bu sureyle başlıyorsun. Sonra bunun yetmediğine kanaat getirerek başka bir sure okuyorsun. Ya sadece bu sureyi oku veya bunu bırak başkasını oku." dediler. O kişi: "Ben bu sureyi bırakmam. Siz bu şekilde imamlık yapmamı isterseniz yaparım, istemezseniz bırakırım." dedi. Enes diyor ki: "Ensarlılar bu zatın, en üstünleri olduğu kanaatındaydılar. Onun dışında birisinin kendilerine imam olmasını istemiyorlardı. Resulullah bunlara gelince ona durumu bildirdiler. Resulullah ona: "Ey filan,arkadaşlarının istediği bir şeyi yapmana engel nedir? Bu sureyi bırakmamana sebep nedir?" buyurdu. O zat da: "Ben onu seviyorum." dedi. Resulullah: "Senin onu sevmen seni cennete koydu." buyurdu. (4)

Ebu Said el-Hudri diyor ki:

4- Buhari, K. el-Ezan,bab: 106

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَجُلاً سَمِعَ رَجُلاً يَقْرَأُ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ يُرَدِّدُهَا فَلَمَّا أَصْبَحَ جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللهِ (ﷺ) فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ وَكَأَنَّ الرَّجُلَ يَتَقَالُّهَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهَا لَتَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ

"Bir kişi, başka birinin tekrar tekrar (قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ) okuduğunu işitti. Sabah olunca Resulullaha gelip durumu ona anlattı. Sanki bu gelen kişi (قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ) okumayı az buluyordu. Bunun üzerine Resulullah ona: "Hayatım kudret elinde olan Allaha yemin olsun ki bu sure, Kur'anın üçte birine denktir." buyurdu. (5)

Ebu Said el-Hudri diyor ki:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) لأَصْحَابِهِ أَيَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَقْرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ فِي لَيْلَةٍ فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ وَقَالُوا أَيُّنَا يُطِيقُ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللهِ فَقَالَ اللهُ الْوَاحِدُ الصَّمَدُ ثُلُثُ الْقُرْآنِ

"Resulullah, sahabilerine: "Sizden biriniz, Kur'anın üçte birini bir gecede okumaktan âciz olur mu?" buyurdu. Bu onlara zor geldi ve onlar: "Ey Allahın Resulü, hangimiz buna güç yetirir?" dediler. Resulullah: (قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ اللهُ الصَّمَدُ) Kur'anın üçte biridir." buyurdu. (6)

İhlas suresinin, Kur'anın üçte birine denk olduğu, Ebu Said el-Hudri'den başka Eba Eyyub el-Ensari, Ebu Hureyre, Übey b. Ka'b, Ebu Mes'ud, Ebudderda, Ümmü Gülsüm Bint-i Ukbe ve diğer bir kısım sahabilerden rivayet edilmiştir.

Abdullah b. Hubeyb diyor ki:

5- Buhari, K. Fadail el-Kur'an, bab: 113
6- Buhari, K. Fadail el-Kur'an, bab: 113

عن معاذ بن عبد الله بن خُبَيب عن أبيه، أنه قال: خرجنا في ليلة مَطَرٍ وظُلْمةٍ شديدة نطلب رسول الله (ﷺ) ليصلي لنا، فأدركناه، فقال [أصليتم؟ فلم أقلّ شيئا، فقال] : « قل » فلم أقل شيئا، ثم قال: قل « فلم أقل شيئا، ثم قال: « قل » فقلت: يا رسول الله ما أقول؟ قال [قل] (قل هو الله أحد) والمعوذتين حين تمسي وحين تصبح ثلاث مرات تكفيك من كل شيء ».

"Biz, yağmurlu ve çok karanlık bir gecede dışarı çıktık. Bize namaz kıldırması için Resulullahı arıyorduk. Onu bulduk. O, "Namaz kıldınız mı?" buyurdu. Ben bir şey söylemedim. Sonra yine (قُلْ) "Söyle" dedi. Ben bir şey söylemedim. Sonra yine (قُلْ) "Söyle" dedi. Ben de: "Ey Allahın Resulü ne diyeyim?" diye sordum. Resulullah buyurdu ki: "Akşama eriştiğin ve sabahladığın zamanda üç defa (قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ * قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ * قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ)ları oku. Bunlar sana, herşeye karşı kâfidir. (7)

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ اَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) كَانَ اِذَا اَوَى اِلَى فِرَاشِهِ كُلَّ لَيْلَةٍ جَمَعَ كَفَّيْهِ ثُمَّ نَفَثَ فِيهِمَا فَقَرَأَ فِيهِمَا قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ وَقُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَقُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ثُمَّ يَمْسَحُ بِهِمَا مَا اسْتَطَاعَ مِنْ جَسَدِهِ يَبْدَأُ بِهِمَا عَلَى رَأْسِهِ وَوَجْهِهِ وَمَا اَقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ يَفْعَلُ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ

"Resulullah her gece yatağına vardığında iki elini birleştirip onlara üflerdi. Üflerken de (قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ * قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ) okurdu. Sonra iki eliyle vücudunun kavuştuğu yerleri meshederdi. Önce başından ve yüzünden başlar öylece devam ederdi. Bunu üç defa yapardı." (8)

7- Ebu Davud, K. el-Edeb, bab: 101, Hadis no: 5082

8- Buhari, K Fadail el-Kur'an, bab: 14

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾

1- Ey Muhammed, de ki: "Allah birdir."

*Bu âyet-i kerimeyi:"De ki o Allahtır, birdir." şeklinde izah edenler de vardır.

اللَّهُ الصَّمَدُ ﴿٢﴾

2- Allah sameddir. (Hiçbir şeye muhtaç değildir) Herşey ona muhtaçtır.

*Müfessirler "Samed" kelimesinden neyin kasdedildiği hakkında farklı görüşler zikretmişlerdir.

Abdullah b. Abbas, Mücahid, Şa'bi, Said b. el-Müseyyeb, Dehhak, Abdullah b. Büyerde, Hasan-ı Basri ve İkrime'den nakledilen bir görüşe göre "Samed" demek, "İçi boş olmayan, yemeyen ve içmeyen." demektir.

İkrime'den nakledilen başka bir görüşe göre "Samed" demek, "Kendisinden dışarıya bir şey çıkmayan" demektir.

Ebu Âliye ve Muhammed b. Ka'b'dan nakledilen başka bir görüşe göre "Samed"den neyin kasdedildiği hususu daha sonraki âyetlerde izah edilmiştir. Buna göre Samed'in manası: "O, ne doğurmuş ne de doğurulmuştur. onun hiçbir dengi yoktur." demektir.

Ebu Vail ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen başka bir görüşe göre "Samed", "Efendiliği zirveye ulaşmış olan" demektir. Katade ve Hasan-ı Basri'den nakledilen başka bir görüşe göre "Samed" "Daim olan ve baki kalan" demektir.

Taberi Arapça'da Samed'in, kendisine başvurulan ve kendisinden daha

üstün biri bulunmayan efendi." manasında kullanıldığını, âyetin de bu kelimenin Arapçada kullanıldığı şekliyle izah edilmesinin daha uygun olacağını söylemiştir.

لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾

3- O ne doğurmuş ne de doğurulmuştur.

*O, doğurmamıştır. Yani yok olmayacaktır. Zira her doğuran fanidir ve sonunda yok olur. O, doğurulmamıştır da. Yani daha önce yok iken sonra icadedilmiş değildir. Çünkü her doğurulan, önceden yok iken sonradan meydana gelmiştir Evet, Allah teala, kadimdir, başlangıcı yoktur. Bakidir, sonu yoktur.

وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿٤﴾

4- Onun hiçbir dengi yoktur.

"Denk" diye tercüme edilen (كُفُوًا) kelimesi, Ebul Âliye, Ka'bul Ahbar ve Abdullah b. Abbas tarafından "Benzer ve emsal" diye izah edilmiş Mücahid tarafından ise "Eş" manasında izah edilmiştir. Taberi birinci görüşü tercih etmiştir.

Ebu Hureyre diyor ki:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى كَذَّبَنِي ابْنُ آدَمَ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ وَشَتَمَنِي وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ فَأَمَّا تَكْذِيبُهُ إِيَّايَ فَقَوْلُهُ لَنْ يُعِيدَنِي كَمَا بَدَأَنِي وَلَيْسَ أَوَّلُ الْخَلْقِ بِأَهْوَنَ عَلَيَّ مِنْ إِعَادَتِهِ وَأَمَّا شَتْمُهُ إِيَّايَ فَقَوْلُهُ اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا وَأَنَا الْأَحَدُ الصَّمَدُ لَمْ أَلِدْ وَلَمْ أُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لِي كُفُوًا أَحَدٌ

"Resulullah (s.a.v.) Allah tealanın şöyle buyurduğunu söyledi. "Âdemoğlu beni yalanladı. O böyle yapmamalıydı. O bana sövdü. O, bunu yapmamalıydı. Onun beni yalanlaması, benim onu ilk yarattığım gibi tekrar diriltemeyeceğimi söylemesidir. Halbuki ilk yaratma, bana göre tekrar diriltmekten daha kolay değildir. Onun bana sövmesi ise "Allah çocuk edindi.." demesidir. Halbuki ben, doğurmayan ve doğurulmayan, kendisinin hiçbir dengi bulunmayan Ehad ve Samed'im." (9)

9- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 112, bab: 2

FELAK SURESİ

Felak suresi beş âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

Ukbe b. Âmir el-Cüheni diyor ki:

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: قَدْ أَنْزَلَ اللهُ عَلَيَّ آيَاتٍ لَمْ يُرَ مِثْلُهُنَّ (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ) إِلَى آخِرِ السُّورَةِ وَ (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ) إِلَى آخِرِ السُّورَةِ.

"Resulullah "Allah bana,emsalleri görülmemiş âyetler indirdi." buyurdu ve sonuna kadar (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ * قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ) sureleri-ni okudu. (1)

Ukbe b. Âmir diyor ki:

عن عقبة ابن عامر، قال: كنت أقود برسول الله (ﷺ) ناقته في السفر، فقال لي: يا عقبة، «ألا أعلمك خير سورتين قُرئتا» فعلمني (قل أعوذ برب الفلق) و (قل أعوذ برب الناس) قال: فلم يرني سُررت بهما جداً، فلما نزل الصلاة الصبح صلي بهما صلاة الصبح للناس، فلما فرغ رسول الله (ﷺ) من الصلاة، التفت إليَّ فقال: «يا عقبة كيف رأيت».

1- Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 113, bab: 2, Hadis no: 3367

"Bir yolculukta ben, Resulullahın devesini çekiyordum. Resulullah bana: "Ey Ukbe, okunan iki en hayırlı sureyi sana öğreteyim mi?" dedi ve bana: (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ * قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ) surelerini öğretti. Benim, onları öğrendiğimden dolayı fazla sevinmediğimi gördü. Resulullah sabah namazını kılmak için aşağı inince bu iki sureyi okuyarak insanlara sabah namazını kıldırdı. Resulullah namazı bitirince bana yöneldi ve "Ey Ukbe, nasıl buldun?" (2) buyurdu.

Yine Ukbe b. Âmir diyor ki:

عن عقبة بن عامر قال: بينا أنا أسير مع رسولب الله (ﷺ) بين الجُحْفَة والأبواء، إذ غشيتنا ريحٌ وظلمة شديدة، فجعل رسول الله (ﷺ) يتعوَّذُ بـ (أعوذ برب الفلق) و (أعوذ برب الناس) ويقول: «ياعقبة تعوَّذ بهما، فما تعوذ متعوذ بمثلهما» قال: وسمعته يؤمنا بهما في الصلاة.

"Ben, Cuhfe ile Ebva arasında yürürken bizi, rüzgarla birlikte şiddetli bir karanlık kapladı. Resulullah: (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ * قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ) surelerini okuyarak Allaha sığındı ve dedi ki:"Ey Ukbe sen de bunlarla Allaha sığın. Hiçbir sığınan bunların benzeri şeyle Allaha sığınmış değildir. Ben, Resulullahın, bu iki sureyi namazda okuyarak bize imamlık ettiğini gördüm." (3)

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) كَانَ إِذَا اشْتَكَى يَقْرَأُ عَلَى نَفْسِهِ بِالْمُعَوِّذَاتِ وَيَنْفُثُ فَلَمَّا اشْتَدَّ وَجَعُهُ كُنْتُ أَقْرَأُ عَلَيْهِ وَأَمْسَحُ بِيَدِهِ رَجَاءَ بَرَكَتِهَا

"Resulullah (s.a.v.) hastalandığı zaman kendi üzerine (قُلْ أَعُوذُ) "Kul Euzü" surelerini okur ve üflerdi. Ağrısı çok şiddetlindiği zaman da ben onun üzerine okur ellerimle sürerdim. Bu surelerin bereketlerini ümit ederdim." (4)

2- Ebu Davud, K. es-Salah, bab: 354, Hadis no: 1462

3- Ebu Davud, K. es-Salah, bab: 354, Hadis no:1463

4- Buhari, K. Fadail el-Kur'an, bab: 14

Ebu Said el-Hudri diyor ki:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) يَتَعَوَّذُهُ مِنْ عَيْنِ الْجَانِّ وَعَيْنِ الإِنْسِ فَلَمَّا نَزَلَتِ الْمُعَوِّذَتَانِ أَخَذَ بِهِمَا وَتَرَكَ مَا سِوَى ذَلِكَ

"Resulullah (s.a.v.) cinlerin ve insanların gözlerinin şerrinden Allaha sığınırdı. (قُلْ أَعُوذُ) "Kul Euzü" sureleri inince (dualarında Allaha sığınmak için) bunları aldı ve bunların dışındakileri bıraktı. (5)

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ (ﷺ) اقْرَأْ يَا جَابِرُ قُلْتُ وَمَاذَا أَقْرَأُ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ اقْرَأْ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ فَقَرَأْتُهُمَا فقال امرأْ بِهِمَا لَنْ تَقْرَأَ بِمِثْلِهِمَا

Cabir b. Abdullah diyor ki: "Resulullah (s.a.v.) "Ey Cabir, oku." dedi. "Ey Allahın Resulü, anam babam sana feda olsun ne okuyayım?" dedim. Resulullah (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ * قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ)oku." dedi. Ben de onları okudum. Resulullah: "Sen onları oku. Onların bir benzerini okuyamazsın." (6) buyurdu.

5- Nesei, K. el-İstiaze, bab: 37
6- Nesei, K. el-İstiaze, bab: 1

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾

مِن شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾

وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾

وَمِن شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾

وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

1-5- Ey Muhammed de ki: "Sığınırım karanlığı yaran sabahın rabine. Yarattıklarının şerrinden, çöktüğü vakit karanlığın şerrinden, düğümlere üfleyenlerin şerrinden, haset ettiği vakit haset edenin şerrinden."

*Âyette zikredilen ve "Karanlığı yaran sabah" diye tercüme edilen (فَلَق) "Felak" kelimesi, müfessirler tarafından çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas, Abdülcebbar el-Cûlânî, Süddî, Ka'bul Ahhbar, "Felak"ın, cehennemde bir zindanın adı olduğunu söylemişlerdir. Ebu Hureyre de Resulullahın bunun, cehennemde ağzı kapalı bir kuyu olduğunu söylediğini rivayet etmiştir. Ancak hadis zayıf görülmüştür. Bu izaha göre âyetin manası şöyledir: "Ey Muhammed, de ki: "Sığınırım cehenemdeki felak zindanının rabbine."

Ebu Abdurrahman el-Habli ise "Felak"ın, cehennemin isimlerinden biri olduğunu söylemiştir. Abdullah b. Abbas, Hasan-ı Basri, Said b. Cübeyr, Cabir b. Abdullah, Muhammed b. Ka'b el-Kurezi, Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd'den

nakledilen diğer bir görüşe göre "Felak" demek "Sabah" demektir. Meal bu izaha göre hazrlanmıştır.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen başka bir görüşe göre "Felak" kelimesinden maksat "Yaratıklar" demektir. Buna göre âyetin manası, "Ey Muhammed de ki: "Sığınırım yaratılanların rabbine." şeklindedir.

Taberi, "Felak" kelimesinin Arapçada manasının "Sabahın karanlığı yarması" anlanına geldiğini, bununla birlikte bunun, cehennemde bir zindanın adı da olabileceğini, bu itibarla "Felak"ı genel manada anlamanın daha doğru olacağını, adına "Felak" denilen herşeyin âyetin kapsamına gireceğini söylemiştir. Zira bunlardan herhangi birinin kasdedildiğine dair Allah teala tarafından belli bir delil yoktur.

Âyette zikredilen ve "karanlık" diye tercüme edilen (غَاسِقٍ) "Ğâsik" kelimesi müfessirler tarafından çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas, Hasan-ı Basri ve Mücahid, (غَاسِقٍ) kelimesinden maksadnı "Gece" demek olduğunu söylemişlerdir.

Muhammed b. Ka'b el-Kurezi ise (غَاسِقٍ) kelimesinden maksadın "Gündüz" demek olduğunu söylemiştir.

Ebu Hureyre ve İbn-i Zeyd'den nakledilen başka bir görüşe göre (غَاسِقٍ) kelimesinden maksat, "Yıldız" demektir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Battığı zaman yıldızın şerrinden Allaha sığınırım."

Hz. Aişe (r.anh.) ise (غَاسِقٍ)ten maksadın "Ay" demek olduğunu, âyetin manasının "Battığı zaman ay'ın şerrinden Allaha sığınırm." demek olduğunu söylemiştir. Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) نَظَرَ إِلَى الْقَمَرِ، فَقَالَ: يَا عَائِشَةُ اسْتَعِيذِي بِاللهِ مِنْ شَرِّ هَذَا؟ فَإِنَّ هَذَا الْغَاسِقُ إِذَا وَقَبَ.

"Resulullah (s.a.v.) ay'a baktı ve buyurdu ki: "Ey Aişe sen şunun şerrinden Allaha sığın. Zira, ( ) "Ğasikın İza Vekab" "Battığı zaman batan"dan maksat işte budur. (7)

7- Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 113, Hadis no: 3366

Taberi (غَاسِقٌ)ın asıl manasının "Karanlık yapan" demek olduğunu, gece geldiği zaman karanlık yaptığını, yıldız battığı zaman ay doğmadığında karanlık yaptıklarını bu itibarla âyetin genel ifadesine bakarak (غَاسِقٌ)tan maksadın her karanlık yapan olduğunu söylemenin daha doğru olduğunu zikretmiştir.

"Düğümlere üfleyenler" ifadesinden maksat, Abdullah b. Abbas, Hasan-ı Basri, Mücahid, İkrime ve İbn-i Zeyd'e göre "Düğümelre üfleyerek sihir yapanlar" demektir.

Abdullah b. Abbas,Katade ve Hasan-ı Basri bu âyeti izah ederken sihire karışan muskaların da bu ifadeye gireceğini ve bunlardan kaçınılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Katade ve Ata el-Horasani'ye göre âyette zikredilen "Haset eden"den maksat, "Her kıskanan" demektir. Allah teala Resulullaha, her kıskananın gücünün ve nefesinin şerrinden kendisine sığınmasını emretmektedir.

İbn-i Zeyd'e göre ise âyette zikredilen "Kıskanan"dan maksat, Yahudilerdir. Allah teala Peygamberine, sırf onu kıskanmalarından dolayı iman etmeyen Yahudilerin şerlerinden kendisine sığınmasını emretmiştir.

Taberi âyette zikredilen "Kıskanma"dan maksadın "Bütün kıskananlar" olduğunu söylemenin daha doğru olacağını zira Allah tealanın, herhangi bir kıskanamı özellikle kasdettiğine dair bir beyanda bulunmadığını zikretmişir.

NÂS SURESİ

Nâs suresi altı âyettir ve Medine'de nazil olmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿١﴾

مَلِكِ النَّاسِ ﴿٢﴾

إِلَٰهِ النَّاسِ ﴿٣﴾

مِن شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿٤﴾

الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿٥﴾

مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

1-6- Ey Muhammed de ki: "Cin ve insanlardan olan ve insanların kalblrine vesvese veren o sinsi vesvesecinin şerrinden, insanların rabbi, insanların maliki ve insanlaın mabudu olan Allaha sığınırım."

*Âyet-i kerimede, Allah teâlânın sıfatlarından "İnsanların maliki olma" sıfatı zikredilmiştir. Ta ki müminlerin, rablerine ta'zim ettikleri gibi bazı insanların ileri gelen diğer insanlara ta'zim etmelerinden vazgeçsinler, bütün insanların malikinin Allah teala olduğunu bilsinler ve ona ta'zim edip kulluk etsinler.

Âyette geçen "Vesvas"dan maksat, "Şeytan"dır. "Sinsiliğinden" maksat ise iki şekilde izah edilmiştir.

Bir izah şekli şöyledir: İnsan, Allahı zikrettiğinde şeytan siner. Allahtan gafil olduğunda ise ona vesvese verir. Bu bakımdan şeytana "Sinsi ve gizlenen" manasına gelen (خنّاس) "Hannas" denilmiştir. Abdullah b. Abbas diyor ki: "Doğan hiçbir çocuk yoktur ki onun kalbinin üzerinde vesveseci şeytan bulunmuş olmasın. Çocuk akıl bâliğ olup Allahı zikredince şeytan siner. Gafil olduğunda ise vesvese verir. İşte (وَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ) "Vesvasil Hannas" bu demektir.

Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd de bu âyeti bu şekilde izah etmişlerdir.

Diğer bir izah şekli de şöyledir: Şeytan, insanı Allaha isyan etmeye davet eder. Kendisine itaat edildiğinde siner. Yani şeytana ibadet eden kul, hesaba çekildiğinde şeytan ona sahip çıkmaz. Bilakis ondan kaçıp uzaklaşır." Bu izah tarzı da Abdullah b. Abbas'tan rivayet edilmiştir.

Taberi, âyet-i kerimeyi şeytanın vesveselerinden herhangi bir türüne tahsis etmenin doğru olmayacağını, onun her türlü vesvesesinden Allaha sığınmayı emrettiğini söylemenin daha doğru olacağını söylemiştir.

Allah teala bu surede, Rablık, Maliklik ve İlahlık sıfatların zikretmiş ve insanın, kendisine musallat olan şeytanın şerrinden, bu sıfatların sahibi olan rabbine sığınmasını emretmiştir. Böylece insan, kendisini yoldan çıkarmak için herşeyi yapan şeytanın şerrinden kurtulmuş olur.

İÇİNDEKİLER

ABESE SURESİ

Sureyi takdim 5
Kur'anın, şerefli elçiler olan meleklerin eliyle yazılması..... 9
İnsan, bir damla sudan yaratılmıştır 10
İnsanın, yediği yemeğe ve diğer şeylere ibretle bakması gereği 12
Kıyamet gününde, herkesin kendisine yetecek kadar derdi olacaktır 14

TEKVİR SURESİ

Sureyi takdim 17
Kıyametin ahvalini beyan eden sahneler 18
Çeşitli şeylere yeminle, Kur'anın, şerefli bir elçi tarafından Allahtan getirildiğinin beyan edilmesi 22

İNFİTAR SURESİ

Sureyi takdim 27
Kıyametin ahvalini beyan eden sahneler 28

MUTAFFİFİN SURESİ

Sureyi takdim 33
Alış verişte ölçüyü eksik tutanların cezaya çarptırılacakları 30
Kıyamet gününde insanların, rablerinin huzurunda duracakları 34
Kafirlerin defterlerini "Siccîn" de bulanacağının haberi 36
İyilikte bulunanların amel defterlerinin de "İlliyyîn" de olacağı 40

İNŞİKAK SURESİ

Sureyi takdim 49
Kıyametin ahvalini beyan eden sahneler 51
Amel defterleri sağından verilenlerin secvinç içinde olacakları, arkasından verilenlerin de ölümü isteyecekleri 54

BÜRUC SURESİ

Sureyi takdim 59
Vaadolunan güne, şahitlik eden ve edilene yeminle beyan ediliyor ki Ashab-ı Uhdud'a lanet olunacaktır 60
Ashabul Uhdud'un kimler olduğu ve zulmettikleri kimselere neden zulmettiklerinin beyanı 61

TARIK SURESİ

Surenin takdimi 77
Çeşitli şeylere yeminle, insanın üzerinde bir murakabacının bulunduğunun beyanı 79

İnsanın, kendi yaratılışına ve ibret alınacak diğer şeylere bakmasının gerektiğinin beyanı 80

A'LÂ SURESİ

Sürenin takdimi ve fazileti 85
Yüceler yücesi rabbın, isminin tesbih edilmesi gerektiği hususu 89
Dünya hayatının tercih edilmesi, asıl hayatın âhiret hayatı olduğu meselesi 93

ĞAŞİYE SURESİ

Surenin takdimi 97
Kıyamet dehşetinin kaplayıcı vasfının beyanı 98
Cennetlikler için hazırlanmış imkân ve nimetlerin vasıfları 100
Peygamberin, bir hatırlatıcı olduğu, tahakküm edici olmadığı 102

FECR SURESİ

Allah tealanın, irem şehrinde yaşayan Âd kavmine, Semud kavmine ve Firavuna verdiği cezaların, ibretle nazar-ı itibara alınmasının beyanı 104
Rabbin ve saf saf olan meleklerin, kıyamette yaratıkların karşısına geleceği 113

BELED SURESİ

İnsan, güçlüklere katlanacak şekilde yaratılmıştır 121
İnsana hayır ve şer yolları gösterilmiştir 124
İnsanın, önüne çıkan engelleri aşmasının vasıtaları 126

ŞEMS SURESİ 131
LEYL SURESİ 139
DUHA SURESİ 151
İNŞİRAH SURESİ 157
TİN SURESİ 161
ALAK SURESİ 167
KADİR SURESİ 177
BEYYİNE SURESİ 189
ZİZAL SURESİ 193
ADİYAT SURESİ 201
KARİA SURESİ 205
TEKASÜR SURESİ 209
ASR SURESİ 217
HÜMEZE SURESİ 219
FİL SURESİ 223
KUREYŞ SURESİ 233
MÂÛN SURESİ 237
KEVSER SURESİ 241
KAFİRÛN SURESİ 249
NASR SURESİ 255
MESED SURESİ 261
İHLAS SURESİ 267
FELAK SURESİ 277
NÂS SURESİ 285

KONU KAVRAM

FİHRİST'İ

A

Âdemoğlunun iki vâdi dolusu altını olsa bir üçüncüsünü ister.....
Allahın yardımı ve fetih geldiği zaman (Nasr suresi).....
Allah dilemedikçe siz bir şey dileyemezsiniz.....
Allah ne doğurmuş ne de doğurulmuştur. Onun hiçbir dengi yoktur.....
Amel defterleri arkalarından verilenler..... .....
Ashabul Uhdûd..... .....
Ashabul Uhdûd hakkında hadis-i şerif..... .....
Asra yemin olsun ki, insanlar ziyandadır.. .....
At beslemek üç şeye sebep olur.....

B

"Ben, savaşmakla emrolundum"..... .....
Bir güçlüğe karşılık iki kolaylık vardır..... .....

C

Cehennemliklerin, cehennemdeki halleri.. .....
Cehennemin yetmiş bin kulpu bulanacaktır.....
Cehennem ateşine ancak şaki olan kimse girecektir.....
Cemaat halinde olmak rahmet, ayrılık ise azaptır.....
Cennetin vasıfları..... .....
Cennetliklerin cennetteki halleri.....
Çocuk, soyundan herhangi birine benzer.. .....
Çoklukla övünmek, insanı boş yere meşgul eder.....